

Mədəniyyət.AZ

ISSN 2413-2365

Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi

6 (304) 2016

2016 FORMULA 1 GRAND PRIX OF EUROPE

BAKU WELL DONE BAKU

Turana qılıncdan daha kəskin ulu qüvvət,
Yalnız mədəniyyət, mədəniyyət, mədəniyyət!

Hüseyn Cavid

Mədəniyyət.AZ

Culture.AZ/Культура.АЗ

Təsisçi:
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi

Baş redaktor:
Zöhrə Əliyeva

Redaksiya şurası:
Əbülfas Qarayev
Arif Mehdiyev
Vaqif Əliyev
Sevda Məmmədəliyeva
Ədalət Vəliyev
Nazim Səmədov
Lala Kazımova
Rəfiq Bayramov
Vüqar Şıxəmmədov
İlham Rəhimli
Ayaz Salayev

Redaksiya:
Qurban Məmmədov
Samirə Behbudqızı
Səvinc Xeyrulla
Azər Əlihüseynov

Dizayn:
Mədəniyyət.AZ

Jurnal Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyası Rəyasət Heyətinin 30 aprel 2010-cu il tarixli (protokol №10-R) qərarı ilə sənətsünaslıq, memarlıq, kulturalojiya və pedaqogika üzrə "Azərbaycan Respublikasında dissertasiyaların əsas nəticələrinin dərc olunması tövsiyə edilən dövrü elmi nəşrlərin siyahısı"na daxil edilmişdir.

Ünvan:
AZ1073, Bakı şəhəri,
Moskva prospekti – 1D,
Dövlət Film Fondu, 5-ci mərtəbə

Telefonlar:
(+99412) 431-49-25
(+99412) 431-49-54

Email: medeniyyetaz@gmail.com
facebook.com/medeniyyetinfo.az
Veb-sayt: medeniyyetinfo.az

Jurnala təqdim olunan əlyazmalar geri qaytarılmır, dərc olunan materiallar yalnız redaksiyanın icazəsi ilə istifadə oluna bilər.
Jurnal "CBS" mətbəəsində nəşr olunur.
Sifariş №
Tirajı: 2000
№6 (304), 2016

Elmi, metodiki, publisistik
"Mədəni-maarif işi" jurnalı 1967-ci ildən çıxır.
Şəhadətnamə №R-122.
2012-ci ilin yanvarından "Mədəni həyat",
2015-ci ilin mart ayından
"Mədəniyyət.AZ" adı ilə nəşr olunur.

Founder:
Ministry of Culture and Tourism

Editor:
Zohra Aliyeva

Editorial board:
Abulfas Karayev
Arif Mehdiyev
Vaqif Aliyev
Sevda Məmmədəliyeva
Ədalət Vəliyev
Nazim Səmədov
Lala Kazımova
Rəfiq Bayramov
Vüqar Şıxəmmədov
İlham Rəhimli
Ayaz Salayev

Editorial:
Qurban Məmmədov
Samirə Behbudqızı
Səvinc Xeyrulla
Azər Əlihüseynov

Design:
Culture.AZ

The journal was included in the "Register of scientific publication recommended for publishing the main results of dissertation in the Republic of Azerbaijan" by the decision of Presidium of the Supreme Attestation Commission under the President of the Republic of Azerbaijan (decision dated April 30, 2010: protocol №10): on the Study of Art, on the Study of Architecture, on the Study of Culture and on the Study of Pedagogy

Address:
AZ1073, Bakı,
Moscow Avenue – 1D,
State Film Fond, 5th floor

Telephones:
(+99412) 431-49-25
(+99412) 431-49-54

Email: medeniyyetaz@gmail.com
facebook.com/medeniyyetinfo.az
Website: medeniyyetinfo.az

Submitted manuscripts
are not returned back and publishing materials
can be used only by permission of editorial staff.
The journal is published in printing house "CBS".

Order №
Circulation: 2000
№6 (304), 2016

The journal "Cultural and educational" covering
scientific, methodical and publicistic areas have been
publishing since 1967.
Certificate №R-122.
In 2012, January journal was renamed "Cultural life",
but since 2015 March have been publishing
with the name of "Culture.AZ".

Учредитель:
Министерство Культуры и Туризма

Главный редактор:
Зохра Алиева

Редакционный совет:
Абульфас Караев
Ариф Мехтиеv
Вагиф Алиев
Севда Мамедалиева
Адалат Велиев
Назим Самедов
Лала Кязимова
Рафиг Байрамов
Вугар Шихаммедов
Ильхам Рагимли
Аяз Салаев

Редакция:
Гурбан Мамедов
Самира Бехбуднызы
Севиндж Хейрулла
Азер Алигусейнов

Дизайн:
Культура.АЗ

Журнал внесен в "Список научных периодических изданий, рекомендованных для публикации основных результатов диссертаций в Азербайджанской Республике", решением Президиума Высшей Аттестационной Комиссии при Президенте Азербайджанской Республики от 30 апреля 2010-го года (протокол №10-R).

Адрес:
AZ1073, город Баку,
Московский проспект – 1Д,
Государственный Фонд, 5-й этаж

Телефоны:
(+99412) 431-49-25
(+99412) 431-49-54

Email: medeniyyetaz@gmail.com
facebook.com/medeniyyetinfo.az
Веб-сайт: medeniyyetinfo.az

Рукописи, представленные в редакцию журнала,
не возвращаются.
Материалы, опубликованные в журнале, могут быть
использованы только с разрешения редакции.
Журнал печатается в издательстве "CBS".

Заказ №
Тираж: 2000
№6 (304), 2016

Научно-методический, публицистический журнал
"Культурно-просветительская работа"
издается с 1967-го года.
Свидетельство №R-122.
С января 2012-го года издавался под названием
"Культурная жизнь", с марта 2015-го выходит под
названием "Культура.АЗ".

TARİX

8 15 İyun – Qurtuluş günü

10 Tarixə qovuşan Gavduşan

NİSGİLİMİZ – QARABAĞ

12 98 yaşlı müzəffər ordunun gənc qəhrəmanları

ƏDƏBİYYAT

18 “Bir ulduz axdı keçdi ölkəmizdən: Təranə Vahid”

MUSIQI

20 Fatmanın “Kəsmə şikəstə”si...

TEATR

24 “Sənət böyük bir çaya bənzəyir”

28 Müsəbiqə... Vətəndə qalan “Qran-pri”

BU KİNO Kİ VAR...

32 Disney və dostlarının xoşbəxt dünyası

MUZEYLƏRİMİZ

34 Azərbaycan Musiqi Mədəniyyəti Dövlət Muzeyi
“Intermuzey-2016” festivalında

36 Mədəni irsimizin keşiyində

MÜTALİƏ

40 Baxılan kitab...
İlk Buktreyler Festivalı nələr vəd edir?..

RƏNGKARLIQ

42 “Təhlükəli qırmızı” və ya həyat eşqi...

46 Aşıq rəssam

52 Baba nari

PORTRET

56 Təəssübkeş...

ELM

62 Основные принципы А.Абдуллаевой при переложении для арфы соло произведений К.Караева и Х.Мирзазаде

65 Nizami Gəncənin yaddaşında

68 Azərbaycan – Türkiyə əməkdaşlığından bütün bölgə və geniş coğrafiya faydalanır

72 “İrşad” qəzetində maarif və mədəniyyət məsələləri

75 Azərbaycan peşəkar sirk sənətinin 70 illiyi ərəfəsində

79 Milli musiqimizin beynəlxalq arenada rolu

82 Хоровая музыка в творчестве Рамиза Мустафаева

ƏNƏNƏ

84 Doğma diyarın unikal incəsənəti

LAYİHƏ

86 “SÖZ”

88 Bölgələrdən paytaxta: Lənkəran

TURİZM

90 “Formula-1” – uğur formulası

94 Turizmin inkişafına töhfə

98 Qeyri-ənənəvi müalicə üsulu: pant vannaları və ya möcüzəvi maral buynuzları...

100 Azərbaycanın bir neçə rayonunda skal klubları yaradılacaq

102 “Latino dance” açıq hava konserti

Hər vaxtınız xeyir, əziz oxucular!

İlin tam yarısını bərabər başa vurduq. Yenə də hər zaman-kı kimi səbirlə, mətanətlə çalışdıq, vaxtımızı, fəaliyyətimizi canla-başla dərgimizin təkmilləşdirilməsinə həsr etdik. Ürəyimizin istisi, intellektimizin işığı, tərbiyəmizin diktəsi, alnımızın təri, zəhmətimizin bəhrəsi ilə bir çox problemləri çözməyə çalışdıq. Əlbəttə, uzun illərin ətəletindən silkinmək, güclü, peşəkar kollektiv yaratmaq, onu maksimum işlək hala gətirmək asan məsələ deyil və uzun zaman istər. Biz də jurnalımızın ətrafında aydın düşüncəyə, yüksək savada, peşə

əxlaqına, sağlam, müasir dünyagörüşünə malik insanlar toplamağa səy göstərdik və hələ də işini sevən sadıq həmkarlar axtarışındayıq. Bu yolda təbii ki, böyük çətinliklər var, çünki son zamanlar əsl peşəkarları və xüsusən də sədaqətli adamları çıraqla axtarmaq lazım gəlir! Amma israrla yolumuza davam edirik, çünki jurnalistika bizim üçün müqəddəsdir, ona görə ki, SÖZ-ə sadıq və bütün nikbinliyimizlə bu sınaqlardan qalib çıxmaq, göstərilən etimadı doğrultmaq, həvalə edilən vəzifənin öhdəsindən layəqətlə gəlmək əzmindəyik! Bəzən, həyat bizi bu qəribə zamanənin aşınmış dəyərləri ilə qarşılaşdırır, amma buna rəğmən, ruhdan düşmür, jurnalımızın səhifələrində xalqın tarixini, adət - ənənələrini öyrədən və təbliğ edən vətənpərvər məqalələrlə çıxış edir, özümüzü işimizlə təsdiqləmək istəyirik.

"Mədəniyyət.AZ"-ın bu sayı da rəngarəng mövzularla - Azərbaycana və azərbaycanlılığa sadıq, Vətən, millət, qədir-hörmət təssübkeşliyindən söz açan yazılarla zəngindir. Dövlət bayramlarımız, rəsmi gündəm, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin fəaliyyət istiqamətləri, bildiyiniz kimi, hər zaman jurnalımızın prioritet mövzularıdır. Belə ki, bu dəfə də 15 iyun - Qurtuluş Günündən başlamış, ta Qarabag uğrunda döyüşən qəhrəman şəhidlərimizin ruhuna ithaf yazılar, gənc müəlliflərin və tanınmış sənətkarlarımızın, ölkədə və sərhədlərimizdən uzaqlardakı uğurları, muzeylərimizin fəaliyyətinə qədər, mütaliyəyə yeni yanaşma, sözün qüdrəti, multikultural ənənələrimiz, nazirliyimizin davamlı layihələri, xalqın unudulmaz şəxsiyyətlərinə, dünya mədəniyyətinin ən mühüm istiqamətlərinə həsr olunmuş məqalələr sizi gözləyir, əziz oxucumuz!

Azərbaycanın elmi potensialını əks etdirən araşdırmalar da daim hər sayımızın baş köşəsində yer alır!

Sevgilərlə,

Zöhrə Əliyeva,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru,
Əməkdar mədəniyyət işçisi

Bakıda, Heydər Əliyev Mərkəzində Dünya Azərbaycanlılarının IV Qurultayının rəsmi açılış mərasimi olub. Prezident İlham Əliyev qurultayın açılış mərasimində iştirak edib və nitq söyləyib. Qurultayda yeni fəaliyyət mexanizmlərinin tətbiqi, Azərbaycan diaspor hərəkatında gənclərlə bağlı yeni strategiyanın hazırlanması, cəmiyyətə integrasiya, siyasi həyatda iştirak və digər bu kimi əhəmiyyətli mövzularda fikir mübadiləsi aparılaraq, rəy və təkliflər səsləndirilib.

Mədəniyyət və turizm naziri Əbülfəs Qarayev Avropa Yəhudi Mədəniyyəti və İrsinin Qorunması və Təbliğatı Assosiasiyasının baş katibi Assumpcio Hosta və koordinatoru Michael Mail ilə görüşüb. Görüşdə nazirliyin Avropa Şurasının mədəni marşrut layihələrindən biri olan "Yəhudi irsi üzrə Avropa marşrutu" beynəlxalq mədəni turizm layihəsinə üzvlüyü və Azərbaycanda yəhudi mədəniyyət günlərinin keçirilməsi ilə bağlı məsələlər müzakirə edilib.

2016-cı ilin 26–31 may tarixində Moskva şəhərində "Ənənə və müasirlik" Beynəlxalq İncəsənət Sərgisinin 10-cu yubiley tədbiri keçirilib. Tədbirdə Azərbaycan nümayəndə heyətinin müsabiqədə fəal iştirakına görə Azərbaycan Respublikasının mədəniyyət və turizm naziri Əbülfəs Qarayevə Rusiyanın "İNAM" mükafatı təqdim olunub.

Fransanın Strasburq şəhərində Avropa Şurasının Mədəniyyət, İrs və landşaft məsələləri üzrə Rəhbər Komitəsinin 5-ci iclası keçirilib. İşlərdə mədəniyyət və turizm nazirinin müavini Sevdə Məmmədəliyevanın rəhbərliyi ilə nümayəndə heyəti iştirak edib.

İyunun 9-da Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetində Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İqtisadi İslahatlar üzrə Köməkçisi Xidməti, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi və İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzinin birgə təşkilatçılığı ilə “Azərbaycanda turizm: strateji baxış” mövzusunda ictimai müzakirə reallaşdı. Mədəniyyət və turizm naziri Əbülfəs Qarayev turizmin Azərbaycan iqtisadiyyatının qeyri-neft sektorunda prioritet sahələrdən biri olduğunu bildirib, son illər bu sahədə görülən işlər haqqında məlumat verib.

İyunun 10-da mədəniyyət və turizm naziri Əbülfəs Qarayev Samux rayonundakı Heydər Əliyev Mərkəzində Gəncə, Naftalan şəhərləri, Daşkəsən, Göygöl, Samux və Kəlbəcər rayonlarından vətəndaşları qəbul edib.

İyunun 23-də mədəniyyət və turizm naziri Əbülfəs Qarayev Azərbaycan Türk Sənayesi və İş Adamları Beynəlxalq Cəmiyyətinin (TÜSİAB) üzvləri ilə görüşüb. Görüşdə TÜSİAB-ın idarə heyətinin sədri Cəlil Polat, təşkilatın katibi Ufuk Aydın, idarə heyətinin üzvləri Mehmet Əli Uğur və Mehmet Akbıyık iştirak ediblər.

İyunun 25-də mədəniyyət və turizm naziri Əbülfəs Qarayev Fransanın ölkəmizdə səfərdə olan turizm sahəsi üzrə fəaliyyət göstərən turizm şirkətləri və media nümayəndələri ilə görüşüb. Nazir və Turizm Agentliklərinin Milli Sindikatının (SNAV) vitse-prezidenti Riçard Soubelle arasında anlaşma memorandumu imzalanıb.

15 İYUN

MİLLİ QURTULUŞ GÜNÜ

TARİXƏ QOVUŞAN GAVDUŞAN

Qusar Azərbaycanın qədim yaşayış məskənlərindən biridir. Burada insan həyatının bizim eradan əvvəl II minillikdən etibarən mövcud olduğu güman olunur. Rayon həqiqətən də müxtəlif tarixi dövrləri özündə əks etdirən zəngin abidələr diyəridir. Burada dövlət tərəfindən mühafizə olunan 78 tarix və mədəniyyət abidəsindən 49-u ölkə, 29-u yerli əhəmiyyətli abidələrdir. Əksəriyyəti arxeoloji və memarlıq nöqteyi-nəzərindən böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bunlar əsasən ibtidai insanların yaşadıkları mağaralar, qədim yaşayış yerləri, xarabalıqlar, qəbiristanlıqlar, istehkam sədləri, ziyarətgah və məscidlərdir. Tarixi – coğrafi cəhətdən bu abidələr düzənlik, orta dağlıq ərazilərdə mövcuddur, qədim, orta əsr və müasir dövrləri əhatə edir.

“**Samur və Şahnabat çayları ilə sərhədlənən Qusar maili düzənliyində mövcud olan bir çox maddi-mədəniyyət abidələri arasında qədimliyi, özündə ehtiva etdiyi tarixi hadisələrin zənginliyi, faktların çoxluğuna görə xüsusi maraq doğurarı və diqqət çəkəni Gavduşandır. Gavduşan düzü bütövlükdə ölkə əhəmiyyətli möhtəşəm tarixi-arxeoloji abidədir. Bir çox hadisələrin, sərkərdələrin, fəhələrin adlarını, əməllərini yaşadır. Hər qarış torpağında, daşında sasanilərin, ərəblərin, monqolların, qacarların, qıpçaqların izləri, Nadir şahın yürüşləri, Əmir Teymurun istilaları, bu yerlərdə at oynatmış digər qəsbkarların nişanələri var.**

Bu tarixi hadisələrlə bağlı söylənilən müxtəlif acılı-şirinli hekayətlər, xatirələr nəsil-dən-nəslə, yaddaşlardan-yaddaşlara keçərək kənd-obalarımızda hələ də dolışmaqdadır.

Uzaq keçmişimizin yadigarı olan Gavduşan həm də xalqımızın qədim qonşu xalqlarla əlaqələrini öyrənmək üçün ən dəyərli mənbələrdən biridir, müxtəlif ziyarətgahlar, övliya pirləri olan sirli-soraqlı müqəddəs ocaq yeridir.

Gavduşanın iqliminə, əlverişli coğrafi mövqeyinə və sərvətlərinə görə yadellilərin hücumlarına məruz qalması onun öz dövrünün şan-şöhrətli, ulu tarixi məkan, məşhur yaşayış məntəqəsi olmasından xəbər verir.

Tarixi faktlara nəzər yetirək. 1741-ci ildə Nadir şah özünün 100 minlik ordusunu Şimali Azərbaycana və Cənubi Dağıstana yönəldir, kəndləri dağıdıb yerləyəksən edir. Gavduşan düzündə (indiki İmamqulukənd yaxınlığında) ləzgilərə divan tutur. Əsir götürdüyü min ləzgini bir-biriylə vuruşdurur. Boyun qaçıranların gözlərini çıxartdırır, əllərini, ayaqlarını kəsdirir. Qızlarını və gəlinlərini isə öz əsgərlərinin ixtiyarına verir (bax: "Qusar, qusarlılar", Bakı – 2011, səh. 40).

Quba xanlığının güclənməsi və Fətəli xanın yürütdüyü siyasət bəzi Azərbaycan xanlıqlarının və Kartli-Kaxeti çarlığının mənafeyinə uyğun gəlmirdi. Quba xanlığının qüvvətlənməsi Dağıstan feodallarının qarət məqsədilə vaxtaşırı Azərbaycan ərazisinə basqınlarının qarşısını alırdı. Buna görə də Qaraqaytaq usmisi Əmir Həməzənin başçılığı ilə Cənubi Dağıstan feodallarının Quba xanlığına qarşı itti-faqı təşkil edildi. Həmin ittifaqa qazıqumuqlu Məhəmməd xan, avarlı

Umma xan, Tabasaran qazısı Rüstəm və başqaları daxil idi. 1774-cü ilin iyul ayında Gavduşan düzündə Dağıstan feodallarının birləşmiş qüvvələri ilə Quba xanlığı qoşunu arasında vuruşma baş verir. Ağır döyüşdə məğlub olan Fətəli xan Salyana çəkilir. Əmir Həmzə onun öldürülməsi haqqında yalan məlumatı öz bacısına – Fətəli xanın arvadı Tutu Bikəyə göndərdi və Dərbənd qalasının təslimini tələb etdi. Tutu Bikə yalan xəbərə inanmayıb özü qalanın müdafiəsinə qalxdı. Fətəli xan Salyandan Dərbəndə qayıtdı və Əmir Həmzənin bura təkrar hücumunun qarşısını aldı.

Gavduşan döyüşündəki məğlubiyyətdən sonra əvvəlki mövqeyini bərpa etməyə çalışan qubalı Fətəli xan, Rusiyanın yardımından bəhrələnməyə çalışdı. 1775-ci ildə Dərbənd hakimi Mirzəbəy Fərhadbəyovun başçılığı ilə rus sarayına elçilər göndərdi. O, Rusiya himayəsini xahiş etməklə yanaşı, öz müstəqilliyini saxlamaq fikrində idi (bax: ASE, VI cild, səh 55, AME, səh. 251).

“Gavduşan” sözünün etimologiyasına gəldikdə isə deməliyə ki, bu, sırf fars mənşəlidir. Coğrafiya elmləri doktoru İmaməddin Osmanov “Gavduşan”ı “öküz görməmiş dağ” kimi xarakterizə edir. Amma alimin bu fikriylə razılaşmayanlar da var. Əslində isə “Gav”–“öküz”, “duş”–“dünən”, “an”–“gözəllik”, “ləhzə” deməkdir. Hərfi tərcümədə “öküzün dünənki gözəlliyi” mənasına uyğun gəlir. Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, səyyahlar Gavduşana təkcə tarixi abidələrə baxmağa gəlmirlər. Landşaftın zənginliyini, gözəlliyini, flora və faunasını görənlər valeh olur, təəssüratlarını uzun müddət unuda bilmir, topladıqları şəfəli bitkiləri, müxtəlif giləmeyvələrdən dadırlar.

Gavduşan düzündə AMEA-nın Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutu tərəfindən müşahidələr, elmi-tədqiqat işləri aparılıb və arxeoloji qazıntılar zamanı tapılan dəfinə və kurqanlar alimlərin böyük marağına səbəb olub.

Düzdə Bürünc və Dəmir dövrlərinə aid üç təpənin qalıqları mövcuddur. Tarix elmləri doktoru, professor Abdulla Orucovun arxeoloji tədqiqatları nəticəsində həmin yaşayış yerlərindən ev qalıqları, saxsı

qablar, müxtəlif alətlər aşkar edilib. Görkəmli alim qeyd edir ki, burada yaşayan insanların əsas məşğuliyyəti kənd təsərrüfatı olmuş, buğda, arpa və çəltik əkib-becərmişlər.

“ Qusar–Xudat avtomobil yolundan 14 km solda, Qalacıq kəndindən 1 km cənub–şərqdə hündürlüyü 12 metr olan Gavduşantəpədə e.ə. III minilliyin sonu – II minilliyin ortalarına aid əkinçi tayfalarının yaşayış yeri aşkarlanıb. Mədəni təbəqənin qalınlığı 2 metrədən çoxdur. Buradan qara və boz rəngli gil qablar, daş (dən daşları, bülövlər, kətmənlər, sümük alətlər və s.) tapılıb.

Gavduşan təpəsinin əhalisi, əsasən, əkinçilik və maldarlıqla məşğul olub (bax: ASE, VI cild, səh. 55) .

Qusar rayon Tarix-Diyarşünaslıq Muzeyinin əməkdaşları da bu işdə fəallıq göstərərək təşkil olunmuş elmi ekspedisiyalara həvəslə qatılıblar. Nəticədə muzeyin ekspozisiyası xeyli zənginləşmiş, mətnlərə əlavələr edilmiş, ekskursiyalarda, kütləvi tədbirlərdə verilən məlumatlar daha keyfiyyətli, əyani və səhih olmuşdur.

Zənnimizcə, tədqiqat işləri yenidən davam etdirilməli, tarixin ən dərin qatlarına nüfuz olunmalıdır. Ötən əsr və qərinələrin arxasında qalan ulu əcdadların yaşadığı dövrə güzgü tutmaq, görünən hadisələrə diqqət yetirib gənc nəsə ötürmək arxeoloq alimlərin qarşısında duran başlıca vəzifələrdəndir. Deməli, Gavduşanın geniş şəkildə öyrənilməsinə ehtiyac var və haçansa bu ərazinin tarixçi alimlərin fundamental tədqiqat obyektinə çevriləcəyinə heç bir şübhəmiz yoxdur. ♦

Həsən Xasıyev,
Qusar rayon Tarix-Diyarşünaslıq Muzeyinin
elmi işçisi, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü

98 yaşlı müzəffər ordunun gənc qəhrəmanları

İyunun 26-da Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin 98 yaşı tamam oldu. Müstəqillik aktının qəbulunun 25-ci ildönümünə hazırlaşan gənc dövlətin belə müdrik orduya malikliyi isə tarixi varislik ənənəsinə söykənir. Belə ki, milli ordumuzun təşkilinə Şərqdə ilk demokratik dövlət – Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin elanından dərhal sonra start verilmişdi. Milli hökumətin 1918-ci il 26 iyun tarixli fərmanı ilə Silahlı Qüvvələrimizin yaradılmasına başlandı. Avqustun 1-də AXC-nin Hərbi Nazirliyi təsis edildi. İstedadlı general Səməd bəy Mehmandarov dekabrın 25-də hərbi nazir, general-leytenant Əliağa Şıxlinski isə nazir müavini təyin olundular. Milli Ordu qısa müddətdə Qafqaz İslam Ordusu ilə birlikdə Bakını və ətraf qəzaları erməni-bolşevik işğalından xilas etdi. Muğanda və Əsgəranda milli hökumətə qarşı baş vermiş qiyamları peşəkarlıqla yatırdı, Qazaxda Azərbaycan sərhədini pozmuş erməni nizami ordu hissələrini darmadağın etdi. Hərbi birləşmələrin başında Hüseynxan Naxçıvanski, İbrahim ağa Usubov, Həmid Qaytabaşı, Kazım Qacar, Cavad bəy Şıxlinski, Həbibbəy Səlimov kimi istedadlı generallarımız vardı.

Lakin təəssüf ki, AXC kimi onun hərbi təsisatının da ömrü az oldu; milli hökumətin süqutundan sonra hakimiyyətə gələn bolşevizm Milli Ordunu ləğv etdi. Onun rəhbərlərinin əksəriyyəti Nargin adasına aparılıb güllələndi.

Sovet hakimiyyəti dövründə də azərbaycanlılara qarşı hərbi quruculuq siyasəti dəyişmədi. Hərbi xidmətə çağırılan soydaşlarımız döyüş üçün nəzərdə tutulmuş hərbi hissələrdə yox, əsasən tikinti batalyonlarında xidmət keçirdilər. Məqsəd aydın idi – azərbaycanlı gənclər arasında hərbi elminə dərinlən yiyələnən, müasir silahlarla rəftar etməyi bacaran hərbiçilərin yetişdirilməsinə imkan verməmək. Bu siyasətin mahiyyətini yaxşı başa düşən ümummilli liderimiz Heydər Əliyev Azərbaycanda hakimiyyətə gəldikdən sonra, 1971-ci il iyunun 20-də C.Naxçıvanski adına ixtisaslaşdırılmış hərbi məktəb təşkil etdi. Dövlət başçımız azərbaycanlı gənclərin Bakı Ali Birləşmiş Komandanlıq və Bakı Ali Hərbi Dənizçilik məktəblərinə, eləcə də SSRİ-nin digər hərbi məktəblərinə güzəştli şərtlərlə qəbuluna nail oldu.

İmperiyanın dağılması ərəfəsində – 1991-ci il sentyabrın 5-də Müdafiə Nazirliyinin yaradılması barədə qərarın və həmin ilin

oktyabrın 9-da Azərbaycan Respublikasının Ali Soveti tərəfindən silahlı qüvvələrin yaradılması haqqında qanunun qəbuluna baxmayaraq, həmin sənədlərin həyata keçirilməsi üçün heç bir səy göstərilmədi. Ermənistanın gündən-günə genişlənməkdə olan hərbi təcavüzü Milli Ordunun yaradılması işini sürətləndirməyi tələb edirdi. Lakin ilk vaxtlarda hərbi hissələr müxtəlif siyasi qüvvələrin əlində alətə çevrilmişdi. Ordu quruculuğuna yalnız 1993-cü ildən başlamaq mümkün oldu. Həmin dövrdən etibarən ölkədəki silahlı qüvvələr dövlətin tam nəzarətinə keçdi. Görülmüş tədbirlər nəticəsində qısa zaman kəsiyində Füzuli və Ağdam rayonlarının bir sıra yaşayış məntəqələri işğaldan azad olundu, Azərbaycan ordusu cəbhədə təşəbbüsü ələ aldı. Bu uğurların müvəqqətiliyini güman edən düşmən havadarlarının köməyindən və silah-sursatından bəhrələnərək 1994-cü ilin ilk aylarında bütün cəbhəboyu irimiqyaslı hücum əməliyyatlarına başladı. Lakin ordu hissələrimizin Füzuli, Beyləqan, Ağdam və Tərtər istiqamətlərindəki müqaviməti ilə rastlaşan və Azərbaycan əsgərinin qəhrəmanlıq nümunələrinin şahidi olan düşmən cəbhədə atəşkəsə razılıq vermək məcburiyyətində qaldı.

İlk dəfə prezidentin 1992-ci il 18 sentyabr tarixli fərmanı ilə təsis olunmuş və 1991-ci ildə dövlət müstəqilliyimizin bərpasından sonra Azərbaycan Ali Sovetinin qərar verdiyi tarix – 9 oktyabr Ordu günü sayılırdı. Lakin ölkə başçısının 22 may 1998-ci il tarixli fərmanına əsasən, həmin fərman qüvvədən düşmüş sayıldı və 26 iyun tarixi Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələri günü elan olundu. O zamandan hər il tarixi varislik ənənəsinə uyğun Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətində Milli Ordunun yarandığı 26 iyun – Silahlı Qüvvələr Günü kimi bayram edilir.

İgid hərbiçilərimiz daim ayıq-sayıqdır və qəfil hücumların qarşısını almağa qadirdir. Bunu onların həm vətənpərvərlik ruhu, həm hərbi-fiziki hazırlığı, həm də silah-sursat və texniki imkanları təsdiqləyir. Elə ən yeni tariximizə qızıl hərflərlə yazılmış aprel savaşının nəticələri də iddialarımıza əyani sübutdur. Mövzunun davamında həmin günlərin qəhrəmanlarından – rəşadət nümunələri göstərərək şəhidlik zirvəsinə yüksəlmiş Sərxan Bayramov və Rəvan Nurayev barədə söhbət açacağıq.

Kəşfiyyata – onunla...

...Günəş yavaş-yavaş qüruba yaxınlaşırdı. Həlimət ana 5-ci mərtəbədəki mənzilin eyvanına çıxıb həyatə boylandı. Bərk qələbəlik idi – yaşlılar bir tərəfdə əyləşib sakitcə dərdləşir, gənclər deyə-gülə söhbətləşirdilər, futbol oynayan uşaqların harayı aləmi başına götürmüşdü. İçərilərində kiçik oğlu da vardı. Bu zaman o, rəqibin neçə oyunçusunu keçib hücum mövqeyinə çıxdı. Hamı qışqırdı: “Vur, Sərxan, vur!” Zərbə... Qool...

Ananın yadına düşdü ki, bayaqdan top qovan dəcəl balasının qan-tərə, toz-torpağa batması bir yana, yeməyinin də vaxtı keçir. Tez onu səslədi: “Ay oğul, Sərxan, evə gəl!”

Səsi mahallədəki hay-küya qarışıb dalğalandı:

“Sərxaaan! Evə gəəəl!”

...İllər yaman sürətlə keçdi, elə övladlar da çox tez, bu səsin, çağırışın gedib-qayıtdığı zaman məsafəsində böyüdülər. Bayramovlar ailəsinin böyük oğlu Harun hərbi peşəsini seçib Ali Hərbi Akademiyanın məzunu kimi zabit rütbəsində Azərbaycan Silahlı Qüvvələrində qulluğa başladı. Sərxan Zaqatala şəhərindəki Nizami Hüseynov adına 2 sayılı rusdilli orta məktəbi bitirib. (Bölgənin qabaqcıl təhsil müəssisələrindən sayılan həmin elm ocağı da şəhid adını daşıyır. Mərhum Nizami Hüseynov 1994-cü il Qarabağ savaşında həlak olub. Ümumiyyətlə, bu qəhrəman rayon torpaqlarımızın bütövlüyü uğrunda gedən döyüşlərdə 192 şəhid verib.) VIII sinfi bitirəndən sonra sənədlərini Naxçıvanski adına Hərbi Liseyə təqdim

etsə də, qəbul oluna bilməyib. Deyilənlərə görə, ilk addımda tale üzünə gülmədiyinə görə elə ağlayıb göz yaşını tökürmüş ki... Uşaqılıq illərinin fotoalbomunda uniformada şəkli də var.

Avtoçilingər işləyən atası Oqtay kişi ona sənətinin sirlərini öyrədir. İlyarımlıq əsgərlik dövrünü ruh yüksəkliyi ilə başa vurduqdan sonra müxtəlif işlərdə çalışır, valideynlərinə köməklik göstərir.

“**Lakin peşəkar hərbiçilik sevdası bir an da olsa ürəyindən çıxmır. Bir gün ata-anasına “spesnaz”a yazılmaq istədiyini söyləyir, fikrindən daşındıra bilmirlər. Beləcə, xüsusi təyinatlı bölmədə müddətdən artıq hərbi xidmətə qəbulla, nəhayət, çoxdankı niyyətini reallaşdırır. Uğurunu hamıyla bölüşür; şadlığından göylərdə uçurmuş, çünki arzusuna çatmışdı, sevdidiyi işlə məşğul idi. Hər üç aydan bir verilən qısamüddətli məzuniyyət zamanı doğulub böyüdüğü rayona gəlir, doğmalarına baş çəkirdi.**

İgid hərbiçinin doğmaları və dostları ilə son görüşü 19–20 mart tarixində – Novruz bayramı ərəfəsində baş tutur. Bir gün sonra isə yenidən xidmət yerinə qayıdıb. Ailədə şad-xürrəm günlər yaşanırdı, Harun bir il idi ki, ailə qurmuşdu, Sərxanı evləndirməyə hazırlaşır-dılar. Mart ayının 22-də qız evinə elçi gedilir, “həri”si alınır, aprelin 10-da nişan aparacaqlarmış...

Həlimət xanımın dediklərindən: “Vallah, bilmirəm necə anayam, heç yuxuma da gəlmədi, bir narahatlıq duymadım, ürəyimə də dammadı... Sərxanın ölümü haqqında heç vaxt fikirləşməmişdim, toyuna hazırlaşmışdım axı. Mən onun üçün xonçalar tutacaqdım. Sərxan o qədər həyatsevən oğlan idi ki... Olduğu yerdə ancaq sevinc, şənlik qərarlaşırdı. Gəlməyi, peyda olmağı ilə hər yanda ab-hava dəyişirdi, gülüş, xoşbəxtlik səpələyirdi ətrafa.

Ananın səsi Zaqatala dağlarında əks-səda verir:

“Sərxaaan! Evə döön!”

Aprelin 1-dən 2-nə keçən gecə işğalçı erməni silahlı birləşmələri növbəti təxribata əl ataraq təmas xəttinin Ağdərə–Tərtər–Ağdam və Xocavənd–Füzuli istiqamətlərində atəşkəsi pozdular. Qəhrəman ordumuz nəinki azğın düşməyə ciddi müqavimət göstərdi, hətta şərəfsiz erməniləri öz mövqelərindən belə qovaraq neçə yüz kilometrə geri oturtdu. Nəticədə Talış, Seysulan, Cocuq-Mərcanlı, Odundağ, Lələtəpə və digər yüksəkliklər işğaldan azad edildi. Azərbaycan Silahlı Qüvvələri 24 ildir ki, yağdı caynağında inləyən həmin ərazilərə ilk dəfə qədəm qoydu. Cəsur qoşun birləşmələrinin önündə xüsusi təyinatlılar gedirdi. Sərxan Bayramovun da təmsil olunduğu kəşfiyyat böliüyü isə daha dərinliklərə, düşmənin içərilərinə qədər irəliləyə bilmişdi...

Aprelin 2-də günortaya yaxın artıq cəbhə bölgəsində baş verənlər barədə məlumat bütün ölkəyə yayıldı, dünya mediasına ayaq açdı. Diğalar yenə də öz amplualarında idilər: həyasızcasına ağlam-sınır, qırılıb-çatıldıqlarından şikayətlənirdilər. Özgə torpaqlarına göz dikən xain sürüsü, görəsən, başqa hansı aqibəti gözləyirmiş? Azərbaycanda da övladı, qohumu əsgərlikdə olanlar, ümumiyyətlə, hamı ehtiyatla soraqlaşmağa başladı. Sərxandan isə səhih bir xəbər yox idi – ona nə qazılar, nə də şəhidlər karvanında rast gəlirdi.

Bayramovlar ailəsinə rayon İH nümayəndələri, hüquq-mühafizə rəhbərləri, Hərbi Xidmətə Çağırış və Səfərbərlik üzrə Dövlət Xidmətinin əməkdaşları baş çəkdi: “Allahdan ümid üzölməz. Dəqiq məlumat yoxdur, ölüm haqqında fikirləşməyin. Kəşfiyyatçıdır. Bəlkə, haradasa əməliyyatdadır, ya da yaralıdır. O qədər qara xəbəri çıxıb, sonra qayıdanlar olur ki...” – deyə təsəlli verdilər. Ürəklərdə ümid tumurcuqları cücərdi həmin 7 gün ərzində, dəfələrlə bitdi... şaxta vurdu... yenə də göyərdi. Tanıyan-tanımayan bütün zaqatalalılar həyəcanla gözləyirdilər. Lakin təəssüf... Aprelin 11-də səhər 2 saylı orta məktəbin sıra düzümündə qocaman pədaoq Ənvər Məhyəddinov ağlaya-ağlaya məzunları Sərxan Bayramovun şəhidlik məqamına yüksəlişi xəbərini verdi. Sınıf rəhbəri Nərgiz Ədilova, müəllimi Larisa Əsgərova, sınıf yoldaşları, dostları sosial şəbəkələrdə ürək sözlərini, xatirələrini bölüşüblər. O gündən

məktəblilərin də ruhu dəyişib, həminin başında bir qəhrəmanlıq havası yaranıb. Hətta ona şeir də həsr ediblər. XI sınıf şagirdi **Dina Hacımadayeva** yazır:

*Əlvda deyiram şəhid Sərxana,
Bir başqa dünyanın adamısan sən.
Bizimlə xatirən qalır əbədi,
Hayatda əbədi qəhrəmansan sən.*

*Yolları nur dolu əsgər, əlvda,
Vətənə sən bizdən daha yaxınsan.
Adını yazmısan tariximizə,
Nur kimi hər yerdə qəlbə axırsan.*

*İndi şəkillərdən boylanır biza,
Əlvda deyiram şəhid Sərxana.
Tarixə adını qanınla yazdın,
Sən şərəf gətirdin Azərbaycana.*

Hollandiyada yaşayan **İnarə Hüseynova**: “Mən indi uzaqlaradayam. Tale həməzi bir tərəfə atıb. Sonuncu dəfə 2013-cü ildə təsadüfən Zaqatalada üz-üzə gəldik. Çox sevindik. 5 dəqiqə vaxtımız oldu danışmağa. Onun həlak olması xəbərini eşidəndə imtahanda idim. Əvvəlcə inanmadım. Elə bildim sınıf uşaqlarımız zarafat edirlər. Sonra əməsi oğlu Muradla danışdım, xəbəri təsdiqlədi. Artıq 3-cü aydır ki, Sərxan yoxdur sıramızda. Ancaq inanmaq istəmirik yoxluğuna. Ölüm çox qəddardır, həmişə ən yaxşılari aparır. Əgər gücüm çat-saydı, nəyim varsa verərdim ki, tək Sərxan qayıtsın. İnanın ki, belə düşünən tək mən deyiləm, bütün dostlarımızdır. Bundan sonra bir yerə yığışanda Sərxan olmayacaq... Onun əvəzi yoxdur, daim bizim ürəyimizdə qalacaq.”

Ana harayı Qarabağ, Tərtər, Talış yüksəkliyi tərəfdən əks-səda verir:

“Sərxaaan! Evə qayıt!”

10 aprel. 5–6 gündür ki, atəşkəs elan olunub. Səngərlərdən qaçıb pərən-pərən düşmüş ermənilərin başbilənləri özlərini dünya güclərinə yetiriblər. Qərbdən, Şərqdən, hər yandan müharibəni

lənətləyən bəyanatlar eşidilir. Qızıl Aypara Cəmiyyətinin vasitəçiliyi ilə neytral zonada qalan cansız vücutlar götürülür, dəyişdirilir. Sərxan da doğmalarının ongünlük həsrətinə "son qoyur", Zaqatalaya evə "qayıdır", vətən torpağını son dəfə qucaqlamaq, Azərbaycanın qoynunda əbədi uyumaq üçün... Amma o, eyni zamanda qəhrəmanlığı, böyük ideallar uğrunda çanını qurban vermək bacarığı ilə xalqın ürəyinə köçdü. 11 yaşlı məktəbli **Viktoriya Miloserdova** bu əbədiyyət yolunu necə də səmimi qələmə alıb:

*Bir bahar səhəri, bir aprel günü
Vətən torpağında o halak oldu.
Yox, həlak olmadı, yenə doğuldu...
Tanrı alıb onu apardı bizdən,
Tale-qismətini göylərə yazdı.
Ey vətən övladı, qəhrəman Sərxan!
Bizim 2 saylı məktəbimiz də
Sənin ünvanını qəlbinə yazdı.*

Namiq Abbasov, dostu: "Qardaşım idi Sərxan. Sinfə ilk ayaq basan gündən onunla dostlaşdıq.

Məktəbdən sonra əsgərlik ayırdı bizi. Əsgəri xidmətimizi başa vurandan sonra yenidən doğma şəhərimiz Zaqatalaya qayıtdıq. Yaşadığımızda, o mənə həmişə böyük kimi yol göstərər, məsləhətlər verərdi. İndi Sərxan yoxdur. Bakı da, Zaqatala da mənə yaddır, hara çıxırımsa, Sərxanı görürəm. Hər səhər işə gedərkən görüşdüyümüz yerlərdən keçirəm, Sərxan gəlmir. Çay içmək istədiyim yerlərdə onun stəkani boş qalır. Hər yerdə izi var qardaşımın-dostumun..."

Bu günlərdə Ermənistan SQ-nin Baş Qərargahı gecəgörmə cihazları vasitəsilə qeydə alınmış süjetlər yaydı. Görüntülərdə düşmənin arxasına keçmiş Azərbaycan kəşfiyyat qrupunun hərəkəti öz əksini tapıb. İşğalçılar bərk qorxu və çəşqinlik içərisində ora-bura vurnuxur, hara iləsə rabitə əlaqəsi saxlamağa çalışırlar. Sonra yenidən atəş səsləri eşidilir. Düşmən heyrətini gizlədə bilmir: artıq qanlı savaştan 24–26 saat ötüb, ayın 2-dən 3-nə keçən gecədir. Döyüş bitməli idi, fəqət arxa cəbhədə bir qrup hələ də döyüşür.

Bəli, onlar sonuncu güllələrinə, axır nəfəslərinə qədər döyüşdülər. Vətənə xidmətləri, şücaətləri də layiqincə qiymətləndirildi. Qoşunların təmas xəttində Ermənistan silahlı birləşmələrinin təxribatlarının qarşısını alarkən şəhid olan Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin müddətdən artıq hərbi qulluqçusu, gizir Sərxan Oqtay oğlu Bayramov ölümündən sonra "Hərbi xidmətdə fərqlənməyə görə" 3-cü dərəcəli medalla təltif edildi.

Oğlu son mənzilə yola salınarkən Oqtay Bayramovun tabuta sarınmış üçrəngli bayrağımızı üzünə sıxıb necə hönkür-hönkür ağladığını sosial şəbəkələrdə izləmisizmi? Bax medalı qəbul edərkən də eləcə göz yaşları leysan kimi yağdı şəhid atasının...

Hər gün dünyada övlad həsrətli milyonlarla anaların baxışları yollara dikilir. Ayrılıqların yaratdığı kədər ümmanında batıb çıxan Həlimət xanım da onlardan biridir. Yox, yox, o daha oğlunu gözləmir, yalnız şirin xəyallara dalır. O xəyallara ki, Sərxanın beşiyi başında layla çalır, xəstələnəndə yatağı yanında yuxusuz gecələr keçirir, böyüdüüb məktəbə, hərbi xidmətə yola salır, qız bəyənir, elçi gedir, toyda əl-qol açıb süzür, gəlininin boynuna sarılır...

Heyhat! Ax səni, zalım fəlak, bu ilgim xəyalların qovub apardığı insafsız xatirələr yenidən geri qayıdır ki... axı 23 yaşlı Sərxanın dəfn olunduğu gün nişan mərasimi keçirilməli idi...

Ruhların kölgəsində...

*Balka da borcundan çıxmadım, Vətən!
Ömür bahar deyil, bir da qayıtsın.
Öləndə qoynunda qoy ölüm ki mən,
Çürüyüm, bir ovuc torpağın artsın...*

Musa Yaqub

Biz təpədən-dırnağa bütün varlığımızı və həyatda qazandıqlarımıza görə ata-anamıza borcluyuq. Yəqin ki, oxşar mövzuda dahi mütəfəkkirlər tərəfindən çoxsaylı fikirlər söylənilib. Amma biz həm də başdan-ayağa tamam vücudumuzla valideynlərimizik. Bunu isə mən məlum aprel savaşından sonra haqqında yazdığım və ömür yolu barədə oxuduğum onlarca şəhid gəncimizin əzəmətinə gözlərim önünə gətirərkən düşündüm. 4 aprel tarixində ruhu behişt səmasına ilk qanadlanan şəhidlərin dəfni zamanı Zaqatala rayonunun Muxax kənd sakini olan qara paltarlı, ariq qadını yaqın xatırlayırsız. Çünki həmin ağır səhnəni tarixə çevirən televiziya verilişi də efirə gedib, müxtəlif süjetlər də var: şəhid oğlunun tabutu altına çiyin verən Həvva Nurayeva mərasim iştirakçılmasına, kəndin kişilərinə, mərhumun əsgər yoldaşlarına qoşularaq hər kəsdən qabaqda addımlayırdı.

...Ağır itkinin iki-üç gün ərzində 50–60 il qocaltdığı, belini büküdü bu zərif xilqəti zamanın gərdişi lap çoxdan sınağa çəkmişdi. Həyat yoldaşı İsmayıl kəndin zəhmətkeş, çörəkli kişilərindən imiş, amma dünyasını çox tez dəyişib. 1999-cu ildə o rəhmətə gedəndə

qızının 5, oğlunun isə cəmi 2 yaşı olub. Əzab-əziyyətə qatlaşıb, bir telini ağ, digərini də qara hörərək övladlarını təkbaşına böyüdü. Fatmanı gəlin köçürüb, Rəvanı əsgərliyə yola salıb. 2013-cü ilin mayında baş verən zəlzələ bütün bölgə əhalisi kimi, Nurayevlərə də yeni problemlər yaradıb – yaşadıqları evin divarları çatlayaraq qəzalı vəziyyətə düşüb. Bu mövzuya bir qədər sonra qayıdacağıq, indisə ailənin qudası **Tamam Ramazanovanı** dinləyək:

– Həvvagillə həm qonşuyuq, həm də qohum. Qızı mənim gəlinimdir. Çox gözəl, namuslu ailədir. 2 yaşından Rəvanı və qızını yetimliklə böyüdü. Aprelin 3-ü gəlinim Fatma dedi ki, qardaşının

əsgərliyinin 1 ili keçdi, 6 ayı qalıb. Şəklini əlinə götürüb başladı ağlamağa. Dedim, niyə ağlayırsan ki, şükür Allaha, gəlib çıxacaq... Axşam üstü də qudam Həvva gəldi. Heç özünə yer tapa bilmirdi. Cəbhədə gərginliyin yaranmasından, nankor ermənilərin mövqelərimizi atəşə tutmalarından məlumatımız vardı. Ancaq Rəvanla bağlı qara xəbər alacağımız heç ağlımıza da gəlməzdi. Çünki o, Mingəçevirdə hərbi təlim keçirdi. Oturub söhbət etdiyimiz vaxt kəndin icra nümayəndəsi həyətə girdi. Həvva hövlnak ayağa qalxıb onun üstünə qaçdı, qışqıra-qışqıra soruşdu ki, oğluma nə olub?

Söhbətə hönkürtü ilə **Həvva Nurayeva** qoşulur:

– Övladlarımı bu kənd yerində zəhmətlə böyütdüm. Heç kimin qazanına, çörəyinə göz dikməyə qoymadım. Aclığımızdan, toxluğumuzdan kimsənin xəbəri olmadı. Rəvan söyləyirdi ki, “ay ana, böyüyüb bütün zəhmətlərinin əvəzini verəcəm”. 2015-ci ilin aprel ayında əsgərliyə çağırıldı. Həmin gündən dolu zənbillərlə Mingəçevirə, Tərtərə, Goranboya görüşünə yollanırdım... Evdə tək qalmağı bacarmırdım, elə bilirdim hər şeyi yığıb aparıb. Deyirdi, “ay ana, mən

balaca deyiləm, əziyyət çəkmə”. Kaş axırıncı dəfə 10 gün balamın yanında qalaydım, bəlkə, doyardım ətrindən.

Yana-yana danışır ağbırçək, düşünürəm ki, necə əsgərlikdə olan-da “ev-eşiyi yığıb aparmışdısı”, indi cismani yoxluğu ilə sanki anasının-bacısının ürəyini qoparıb gedib Rəvan. Ana qəlbini nə ilə ovudasan, təsəlli verəsən... Bu yerdə Allahın sonuncu və ən mütləq qədi dinində şəhid məqamına verilən qiymət dadımıza çatır, qəlbimiz aramlaşır, xeyli rahatlanırıq. İslamın əziz peyğəmbərinin mübarək ləqəblərindən biri də “seçilmiş” kimi mənalanır, yəni Məhəmməd Mustafa. Şəhidlərimiz də seçilmişlərdir, baxın, barələrində müqəddəs Quran ayələri nazil olub, uşaqlıqdan müqəddəs cihad, vətənin müdafiəsi arzuları ilə alışıb-yanırlar, başqa bir peşə dalınca getmələrinə nəse ilahi qüvvə maneçilik törədir, sonda Vətən onları böyük məhəbbətlə ağışuna çəkir.

Ailə, qohumlar xalqın dəstəyindən, dövlətin qayğısından razılıq edirlər. Tamam xanım danışır ki, Rəvan son mənzilə yola salınanda həyatda iynə atsan, yerə düşməzdi: “Belə şəhid dəfni heç görünməyib. Cənəzinin sağında-solunda Azərbaycan əsgərləri dayanmışdı. Sanki ona keşik çəkirdilər. Sağ olsun yerli icra hakimiyyəti orqanları, ailəni də diqqətdə saxlayırlar. Dünyada kim əbədidir ki, bu da bir yazı, bir qismət idi, uşağın arzuları yarımcıq qaldı. Ölənlə ölmək nə dinimizə yaraşar, nə də inancımıza. Allahdan bütün şəhid ailələrinə səbir diləyirəm”.

“**Rəvanın üç mərasimi günü, aprelin 7-də Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyeva Bakıda şəhid anaları, bacıları, qızları ilə görüş keçirirdi. Rəvanın bacısı Fatma Nurayeva da həmin tədbirdə iştirak edib, amma utandığından heç nə danışa bilməyib. Sonradan Mehriban xanımın köməkçisi ailəyə telefon açıb, problemləri ilə maraqlanıb. Zəlzələdən ziyan çəkdiklərini, qəzalı mənzildə yaşadıklarını deyiblər. Ömrü uzun olsun, Azərbaycanın birinci xanımı tərəfindən maddi yardım göstərilib, həyatda yeni ev tikməyə başlayıblar...**

Rəvan Nurayevin təhsil aldığı kənd məktəbində onun xatirəsinə ehtiram əlaməti olaraq anım günü keçirilib. Həmin tədbirdə çıxış edən müəllim və şagirdlər ürək sözlərini səsləndiriblər. Çıxışların birində deyilib: “Geridə qoyduğumuz hər gün bir tarixə dönür. Elə günlər var, unudulub gedir, elə günlər də var ki, onları heç zaman unutmursan. Belə günləri tarixə yazan qəhrəmanlardır şəhidlər! Allah, Vətən və millət yolunda canından keçən insanların fəth etdiyi ən yüksək, şərəfli zirvədir şəhidlik məqamı! Canlarından keçməklə xalqın qəhrəmanlıq dastanını, azadlığını canı ilə qazanıb, qanı ilə yazanlardır şəhidlər! Belə ayrılıq əslində yoxluq və heçlik deyil, cənnət olan diyara əbədi səfərdir.

*Şəhidlər şərəf, qeyrət, ucalıq zirvəsidir,
Şəhidlər azadlığın od-şimşək zərrəsidir.
Şəhidlər tarixləşən istiqlal türbəsidir,
Şəhidlər ölməzdirlər, şəhidi ağlamazlar.*

Şəhid Rəvan İsmayıl oğlu Nurayevin Vətən qarşısında borcunu ləyaqətlə yerinə yetirərək xain düşmən hücumunun qarşısını alarkən göstərdiyi rəşadət də yüksək dəyərləndirilib. Onun layiq görüldüyü “Hərbi xidmətdə fərqlənməyə görə” 3-cü dərəcəli medalı ailə üzvlərinə təqdim edilib.

Gənclər arasında sədaqət, dəyanət, vəfa rəmzi kimi işlədilən bir ifadə var: “Səninlə kəşfiyyətə getmək olar.” Yaxud “filankəsə kəşfiyyətə getmək mümkündür.” Onlar – Sərxan, Rəvan, Samir, Əbdülməcidi və digərləri, minlərlə, on minlərlə azəri gənci genlərində daşıdıqları qeyrət, cəsarət, ləyaqət kodları, ailədə aldıkları yüksək tərbiyə, məktəbdə, həyatda əxz etdikləri ali hədəflərlə məhz həmin kateqoriyaya aid – birgə kəşfiyyət şərəfinə layiq idilər və beləcə, çiyin-çiyinə zülmət gecələrin ördüyü sübh nurunu gətirməkdən ötrü yola çıxmışdılar. Sözügedən missiya uğurla yerinə yetirildi, amma 2–3 aprel və daha sonrakı səhərlərin onlarsız açılması naminə. Azərbaycan torpağı ona görə müqəddəsdir ki, şəhid qanı ilə yoğrulub. Azərbaycan xalqı o səbəbdən bəxtiyardır ki, başının üstü, vətən səması şəhid ruhları ilə doludur. Allah məkanlarını cənnətdə qərar versin. ❖

Qurban Cəbrayıl

“Bir ulduz axdı keçdi ölkəmizdən: Təranə Vahid”

Yazıçı-jurnalist Təranə Vahidin Türkiyədə çap olunan “Cənnətdən yuxarı...” kitabı Ankarada, Trabzonda və Kayseridə böyük maraqla qarşılanıb.

Türkiyə mətbuatında “Bir ulduz axdı keçdi ölkəmizdən: Təranə Vahid. Həm də gerçəkdən işığını, hüznünü buraxıb getdi ürəyimizdə” yazısında “Sözü Yerdə deyil, göydə axtaranlar və cənnətdən yuxarıda yaşayanlar” üçün yazan müəllifin yaradıcılığından maraqlı yazılar çap ediblər.

“Türkiyə Yazıçılar Birliyinin Ankara şöbəsi ayda bir dəfə reallaşan “Şənbə söhbətləri” – “Hər kitab bir dünyadır” layihəsi çərçivəsində Təranə Vahidin “Cənnətdən yuxarı” kitabının təqdimatını və müzakirəsini keçirib. Tədbirdə yazıçının fərqli üslubda qələmə aldığı qısa hekayələrinin məziyyətlərindən söz açılib, yaradıcılığı ilə bağlı müəllifə suallar ünvanlanıb, hekayə və esseləri oxunub. Sonda Təranə Vahid “Cənnətdən yuxarı” kitabını imzalayaraq iştirakçılara təqdim edib.

Kayseri şəhərinin Erciyes Universitetinin ədəbiyyat fakültəsində “Cənnətdən yuxarı” kitabının geniş təqdimatı və imzalanma mərasimi baş tutub. Təqdimata Erciyes Universitetinin professoru Qafar Mehdiyev, ədəbiyyat fakültəsinin müəllimi Əslə Xəlilqızı, Türkiyənin tanınmış yazıçısı İmdat Afşar, Kayseri Mədəniyyət və Turizm Şöbəsinin müdiri İsmet Taymuş, universitetin müəllim və tələbə heyəti qatılıb.

Azərbaycan ədəbiyyatının türk dünyasında yorulmaz təbliğatçısı İmdat Afşar çıxışında Təranə Vahidin əsərlərini geniş təhlil edib. O, yazıçının yaradıcılığından ana xətt kimi keçən Qarabağ hekayələrini müharibə mövzusunda yazılmış “ən təsirli kiçik nəsr nümunələri” adlandırıb. Qeyd edib ki, bu hekayələr dünyanın istənilən dilinə çevrilsə, böyük maraqla qarşılanacaq. Çünki fərqli üslubda, fərqli düşüncə və ustalıqla qələmə alınıb.

Tədbirin sonunda Təranə Vahid ədəbiyyatla bağlı fikir və düşüncələrini iştirakçılarla bölüşüb, bu gün Azərbaycan ədəbiyyatında Qarabağ mövzusunun əsas mövzulardan biri olduğunu qeyd edib, Qarabağ dərdlərindən, Vətəninə ayrı düşən insanların yaşantılarından və həsrətlərindən söz açıb.

Tədbirdə iştirak edən tələbələr ayağa qalxaraq “Qarabağ bizimdir, bizim olacaq!” şüarını səsləndirərək yazıçıyla həmrəy olduqlarını bildiriblər.

Təranə Vahid “Cənnətdən yuxarı” kitabının türk dilində işıq üzü görməsində əməyi olan hər kəsə – nəşrin redaktoru Əslə Xəlilqızı Əliyevaya, kitabı türk dilinə çevirən Ünal Yoldaşa, kitabın korrektorunu Fatma Nura və eləcə də Erciyes Universitetinin müəllim və tələbələrinə öz təşəkkürünü bildirib.

HAKİKAT İLE YALAN HAKKINDA EN GERÇEK MASAL

Bir varmış, bir yokmuş. Bu dünyada bir Hakikat, bir Yalan, bir de insanlar varmış. Bir defasında Yalan gözleri parlaya parlaya hepsini inandırmıştı, Hakikat benim. Hakikat bunu duyduğunda utancından kulağına kadar kızardı. İnsanlar onu Yalan bilip dar ağacında astı...

Müəllif yüzdən artıq kitabını imzalayaraq tədbir iştirakçılarına hədiyyə edib.

Xatırladaq ki, Təranə Vahidin Türkiyədə çap olunan "Cənnətdən yuxarı" kitabının ilk imza günü bu ilin aprel ayında Trabzon-3 kitab sərgisində keçirilib və böyük maraqla qarşılanıb.

TEBESSÜM

Hayat onu sıkıştırdıqça yüzündeki tebessüm biraz daha artıyordu. Dertleri çoğaldıqça kahkahaları bir az da duruluyordu, aç kaldıqça biraz daha cömertləşirdi, çevresindekiler ona kötülük yaptıkça merhameti daha da çoğalıyordu. Sonunda insanın meleğe dönüşmesi Tanrı'yı hayretler içinde bıraktı. Dünyanın yaratılışından bu yana bu şeytanın ilk kaybıydı...

SON

Her defasında bu ana geldiğinde garip şeyler hissediyordu. Sonra ne olacak, sonranın sonrası ne olacak? Bir süre bu sorunun içinde zavallı durumda öylece kaldı. Sonra her şey düzeldi. Yeni olan eskirdi. Yine son. Yine garip duygular.

Bir kez garip duygular hissetmedi. Sondan sonsuzluğa geçti. Demek ki son o kadar da korkulu değildi...

SEVGİNİN RESMİ

Kırk yıllık ressamlık hayatında ilk defa böyle garip bir sipariş aldı. Müşteri ondan sevginin resmini istiyordu. Ressam saatlerce günlerce düşündü, renkten renge geçti, elinden ne geliyorsa yapmaya çalıştı. Zamanı geldiğinde tabloyu sarıp sahibine illetti. Siparişçi paketi açtı. Heyecanla, parmakları titreye titreye açtı ve hayretten donup kaldı. . Fırça dokunmamış beyaz tuval sevginin resmiydi...

YOKLUK

Ömründe her şey eksikti. Sevgi, muhabbet, kaygı, ilgi. Olmayanların hepsini hayalinde buluyordu. Bir gün hayal de bitti boşlukta bir gölge göründü. zayıf, miskin, güçsüz bir gölge. Gölge titreye titreye güldü.

-Birazdan ben de olmayacağım...

YOL

Hep buğdaydan nefret ederdi. O, insanın bir avuç buğdayın günahına battığını düşünürdü. Ne kadar çabalıyorsa da, o günahı yaklaştıramıyordu, bilmiyor, bilmiyor ki.

Tarlalardaki sümbüllere de hoş bakmazdı. Deniz gibi dalgalanan tarla ona ölümü ve güzelliği hatırlatırdı.

Değirmenden de hiç hoşlanmıyordu. Dünya gibi eline geçeni eziyordu, değirmen gibi öğütüyordu...

Eleği hiç sevmiyordu. Elek kendi gözlerinden yalnızca küçük taneleri geçiriyordu.

Bu fikirlerle konuşup kendini oyalıyordu ki, burnuna yeni pişmiş ekmek kokusu geldi. Kokuyu araya araya gelip tandırı buldu...

Yağmurun damlalarından tuta tuta yukarı çıktı. Çıkıp bulutların üzerine oturdu. Oradan da yukarı baktı. Gök yüzünün temizliği onu korkuttu. Damlalardan tuta tuta yere günahlarının içine geri döndü...

O bir garip günde kalbinin taa içinden sevdi...Sevdi ve çaresizlikten unuttu. Bazen kalbinin harabeliğinde sevgi hakkında şarkı söylerken harabeliğindeki baykuş onu teselli ediyordu. Söylüyordu: "Benim de baykuşluğumun kökünde imkansız sevgi yatıyor..." ❖

Fatmanın “Kəsmə şikəstə”si...

Onun ifasında çox mahnılar dinləmişik: “Alagöz”, “Muğan qızı”, “Nazlana-nazlana”, “Ceyranım”, “Getmə-getmə”, “Qaragilə”, “Laylay”, “Azərbaycan maralı”, “Neynim”, “Ol-maz-olmaz”, “Qatar”, “Bahar olsun”, “Qubanın ağ alması”, “Bəzənmişən”, “Ahu kimi”, “Ey pəri”, “Gəl bizə, yar” və s. Hamısı da mükəmməl, bir-birindən gözəl! Bununla belə, etiraf

etməliyik ki, Fatma xanımın ürəyimizi parça-parça edən, bizi yandıran, yandıra-yandıra həm də saflaşdıran “Kəsmə şikəstə”sindən doya bilməzdik. Məhz elə ona görə də hər dəfə bu böyük sənətkarın səsi telekanallardan və radio dalğalarından gələndə ürəyimizdən bir istək keçərdi: “Kaş “Kəsmə şikəstə”ni də oxuyaydı...”

“Fatma Mehraliyevanın sənətsevərlər tərəfindən bu dərəcədə sevilməsinin kökündə, əlbəttə, ilk növbədə onun həzin, yanğılı səsə malik olması, ifalarına məsuliyyətlə yanaşması, musiqi ilə sözün harmoniyasına bütün varlığı ilə hakim kəsilməsi, mahnıları ürəkdən oxuması faktoru dayanırdı. Bu amillər mütəxəssislər tərəfindən də yüksək dəyərləndirilirdi. Kim bilir, bəlkə də bu yanğı və sızıltı onun ömür payına düşən ağır-acıdan, dərd-qəmdən gəlir, əsrlərdən bəri xalqımızın düşər olduğu müsibətlərdən qaynaqlanırdı. Odur ki ilahi qüdrətdən yaranmış bu ecəzkar səsin seyrindən qaçmaq müşkül məsələ idi. Beləcə, Fatma xanımın ifa etdiyi mahnılar hər kəsin ürəyinə yağ kimi yayılar, qəlbinə, ruhuna hopardı. Bu qədər böyüklüyünə rəğmən, son dərəcə sadə, təvazökar və kövrək idi, ifa etdiyi muğam və mahnılara möhrünü vurardı...

Həyat və sənət yolu keşməkeşli olub. Dünyaya 1926-cı il iyunun 4-də Quba rayonunda göz açıb. Uşaqlıqdan çox çətinliklər görüb. 3–4 yaşlarında ikən anası vəfat edib. Müəyyən müddət

İspik kəndində yaşayan xalası Əsməgülün himayəsində qalıb. Burdakı füsunkar təbiətin, ucsuz-bucaqsız meşələrin gözəlliyini, pıçıltıyla axan bulaqların səsinə təbiətinə, ruhuna hopdurub. Hələ kiçik yaşlarından məlahətli səsi ilə qohum-qonşusunun, müəllimlərinin diqqətini çəkib. Orta məktəbdə oxuyarkən müəllimlərinin təkidi ilə 11 yaşlı Fatma Bakıda musiqi festivalına qoşulub, burada ifa etdiyi "Qubanın ağ alması" mahnısı ilə hətta Üzeyir Hacıbəyovun nəzərindən də yayınmayıb. Belə ki, 1938-ci ildə dahi bəstəkarın təşəbbüsü ilə həmişəlik Bakıya gəlib. Üzeyir bəy bu istedadlı qızın yaxşı musiqi təhsili alması, muğamları mükəmməl mənimsəməsi üçün hər cür şərait yaradıb, onu öz himayəsinə götürüb, sənətin sirlərini öyrənməsinə nail olub. Beləcə, şirin xəyallar gerçəyə dönüb. Fatma Mehraliyeva Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının fortepiano və vokal sinfini bitirib.

Əmək fəaliyyətinə 1940-cı ildə "Sazçı qızlar" ansamblında başlayıb, Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının solisti olub, geniş konsert proqramı ilə uğurlu çıxışlar edib. 1941–45-ci illərdə Böyük Vətən müharibəsi zamanı tez-tez cəbhəyə yollanıb, hərbiçilər qarşısında ifa etdiyi mahnılar xüsusi maraqla qarşılanıb. Repertuarında Üzeyir bəyin vətənpərvərlik nəğmələrinə geniş yer ayrılıb.

Lirik soprano səsə malik müğənni 1945-ci ildə dahi bəstəkarın məsləhəti ilə "Arşın mal alan" filmində Telli roluna çəkilib. 1956-cı ildə Azərbaycan musiqi sənətindəki xidmətlərinə

görə respublikanın əməkdar artisti fəxri adına layiq görüldü. 1980-ci illərin sonu – 90-cı illərin əvvəllərində hökm sürən siyasi-ictimai gərginlik bütün incəsənət xadimləri kimi Fatma Mehraliyevadan da yan keçməyib. Bu illərdə bir qədər diqqətdən kənarda qalıb və səhnədən uzaqlaşılıb.

2000-ci il yanvarın 4-də Bakıda vəfat edib...

Təkraredilməz səsinə, bənərsiz sənətinə, özünəməxsus gözəl ifaçılıq tərzinə görə xalqımızın dərin hörmət və məhəbbətini qazanan Fatma xanım əksər müğənnilərdən fərqli olaraq heç vaxt təbliğ edilməsini xoşlamazdı. Haqqında işıq üzü görən məqalələri, dəyərli fikirlərlə zəngin radio və televiziya verilişlərini çox təvazökarlıqla qarşılayardı: "Burada tərifləməsi nə var ki, mənim borcum oxumaqdır da..." Odu ki ondan müsahibə götürmək istəyən jurnalistləri adətən "əliboş" qaytarardı...

Burada haşiyyə çıxaraq bir məqamı qeyd etməmək olmur. Təbii ki, təvazökarlıq insanlığın ən gözəl keyfiyyətlərindəndir, amma gərək ifrata varmasın. Çünki burada söhbət konkret hər hansı sənətkardan getsə də, mənə baxımından əslində bütöv Azərbaycan mədəniyyətini səciyyələndirir və illər keçəndən sonra bu boşluğu doldurmaq müşkülə çevrilir. Təsədüfi deyildir ki, məxəzləri araşdırarkən haqqında söz açdığımız bu böyük müğənni ilə bağlı materiala rast gəlmədik. Həmin məqamı bu gün mədəniyyət və incəsənətimizə öz möhürünü vuranlar da unutmamalıdırlar. Əks təqdirdə gələcəkdə onlarla bağlı da

eyni halla üzləşəcəyik. Digər tərəfdən bununla həm də səsi və davranışı ilə zövqlərimizi korlayan, əsəblərimizi tarıma çəkən "sənətkarların" mətbuat orqanlarını, televiziya və radio kanallarını zəbt etmələrinin qarşısını almış olarlar...

Amma ömrünün sonuna yaxın Fatma Mehrəliyeva çox dəyişmişdi. Nə qədər ağrısı da, onunla həmsöhbət olmaq istəyənləri məmnuniyyətlə qəbul edirdi. Kim bilir, bəlkə də o bununla ürəyinə illərdən bəri yığılmış "yükü" boşaltmaq, pərəstişkarlarını sonuncu dəfə görmüş kimi kədərinə bölüşüb sevincini paylaşmaq istəyirdi...

“ Fatma xanımla bu sətiirlərin müəllifi də bir neçə dəfə təmasda olub. Son görüşümüz ölümündən 20 gün əvvəl –1999-cu ilin dekabrında baş tutub. ...Əvvəlcədən razılaşdığımız kimi, yaşadığı ünvana getdim. Bu da İçərişəhər, 8-ci Kiçik Qala küçəsi, ev – 9. Həyat qapısını bir az bərkədən döyürəm ki, evdə eşidən olsun. İniltiyə bənzər səs gəlir: “Buyurun!” Həyatə keçib sağa burulur, evin qapısını açıram. Ancaq gözlədiyimin əksinə olaraq məni ailə üzvlərindən kimsə deyil, Fatma xanımın özü qarşılayır. Əyləşdiyi stolun arxasından tərpənməsə də, çöhrəsində ilıq bir təbəssüm oynayır: “Xoş gəlmisiniz! Keçin oturun. Bağışlayın ki, qapının ağzına gəlmədim. Bu ayaqlarım məni xəcalətli edir...”

Ətrafa göz gəzdirirəm. Çox da işıqlı olmayan otaqda bir stol, bir çarpayı və bir şkafdan başqa heç nə yoxdur. “Qapını bir az aralı qoy!” sözləri mənə indi çatır. Otaqdan tütün qoxusu gəlir. “Yəqin, oğlu siqaret çəkəndir”. Sən demə...

Sükutu özü pozur. Damağına aldığı siqareti alışıdır və gözlərini sual dolu baxışlarıma zilləyir: “Mən sizi eşidirəm!”

– Neçə yaşınız var?

– 73

– Nə vaxtdan gəzə bilmirsiniz?

– 7–8 ay olar ki, heç gəzə bilmirəm. Gördüyünüz bu otaqdır, çarpayıdır, maqnitofondur, bir də mən. Tərpənə bilmədiyim üçün heç Leyla Bədirbəylinin hüsr yerinə də gedə bilmədim. Eh,

qocalıq bir şey deyil. Körpə uşaq kimi ələ baxırsan. Ürəyindən min-min arzular keçir. Fəqət heç birini həyata keçirməyi bacarmırsan. Vaxtımı bu maqnitofonla öldürürəm. Hərdən də televizora baxıram. Bircə ayağım tutsaydı. Əvvəllər yenə həyat-bacaya çıxırdım, indi o da yoxdur...

– Radio-maqnitofona qulaq asır, televizora baxırsınız. Onları dinlədikcə, yəqin ki, ötən günlərinizi xatırlayırsınız, hə?

– Eh, ay bala, ötən günlərimdən danışsam, bir kitab yazmaq olar.

– Bəlkə, bir az danışasınız...

– 6–7 yaşımdan oxumağa başlamışam. Bir az inandırıcı görünməyəcək, ancaq o vaxt məni Qubada tanımayan yox idi. Qaribədir, elə deyilmi? Harada toy məclisi olurdu, gəlib məni aparırdılar ki, bir-iki ağz oxuyum. Camaat elə qarşılayırdı ki... Aradan 4–5 il keçəndən sonra məni Bakıya gətirdilər. Uşaq olimpiadasına. Bütün rayonlardan gəlmişdilər. Çıxış edənlər arasından ən yaxşı oxuyanları seçdilər. Mənə, Şövkət Ələkbərovaya və Gülağa Məmmədova daha yüksək qiymət verdilər. Onda mənim heç 12 yaşımda yox idi. Üzeyir bəy maşınına mindirib evlərinə apardı. Qaldım onlarda. Bir daha rayona qayıtmadım.

– Bəs valideynlər bu işə necə baxdılar?!

– Necə baxacaqdılar? Əlbəttə, razı deyildilər. Mən ailənin yeganə uşağı idim. Üzeyir bəy xahiş edərkən də atam ona dedi: “Başqa uşağım olsaydı, yenə dinməzdim. Axı mənim gözümdən ağrı-qarası bir övladdır”. Üzeyir bəy mehribanlıqla gülümsündü: “A kişi, sənin qızının böyük gələcəyi var, oxuyub inkişaf etməlidir. Bir də onu sənin əlindən ömürlük almırıq ha. İstədiyiniz vaxt gəlin-gedin...”.

– Bəs belə oxumağı kimdən öyrənmişdiniz?

– Radiodan. Heç oxuyan kim olduğunu da bilmirdim. Elə ki xoşuma gələn olurdu, sinədəftər edir, oxuyurdum. Üzeyir bəy gətirdi evlərinə. Onun da uşağı yox idi. Yoldaşı da, özü də mənə ata-anamdan yaxşı baxırdı. Mən onlara əl-ayaq işlərində kömək edir, musiqidən də bir an belə ayrılmırdım. Bir dəfə məni yanına çağırırdı: “Bunu oxuya bilərsən?” Sonra pianoda çaldı – “Şəfqət bacısı”. O dövr üçün çox məşhur mahnı olub. Oxudum. Deyəsən, onun gözlədiyindən də yaxşı alındı. Odur ki çöhrəsinə işıq gəldi: “Hə, indi sən işləyə bilərsən...” Beləliklə, mən Filarmoniyada ça-

“Arşın mal alan”

lışmağa başladım. İndi düşünürsünüz ki, işlərim nə rəvan gedirmiş. Amma elə deyil. Həyat yoldaşımı çox erkən itirdiyimdən iki körpə uşağın qayğısına qalmaq, tədbirlərə hazırlaşmaq, qastrol-lara getmək... Bütün bu ağır yük 23 yaşında ikən üzərimə düşmüşdü. Baxanım yox idi. Çox vaxt məcbur olub qapını üzlərinə bağlayıb işə gedəsi olurdum. Buna məcbur idim. Yaxşı ki, Filarmoniya evimizin iki addımlığında idi...

– **Bəs siz Üzeyir bəygildə yaşamırdınız?**

– Yox! Onda mən artıq onlardan çıxmışdım. Filarmoniyaya işə girəndə mənə bir otaq da ayırmışdılar yaşamağa. Daha evim vardı. Odur ki Üzeyir bəygildə qalmağı lazım bilmədim. Düşündüm

ki, el elə siğar, ev evə yox. Hərçənd çox üz vurdular ki, çıxmayım. Cavanlıqdır də, səhlərsiz keçinə bilmir. Amma indi fikirləşirəm ki, gərək Üzeyir bəygili tərk etməyəydim. Filarmoniyada Xan Şuşinski, Şövkət Ələkbərova, Sara Qədimova... ilə çalışırdım. Sonrılar o vaxt işləyənlərin əksəriyyəti dünyasını dəyişdi...

Artıq Fatma xanım da 16 ildir ki, həyatda yoxdur. Bununla belə, zəngin xalq musiqimizi yumşaq tembrli, ruha yatan xoş səslə ifa edən bu gözəl sənətkar bu gün də xalqımız tərəfindən böyük hörmətlə anılmaqda, yad olunmaqdadır... ❖

Yaşar Vəliyev

“Sənət böyük bir çaya bənzəyir”

“...qəlbim hər zaman Azərbaycanla döyünür”

Azərbaycanın Əməkdar incəsənət xadimi, professor Əflatun Nemətzadə... Yəqin ki, bu ad hər kəsə yaxşı tanışdır. Keçmiş sovetlər dönmündə Azərbaycanda, eləcə də Rusiyanın Sankt-Peterburq, Moskva, Özbəkistanın Karşı, Qazaxıstanın Almatı, Qırğızıstanın Bişkek, Tatarıstanın Kazan şəhərlərində tamaşalara quruluş verən həmyerlimiz, Yəməndə milli operanın yaradıcısıdır. Rejissorluq sahəsində əldə etdiyi nailiyyətlərlə türk xalqlarının mədəni irsinin inkişafına töhfələr verib. Türkdilli ölkələrin opera sənətçilərinin iştirakı ilə “Ağrı dağı”, “Koroğlu”, “Alpamış”, “Birjan və Sara”, “Arşın mal alan”, “Leyli və Məcnun” kimi beynəlxalq layihələrə imza atıb. Hazırda Türkiyədə yaşayan soydaşımızla bu günlərdə görüşdük.

– Əflatun müəllim, necə oldu ki, məhz incəsənət sahəsini seçdiniz? Sizi bu sahəyə gətirən, sevdirən hansı amillər idi?

– Əslən Cənubi Azərbaycandan, Ərdəbil şəhərindənəm. Babam

Mirzə Mütəllib həkim idi və Lənkəran xanının ailəsini müalicə etmək üçün dəvət olunub. Sonra da xan ona təklif edib ki, xanlıqın ərazisində yaşasın və beləliklə, ailə burada qalır. Nəslimizdə əksəriyyət həkimdir. Mən isə artıq orta məktəbin 7-ci sinfində oxuyarkən həvəskar aktyor kimi səhnəyə çıxmışdım. Sənət böyük bir çaya bənzəyir. Bəzən insana elə gəlir ki, bu böyük çay ağır, sakit axır. Lakin bu belə deyil, əslində, kənardan görünən sakitliyin içərisində dalğalar bir-birinə dəyir. Orta məktəbi bitirib Sumqayıtda tornaçı işlədim.

“**Bakıda Teatr İnstitutunun musiqili komediya fakültəsinə daxil oldum. Adil İsgəndərov və Sultan Dadaşov məndən imtahan götürdü. Artıq üçüncü kursda Musiqili Komediya Teatrında aktyor kimi işləməyə başladım. Müxtəlif rollar ifa edirdim. Bəşir Səfəroğlu məni özünə dublyor seçdi. O xəstələnəndə “Milyonçunun dilənçi oğlu”nda polis rəisi rolunu oynayırdım. Hətta vaxt tapıb məqalələr, hekayələr də yazırdım. Sonra həyat elə gətirdi ki, tanınmış teatrşünas Cəfər Cəfərovun aspirantı oldum. Turan Cavid isə məni Teatr Muzeyinə işə dəvət etdi. İki il muzeydə işlədim, amma gördüm ki, səhnə məni özünə çəkir. Sonra Sankt-Peterburq Konservatoriyasının rejissorluq fakültəsində təhsil aldım. Beləliklə, o çay məni qoynuna alıb apardı.**

O zaman iqtisadi çətinliklərim də var idi və peşə məktəblərindən birində özfəaliyyət dərnişinin rəhbəri kimi çalışırdım. Sonra Popov adına Hərbi Məktəbdə özfəaliyyət kollektivinin rəhbəri işlədim. Üçüncü kursda artıq Mariinski Teatrında rejissor assistenti kimi çalışırdım. Konservatoriyadan məni Sverdlovsk (indiki Yekaterinburq) şəhərinə təyinatla rejissor göndərdilər. Orada işlədiyim

müddətdə "Karmen" operasını hazırladım. Sonra məktub gəldi ki, Heydər Əliyevin göstərişi ilə sizi Azərbaycana işə çağırırlar. O vaxt mədəniyyət naziri Zakir Bağirov idi. Üç tamaşa təklif elədilər. Onların içərisində ən çox nəzərimi çəkən Aleksandr Borodin "Knyaz İqor" operası oldu. Bu, bəxtsiz operadır, çünki proloqunu itiriblər və finali da yoxdur. Sankt-Peterburq Konservatoriyasının kitabxanasında Borodin alyazmasını tapdım. Tamaşanın ikinci hissəsində türklərin gücü göstərilir və bu, rusların xoşuna gəlmədiyinə görə heç bir sovet opera teatrlarında göstərilmədi. Böyük Teatrın direktoru Luşin və baş rejissoru, müəllimim Boris Pokrovski, Druskin, Keldiş, A.N.Soxar, Sergeyev, A.N.Dmitriyev məni dəstəklədilər və Qara Qarayevə məktub yazdılar. Məşhur bəstəkar məni konservatoriya-dakı otağına dəvət etdi və ona hər şeyi ətraflı anlatdım. Q.Qarayev dedi ki, SSRİ-də "Knyaz İqor"un orijinal formasını ilk dəfə sən tamaşaya qoyursan və kömək edəcəyəm. Beləliklə, Rauf Abdullayevlə birlikdə əsəri səhnəyə qoyduq.

– **Sonradan fəaliyyətinizi Moskvada Böyük Teatrda davam etdirdiniz. Bunun ardınca isə Yəməndə milli teatr qurmaq kimi çətin bir missiya da sizin öhdənizə düşdü. O günləri necə xatırlayırsınız?**

– Bir işlə əlaqədar Moskvaya getmişdim və gördüm ki, Böyük Teatrda müsabiqə elan olunub. On dörd namizəd vardı, buna baxmayaraq mən müsabiqədən keçdim və işimi orada davam etdirdim. Hətta Böyük Teatrda "Sevil" operasını qısaldaraq bir pərdədə tamaşaya qoymağıma icazə verdilər və Fikrət Əmirovu da dəvət etdim.

Bir gün işə gələndə mənə dedilər ki, Heydər Əliyev səni dövlət lojasında gözləyir.

O, teatrın proqramına baxıb, adım diqqətini cəlb edib və çağırıb. Gördüm ki, ulu öndər SSRİ-nin mədəniyyət naziri Dəmiçovla əyləşib. Heydər Əliyev mənə dedi ki, səni Sverdlovskdan Bakıya çağırırdıq və iş, ev verdik, bəs nə üçün qalmadın. Cavabında dedim ki, Böyük Teatra müsabiqə yolu ilə daxil olmuşam, burada işləmək böyük arzumdur. Ulu öndər çox sevindi....

Sonra məni Böyük Teatrın operasından Yəmənə göndərdilər. Orada milli teatr qurmalı idim. Hər gün "Məşədi İbad"dan hissələri məşq edir, pianonu isə çırtma vurmaqla əvəz edirdik. Önemli olan bu idi ki, Yəmənin paytaxtı Ədəndə milli teatırı 1982-ci il martın 28-də Üzeyir bəyin əsəri ilə açdıq. Orada "Otello" daxil olmaqla 20-yə yaxın əsəri tamaşaya qoydum. Yəməndən sonra yenidən Böyük Teatra və sonra da Bakıya gəldik. Bakıda isə "Leyli və Məcnun", "Aşiq Qərib", "Şah İsmayıl" və s. operaları tamaşaya qoydum.

– **Əflatun müəllim, yaradıcılığınızda Türkiyə dövrü xüsusi yer tutur. Türkiyədə beynəlxalq səhnə layihələriniz oldu...**

– İndiki kimi yadımdadır. Bir gün məni təcili nazirliyə çağırırdılar. Türkiyənin mədəniyyət naziri Namik Kamal Zeybək Bakıya gəlmişdi. O, 1990-cı ilin noyabr ayında "Şah İsmayıl" operasına baxandan sonra məni Türkiyəyə dəvət etdi (1991). Əvvəlcə Süleyman Ələsgərovun "Milyonçunun dilənçi oğlu" əsərini Ankarada səhnəyə qoydum. Oradan döndükdə Türkiyənin o zaman yeni təyin olunmuş mədəniyyət və turizm naziri Fikri Sağlar mənə dedi ki, Mersində də opera teatırı

qurum. Məni oraya baş rejissor təyin etdilər. Teatra əvvəlcə Nazim Rzaevi, sonra isə Firəngiz Əlizadəni dəvət etdim və məşqlərə başladım. Mersin Dövlət Opera və Balet Teatrı mənim təklifimlə "Arşın mal alan" tamaşası ilə açıldı. Balet səhnəsində isə Firəngiz Əlizadənin yazdığı "Boş beşik" baleti təqdim olundu. Orada bir çox əsərləri səhnəyə qoydum. 1995-ci ildə türk teatrının korifeyi prof. Cüneyt Gökçər Mersində bizə qonaq gəldi və dedi ki, İhsan Doğramacı səni Bilkənd Universitetinə dəvət edir. Ankaraya gəldik, Bilkənd Universitetində ilk dəfə iki "Teatr rejissoru" və "Opera rejissoru" bölümlərini və Bilkənd teatrını qurdum, tamaşalar səhnələşdirdim. 2003-cü ildə isə Qazi Universitetindən konservatoriya qurmaq təklifi gəldi. 2006-cı ildə Ankarada mənim librettom əsasında "Dodaqdan qəlbə" operası tamaşaya qoyuldu. Bütün bunlarla yanaşı, elmi fəaliyyətimi də davam etdirirdim: 2000-ci ildə dosent və 2006-cı ildə isə professor elmi dərəcələrini qazandım.

– **Türkdilli ölkələrin sənətçilərini ilk dəfə bir araya siz gətirərək beynəlxalq mədəniyyət layihəsinə imza atmısınız. Bu barədə nə deyə bilərsiniz?**

– İlk beynəlxalq layihəm Çətin Işıközüllünün "Ağrı dağı" (1999) və "Gülbahar" (2000) operaları oldu. Hər iki operam Ağrıdakı İsak Paşa Sarayında tamaşaya qoydum. Bakıdan Azərbaycan Dövlət Xor Kapellasını, Azərbaycan Dövlət Rəqs Ansamblının rəhbəri Afaq Məlikovanı dəvət etdim. TÜRKSOY-un indiki baş katibi Düsen Kaseinov o zaman Qazaxıstanın mədəniyyət naziri idi və mən onunla telefonla danışır, sənətçi istəyirdim. O da göndərirdi. Tamaşaya Özbəkistandan da sənətçi çağırıdım. Beləliklə, 6 türkdilli dövlətin və ayrıca Tatarıstan və Başqırdıstan sənətkarlarından ibarət opera tamaşasını təşkil etdim. "Koroğlu" layihəsini Bilkənd Universitetində başladım. Layihə Anıtpəbir yanında bir meydanda olacaqdı. Amma onu həyata keçirə bilmədik.

“ İş elə gətirdi ki, Düsen Kaseinovla yaxından tanış oldum və layihəni ona göstərdim. O da dedi ki, bu bizim layihədir, lakin maddi imkanımız yoxdur. İndiki xarici işlər naziri Mövlud Çavuşoğlu mənə kömək etdi. Rauf Abdullayevlə birlikdə 45 gün Bişkekdə tamaşanı məşq etdik. Beləliklə, 2009-cu ildə Bişkekdə 2 tamaşa, Almatıda və Ankarada isə 1 tamaşa göstərdik. Üzeyir Hacıbəylinin doğum günü – 18 sentyabrda "Koroğlu" tamaşasını Bakıda göstərdik. Bu, TÜRKSOY-un birinci beynəlxalq layihəsi idi. İkinci layihə təklifi Türkiyənin keçmiş mədəniyyət və turizm naziri Ərtoğrul Günaydan gəldi.

Birinci İstanbul Dünya Opera Festivalının finalı üçün "Koroğlu" tamaşasını hazırladıq. İkinci beynəlxalq layihəni Astana Opera Teatrında Başqırdıstan, Tatarıstan, Qazaxıstan, Qırğızıstan və Azərbaycandan gələn sənətkarlarla məşqlərə başladım. Astanadan həmin kollektivlə birlikdə İstanbula gəldik. 4 ölkənin mədəniyyət nazirləri səhnəyə çıxdı, 6 min tamaşaçı bizi ayaq üstə qarşıladı. Bunun ardınca 2011-ci ildə Parisdə göstəriləcək "Novruz şöləni" tamaşası üçün eyniadlı ssenari hazırladım. Bütün türk dövlətlərindən 169 nəfər sənətçi topladıq və Ankarada məşqlərə başladım. 28 mart 2011-ci ildə tamaşanı YUNESKO səhnəsində göstərdik. Sonra "Novruz şöləni"ni Strasburqa apardıq.

– **Sizin TÜRKSOY-la birgə fəaliyyətinizə eyni zamanda "Alpamış", "Birjan və Sara" kimi operalar da daxildir...**

– Düsen Kaseinov TÜRKSOY-un rəhbərliyinə gələndən sonra qurum çox dinamik işləyir. Onun təklifi ilə Erkəgəldi Raxmadiyevin "Alpamış" operasını, sonra isə Mukan Tölebayevin 100 illik yubileyində "Birjan və Sara" operasını tamaşaya qoydum. Samsun Dövlət Ope-

rasında tamaşanın finalında hər kəs ağlayırdı. “Birjan və Sara” da “Koroğlu” qədər bəyənilirdi. Tamaşanı 4 böyük şəhərdə beynəlxalq festivala dəvət etdilər.

Bu günə qədər 18 kitabım nəşr olunub. Eyni zamanda Ankara vilayət qəzetində məqalələrlə çıxış edirəm. Ümumiyyətlə, mən yazmasam, yaşaya bilmərəm. Bu günə qədər yazdığım min yüz səksən doqquz məqalədə bütün sahələri əhatə etmişəm. Təkcə Qarabağla bağlı 300 səhifə material hazırlamışam. Harada yaşamağımdan asılı olmayaraq qəlbim hər zaman Azərbaycanla döyünür. İki il bundan öncə Türkiyədə keçirilən 70 illik yubileyimdə də öz ana yurduma, vətənimə təşəkkür etdim, çünki mənə bu torpaq yetişdirib.

– Əflatun müəllim, təkcə bu il Türkiyədə dahi Azərbaycan bəstəkarı Üzeyir Hacıbəylinin iki operasını səhnəyə qoydunuz. “Koroğlu” yeni bir heyətlə Mersin şəhərində tamaşaçıların görüşünə gəldi. Amma “Leyli və Məcnun” operası öz tarixində ilk dəfə olaraq Azərbaycandan kənarda bir teatrın repertuarına daxil edilmişdi. Quruluş verdiyiniz bu tamaşa böyük anşlaqla keçdi. Həm də tamaşaya baxarkən əvvəlki “Leyli və Məcnun”dan fərqliliklərin də şahidi olurduq...

– Birinci tamaşa haqqında qısa deyim ki, müsəlman Şərqi və türk sənət dünyasının ilk opera əsəri, dahi Azərbaycan bəstəkarı Üzeyir Hacıbəylinin ölməz “Koroğlu”su Türkiyə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi Dövlət Opera və Balet Baş İdarəsi, Beynəlxalq Türk Mədəniyyəti Təşkilatı – TÜRK-SOY, Azərbaycanın Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, eləcə də səfirliyin və Mersin Dövlət Opera və Balet Teatrının birgə təşkilatçılığı ilə həyata keçirilmiş, layihədə Azərbaycan, Qazaxıstan,

Qırğızıstan və Türkiyənin məşhur opera ifaçıları yer almışdı. Quruluş verdiyim əsər türk dünyası sənətçilərinin birgə səyləri ilə ərsəyə gəlmişdi və tamaşaçıları heyran etdi. “Leyli və Məcnun”a gəlincə, tamaşa 6 aylıq gərgin hazırlıq prosesi nəticəsində hazırlanıb. Tamaşada Ankara Dövlət Opera və Balet Teatrının sənətçiləri Azərbaycandan gələn ifaçılarla birlikdə çıxış edirdilər. Əsas rolları türkiyəli opera artistləri oynadı. Üçün xalq artisti Mənsur İbrahimovun iştirakı ilə keçirilən məşqlərin böyük hissəsi ifaçıların muğam sənətinin sirlərinə yiyələnməsinə həsr edilmişdi. Türk opera müğənniləri ilk dəfə səhnədə muğam oxudular və əlbəttə ki,

bu, asan olmadı. Mən bu əsərə fərqli yanaşdım. Əvvəla, Məcnunu səhnədə köhnə, cırılmış paltarlarda təsvir etmədim. Səhnə dekorasiya baxımından orijinal, rəngarəng və gözəgəlimli idi. Işıq, rəng, xüsusi effektlərdən istifadə bir-birini uğurla tamamlayırdı. İkincisi, tamaşanı ilk dəfə Leyli və Məcnunun cənnətə, ilahi eşqin yüksəklərə gedişi, əbədiyyətə qovuşması fonunda xoşbəxt sonluqla bitirdim. Üç gün Ankarada nümayiş etdirilən tamaşa böyük anşlaqla keçdi. Tamaşanın müştərək layihə kimi Üzeyir Hacıbəylinin doğum günündə Bakıda da göstərilməsi planlaşdırılır. Bu ölməz əsər Şərqi birinci operası olaraq həyata vəsiqə qazanıb və əminəm ki, Türkiyə Dövlət Opera və Balet Teatrının Baş İdarəsi və Azərbaycanın bu ölkədəki səfirliyinin birgə layihəsi olaraq Ankara Dövlət Opera və Baletinin repertuarına daxil edilməsi ölkələrimiz arasında mədəni əməkdaşlığın daha da inkişaf etdirilməsinə böyük töhfə verəcək. ❖

Mehparə Sultanova

MÜSABİQƏ... VƏTƏNDƏ QALAN “QRAN-PRİ”

... Bu ilin may ayı Azərbaycanın mədəniyyət həyatında baş verən bir sıra hadisələrlə yanaşı, həm də Qəmər Almaszadə adına I Beynəlxalq Klassik və Milli Rəqs Müsabiqəsinin keçirilməsi ilə əlamətdar oldu.

MDB məkanında ilk dəfə həm balet artistlərinin, həm də rəqqasların bir yarışda öz sənət bacarıqlarını göstərə bildiyi hələlik ilk belə yarışma baş tutdu.

Şərq baletinin “pioneri”

Azərbaycanın böyük, müdrik və qədim Şərq dünyasının qapısı olduğunu kim bilmir? Bəlkə də bu üzdəndir ki, Şərqdə çox işə ilk imza atan biz olmuşuq, çox yenilik bizimlə şərqilərə tanınıb.

... Şərqdə ilk operanın müəllifi bizik.

... Şərq ölkələrinin az qala hamısında muğam olsa da, muğam operası yazmaq, simfonik muğamlar bəstələmək də bizim ideyamız olub.

... Şərqdə qəlbin qidası muğam ilə ruhun cilovlarını qıran caz arasında sintez də ilk dəfə bizlərdə formalaşmış.

... Şərqdə ilk klassik balet məktəbini də biz yaratmışıq.

Mövzudan uzaqlaşmamaq üçün buradaca dayanırıq. Çünki bizim söhbətimiz də elə teatr və rəqs sənətinin sintezindən yaranmış, dünyanın ən incə sənəti balet barədədir. Daha doğrusu, Azərbaycanda ilk dəfə keçirilmiş beynəlxalq balet yarışması barədə.

Münsiflər: soldan sağa: Rəfiqə Axundova, Afaq Məlikova, Dilarə Zamanova, Petras Skirmantas, Dikalu Muzakayev

Beş münsif, altı ölkə, iki yüz rəqqas

İndən belə may ayı ilk peşəkar milli balerinamız Qəmər Almaszadənin adını daşıyacaq Klassik və Milli Rəqs üzrə Beynəlxalq Müsabiqənin ilk dəfə keçirildiyi vaxt kimi də tarixə düşəcək.

“Azərbaycanda rəqs sənəti təhsili və tədrisinin son vüsəti Azərbaycan Respublikası Prezidenti cənab İlham Əliyevin 30 aprel 2014-cü il tarixli 419 nömrəli sərəncamı ilə Bakı Xoreoqrafiya Məktəbinin bazasında Bakı Xoreoqrafiya Akademiyasının yaradılması ilə başladı. Altı pilləli tədris ocağı kimi yenidən qurulan akademiya həm balet sənətini, həm də milli rəqsimizi yaşadıb inkişaf etdirməkdən ötrü məhz adına uyğun, akademik səviyyədə layihələrin icrasına başladı. Bu layihələrdən biri də dövlət başçısının sərəncamı ilə anadan olmasının 100 illiyi qeyd edilən SSRİ Xalq artisti, ilk azərbaycanlı balerina Qəmər Almaszadənin adına hər iki ildən bir beynəlxalq rəqs müsabiqəsinin keçirilməsi barədə qərardır. Bu müsabiqə həm Şərqi ölkələri, həm də MDB məkanında milli və klassik rəqs ifaçılarının bir araya gəldiyi ilk rəqs yarışmasıdır.

Əvvəlcə münsiflərdən başlayaq.

İştirakçıların çıxışlarını rəqs sənətində kifayət qədər tanınmış beşlik – Azərbaycanın xalq artistləri Rəfiqə Axundova və Afaq Məlikova, əməkdar incəsənət xadimi Dilarə Əliyeva, Rusiyanın Xalq artisti Dikalu Muzakayev, Litvanın Əməkdar artisti Petras Skirmantasdan ibarət münsiflər heyəti qiymətləndirəcəkdilər.

Hələlikse biz müsabiqənin açılış mərasimindəyik.

... Bu, bir eşq hekayəsi ki!..

... Şəksiz ki, uzun ömrünü Azərbaycanda balet sənətinin inkişafına həsr etmiş, neçə-neçə tamaşaya ilk dəfə quruluş vermiş, böyük bir balet artisti nəslini yetişdirmiş Qəmər xanımın ruhu da mərasimin keçirildiyi Akademik Milli Dram Teatrında idi! Böyük sənətkar-pedaqoq ruhunu şad edən bir məqam da onun obrazını canlandıran xalq artisti Kamilla Hüseynovanın səhnədə çıxışı idi. İ.S.Bax, V.A.Mosart, Ə.Bədəlbəyli, Niyazi, F.Əmirov, A.Məlikov və F.Bədəlbəylinin əsərlərindən ibarət kompozisiya təkcə Qəmər xanımın sənət fədakarlığına yox, həm də onun qismətinə düşmüş böyük məhəbbətə həsr olunmuşdu. “Prima və maestro” adlı bu kompozisiyanın digər qəhrəmanı – balerinanın həyat yoldaşı, “Qız qalası” adlı ilk Azərbaycan baletinin müəllifi Əfrasiyab Bədəlbəylinin prototipini canlandıran isə

Prezident mükafatçısı Akif Kərimli idi.

Salondakı hər bir kəsi təsirləndirən bu sənət və həyat eşqinin vəsf edildiyi mini-tamaşada Bakı Xoreoqrafiya Akademiyasının orta və orta ixtisas təhsili pilləsinin şagird və tələbələri çıxış edirdilər. Əməkdar artistlər Sənan Hüseynli və Səbinə Qasımovanın, əməkdar mədəniyyət işçisi Mayra Almaszadə və dosent Lüdmila Həsənovanın yetirmələri bu ifa ilə sübuta yetirdilər ki, Azərbaycan klassik və milli rəqsinin gələcəyindən ötrü narahat olmağa dəyməz.

Gur alqış sədaları gözəl ifaları ilə hər kəsə sənət zövqü yaşadan gənc rəqqasların təşəkkürü oldu. 2015-ci ildə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev Qəmər Almaszadənin 100 illiyinin qeyd olunması barədə sərəncam imzaladıqdan sonra Bakı Xoreoqrafiya Akademiyası görkəmli balerinanın adını daşıyacaq beynəlxalq rəqs müsabiqəsinin keçirilməsi təşəbbüsünü irəli sürüb.

“Prima və maestro”.
Prima – Xalq artisti Kamilla Hüseynova.
Maestro – Prezident mükafatçısı Akif Kərimli

Azərbaycanda rəqs məktəbləri və dərnəkləri ötən əsrin 20-ci illərində fəaliyyət göstərməyə başlayıb və sonrakı dövrlərdə bu sənət mühüm inkişaf yolu keçib. Ulu öndərin respublikaya rəhbərlik etdiyi dövrdə incəsənətin bu sahəsinə xüsusi diqqət və qayğı göstərilib. 1986-cı ildə Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Bakı Xoreoqrafiya Məktəbi yeni bina ilə təmin edilib.

Müstəqillik dövründə də milli xoreoqrafiya sənətinin inkişaf etdirilməsi diqqət mərkəzindədir. 2014-cü ildə Prezident İlham Əliyevin sərəncamı ilə Bakı Xoreoqrafiya Akademiyası yaradıldı. Düşünürəm ki, bu gün əsas qoyulan müsabiqə bizim xoreoqrafiya sənətinin daha yüksək səviyyədə inkişafına, beynəlxalq təcrübə mübadiləsinə təkan verəcək və ənənəvi olaraq iki ildən bir Bakıda keçiriləcək. Bütün bu fikirlər mədəniyyət və turizm naziri Əbülfəs Qarayevin çıxışında səsləndi.

Müsabiqəyə 6 ölkəni – Azərbaycan, ABŞ, Rusiya Federasiyası, Qazaxıstan, Litva və Ukraynanı təmsil edən 200 rəqqas qatılmışdı. Onlar klassik və milli rəqs istiqamətləri üzrə qızlar və oğlanlar arasında iki yaş qrupunda (12–17 və 18–26 yaş arası) və iki turda yarışmalı idilər.

İki günün yarış coşqusu və “Qran-pri” Bakıda qaldı

Həm solo ifa, həm də ansambl olaraq yarışa qatılan gənc rəqqaslar iki gün Bakının ən gözəl səhnələrində məharət və bacarıqlarını sınaqda. Təbii ki, bu müsabiqə ilk dəfə keçirildiyindən iştirakçılar sırasında Azərbaycan rəqs və balet sənəti təmsilçilərinin sayı çox idi. Bu üzdən də qaliblərin arasında bizim rəqqaslarımızın çox olması qanunauyğun hal sayılmalıdır.

Nəhayət, mayın 19-da Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrında keçirilən mükafatlandırma mərasimində qaliblərin adları açıqlandı.

Yuliya Stankeviciute (Litva), Sübhan Abışov, Timur Oduşev, Nərminə Vəkilova və Ayxan Əhmədli dueti (hamısı Azərbaycan) klassik rəqs üzrə birinci mükafatı qazandılar. Milli rəqs üzrə Tutu Tahirli, “Azərbaycan qartalları” rəqs ansamblı, Fatimə Əlimova (hamısı Azərbaycan), T.Jurgenov adına Qazaxıstan Milli İncəsənət Akademiyasının rəqs ansamblı (Qazaxıstan) birinciliyi qazandılar. Müsabiqənin ikinci və üçüncü mükafatları isə Azərbaycan və Rusiyadan olan rəqqasların arasında bölüşdürüldü. Yuliya Stankeviciute (Litva) isə həm də münəfirlərin xüsusi mükafatı ilə təltifləndi.

Uğurlu çıxış etmiş, lakin əsas mükafatları qazanmamış iştirakçılar da unudulmadı, onlara həvəsləndirici mükafatlar verildi. Bununla yanaşı, müsabiqənin hər bir iştirakçısına Bakı Xoreoqrafiya Akademiyasının sertifikatları təqdim olundu.

Təbii ki, hər kəs “Qran-pri” mükafatının sahibinin kimliyi ilə maraqlanırdı. Qismətdəndir ki, ilk milli balerinamızın adını daşıyan birinci beynəlxalq müsabiqənin baş mükafatı elə onun vətəninə qaldı. “Qran-pri” mükafatına Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrının solisti, prezident təqaüdcüsü Cəmilə Kərimova layiq görüldü. Bu mükafatın Qəmərxanımın vətəninə, onun çalışdığı Opera və Balet Teatrında çalışan azərbaycanlı balerina-ya qismət olmasının rəmzi mənası var. Çünki əgər bizdə “Qran-prilər” qazanacaq səviyyədə balet artisti yoxdursa, belə bir müsabiqəyə ev sahibliyi etməyə dəyərmir?

Müsabiqə barədə üç rəy

Bakı Xoreoqrafiya Akademiyasının rektoru, əməkdar incəsənət xadimi, əməkdar elm xadimi, professor **Timuçin Əfəndiyev**:

Cəmilə Kərimova (“Qran-pri”) və
Timur Oduşev (I mükafat) dueti.

– İlk dəfə idi ki, Azərbaycanda belə bir müsabiqə keçirilirdi. Nəinki Şərq aləmində, həm də MDB məkanında klassik və milli rəqs istiqamətlərini əhatə edən ilk tədbirdir. Qısa müddət ərzində akademiyanın uğurları sırasında bu müsabiqə xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Məqsəd milli və klassik rəqs irsinin, o cümlədən dünya xalq rəqslərinin qorunaraq nəsil-dən-nəslə ötürülməsi və təbliği, yetişməkdə olan gənc istedadların tanınması və bacarıqlarının nümayişi, milli balet və xalq rəqsləri məktəbinin respublika və beynəlxalq arenada təbliğidir. Müsabiqə həm də ona görə əhəmiyyətlidir ki, bizim gənclərimizdə bu sənətə marağı artıracaq, onlara Azərbaycanın adını qaldırmaq uğrunda yarışlara qatılmaq inamı bəxş edəcək.

Münsiflər heyətinin üzvü, Rusiya Federasiyasının Xalq artisti, xoreoqraf **Dikalu Muzakayev**:

– Bütün müsabiqələr ilk dəfə keçiriləndə daha çox sınaq yarışını xatırladır. Yəni təşkilatçılar özlərini sınayırlar ki, görəsən, biz bunu necə bacaracağıq, kimlər gələcək, necə çıxış edəcək? Münsiflər və iştirakçılar da diqqət yetirirlər ki, görək təşkilatçılar bu işin öhdəsindən gələ biləcəkmik? Buna görə də ilk növbədə təşkilatçılara – Azərbaycanın Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinə, Bakı Xoreoqrafiya Akademiyasına minnətdarlığımı bildirirəm. Əminəm ki, belə miqyaslı tədbirə ev sahibliyi etmək Azərbaycanı dünya xoreoqrafiya məkanında tanıdacaq. Müsabiqənin keçirilməsi ardıcıl xarakter alarsa, təcrübə öz sözünü deyəcək, ilk dəfə qarşıya çıxan xırda nöqsanlar növbəti yarışlarda mütləq aradan qaldırılacaq. Üstəlik, bu müsabiqə Azərbaycan xoreoqraflarında işləmək həvəsini artırır. Onlar öz bacarıqlarını, necə tələbə yetişdirdiklərini, necə rəqslər qurduqlarını göstərmək üçün meydan qazanıblar.

Qəmər Almaszadə adına Klassik və Milli Rəqs üzrə I Beynəlxalq Müsabiqənin “Qran-pri” mükafatçısı, Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrının solisti **Cəmilə Kərimova**. Həm də sənət taleyinə beynəlxalq müsabiqə qalibi olmaq qisməti düşmüş ilk balerinamız:

– Əslində, müsabiqədəki qələbəm məsuliyyətimi artırdı, özümə inamım da çoxalıb. Amma hər halda, indən belə həm peşəkar balet artistləri, həm də tamaşaçılar məndən daha mükəmməl ifa gözləyəcəklər.

“ Birinci tur üçün Çaykovskinin “Sonalar gölü” baletindən Odettanın, bir də Minkusun “Don Kixot” baletindən Kitrinin partiyasını hazırlamışdım. Mən qəsdən belə fərqli partiyaları seçmişdim ki, hər xarakterli obrazın öhdəsindən gələ bildiyimi sübut edim, bütün texniki və artistlik qabiliyyətimi

təsdiqləyim. Həm də istəyirdim ki, fərqli rəqsləri ifa etmək bacarığımı da göstərə bilim. Universiteti xoreoqraf ixtisası üzrə bitirmişəm. Fikirləşdim ki, bəlkə, quruluş verdiyim rəqslə çıxış edim, özümü bu baxımdan da sınayım. Düzü, çox həyəcanlanırdım. Çünki belə bir sərbəst seçimin necə qarşılanacağını bilmirdim. Meksika milli rəqslərinin motivləri əsasında 4 dəqiqəlik bir rəqs nömrəsi qurmuşdum. Münsiflər isə bu çıxışımı daha çox bəyəndilər, tamaşaçılar da alqışladılar. Mən öz potensialımı göstərmək istəyirdim, buna da nail oldum.

Qazandığım uğurda sənət müəllimim, SSRİ Xalq artisti, Dövlət mükafatı laureatı, Azərbaycan baletinin ilk Şəhrizadı Tamilla Şirəliyevanın haqqı böyükdür. Mənə müsabiqədə iştirak etmək üçün şərait yaratdıqlarına görə işlədiyim teatrın rəhbərliyinə, şəxsən direktorumuz Akif Məlikova, balet truppasının rəhbəri, xalq artisti Kamilla Hüseynovaya minnətdaram. Çalışacağam ki, bundan sonra çıxış edəcəyim tamaşalardakı ifam afişada adımın qarşısında yazılan beynəlxalq müsabiqənin “Qran-pri” mükafatının laureatı tituluna layiq olsun.

... Azərbaycanın çağdaş mədəniyyət tarixində daha bir ilkə imza atdıq. İlk dəfə gücümüzü toparlayıb bütövlükdə rəqs sənətindəki yaradıcılıq potensialımızı beynəlxalq səviyyədə göstərə bildik. Hər yarış, hətta sənət yarış belə mübarizədir. Mübarizə isə həmişə var! ❖

Gülcəhan Mirməmməd

Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrının solisti Cəmilə Kərimova

Disney və dostlarının xoşbəxt dünyası

Uolt Disney 5 dekabr 1901-ci ildə Çikaqoda irland, ingilis və alman əsilli çox kasıb bir ailədə dünyaya göz açdı. 1919-cu ildən etibarən Kanzas Siti şəhərində karikatura rəssamı işləyən Disney daha sonralar reklam kompaniyasına daxil oldu və burada Y.Ayverksomla birgə işləməyə başladı. Onlar bir yerdə Disneyin məşhur qəhrəmanlarının hazırlanması ilə məşğul olur, rəsm karikaturaları çəkərək "Gülməyin qramı" adlı film yaradırlar. Beləliklə, onların ilk reklam çarxları meydana gəldi. Özünün çox da böyük olmayan "Laf-o qramz" adlı şəxsi kompaniyasını quran Uolt Disney bu işi başlayarkən çox böyük vəsait sərf etməsə də, işini uşaqları sevrək həyata keçirirdi. Ona görə də uşaqlar onu çox sevirdilər. Onun çəkdiyi rəsmlərdən, nağıl filmlərindən ibarət "Qırmızı papaq", "Çəkməli pişik" və başqa nağıllardan götürülmüş, ikihissəli cizgi filminə bənzəyən "Alisa möcüzələr ölkəsində" adlanan ilk cizgi filmi ona bu sahədə böyük

şöhrət gətirdi. Sonralar Disneyin "Dəlacasına təyyarə" adlı digər bir filminə onun yeni personajı siçan Mikki Maus meydana çıxır və böyük maraq doğurur. Bu tipli ilk cizgi filmi 1928-ci ildə yaradılır. Bəs siçanı – **Mikki Maus** obrazını yaratmaq fikri haradan qaynaqlanmışdı?

Bir gün emalatxanada dalğın-dalğın gələcəyini düşünərək rəsm çəkməklə məşğul olan Disney birdən yanında nəyinsə hərəkət edərək səs saldığını eşidir və taxçanın üzərində kiçik bir siçan görür. Əl saxlayıb siçanı seyr etməyə başlayır. Siçan sanki rəqs edirmiş kimi qəribə hərəkətlər edirdi. Zaman keçdikcə Disney siçanla dostlaşır və onun qəribə hərəkətlərini rəsme köçürmək fikrinə düşür. Beləcə, çəkdiyi bir rəsm heç fərqləndirilmədən Uolt Disneyi cizgi filmi kralına çevirir.

Qəhrəmanları içərisində həmişə istifadə edilən personaja – Mikki Mausla görə 1932-ci ildə "Oskar" mükafatına layiq görülür. Beləliklə, XX əsrin 30-cu illərinin əvvəllərində Disneyin rəssamlıq metodları inkişaf edir. Xüsusən heyvanlar üzərində yaradılan personajlar daha çox maraq obyektinə dönür. 1933-cü ildə isə Disney ilk dəfə olaraq dünyada rəngli cizgi filmini yaradır. Onun xüsusi uğuru isə "Üç donuz balası" adlı filminə görə olur. İngilis nağıllarının motivləri əsasında hazırlanan bu film ona yenidən Oskar mükafatı qazandırır.

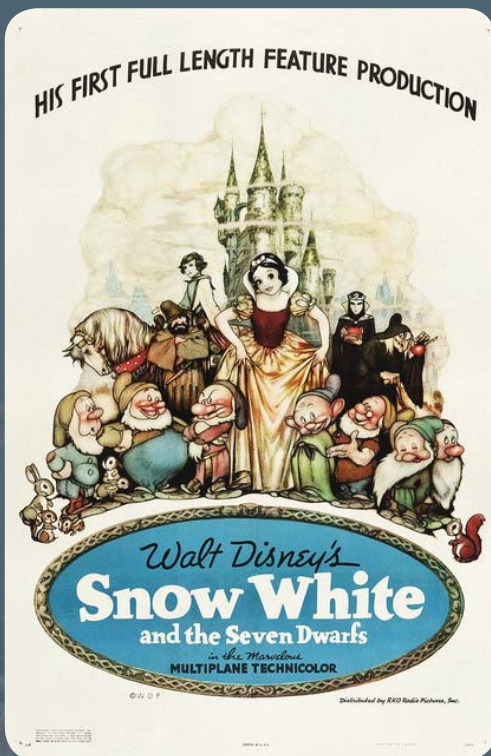
"**Ağbənz və yeddi cırt**" adlı filmi ilə isə Disney ilk dəfə yarım metrajlı filmə müraciət edir. Bu film 1937-ci ildə "**Walt Disney Pictures**" studiyası tərəfindən istehsal olunmuş Disneyin ilk klassik qısametrajlı cizgi filmi sayılır. Cizgi filmi Qrimm qardaşlarının eyniadlı əsəri əsasında hazırlanmışdı. Filmin ssenarisinə görə isə o, 1938-ci ildə Venesiyada keçirilən Beynəlxalq film festivalının mükafatı ilə təltif edilir. II Dünya müharibəsindən sonra isə yaratdığı studiya artıq sifariş edilmiş filmlər çəkməyə başlayır. Öz işlərinə görə Disney 29 "Oskar" mükafatı almışdır.

"Snow White and the Seven Dwarfs" cizgi filmi Disneyin ilk uzunmetrajlı cizgi filmi olur. Amma bu filmin istehsalı az qala onun studiyasını müflis edir. Yalnız bankdan aldığı kredit vasitəsilə işlərini tamamlaya bilir və 1937-ci ildə əsərin premyerası ayaqüstü alqışlarla qarşılanır. Bu filmin uğuru Kaliforniyanın Burbank şəhərində Uolt Disney studiyasının yaradılması ilə nəticələnir və 1940-cı ildə "Pinokkio və fantaziya" cizgi filmi ekranlara çıxır. Amma təəssüf ki, nə yeni studiya, nə də cizgi filmi qazanc gətirmir və "Dumbo" cizgi filminin çəkilişləri zamanı işçilərinin tətili daha da çox maliyyə böhranı üzündən baş verir. Nəhayət, onun az büdcəli "Dumbo" filmi ekranlara çıxır və böyük gəliri çatışmazlıqları kompensasiya edir.

1946-cı ildə Disney şöhrətli sürrealist rəssam Salvador Dali ilə birləşərək eksperimental animasiya filmi üzərində işləyir. Şirkət növbəti dəfə maliyyə böhranına uğradıqda isə filmin çəkilişləri təxirə salınır. Sonralar filmin üzərinə yenidən qaydılır və onun gözəl alınması keçmişdə klassik nağılları interpretasiya etdiyini tənqid atəsinə tutanlara layiqli cavab olur. "Yatan gözəl", "Sinderella" və digərləri zamanımızın uşaqlar üçün ən yaxşı filmlər siyahısına daxildir.

Uolt Disneyin çəkdiyi klassik cizgi filmləri musiqisi və bədiliyinə görə heç vaxt yeniliyini itirmir. 1964-cü ildə studiyanın yeni istehsalı, bədii və cizgi filminin kombinasiyası olan "Mary Poppins" studiyaya ən böyük nailiyyətini qazandırır. İki il sonra siqareti çox çəkən Uolt Disney ağciyər xərçənginə yoluxur və 65 yaşında vəfat edir.

Bu il 115 illik yubileyi qeyd edilən Disney çox kasıb bir ailədə dünyaya göz açsa da, böyük zəhməti hesabına uşaqların sevimlisinə

çevrilmişdir. Yaratdığı “Walt Disney Pictures” şirkəti bütün nəsillər üçün əsas film mənbəyi hesab edilməkdədir.

Sehrbaz Uoltun ən böyük arzusu olan bu nağıllar diyarının gerçəkləşməsi 17 iyul 1955-ci ildə “Disneyland Resort”un qonaqpərvər qapılarını açmaqla reallaşır. 17 iyul 1955-ci ildə amerikan “multiplikasiya kralı” və uğurlu biznesmen Uolt Disney uşaqlar və valideynləri üçün möhtəşəm əyləncə parkının təntənəli açılış mərasimini keçirir. Parkın açılış mərasimini ABŞ-ın gələcək prezidenti aktyor Ronald Reyqan aparır. Sadəcə, səhnədə ideyalarını həyata keçirməklə kifayətlənməyən ünlü sənətkar diqqətini dünyanın ilk əyləncə parklarından sayılan Disneyləndin planlaşdırılmasına və inşasına yönəldir. Burada aktyorlar cizgi filmlərindəki obrazlar tək geyinir, onlar kimi hərəkət edirlər. Disneylənd ailələrin

cizgi filmləri dünyasına səyahət edə, maraqlı anlar yaşaya bilmələri üçün macəralı cizgi dünyasından ibarət olur. Ən əsası Disney gediş-gəlişi asanlaşdırmaq üçün parkın ətrafında dəmir yolu çəkilməsini istəyirdi. Böyük əyləncələrindən biri isə qızını və dostlarını miniatür Karolvud qatarında gəzdirmək idi.

Əyləncə mərkəzinin yaradılmasına üreyini qoymuş rəssam bu işdə özünün və parkın bütün yaradıcılarının fantaziyasından bəhrələnmişdi. Mikki-Maus və dostlarının, yaşadığı cizgi filmlərinin və nağılların sehrli dünyası parkın divarlarında öz əksini tapmışdı. Bu tamamilə orijinal və bənzəri olmayan, dörd əsas prinsip üzərində yaradılmış park idi: ilk öncə Uolt Disneyin cizgi filmlərinin sehrli krallığını yenidən qurmaq, daha sonra cürbəcür və yeni texniki tryukların əlavə olunması ilə ziyarətçilərdə elə təəssüratlar yaratmaq ki, sanki cəngəlliklər arasına üzürlər. Üçüncüsü, qarşılarında ruhları görürlər. Sonuncu məqsədi sanki dənizin dibində sualtı gəmidə oturlar.

İlk əvvəl attraksionların sayı 16-ya, giriş bileti isə 1 dollara bərabər Disneylənddə hazırda olduğu kimi ziyarətçiləri girişdə Mikki-Maus, Ağbənz və Yatmış Gözəl qarşılayırdı. Daha sonralar onların sırasına Disneyin cizgi filmi qəhrəmanlarından olan Pinokkio və Vinni-Pux da qatıldı. Disneylənd tez bir zamanda ABŞ-ın görməli yerlərindən birinə və ailəvi istirahət üçün sevimli məkana çevrildi.

Əbəs yerə Disneyləndi dünyanın ən xoşbəxt yeri saymırlar. Burada qonaqları Uolt Disneyin “Bizim xoşbəxt məkana xoş gəlmisiniz! Disneylənd sizin ölkənizdir. Burada kamillik yenidən keçmiş ən əziz xatirələrini yaşayır, cavanlıq isə gələcəyin vədləri və çağırışlarından həzz alır. Disneylənd Amerikanı yaratmış ideallara, arzu və real faktlara həsr olunub, ümid edirik ki, bu dünya üçün sevinc və ilham mənbəyi olacaq” səsi salamlayır.

Əgər dünyada haradasa cizgi filmi planeti varsa, Disney orada böyük bir qitədir. Bu qitədə sehrbazlar, xeyirxah heyvanlar, cəsur və gözəl şahzadələr yaşayır. Bu nağıl dünyasını isə sonsuzadək araşdırmaq mümkündür. ♦

Nərgiz Məcidova,
F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının baş metodisti

Ədəbiyyat:

Azərbaycan dilində:
U.Disney U. Qnomların yeni mənzili // Nağıla bax, nağıla: I hissə. – S.24-26. – Bakı, 2012.

İnternetdə:

<https://ru.wikipedia.org/wiki>
<http://www.disneylandparis.ru>
<https://az.wikipedia.org>

Литература:

Волшебный мир Диснея [Электронный ресурс] :
Дисней У. Питер Пэн в Нетландии: Сказки. – М.: Эгмонт Россия Лтд, 2003. – 80 с.
Дисней У. Книга джунглей: художественная литература. – Эгмонт Россия Лтд, 2002. – 80 с. .
Дисней У. Похождения императора: художественная лит-ра. – М. : Эгмонт Россия Лтд, 2002. – 80 с.
Дисней У. Планета Сокровищ: Рассказы. – М.: Эгмонт, 2002. – 80 с.
Дисней У. Книга Джунглей 2: художественная литература. – М.: Эгмонт Россия Лтд, 2003. – 80 с.
Дисней У. Спящая красавица: Сказки: Эгмонт Россия Лтд, 2003. – 80 с.
Дисней У. Дамбо: художественная литература; – М.: Эгмонт Россия Лтд, 2002. – 80 с.
Дисней У. Не Бей копытом: художественная лит-ра; – М. : Эгмонт Россия Лтд, 2004. – 96 с.

Azərbaycan Musiqi Mədəniyyəti Dövlət Muzeyi

“İntermuzey-2016” festivalında

Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin dəstəyi ilə Azərbaycan Musiqi Mədəniyyəti Dövlət Muzeyi musiqi mədəniyyətimizin təbliği məqsədilə 2012-ci ildən “İntermuzey” festivalında iştirak edir. “İntermuzey” festivalı 1999-cu ildən fəaliyyət göstərir.

İlk dəfə olaraq Moskvada Rusiya və MDB muzeyləri festival adı altında birləşib. 2010-cu ildən Rusiya Federasiyasının Mədəniyyət Nazirliyi festivalın əsas təşkilatçılarından olub. Festivalın böyük uğur və rezonansını nəzərə alan təşkilatçılar 2000-ci ildən onu hər il keçirmək qərarına gəlmişlər. “İntermuzey” bu illərdə muzeylərin öz uğurlarını təqdim etmələri üçün dünyada analoqu olmayan forum, təcrübə mübadiləsi və peşəkar ünsiyyət məkanına çevrilmişdir.

“2016-cı ildə festivalda 315 muzey iştirak edirdi ki, onlardan cəmi beşi qeyri-Rusiya muzeyləri idi. Onlar Azərbaycan, Belarus, Tacikistan, Çin və İran təmsilçiləridir. “İntermuzey-2016” beynəlxalq muzey festivalını rekord sayda – 35 min tamaşaçı ziyarət edib. Azərbaycan Musiqi Mədəniyyəti Dövlət Muzeyi daim müxtəlif yeni fikirlər, təkliflər, layihələrlə çıxış edir, dəfələrlə festivalın diplomlarına layiq görülüb.

2016-cı il festivalının sərgisinə də Azərbaycandan iki mövzu təqdim olunmuşdu: YUNESKO-nun bəşəriyyətin şifahi və qeyri-maddi irs inciləri siyahısına daxil etdiyi Azərbaycan musiqi inciləri – Azərbaycan muğamı, aşıq sənəti və tar ifaçılığının muzeydə təbliği;

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin sərəncamı ilə 2016-cı ilin “Multikulturalizm ili” elan edilməsi ilə

əlaqədar “Sizdən danışırıq” – rus və digər xalqların mədəniyyəti Azərbaycan Musiqi Mədəniyyəti Dövlət Muzeyinin təbliğində.

Bizim sərgimiz həm orijinal milli musiqi alətlərindən, həm də fotosurətlərdən təşkil olunmuşdur. Bu mözvları əhatə edən stendlər (rolaplar) böyük maraq doğurdu. Bir çox Rusiya informasiya agentlikləri və telekanalları, o cümlədən “Birinci kanal” stendimiz haqqında reportajlar hazırladı. Radio və TV kanallarına müsahibələrimizdə ölkəmizdə “Multikulturalizm ili” elan olunduğunu və bununla bağlı görülən işlər, keçirilən tədbirlər, Azərbaycan musiqisinin özəllikləri haqqında rusiyalı jurnalistlərə ətraflı məlumat verdik.

Muzeyin Qədim Musiqi Alətləri Ansamblının musiqiçiləri – bədii rəhbər, əməkdar artist Munis Şərifov, artist-ifaçılar Davud Abdullayev və Əkbər Məmmədov da festivala qatılıblar. Dörd gün ərzində musiqiçilərimiz həm sərgidə bizə aid olan stendin qarşısında gün ərzində ifa, həm də iki dəfə böyük səhnədə konsert proqramı ilə çıxış etdilər. Konsert proqramında Azərbaycan xalq, bəstəkar mahnıları və instrumental musiqi təqdim olundu. Həm də musiqiçilər bu il görkəmli rus bəstəkarı S.Prokofyevin 125 illik yubileyi ilə əlaqədar onun “Üç portağala məhəbbət” operasından “Marş”ı, başqa xalqların musiqilərini də ifa etdilər. Ziyarətçilər muzeyimizi və Azərbaycan mədəniyyətini təbliğ edən kitab və reklam nəşrlərini (kitab, liflet, broşür, əlfəcin, açıqca dəstləri, notlar, diskler və suvenirlər) də böyük maraqla qarşıladılar. A.A.Baxruşin adına Mərkəzi Dövlət Teatr Muzeyinə “Qara Qarayev. Həyat və yaradıcılığı Azərbaycan Musiqi Mədəniyyəti Dövlət Muzeyinin materiallarında” kitabı hədiyyə edildi. Cavab olaraq A.A.Baxruşin adına Mərkəzi Dövlət Teatr Muzeyinin baş direktoru D.V. Rodionovdan təşəkkür məktubu almışdıq:

“Hörmətli Alla Hacı Ağayevna!

Sizə diqqətinizə və çox gözəl hədiyyə – görkəmli bəstəkar, musiqi və ictimai xadim Qara Əbülfəz oğlu Qarayevin həyat və yaradıcılığına həsr olunmuş kitaba görə öz dərin təşəkkürümü bildirirəm. Sizin mükəmməl və əsaslı topladığınız materiallar, fotoşəkillər, eskizlər, sənədlər nəşri bütün dövrün əsl mədəniyyət antologiyası olaraq XX əsrin mədəniyyət və incəsənətini tədqiq edən bütün tədqiqatçılar üçün qiymətli mənbədir. Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin unikal irsinin qorunması üçün fəaliyyətinizdə və bütün yaradıcı planlarınızın həyata keçməsində uğurlar arzulayıram. Bu xeyirxah işdə A.A.Baxruşin adına Teatr Muzeyi sizə kömək göstərsə, şad olaram”.

Azərbaycan Musiqi Mədəniyyəti Dövlət Muzeyi Rusiya Federasiyasının mədəniyyət naziri cənab V.R.Medinskinin imzaladığı diplomla təltif edilib. Muzeyin rəy kitabına çoxlu sayda təşəkkürlər və müsbət rəylər yazılmışdır:

“Moskvada “İntermuzey–2016” Forumu zamanı səslənən gözəl musiqiyə görə çox sağ olun. Musiqi alətlərindən tar – Brest qalasının Müdafiəsi Muzeyində saxlanılır. Belə ki, 1941-ci ilin iyun ayında Brest qalasının müdafiəçiləri arasında azərbaycanlılar da vardı. Haqverdiyev Kamil Həmzə oğlu 22 iyun 1941-ci ildə Brest qalasında həlak olmuşdur. Onun qızı müharibə qurtarandan sonra atasının qalada həlak olduğunu öyrənib, onun tar musiqi alətini, atın sinəbəndini, o, əsgər gedəndə yolunun maneəsiz və yüngül olması üçün anasının arxasınca su atdığı qabı muzeyə hədiyyə etmişdir. Bu əşyaları tamaşaçılara göstəririk ki, qalanın müdafiəçiləri arasında keçmiş Sovet İttifaqının 30 millətinin nümayəndələri olmuşdur. Sizinlə tanışlığa çox şadiq.

Qəhrəman Brest qalası Memorial Kompleksinin əməkdaşı, kiçik elmi işçi Qavrilenko İnnə Vladimirovna”.

“Azərbaycan Musiqi Mədəniyyəti Dövlət Muzeyinin çox gözəl eksponatlarını və suvenir məmulatlarını qeyd etmək istərdim.

Niyaziyə həsr olunmuş açıqca dəstinə görə xüsusi minnətdarıq. Kolleksiyaçı kimi bu mənim üçün əsl hədiyyədir. Gözəl material seçimi, yaxşı keyfiyyət, standart format – bütün bunlar kolleksiyaçı üçün vacibdir. Muzey əməkdaşlarını çox gözəl münasibətindən deməyə bilmərəm, onlarla ünsiyyət xoşdur.

Ümid edirəm ki, muzey “İntermuzey” sərgilərində növbəti iştirakını davam etdirəcəkdir.

Rusiya Filokartistlər İttifaqının üzvü İrina Tsaryova”.

Demək olar ki, “İntermuzey–2016” festivalında iştirak Azərbaycan Musiqi Mədəniyyəti Dövlət Muzeyi üçün çox uğurlu oldu və digər ölkələrin muzeyləri ilə əlaqələrimizi, təcrübə mübadiləmizi daha da möhkəmləndirdi. ❖

Alla Bayramova,
Azərbaycan Musiqi Mədəniyyəti
Dövlət Muzeyinin direktoru,
sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru,
əməkdar mədəniyyət işçisi

MƏDƏNİ İRSİMİZİN KEŞİYİNDƏ

Eynilə insan kimi hər tikilinin, dövrün, sivilizasiyanın enişli-yoxuşlu, yüksəlişli-tənəzzüllü qisməti, taleyi vardır. Haqqında söz açacağım sənət məbədi dövrün dəyişməsindən, zamanın fərqli axarından heç də sarsılmayıb, insanların məhəbbət və sevgisindən uzaq olmamışdır. Əksinə, o inkişaf edərək genişləniib, insanları öz ətrafına daha çox toplayıb, dünyada tanınan, mənəvi dəyərlərimizin qorunduğu elmi-mədəni mərkəzə çevrilib. Bu xarakterizəni uzatmaqla onun bütünlüklə layiq olduğu adları sadalayıb bitirmək mümkün deyil. Lakin öz tarixçəsi ilə maraq doğuran, üzərinə düşən məsul vəzifələr, həyata keçirdiyi işlərlə vətəninə, millətinə, başəri mədəniyyətə qayğı göstərən Azərbaycan Milli İncəsənət Muzeyinin qazandığı nailiyyətlər düşünürəm ki, hər kəsin qəlbində fərah hissi oyadacaq.

Mürəkkəb, lakin şərəfli inkişaf yolu keçən mədəniyyət ocağımızın bu il 80 yaşı bitir. Azərbaycan Milli İncəsənət Muzeyi yarandığı gündən hər zaman tərəqqi etmiş, ölkə muzeyləri arasında öz kolleksiyasının məzmununu, zənginliyi və coğrafi arealına görə birincilərdən

olmuşdur. 1920-ci ildən fəaliyyət göstərən Azərbaycan Dövlət Muzeyinin nəzdində fəaliyyət göstərən incəsənət bölməsi Xalq Komissarları Sovetinin 31 mart 1936-cı il 264 sayılı qərarı ilə 3500 ədəd eksponatla müstəqil şəkildə təsis edilib. Bura 10 iyun 2011-ci il tarixində Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 94 №-li qərarı ilə Milli Muzey statusu verilib.

Muzeyin ekspozisiyasının açılışı 1937-ci ildə baş verdi. Bu illər üçün ilk dəfə novatorcasına öz daimi ekspozisiyasında tamaşaçılara milli sənətlə yanaşı, holland, flamand, Fransa, alman, rus və sovet sənətkarlarına məxsus XVII–XX əsr heykəltəraşlıq, rəngkarlıq, qrafika və çini nümunələrindən 500 ədəd şah əsəri təqdim edirdi.

Muzeyin yerləşdiyi tarixi binalar Bakının memarlıq sənətində silinməz izlər qoyub. XIX əsrin sonlarında alman mühəndisi N.A. fon der Nonne tərəfindən fransız qrafı De Bur üçün klassik barokko üslubunda tikilmiş malikanə 1918–19-cu illərdə ingilis generalı Tomsonun qərgahı, 1919–20-ci illərdə milli hökumətin Xarici İşlər Nazirliyi, sonralar Xalq Komissarları Sovetinin başçısı Nəriman Nərimanovun çalışdığı və yaşadığı məkan, 1933–51-ci illər arasında Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi Mircəfər Bağirovun evi və nəhayət, 1951-ci ildən buraya köçürülmüş Azərbaycan Milli İncəsənət Muzeyinə məxsus olmuşdur.

Muzeyin binasında saxlanılan sənət əsərlərinin sayının artması səbəbindən onun ərazisi daim genişləndirilib. 1992-ci ildə dövlət tərəfindən muzeyə qonşuluqda yerləşən, zaman və memarlıq baxımından uyğun gələn digər "Mariinski Qadın Gimnaziyası"nın binası

Azərbaycan Milli İncəsənət Muzeyi

XIX əsrin sonlarında alman mühəndisi N.A. fon der Nonne tərəfindən fransız qrafı De Bur üçün inşa edilmiş malikənə

(memarı Botov) da verilir. İki qədim memarlıq ənənələri əsasında ucaldılmış binaları birləşdirən, 2013-cü ildən istifadəyə verilmiş müasir üslublu keçid korpusu muzeyin görünüşünün həlledici məqamı sayıla bilər. Yenilik və klassik – məhz bu ruh kompleksin zəhri görkəmində olduğu kimi, muzeyin daxili ahəngində, elmi baxımdan mükəmməl sistemləşdirilmiş kolleksiyalarının tərkibində də mövcuddur.

İlk gündən muzeydə çalışan, onun təməlini qoyan və sonralar Azərbaycan sənətsüənəslığına, rəngkarlıq sənətinə, ədəbiyyatına öz elmi, yaratdıqları əsərləriylə töhfələr vermiş tarixi simalar, şəxsiyyətlər özlərindən sonra böyük irs qoymuşlar. Muzeyin birinci direktoru tarixçi-şərqşünas alim Mövsüm Salamov və sonra teatr sənətinin görkəmli tədqiqatçısı Ağə Kərim Şərifov çox qısa müddətdə bu postu tutmuş, o zamanlar repressiyaya uğrayaraq yalnız 1950-ci illərin sonlarında həbsdən azad edilmişlər. Daha sonralar rəhbər vəzifədə çalışan digər tanınmış şəxsiyyətlər – rəssam Salamzadə, şair Zeynal Xəlil, Orucəli Həsənov, Əziz Əliyev, rəssam Kazım Kazımsadə, heykəltəraş İbrahim Zeynalov muzeyin tərəqqisi naminə əllərindən gələni əsirgəməyiblər. Hazırda bu missiya istedadlı rəssam, əməkdar incəsənət xadimi, professor Çingiz Fərzəliyev tərəfindən layiqincə yerinə yetirilir. Bu qalanın daha ucalara yüksəlməsi naminə çoxlu sayda tədqiqatlar, sərgilər, nəşrlər həyata vəsiqə qazanıb. Sözsüz ki, mötəbər səltənətin sütunları Azərbaycanı sevən və hər zaman vətən naminə çalışan istedadlı insanların – sənətkarların işindən güc alır. 1937-ci ildə fond müdirliyindən başlayaraq kiçik elmi işçi, elmi katib, rus və Avropa incəsənəti şöbəsinin müdiri vəzifələrində çalışmış istedadlı sənətsüənəs, rəssam

Koqnavitskaya İrina Pavlovna, 1937-ci ildə kiçik elmi işçi olmuş, sonralar isə sənətsüənəslıq üzrə elmlər doktoru adınadək yüksəlmiş Natalya Miklaşevskaya, 1939-cu ildə muzeydə bələdçi vəzifəsində çalışmış, II Dünya savaşıının əfsənəvi kəşviyyatçısı, Sovet İttifaqı Qəhrəmanı Mehdi Hüseynzadə, 1939-cu ildə bələdçi vəzifəsindən siyasi maarif şöbəsinin müdiri, elmi katib vəzifəsində gəlib çatmış sənətsüənəs Məmmədəğa Tərlanov, 1938-ci ildə elmi işçi, sonra Azərbaycan və Şərq incəsənəti şöbəsinin müdiri işləmiş sənətsüənəslıq doktoru, professor, əməkdar incəsənət xadimi Mürsəl Nəcəfov, 1956-cı ildə siyasi maarif, daha sonra Azərbaycan və Şərq incəsənəti şöbəsinin müdiri olmuş sənətsüənəslıq doktoru, professor, AMEA-nın həqiqi üzvü Rasim Əfəndiyev; 1959-cu ildən etibarən bərpəçi rəssam kimi çalışan tanın-

mış mütəxəssis Fərhad Hacıyev və başqalarının burada qazandıqları təcrübə, sənətə məhəbbət və bilikləri sayəsində apardıqları ilk elmi araşdırmalar, atribusiyalar nəticəsində topluların elmi komplektləşdirilməsi işinin bünövrəsi qoyuldu. Sözsüz ki, həmin şəxslərin öz etiraflarına əsasən, muzeydə atdıqları ilk elmi addımlar sonradan tədqiqatçı-alim, kamil sənətsüənəs kimi tanınmalarında önəmli rol oynamışdır. Eyni zamanda muzeydə qazandıqları təcrübə sənətsüənəslıq formalaşması, bunun əsasında isə gələcəkdə Azərbaycan sənətsüənəslıq məktəbinin yaranması ilə nəticələndi.

İncəsənət mədəniyyətin xüsusi təzahürüdür. O, tarixdən, növündən, üslubundan asılı olmayaraq sənətin bütün bədii çeşidlərini özündə birləşdirir. Muzeyin kolleksiyasında qorunan eksponatlar da çeşidli profillərinə görə – heykəltəraşlıq, bədii me-

1937-ci ildə muzeyin ilk ekspozisiyasının açılışı

Muzeyin 1940-ci illərdə olan ekspozisiyasından görünüş

tal, rəngkarlıq, qrafika, zərgərlik, arxeoloji keramika və çini, tikmə və onun tərkibində olan xalça bölmələrinə ayrılır. Zəngin fondlarda saxlanılan nadir, nəfis eksponatların onun şöhrətini dünyaya yaymışdır. Bu gün ölkədəki digər muzeylərdən fərqli olan Azərbaycan Milli İncəsənət Muzeyi xalqımızın milli və ümumbəşəri maddi-mənəvi irsinin toplandığı ən zəngin xəzinədir. Burada qorunan 17 mindən artıq eksponat öz qədimliyinə görə e.ə. IV minillikdən başlayaraq günümüzədək davam edən bir dövrü əhatələyən əsərlərdir. Naxçıvan, Mingəçevir, Füzuli, Şəki, Göygöldən tapılmış üzəri ən arxaik bədii təsvirlərlə bəzədilmiş saxsı qablar, səlcuqlu dövrünə məxsus dekorativ çiraqlar, kaşılar, XIII əsrə aid Bayıl qəsrinin frizindən hissələr, Abşeron və Şamaxıdan aşkarlanmış XIV–XVIII əsr sənduqələri, XVI yüzilliyə aid nəfis Quran və nücum elminə dair kitablar, XVII–XVIII əsrlərə məxsus tempera, qızıl suyu və sulu boyayla çəkilən orijinal Təbriz miniatürləri, XIX əsrin tanınmış rəssamları Mir Möhsün Nəvvabın, Mirzə Qədim İrəvaninin, Usta Qəmbər Qarabaği kimi Azərbaycanın ilk peşəkar rəssamlarının əsərləri, XVI–XVII əsrə aid bədii metal əşyalar, XVIII–XX əsrlərin ipək və yundan toxunmuş orijinal parça, tikmə, milli geyim və xalça nümunələri, zərgərlik əşyaları mühafizə edilir. Əgər sadalananlar Azərbaycan incəsənətinin qaynaqları sayılarsa, o zaman bu irsin davamçıları, çağdaş ustadlarımızdan Səttar Bəhlulzadə, Qəzənfər Xalıqov, Toğrul Nərimanbəyov, Maral Rəhmanzadə, Tahir Salahov, Mikayıl Abdullayev, Hüseyn Əliyev, Elbəy Rzaquliyev, Cavad Mircavadov, Ömər Eldarov, Fuad Əbdürrəhmanov və digərlərinin əsərlərinin də muzeydə qorunan sənət inciləri arasında xüsusi yeri vardır.

Qeyd olunan milli dəyərlərlə yanaşı, topluda saxlanılan rus, Şərq (İran, Türkiyə, Yaponiya, Çin, Hindistan, Misir, Orta Asiya) və Qərbi Avropa (Fransa, Almaniya, Avstriya, İtaliya, Yunanıstan, Flandriya, Danimarka, İspaniya) incəsənətinə məxsus heykəltəraşlıq, rəngkarlıq, qrafika əsərləri və başqa dekorativ-tətbiqi sənət nümunələrində müxtəlif xalqların sənət tarixi əksini tapır. Muzeyin ilk kolleksiyasını Qərbi Avropa incəsənətinə aid edilən tiyə və ofort ustaları – Jak Kallio, Georq Ville, Pyer Dreve, Jerar Edelinck, Rafaello Morgen, Georq Fridrix Şmidt, Covanni Ottoviani, Françesko Bartolotsi, Nikola Skyavonetti, Dyujarden Karel və digər məşhur qravürçü rəssamların əsərləri

təşkil edir. Rəngkarlıq kolleksiyasında Azərbaycanın tanınmış fırça ustaları Səttar Bəhlulzadə, Cavad Mircavadov, Maral Rəhmanzadə, Toğrul Nərimanbəyov kimi rəssamlarla yanaşı, Flandriya rəssamı Brauer Adrian, Reyhardt David, holland fırça ustalarından Molenar Klas, Adrian van Ostade, Xaremans Yan İozef, Mirevelt Mixel Yans van, rus rəssamları Zommer Riçard Karl Karloviç, Kandinski, Maşkov və başqa tanınmışların əsərləri qorunur. Çini kolleksiyası öz təkrarsızlığı ilə muzeyin bəzəyi sayılır. Buradakı XVI–XX əsrlərə aid İtalyan, Fransa, alman, yapon çiniləri dünya muzeylərində qorunan rəngarəng və incəliyi ilə seçilən eksponatlarla tam rəqabət apara bilər. Antonio Frilli, Roza Boner, Ştuk Frans, Luiqüst Moro, Yelily Osipoviç Sala, Emile Pinedo, İtalo Orlando Qrizelli, Saul Fanfani və başqalarının tunc, mərmər, qranit, şpiart, ağacdan hazırlanmış heykəltəraşlıq əsərləri öz müəlliflərinin yeganə nümunələri kimi xüsusi bədii dəyər kəsb edir.

Muzey bu gün nəinki Azərbaycanda, həmçinin onun hüdudlarından kənarda bir çox beynəlxalq layihələrdə iştirak edir. Bunlardan Azərbaycan Milli İncəsənət Muzeyinin Gürcüstanın Milli Muzeyi və Belarus Respublikasının Milli Bədii Muzeyi ilə birgə imzaladığı ikitərəfli əməkdaşlıq haqqında müqavilələr gələcəkdə həyata keçiriləcək uğurlu layihələrə ümid verir. Niderland Krallığı (Hollandiya) Mədəni Araşdırmalar Fondu və Yaponiya Mədəniyyət Fondu tərəfindən kolleksiyamızda olan sənət əsərlərinin öyrənilib müştərək atribusiya edilməsi sahəsində atılan ilk faydalı addımlar neçə-neçə açılmamış məqamlara aydınlıq gətirmişdir. İstər ekspozisiya

zisiyada xarici ölkə rəssamlarının əl işlərindən ibarət sərgi, yaxud muzeyin kolleksiyasından nümunələrin xarici ölkələrdə nümayişi hər zaman Azərbaycanın adı ilə bağlıdır.

Burada təşkil edilən sərgilərdə dünya miqyaslı tanınmış muzeylərin və özəl kolleksiyaların eksponatları nümayiş olunur. Onlardan ən yaddaqalanları 2009-cu ildə Londonun Viktoriya və Albert muzeyindən təqdim edilən "Mərkəzi Asiya örtükləri", 2011-ci ildə *"In Between. Austria Contemporary"* adlı sərgi, Fransa Respublikasının muzey kolleksiyalarından 2012-ci ildə Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə nümayiş olunan "Fransa inciləri – Fransa incəsənəti Renaissance-dən bu günədək", yapon hərbi mədəniyyətinə həsr edilmiş "Budo ruhu: döyüş sənətinin tarixi" və tanınmış heykəltəraş Ömər Eldarov ilə türk sənət ustaları Abidin Elderoğlu və Ozan Sagdıcın əsərlərindən ibarət "Tale bağları", 2013-cü ildə Yunus Əmrə Türk Mədəniyyət Mərkəzi ilə birgə təşkil edilmiş "Sultanlar sultanı", 2014-cü ildə "Şaraku" müasir yapon rəssamlarının interpretasiyasında, 2015-ci ildə Cənubi Azərbaycan rəssamı Əkbər Behkəlamın "Qaçma yolları" adlı fərdi sərgiləridir. Bu tədbirlərə Azərbaycan Milli İncəsənət Muzeyi ev sahibliyi etmişdirsə, keçirilən digər beynəlxalq sərgilərdə o, zəngin kolleksiyasından əsərləri ilə yaddaşlarda silinməz izlər buraxmışdır. Belarus Respublikası Milli Bədii Muzeyində 2008, 2009 və 2016-cı illərdə Tretyakov Rəsm Qalereyasında Tahir Salahovun əsərlərinin təqdimatı, Vatikan sərgilənən əsərlər, 2015-ci ildə Moskva şəhərində Böyük Vətən müharibəsi mövzusunda "Nasizmə qarşı mübarizədə bir yerdə olmuşuq", Heydər Əliyev Fondunun təşkilatçılığı ilə Venesiya 56-cı Biennalesi – 2015 çərçivəsində yaradılan *"Beyond the line"* adlı sərgidə nümayişi məqsədilə muzeyin fondlarından seçilmiş əsərlər sərgilərə təqdim edilmişdir. 2015-ci ildə dünyanın ən tanınmış hərracı olan Londonda yerləşən *"Sotheby's"* auksion evində "Buta" İncəsənət Mərkəzi tərəfindən "Londonda 100 günlük Azərbaycan mədəniyyəti və incəsənəti" adlı sərgi çərçivəsində kolleksiyamızın ən nəfis xalçaları nümayiş olunub. Bütün bu maraqlı tədbirlərin təşkilatçısı və ya iştirakçısı olmaqla yanaşı, muzey öz ekspozisiyasının zənginləşməsi və tərəqqisi məqsədilə bədii tərtibat və texnoloji təchizat baxımından müasir standartlara uyğun yeniliklər həyata keçirir. Bu mənada 2013-

cü ildə böyük zəhmət sayəsində yaradılan "Azərbaycan incəsənəti minilliklər boyu" sərgisi bu növ uğurlardan sayıla bilər.

Xalqımızın ilk bədii duyumunun yarandığı tarixi dəqiqləşdirmək, hansısa ölçü vahidi ilə dəyərləndirmək çox çətinidir. Həmin dövr yalnız miladdan öncə qayalar, saxsı qablar üzərində yaranmış ilk təsvirlərlə müqayisə edilə bilər. İnanc, ovçuluq, müxtəlif mərasim və əkinçilik kultu ilə bağlı olan belə bədii təsvirlərdə minilliklərin nəfəsi duyulur. Cizgi, naxış, petroqlif, epiqram, daha sonra isə kompozisiya kimi formalaşmış bu təsvirlər sadəcə mürəkkəbə doğru inkişaf, bütün sənət abidələrimizdə zəncirvari davam olunur. Bu ekspozisiya vasitəsilə Azərbaycan incəsənətini zənginlik və dəbdəbəlilik, nəfis estetik duyum göstəricisi və bütün qədim coğrafi əraziləri daxil olmaqla tam halda müşahidə etmək mümkündür.

Bəşər tarixində xalqlar, millətlər hər zaman ticari, iqtisadi, mədəni əlaqələrin genişləndirilməsi vasitəsilə bir-birinə təsir etmiş, ən parlaq nümunələri paylaşmış, nümunə götürərək zənginləşmişlər. Bu mənada orijinal, nəfis əsərlərin toplandığı Azərbaycan Milli İncəsənət Muzeyi bəşəri mədəniyyətin mühafizə olunduğu mərkəz kimi hər bir eksponatında milli özəlliyi, fərdi üslub və dəstxətiylə seçilən əsərləri tam orijinallığı ilə mühafizə edir. Burada qorunan əsərlərin özləri haqqında verdiyi məlumat bu xəzinənin dəyərini düzgün müəyyənləşdirməyə imkan verir. ♦

Xədicə Əsədova,
sənətsünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru,
Azərbaycan Milli İncəsənət Muzeyi

Baxılan kitab...

İlk Buktreyler Festivalı nələr vəd edir?..

Ruslan Sabirli: "Yetər ki, vaxtilə bir-birindən "Bu kitabı oxumusunuzmu?" soruşan ziyalılar, "Bu kitabı baxmısınızmi?" desinlər. Çünki hər iki sualın mahiyyəti eynidir – inkişaf etmək üçün oxumaqdan və çalışmaqdan başqa yol yoxdur..."

Sənətdə hər sahənin öz çevrəsi var: kinomanlar, teatrlar – premyeralarda, yazıçılar – kitab təqdimatlarında, rəssamlar – sərgilərdə, bəstəkarlar – konsertlərdə görüşürlər... Bu çevrələr bəzən o qədər lokal, qapalı olur ki, yeni bir simanın, təzə imzanın özünü təsdiqləməsi, tanınması problemə çevrilir, buna illər sərf olunur – kino çəkmək, sərgi təşkil etmək, ciddi konsert proqramı yaratmaq bir gənc istedad üçün asanmı?... Bəs necə edəsən ki, qapalı çevrələr arasında kommunikasiya, ünsiyyət yaransın, yaradıcılıq üçün vacib olan dinamik mühit formalaşsın və mədəniyyətin tam mənzərəsi ortaya çıxsın?... Sual çətin görünsə də, ona cavab verəcək yeni təkliflərə ehtiyac var.

Aktyor, rejissor, musiqi bəstəçisi Ruslan Sabirlinin layihəsi əsasında Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin təşkil etdiyi Buktreyler (Booktrailer) Festivalı sənət adamları və ictimaiyyət arasında məhz belə cəhdlərdən biri kimi dəyərləndirildi. Azərbaycanda ilk dəfə keçirilən bu festivalın qısa müddətdə xeyli populyarlaşması, təqdimat mərasimindəki anşlaq və əldə edilən nəticələrin səviyyəsi – ideyanın uğurlu olmasından xəbər verirdi.

– **Ruslan, buktreyler – yeni nəşr edilən kitabların reklamı kimi yaranıb. Həmin janrın vasitəsilə yaradıcı insanları üzə çıxarmaq, tanımaq məqsədi isə artıq yeni fikirdir. Kitabın, mütaliənin populyar olmadığı bir zamanda festivalın belə yüksək səviyyədə qarşılanacağına inanırıdınız?**

– Əslində, ilk festival bir test idi, düzü, nəticələrin bu qədər uğurlu alınacağını əvvəldən təsəvvür edə bilməzdim. Aydındır ki, ideya – işin yarısıdır, amma dəstəklənməsə, elə arzu olaraq qalar. Bu mənada bizim Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinə çox minnətdaram, onların maddi və mənəvi dəstəyi festivalın statusuna güclü təsir göstərdi. Nazir Əbülfəs Qarayevlə söhbətlərimiz zamanı Buktreyler Festivalını istedadlı gənclərə şans verən layihə kimi təqdim etməyi qərarlaşdırdıq. Özüm bu çevrədə olduğum üçün dəqiq bilirəm – bəzən kiçik bir şans yaradıcı adamın taleyində həlledici rol oynayır.

– **Festivalın təbliğatı çox savadlı qurulmuşdu, təqdimata ən müxtəlif sənət cəmələlərinin "qaymaqları" – məşhur rejissorlar, yazıçılar, aktyorlar, jurnalistlər qatıldılar. Qısa müddətdə belə təbliğatın təşkilinə necə nail ola bildiniz?**

“ – Bu layihədə yanımda olan hər kəsə təşəkkür edirəm. Mədəniyyət və turizm naziri Əbülfəs Qarayevə minnətdarlığımı çatdırmaq istərdim ki, belə bir təşəbbüsə dəstək verdi. Münsiflər heyətində Çingiz Abdullayev, Ramiz Fətəliyev, Elxan Cəfərov, Nadir Mehdiyev, Ülviyyə Könül kimi aid olduqları sahədə adını, imzasını, yüksək peşəkarlığını təsdiqləmiş sənətkarlar təmsil olundu. Əslində, layihənin adının kitaba bağlı olması üz tutduğum hər ünvanda rəğbətlə qarşılandı. Çünki müasir dövrün ən böyük problemlərindən biri kitabın, mütaliə mədəniyyətinin unudulmasıdır. Audiovizual sənət kontekstində kitabın yaddan çıxarılması oxucu nəslinin itməsinə, fantaziyanın kasadlaşmasına, ümumi zövqün aşağı enməsinə birbaşa təsir edir.

Mədəniyyəti düşünən hər kəs bacardığı qədər bu deqradasiyaya müqavimət göstərməlidir. Çünki bəziləri üçün geridə qalmış fikir kimi səslənsə də, kitab – zaman dəyişikliklərindən asılı olmayaraq bütün dövrlərdə səviyyə göstəricisidir.

Onu da qeyd etmək istərdim ki, elə təbliğatın müsbət nəticəsi kimi festivala İtaliya, Fransa və Bolqarıstandan da buktreylerlər göndərilmişdi. Lakin bu, beynəlxalq festival olmadığı üçün münsiflərin qiymətləndirməsinə buraxmadıq.

– **Festivalın iştirakçıları da, qalibləri də artıq bəllidir – əksəriyyət cavanlardır. Elə bunun özü də bir test sayıla bilər. Buktreyler Festivalında hansı əsərlər yada düşdü, gənclər nəyi mütaliə edirlər?**

– Həqiqətən maraqlı məqamdır ki, festivala hazırda çox populyar bestsellerlər əsasında çəkilmiş az nümunələr təqdim edildi. Gənclər əksər halda öz müasirlərinin qələmə aldıkları kitablara müraciət ediblər – poeziya, psixoloji ədəbiyyat... Məncə, bu tendensiyada da fayda var – yaradıcı adam yalnız anladığını, yaşadığını vizuallaşdırmalıdır, tamaşaçı qarşısında səmimi olmalıdır.

– **Sizcə, belə layihələr kitabın təbliğatında əhəmiyyət kəsb edə bilərmi?**

– Mütləq. Mən buna əminəm. Maraqlı kitablar bu festival üçün əsl

qidadır. Müsabiqədə iştirak edən insan hökmən kitaba üz tutacaq, gördüyü iş yadda qalsın deyə ən maraqlı qəhrəmanları, ən parlaq səhnələri canlandırmağa çalışacaq. Kitablar Buktreyler Festivalının köməyi ilə gündəmə gələcək, diqqət çəkəcək, dəbə düşəcək. Həm də festival yazarlarla rejissorlar arasında sağlam ünsiyyət, əsl müəllif əməkdaşlığı yaradacaq. Azərbaycan kinosunun gələcəyi üçün ssenari müəllifləri, rejissorlar, operatorlar, rəssamlar, bəstəkarlar nəslilə bu kiçik, mobil layihədən təkan alacaq.

– Gələcəklə bağlı çox böyük ruh yüksəkliyi, inamla danışırırsınız, festivalın ilbail keçiriləcəyinə də əminsinizmi?

– Təbii ki, bu festival birdəfəlik aksiya kimi düşünülməyib. İstənilən layihənin uğuru onun davamlılığına bağlıdır. İnamlı danışmağımın isə səbəbləri var; həmin səbəblərdən biri nəticənin effektivliyinə, ikincisi isə ölkənin mədəniyyətini yönəldən əsas qurumla – Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi ilə tərəfdaşlığımıza bağlıdır. Hörmətli nazirimizlə festival sonrası söhbətlərimiz əməkdaşlığımızın davam edəcəyinə ümid verir.

– Ruslan, ən çətinini ilk addımı atmaqdır. Bəs perspektivdə Buktreyler Festivalını necə görürsünüz? Bu layihə ilə bağlı hansı arzularınız var?

– Cəmi bir neçə dəqiqə ərzində bütöv bir kitabın daşıya biləcəyi məzmunu bitkin fikir olaraq ifadə etmək çox cətinidir. Mən bu festivaldan maraqlı, bitkin fikirlər gözləyirəm. Həmin fikirləri vizual ifadəyə istedadlı çatan yeni müəlliflər gözləyirəm... Gözləyirəm ki, nəinki cavanlar, hətta peşəkarlar da layihəyə qatılsınlar, ən qiymətli ideyalarını bu kiçik mini-filmlərdə təqdim etmək fürsətindən faydalansınlar. Arzulayıram ki, Buktreyler Festivalının gözəl nümunələrinin müxtəlif festivallara çıxışı olsun, bu nümunələr əsl müəllif işi kimi qavranılsın. Hər kəsə istedadına görə dəyər verilsin. Mən çox istərdim ki, mədəniyyətin müxtəlif sahələri arasında körpü yaradan bu layihəyə dəstək vermək yalnız dövlət qurumları üçün öhdəçiliyə çevrilməsin, sənətimizin gələcəyini düşünən mesenatlar da belə layihələrdə dövlətin yanında olsunlar. Öz parlaq arzularımda Buktreyler Festivalını mən geniş auditoriyası olan əsl sənət bayramı kimi təsəvvür edirəm.

– Sizi aktyor, maraqlı reklam çarxlarının rejissoru kimi tanıyırlar, arabir musiqi bəstələyirsiniz. Amma məlumdur ki, festivalın təşkili yalnız yaradıcı iş deyil, bunun çox ciddi təşkilatçılıq tərəfi də var. Yaradıcılıqla məşğul olan bir adam üçün həddən artıq böyük məsuliyyət deyilmi?

– Əlbəttə, məsuliyyətdir. Bəli, aktyor, rejissor, musiqi bəstəçisi olduğumu bilirsiniz, əlavə edirəm ki, mən həm də beynəlxalq sertifikatlı layihə meneceriyəm. Hər zaman paralel olaraq istər biznes sektorunda, istərsə də sosial sahədə müxtəlif layihələr həyata keçirmişəm. Bundan əlavə, müxtəlif rəhbər vəzifələrdə çalışaraq təşkilatçılıq qabiliyyətimini təkmilləşdirmişəm. Və bu sadaladıqlarım fəaliyyətləri günü bu gün yaradıcılıqla paralel yürüdürəm. Ümumiyyətlə, layihə menecmenti çox maraqlı sahələrdəndir. Onun əsas prinsiplərini bilməklə qoyulmuş vaxt çərçivəsində müəyyən hədəflərə çatmaq mümkündür. Beləliklə, bu dəfə yaradıcılıqla menecmentin vəhdətini işdə sınaıdım. Həm də yeni ideyalar yalnız iş əsnasında yaranır. Festivalın kitab bazarına təsiri ilə bağlı xeyli ideyalarım var.

– Maraqlıdır, buna necə nail olmağı düşünürsünüz?

– Kitab – maarifdir, onu tamamilə müasir bazarın öhdəsinə buraxmaq olmaz. O mənada ki, oxucuları faydalı nəşrlərə – qiymətli əsərlərə, maraqlı müəlliflərə yönəltməkdə fayda var; məsələn, təsəvvür edin ki, Buktreyler Festivalını gələcəkdə beynəlxalq miqyasda keçiririk, hər il yeni mövzular qoyuruq. Axı Azərbaycan ədəbiyyatının bir çox nəhənglərinin yubileyləri dünya miqyasında qeyd edilir. Festivalımız bu prosesə qoşularsa, görün dövlətçiliyin təbliği baxımından necə böyük və faydalı layihələrin tərkib hissəsinə çevrilə bilərik. Dünyada nə qədər insan Azərbaycan ədəbiyyatına maraq göstərəcək, festivala qoşulmaq üçün dahiyənə əsərləri mütaliə edərək treyler çəkəcək... Və təbii ki, qarşıda gündəmə Azərbaycan ədəbiyyatının xarici dillərə tərcümə edilməsi məsələsi gələcək... Düşünürəm ki, ümumiyyətlə, bu festivalla bağlı arzuların üföqləri çox genişdir. Çünki kitaba aid nə layihə varsa, maarifə, inkişafa yol açır. Oxumaqdan hələ kimsə ziyan görməyib... ♦

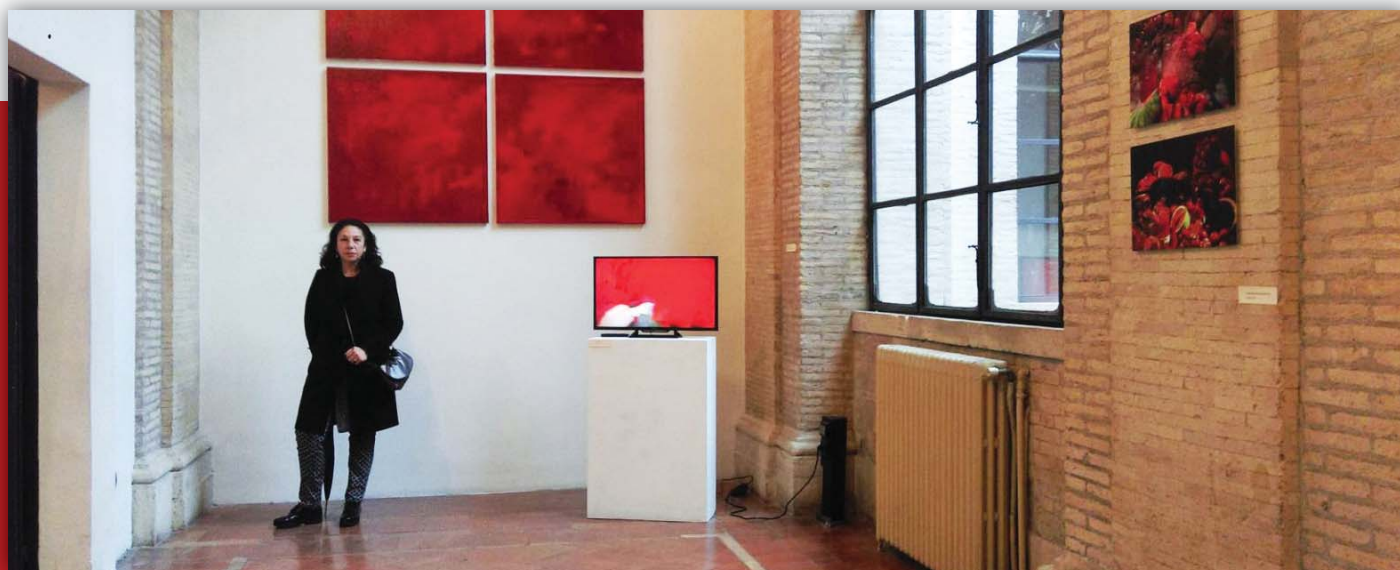
“Təhlükəli qırmızı” və ya həyat eşqi...

Qırmızı rəng birmənalı və neytral münasibət yaratmayan rənglərdəndi. Çağdaş dövrdə bu rəng artıq dünyamızın təhlükə rənginə çevrilib. Elə Səbinə Şıxlinskayanın qeyri-adi əsəri olan “Təhlükəli qırmızı” layihəsi də eyni təsir gücünə malikdi. Şərab, nar, qarpız, ət və qırmızı rəngdə olan digər əşya və məmulatlardan ibarət natürmort başqa səciyyəyə yer qoymur.

Dosye:

Səbinə Şıxlinskaya 1962-ci ildə Bakıda dünyaya gəlib. 1977–81-ci illərdə Azərbaycan Dövlət İncəsənət İnstitutunun (indiki Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti – red.) rəssamlıq fakültəsini bitirdikdən sonra təhsilini V.Muxina adına Leningrad (indiki Sankt-Peterburq – red.) Ali Bədii-Sənaye Məktəbinin monumental rəngkarlıq fakültəsində davam etdirib. Səbinə Şıxlinskaya daim axtarışlarda olan yaradıcı insanlardandı. O, fırçasını land-art, instalyasiya, video-art kimi janrlarda uğurla sinayıb. Ötən əsrin 90-cı illərinin əvvəllərindən başlayaraq onun əsərləri ölkədən xaricdə yeni incəsənətimizi layiqincə təmsil etməkdədir. 1996-cı ildə bir qrup həmkarları ilə birlikdə Bakıda baş tutan konseptual sərgidə iştirakından sonra S.Şıxlinskaya bütünlüklə ənənəvi incəsənətdən konseptual incəsənətə keçib. Müasir İncəsənət Kolleksiyaları və Beynəlxalq Muzeylər Komitəsinin (CINAM) üzvü olan S.Şıxlinskaya müstəqil kurator kimi 1993-cü ildən bəri Azərbaycanda və digər ölkələrdə 70-dən çox sərginin, o cümlədən 2007-ci ildə 52-ci

Venesiya Biennalesində ilk Azərbaycan pavilyonunun uğurlu təşkilinə öz töhfəsini verib. Onun təşəbbüsü ilə 1996-cı ildə “Labirint” Müstəqil Yaradıcılıq Qrupu yaradılıb. Qrupu Azərbaycanın əməkdar rəssamının əsərləri Tiflis, Tallinn, Krakov, Milan, Berlin, Kassel, Belostok, Paris, Varşava və digər şəhərlərdə keçirilən sərgilərin iştirakçısı olub. С.Шылинская: “Вообще, у меня особое отношение к этому цвету, потому что он очень сложный. С одной стороны, красный – это цвет любви, энергии, жизни, а с другой – цвет террора, смерти и кровавых режимов. Я собиралась сделать видео, идея которого заключалась в следующем. В какой-то момент на натюрморт запрыгивали кошки, и появлялись совсем другие, ужасные кадры, на которые невозможно было смотреть. Это зрелище очень напоминало площадь после теракта или крушения самолета – как разбросаны и перемешаны в кровавом месиве части тел, разодранной одежды... Помимо всего прочего, зрелищности данной инсталляции прибавили части тел убитых животных. Проезжая мимо мест, где выставляются бараны и коровьи головы, я никогда не задерживалась, а в этот раз решила остановиться и заказать несколько штук. Создалось ощущение, что я прошла через какое-то измерение и попала в потусторонний мир. Я сама очень редко ем мясо, и в натюрморте оно было показано как некий символ насилия. То есть, моя работа – это протест против насилия, которое осуществляется

не только по отношению к людям, но и к животным, иными словами, ко всем, кто состоит из плоти и крови”.

Çəkilişlər rəssamın emalatxanasında aparılıb. Amma bu, sıradan bir yaradıcı proses olmayıb – rəssam öz ideyasının az qala qurbanına çevrilib. С.Шыхлинская: “Съемки происходили в моей мастерской. Когда мы отсняли первую часть видео, на натюрморт, как я уже сказала, должны были впрыгивать кошки. Изначально я хотела задействовать в инсталляции черных кошек, так как считается, что они имеют связь с потусторонним миром. В те времена как раз в нашем дворе жили несколько черных кошек, которых я постоянно подкармливала. Таким образом, сказав оператору, что сейчас вернусь, я спустилась во двор с домиком-переноской. Когда ко мне подбежала первая кошка, я подняла ее и захотела положить в переноску. И вдруг она вцепилась мне в руку прямо-таки мертвой хваткой! Я попыталась ее снять, но безуспешно. Прибежали люди, стали мне помогать, но у кошки будто замкнуло челюсть, и в итоге ее смогли отодрать вместе с кусками моей руки. После этого кошка в бешенстве убежала. Рука была разодрана, ручьями текла кровь, и люди советовали срочно обратиться к врачу. Но мне было некогда. Во-первых, в мастерской меня ждал оператор, которому я за каждый час съемок платила сумасшедшие деньги, а во-вторых, я понимала, что если сегодня не доведу задуманное до конца, то больше никогда не найду в себе силы снова проходить через этот ад. Поэтому я побежала в аптеку, купила йод, вылила его себе на руку, забинтовала и вернулась в мастерскую с полной уверенностью в том, что черных кошек для натюрморта уже использовать не буду. Мне ничего не оставалось, кроме как задействовать своих собственных кошек. Вопреки начальной идее, они были разных цветов, поэтому при монтаже эти моменты пришлось представить черно-белыми. Не знаю, откуда у меня нашлись силы разрушить этот натюрморт, но я все сделала своими же руками, надев целлофановые перчатки”.

Təbii ki, emosional və psixi sarsıntı fiziki zədə ilə birləşərək öz işini görüb – Səbinə xanım həkiminin məsləhəti ilə şişmiş qolunun vəziyyətini nisbətən yaxşılaşdırsa da, iki həftə boyunca yataqdan qalxmaq, fiziki və mənəvi gümrahlıq vəziyyətini bərpa etmək iqtidarında olmayıb.

Çəkilən əziyyət və sarsıntı öz bəhrəsini Gürcüstandan sonra daha 5–6 ölkədə baş tutan və nəhayət, hər bir rəssamın arzuladığı vernisajda – 2013-cü ildə Avropa Şurasının təşkil etdiyi “Desire for Freedom” adlı II Dünya müharibəsindən sonrakı dövrə aid incəsənət nümunələrinin nümayişləndiyi tədbirə vəsiqə qazanıb. Sərgi üçün seçilmiş əsərlərin müəllifləri arasında Pikasso, Maqrit, Boys, Mur, Rixter, Abramoviç kimi fırça dahilərinin adları var imiş. Azərbaycan üzrə seçim Tahir Salahovla Səbinə Şıxlinskayanın üzərində dayanıb. Lakin T.Salahov müəyyən səbəblərdən bu sərgiyə qatıla bilməyib. Və ölkəmizin yeganə nümayəndəsi Səbinə Şıxlinskaya olub. Sərginin açılışı Berlindəki Tarix Muzeyində baş tutub, Milanın Palasso Realında, Tallinin Milli Muzeyində, Krakovun Müasir İncəsənət Muzeyində davam edib; əsər çoxsaylı kataloqlara daxil edilib.

С.Шыхлинская: “И недавно эту работу увидела хозяйка итальянской галереи M'AMA ART, которая фокусируется на том, чтобы показывать на Западе художников восточных регионов. Хозяйка галереи Алессия Монтани также работает адвокатом и занимается темой насилия, поэтому ее весьма заинтересовала концепция моего проекта. Однако я сказала организаторам, что продолжаю ощущать красный цвет опасным, продолжаю чувствовать то, что чувствовала в 2008 году, потому что в мире по-прежнему наблюдается страшная ситуация. Поэтому я предложила развить проект “Опасный красный” и, помимо видео и фотографий натюрморта, подготовить также несколько других работ. Следующей работой в этой серии стали холсты, окрашенные красным цветом. Однако на этих холстах до того, как они стали красными, были изображены разнообразные трагические события. Среди них: гибель беженцев, разгон демонстрации

жить". То есть, основное значение проекта "Опасный красный" заключается в том, что нельзя забывать о смерти, ведь она сопровождает нас постоянно с того момента, как мы рождаемся. И надо помнить, что, несмотря на это, нужно стараться жить – насыщенной, полной жизнью, радоваться каждой минуте и быть счастливым".

Rəsm əsərinin zəfər karvanının üçüncü dayanacağı dövlət binası *Consiglio Nazionale Forense* olub. Burda toplaşan bir sıra qeyri-yaradıcı peşə sahibləri incəsənətin siyasətlə çulğışmasının mümkünlüyünü, həmçinin mədəniyyət və incəsənət təzahürlərində zorakılıq məqamlarının əksolunmasını müzakirə ediblər.

мирных граждан полицейскими, человек, который сжигает себя из-за экономических проблем и расстрел боевиками пленных. Написав четыре картины с подобными сюжетами, я закрасила их красным. Я повесила очень красивые красные холсты, а рядом с ними монитор, на котором демонстрировалось то, что было изображено ранее и, собственно, сам процесс закрашивания. И что интересно? Эти красные холсты не получились одинаковыми. Картины, которые остались под ними, отдали свою энергетику... Поскольку галерея M'AMA ART была небольшой по площади, было принято решение показать проект "Опасный красный" в трех пространствах. Открытие выставки состоялось в Casa delle Letterature. В этом старинном здании проводятся культурные мероприятия, где совмещаются различные виды искусств – например, музыка, литература и визуальное искусство. Поэтому организаторы решили немного разбавить проект и пригласили на выставку известного джазового музыканта Данило Реа. Он проживает в Милане, но согласился приехать в Рим для того, чтобы сыграть музыкальное произведение – джазовую импровизацию на тему видео, где художница закрашивает холсты красным. Также на мероприятии присутствовала турецкая поэтесса Ешим Агаоглу, которая читала свои стихи соответствующей тематики, и итальянская актриса, читавшая эти стихи в переводе на итальянский. А в галерее была выставлена огромная круглая чаша, из которой высыпаются гранаты вперемежку с неоновыми трубками, а также цветами и лепестками из муранского стекла. На самом деле, будучи декоративным объектом, он меньше всего имел отношения к общей концепции выставки. Но местные журналисты потом очень много писали в газетах, что они выражают благодарность азербайджанской художнице, которая включила в свою скульптуру традиционное итальянское стекло мурано. И, наконец, на стене галереи можно было прочитать латинскую фразу "Memento mori, memento vivere", которая означает "Помни о смерти, помни, что надо

Bir vaxtlar Bakıda çalışan İtaliyanın Azərbaycandakı fəvqəladə və səlahiyyətli səfiri Alessandro Fallavolitanın xanımı türk qızı, özü də çox gözəl rəssam olan Füsün Akbaygil Fallavolita Romadakı sərgidən dərhal sonra jurnalımızın baş redaktoru Zöhrə Əliyevaya "Bütün Roma Azərbaycanı konuşur" deyə bir məktub yolladı. Məktub ingilis dilində yazılıb. Hörmətli oxucularımızın diqqətinə o yazını olduğu kimi (həm də tərcüməsini) təqdim edirik:

...The exhibition DANGEROUS RED was a great success of the Azerbaijani artist Sabina Shikhinskaya, who on 8th March the Women Day, for the first time in Rome, exhibited her works and video installations at the House of Literatures and M'AMA.ART, an Art Gallery which has achieved a remarkable place in the contemporary art world thanks to the efforts of its Director Alessia Montani. At the opening of the exhibition Yesim Agaoglu, a Turkish poetess and multidisciplinary artist of Azerbaijani origin, read some of her poems, accompanied by the reading in Italian of the Theatre Actress Mia Benedetta, in an ideal dialogue with the main themes of the works of Sabina Shikhinskaya.

The title itself of the exhibition, DANGEROUS RED, is a vivid picture of the idea that the artist wanted to convey, putting at the centre of her work the ambiguous glamour of the RED colour, which was the real thread of the exhibited works and video. The event was accompanied by the performances at the piano of the famous Italian pianist Danilo Rea, one of the most well-known contemporary jazz players, who with his improvised musical inventions well underlined the dual value of RED as presented by the Azerbaijani artist: drama, death and catastrophe, on one side, but also passion, love and vital energy, on the other, in a continuous evolution between calm and dynamicity.

This was in fact the main key that Sabina Shikhinskaya proposed in order to better perceive her work presented in Rome. With an

unusual expressive force, that the verses of Yesim Agaoglu made even more meaningful, she represented the dynamism of the RED colour as a metaphor of the contemporary life, a profound meditation on the contradictions and the dramatic problems of the actual society.

Moreover it's not the first time that Sabina Shikhlinskaya touches, with her art, strong philosophical themes of our life. There is in fact an evident continuity with her previous works, in particular with the project ILLUSIONS, presented in Baku in 2014, where the dichotomy "to be/to have" was at the centre of a work realised with neon, a medium that by definition appeared as an illusion of the reality. This contrast between two visions apparently opposite we can find again in the sensations that the spectator perceives in front of the images of DANGEROUS RED.

In the Art Gallery was exhibited also a special and beautiful lamp realised by Sabina Shikhlinskaya again with neon and Murano glasses, inspired by pomegranate, a symbolic fruit, not only for its RED colour linked to the main theme of the exhibition project, but also for the connection with the traditions of many peoples of the Middle East and Caucasian region.

The poems of Yesim Agaoglu, that the Italian audience could appreciate thanks to the translation read by Mia Benedetta, together with the jazz performances of Danilo Rea, were the deserving frame of an event marked by the exceptional participation of many artists, intellectuals and loving art people. The Exhibition of Sabina Shikhlinskaya was a strong signal of attention that the artistic Italian world wanted to give to an artist of extraordinary creative personality, who represents well the cultural and artistic vivacity of Azerbaijan.

DANGEROUS RED (TƏHLÜKƏLİ QIRMIZI) sərgisi ilk dəfə 8 Mart – Beynəlxalq Qadınlar Günündə Romada Ədəbiyyat Evində, Luigi Grasso və sərginin direktorlarından biri olan Alessa Montaninin söyləri nəticəsində müasir incəsənət aləmində özünəməxsus yeri olan İncəsənət Qalereyası M'AMA.ART-da öz əsərlərini və videoçarxlarını nümayiş etdirən azərbaycanlı rəssam Səbinə Şıxlinskayanın böyük uğuruna çevrildi. Tədbirin açılışında azəri əsilli türk şairəsi və rəssamı Yeşim Ağaoğlu italyan teatr aktrisası Mia Benedettanın Səbinə Şıxlinskayanın əsərlərinin əsas süjet xətti ilə mükəmməl dialog təşkil edən ifasının müşayiəti ilə onun şeirlərindən bir neçəsini səsləndirdi. Sərginin adı rəssamın nümayiş etdirilən əsərlərinin və videosunun əsas mövzusu olan QIRMIZI rəngin birmənalı cazibədarlığını əsas meyar qəbul edərək çatdırmaq istədiyi fikrin parlaq göstəricisidir. Tədbirdə məşhur italyan pianoçusu və tanınmış caz ifaçısı Danilo

Rea azərbaycanlı rəssamın təqdim etdiyi QIRMIZININ ikili dəyərini: bir tərəfdə dram, ölüm və fəlakət, digər tərəfdə isə ehtiras, məhəbbət və yüksək enerjini sakitlik və dinamiklik arasındakı fasiləsiz inkişaf olaraq gözəl təsəvvür edən özünəməxsus musiqi çalarları ilə pianoda ifa etdi. Əslində, bu, əsəri Romada təqdim olunmuş Səbinə Şıxlinskayanın bir rəssam kimi daha yaxşı dərk olunması üçün əsas meyar idi. Yeşim Ağaoğlunun şeirləri ilə daha mənalı ifadə olunan QIRMIZI rəngin dinamikliyi müasir həyatın metaforası, təzadların dərin düşüncəsi və cəmiyyətin ciddi problemləri kimi təqdim olundu. Bundan əlavə, ilk dəfə deyildi ki, Səbinə Şıxlinskaya öz əsərlərində həyatımızın güclü fəlsəfi mövzularına toxunurdu. Bu, əslində, onun əvvəlki əsərlərinin, xüsusilə də 2014-cü ildə Bakıda təqdimatı keçirilən və əsas mövzusu reallığın illüziyası kimi təqdim olunan neonla reallaşdırılan əsərinin mərkəzində "olmaq/sahib olmaq" seçimi duran İLLÜZYALAR layihəsinin davamı kimi görünür. Bir-birinə zidd olan iki görüntü arasındakı bu fərqi biz TƏHLÜKƏLİ QIRMIZI rəsmləri qarşısında duran tamaşaçılarda da görə bilərik. İncəsənət Qalereyasında həmçinin Səbinə Şıxlinskaya tərəfindən yenə də neon işıqlarına yer ayrılmışdı. Bundan əlavə, tərkibində sadəcə sərgi layihəsinin əsas mövzusu olan QIRMIZI rənglə səsləşdiyinə görə deyil, həm də Yaxın Şərq və Qafqaz xalqlarının simvolik meyvəsi sayılan nar Murano şüşələri ilə hazırlanmış xüsusi və gözəl lampa şəklində nümayiş etdirildi. Mia Benedettanın tərcümə olunmuş ifasında italyan tamaşaçısının yüksək dəyərləndirdiyi Yeşim Ağaoğlunun şeirləri və Danilo Reanın caz ifası bir sıra rəssam, ziyalı və incəsənət xadimlərinin iştirak etdiyi bu tədbirin ən layiqli məqamı idi. Səbinə Şıxlinskayanın iyul ayına qədər uzadılmış sərgisi italyan incəsənət aləminin Azərbaycanın mədəni və bədii yaradıcılığını layiqli şəkildə təmsil edən fenomen istedadla malik bu şəxsiyyətə verdiyi yüksək dəyərdir. ❖

Mədəniyyət.AZ

Aşıq Rəssam

ELBƏY RZAQULİYEV

Azərbaycanın xalq rəssamı, Dövlət Mükafatı laureatı, “Şöhrət” ordeni ilə təltif edilmiş Elbəy Rzaquliyev 1926-cı ildə Bakıda doğulub. Atası Mirzə Həsən tanınmış ədəbiyyatçı və Şərq dilləri tərcüməçisi olub. O, həmin illərdə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti ideallarını yüksək tutan bir çox Azərbaycan ziyalıları ilə dostluq edirdi. Gələcək rəssamın ailəsində Elbəydən savayı daha 4 oğlan (Vahab, Özbək, Oqtay və Aydın) və 2 qız (Şərqiyyə və Dilşad) böyüyürdü. Elbəyi uşaqlıqdan tanıyan insanlar onun həmişə rəsm çəkdiyini qeyd edirdilər. Oğlunun bu həvəsini görən atası yaxınlıqda yaşayan rəssam və pedaqoq Əzim Əzimzadəni Elbəyin işləri ilə tanış edir. Lakin həmin uzaq illərdə onun daha bir böyük marağı var idi və bu şövq daha çox hər şeyi bilmək həvəsindən irəli gəlirdi. Həmin dövrdə bu marağın onun peşəkar karyerasında taleyüklü rol oynayacağını ehtimal etmək çətin idi. Bu, bütün uşaqların xəyal etdiyi, lakin hər kəsin həyata keçirə bilmədiyi arzu olan kinematoqraf idi. O, 11 yaşında ikən ilk dəfə çəkiliş meydançasına düşərək rejissor Hüseyn Seyidzadənin filmində kiçik qardaş rolunu oynadı. Lakin Elbəy, ilk növbədə, Bakıdakı rəssamlıq məktəbinə-demək olar ki, bütün Azərbaycan rəssamlarının bu peşənin sirlərini öyrəndiyi, Moskva və Leninqrad-da təhsil almış ən yaxşı pedaqoqların dərs dediyi milli təsviri sənət “ocağı”na daxil olur. Elbəyi uşaqlıqdan tanıyan insanlar onun həmişə rəsm çəkdiyini qeyd edirdilər. Oğlunun bu həvəsini görən atası yaxınlıqda yaşayan rəssam və pedaqoq Əzim Əzimzadəni Elbəyin işləri ilə tanış edir. O, 11 yaşında ikən ilk dəfə çəkiliş meydançasına düşərək rejissor Hüseyn Seyidzadənin filmində kiçik qardaş rolunu oynadı. Elbəy, ilk növbədə, Bakıdakı rəssamlıq məktəbinə daxil olur. Onun buradakı təhsil illəri Rzaquliyevlər ailəsinin yetərinə sakit və ahəngli həyatına faciəli təsir göstərmiş Böyük Vətən müharibəsinə təsadüf etdi. Böyük qardaşları-tibb institutunun tələbəsi Ağə Vahab və istedadlı riyaziyyatçı və musiqiçi Özbək müharibənin ilk günlərində cəhbəyə yollandılar. İlk döyüşlərdə ağır yaralanan Ağə Vahab təxris olunur, Özbək isə 18 yaşda ikən Brest yaxınlığında bombardmana məruz qalaraq itkin düşür. Bu fəlakət ailəni sarsıdır.

Oğlunun ölümünə dözə bilməyən atası Mirzə Həsənin ürəyi dayanır. Beləcə, çağırılmamış qonaq kimi Rzaquliyevlərin qapısını “döyən” müharibə gələcəkdə rəssamın süjet seçiminə təsir edir və onun keçirdiyi hisslərdə həmişəlik kök salır.

Atanın ölümündən sonra ailəyə görə məsuliyyət yükü və uşaqların tərbiyəsinin bütün ağırlığı ananın – Sitarə xanımın zərif çiynləri üzərinə düşdü. Bu balaca qadın öz uşaqlarını zəruri olan hər şeylə təmin etmək üçün çətinliklərə qəhrəmancasına sinə gərir, fədakarlıq göstərərək onların hər birinə müvafiq peşə təhsili verməklə yanaşı, övladlarına qürur və ləyaqət hissini aşılamağı bacarmışdı. Qara örpəkli ananın, qayğılardan belə bükülmüş qadının obrazı rəssamın əksər əsərlərinin ana xəttini təşkil edən daha bir fərdi arxetipdir. 1946-cı ildə Rəssamlıq Məktəbini bitirdikdən sonra Elbəy çox fikirləşmədən Moskvadakı Ümumittifaq Dövlət Kinematoqrafiya İnstitutuna kino rəssamlığı fakültəsinə daxil olmaqla öz gələcək sənət yolunu qəti müəyyən edir. Kinematoqrafiya institutu bilik və özünüifadə yanğısı ilə yaşayan tələbələrin əksəriyyəti üçün səciyyəvi olan sənət coşqunluğu və yeniliyin mərkəzi idi. Rəssamın etüd üslubunda çəkdiyi erkən avtoportretlərindən birində bu emosiyalar qamması öz əksini tapıb.

Moskvadakı təhsil illəri dünya mədəniyyətinin dərk olunması baxımından olduqca dolğun və məhsuldar idi. Kinematoqrafiya institutunda onun pedaqoqları tanınmış rəssamlar Q.Şeqal, F.Boqorodski, Y.Pimenov, istedadlı kino rəssamları M.Boqdanov və A.Dixtyar olub.

“Salam Salamzadə ilə birlikdə 1951-ci ildə çəkdiyi “Neftçilərlə neft mədənlərinin sahibləri arasında müqavilə imzalanması” əsərinin milli incəsənətimizin tanınmış simalarından biri ilə müştərək çəkilməsi faktı artıq gənc Elbəyin qabiliyyətinin tanındığından, onun müstəqil sənətkar kimi qəbul edildiyindən xəbər verirdi.

Müəllifin ən erkən janr əsərləri sırasına “Vitrin qarşısında” əsərini də aid etmək olar. Moskvada təhsilini başa vurduqdan sonra “Azərbaycanfilm” kinostudiyasında rəssam kimi fəaliyyətə başlayan Elbəy Rzaquliyevin quruluşçu rəssamı olduğu “Qara daşlar”, “Ögey ana”, “Telefonçu qız”, “Bir məhəlləli iki oğlan”, “Onun böyük ürəyi”, “Arşın mal alan” (1968-ci ilin versiyası), “Sevil” kimi filmlər milli kinematoqrafımızın “qızıl” fonduna daxil edilib. 1959-cu ildə sovet mədəniyyət və incəsənət xadimlərindən ibarət nümayəndə heyəti uzaq Meksikaya yollanır. Heyətin tərkibinə Elbəy Rzaquliyev də daxil edilmişdi. Elbəy bu barədə yazırdı: “Meksikanın təsviri sənəti bizim hamımızı həyəcanlandırmışdı. Biz Oroskonun, Diyeqo Riveyranın nəfis freskalarına tamaşa etdik, gözəl rəssam və insan David Alvaro Sikeyrosla tanış olduq”. Nümayəndə heyətinin üzvü tanınmış kinorejissor Sergey Gerasimov sonralar yazırdı ki, iki həftəyə yaxın davam edən səfər müddətində Elbəy məhsuldar çalışır, etüd, eskiz, akvarel rəsmləri çəkirdi. Onların bir hissəsi tamamlanmış əsərlər kimi qəbul edildiyi halda, digər qismi sonradan müstəqil tablolarıdan ibarət bütöv bir silsilə üçün hazırlıq materialı rolunu oynayırdı.

Bütün bu tablolar rəssamın “Meksika təəssüratları” adlı ilk fərdi sərgisinin əsasını təşkil etdi. Sərgi 1960-cı ildə Moskva, Bakı, Kiyev və Odessada uğurla nümayiş etdirildi. Rəssamın gündəliyindən: “İlk dəfə tanımadığım ölkəyə düşdüyüm üçün hər şeyi əhatə etməkdə xeyli çətinlik çəkirdim, üstəlik, getdiyim hər şəhərin, hər kəndin öz gəzməli-görməli yerləri, öz özəllikləri var idi. Mən öz rəsm və etüdlərimdə Meksikanın obrazını - onun mərd insanlarını və gözəl təbiətini imkan daxilində göstərməyə çalışırdım...”

Həmin dövrdə Elbəyin həyatında daha bir əlamətdar, tələyüklü hadisə baş verir. O, tanınmış şair və tərcüməçi, ensiklopedik biliklərə malik insan, əsl azərbaycanlı ziyalı Mikayıl Rzaquluzadənin qızı Sevinclə ailə qurur. Mikayıl müəllim Rzaquliyevlərin yaxın qohumu idi, hətta gənc rəssam üçün ad seçilməsində yaxından iştirak etmişdi. Elbəyin sözlərinə görə Sevinci ilk dəfə 17 yaşında ikən görmüşdü, o zaman Sevincin cəmi 2 yaşı var idi. Onlar Bakıda ən yaraşlıq və parlaq cütlüklərdən biri, əsl Azərbaycan ailəsinin təcəssümü, kişi ilə qadın arasındakı münasibətlərin ideali hesab olunurdular. Elbəy boylu-buxunlu, yaraşlıq, Sevinc isə zərif və məlahətli idi. Elbəyə arxa-dayaq olan Sevinc onu daim ruhlandırır.

“Bir çox müəlliflər Sevincin rəsmini çəkmişlər. Onların arasında Toğrul Nərimanbəyov, Tahir Salahov, hətta 60-cı illərin sonunda Bakıda olmuş Sikeyros da var idi. Lakin əsərlərin heç biri Elbəyin hər şeydən artıq sevdiyi bu qadının valehedici gözəlliyini və qəlbinin nəcibliyini ifadə etmək iqtidarında deyil.

Ötən əsrin 60-cı illəri Elbəyin həm təsviri sənətdə, həm də kinematoqrafda qızgın fəaliyyəti dəzgah rəngkarlığı sahəsində işlərlə, kinodakı fəaliyyətlə paralel aparılır, xarici ezamiyyətlər ölkə hüddullarından kənarda milli sərgi salonlarının tərtibatı, eləcə də respublika muzeylərinin dizaynı ilə bağlı ciddi layihələrlə növbələşir.

60-cı illərin əvvəllərində Elbəy “Əli-Bayramlı QRES-i” triptixini ərsəyə gətirir. Mövzunun “sosial oriyentasiyalı” olmasına baxmayaraq, müəllif onun şərhinə müəyyən təsviri yenilik gətirməyə çalışmış və artıq formalaşmış ehkamlardan kənarlaşmağa cəhd göstərmişdir. “Sumqayıt tikilir” adlı nəfis tablolar silsiləsi də təxminən eyni tərzdə yerinə yetirilib.

60-70-ci illər Elbəy üçün xarici ezamiyyətlər baxımından son dərəcə zəngin idi. Tədrisən onlar rəssamın müxtəlif texnika (akvarel, karandaş, pastel, flomaster, yağlı boya, tempera) və janrlarda (etüd, eskiz, cizgi, tamamlanmış kətan, rəsm və s.) eyni dərəcədə uğurla çalışdığı ayrıca bədii-tematik lay şəklinə kristallaşdı. Bəzi hallarda rəssam səyahət etdiyi ölkənin təsviri sənət ənənəsinə müraciət edir, lakin əksər hallarda bu onun səciyyəvi ümumiləşdirmələri, özünəməxsus plastikası olan üsludur. Elbəy, ilk növbədə, ona xas olan üslubla gördüklərini estətləşdirir, gəzdiyi ölkələrin naturasına, tipajlarına, adət və ənənələrinə böyük diqqət və hörmətlə yanaşır. Burada onun kino rəssamı kimi peşəkar müşahidəçilik qabiliyyəti, geyim detallarını müfəssəl işləmək, milli koloritin xüsusiyyətlərini əks etdirmək arzusu üzə çıxır.

Elbəy xarici səfərlərdən mütəmadi olaraq müxtəlif artefaktlarla – silah, yaraq-əsləhə, maskalar, bəzək əşyaları və s. ilə qayıdırdı. Tədrisən bu əşyalardan məşhur Rzaquliyev kolleksiyası formalaşaraq Azərbaycan dekorativ-tətbiqi sənət məmulatları ilə zənginləşdi. Həmin məmulatların bir hissəsi haqlı olaraq milli bədii mədəniyyətin əsl şah əsərləri hesab olunur. Bu əşyaları öz vəsaiti hesabına əldə edən rəssam, demək olar ki, bir çoxlarını məhv olmaqdan və korlanmaqdan xilas edərək onlara yeni həyat verdi. Onlar rəssamın yaradıcılığı boyu çəkdiyi çoxsaylı natürmortların ayrılmaz atributları kimi çıxış edirdi. Bu keyfiyyətlər kinematoqrafla bağlı işlərdə xüsusilə nəzərə cəpirdi.

Ötən əsrin 50–60-cı illərində Elbəyin quruluşçu rəssamı olduğu iki ekran əsəri rəssamın sənət bioqrafiyasında xüsusi yer tutur. Bunlar “Arşın mal alan” filmi və “Sevil” film-operasıdır. “Arşın mal alan”ın

uğuru əsasən onun bədii-quruluş həlli, parlaq natura çəkilişləri, interyer səhnələrinin zənginliyi və dekorativ dolğunluğu, personajların kostyumlarının incə milli koloriti ilə müəyyən olunurdu.

“Sevil” film-operasında bədii həllə tamamilə başqa cür verilmişdir. “Sevil” film-operasının bədii həlli üzərində iş Elbəyi dərindən maraqlandırmışdı. Şahidlərin sözlərinə görə, rəssam film üçün eskizləri yağlı boya ilə çəkirdi. Bu səbəbdən onlar müstəqil, tamamlanmış, dramatizmlə dolu olan, rəmzi-emosional əsərlər kimi qavranılırdı. Onların təsir dərəcəsi o qədər yüksək idi ki, filmin rejissoru Qorikker həmin eskizləri emosional cəhətdən onsuz da kəskin olan dramaturgiyanı gücləndirən müstəqil təsviri sıra kimi filmə daxil etmişdi. Burada Elbəyin dostu jurnalist Azad Şərifovun xatirələrinə müraciət etmək yerinə düşər: “Yaxşı yadımdadır, filmin premyerasında Elbəyin işləri nümayiş olunarkən “Nizami” kinoteatrının ağzınacan dolu zalı gurultulu alqışlara qərq oldu”.

Rəssam 70-ci illərə artıq fərdi ifa tərzini formalaşmış, tanınan səciyyəvi dəstxəti və üslubu olan usta kimi qədəm qoyur. Bəhs edilən dövrün ən yaddaqalan əsərləri, şübhəsiz, “İnqilabi Bakı” silsiləsindən olan kətanlar, “Qələbə bayramı, 1945-ci il” tablosu, həmçinin “İçərişəhər” silsiləsidir. Şübhəsiz, “İnqilabi Bakı”, eləcə də “Qələbə bayramı, 1945-ci il” tabloları həmin dövrdə hakim olan süjet-tematik göstərişlərə uyğun yerinə yetirilib. Lakin rəssamın bütün yaradıcılıq yoluna nəzər saldıqda bu əsərlərin ilk növbədə müəllifin başlanğıcdan dəyər verdiyi şeylər barədə şəxsi düşüncələrinin bədii təcəssümü olduğunu dərk edirsən.

Rəssam Abşeronə həsr etdiyi mənzərə rəsmlərinin əksəriyyətini Pırşağıdakı bağ evində çəkib. Buradakı torpaq sahəsi Rzaquliyev-Rzaquluzadə ailəsinin bir neçə nəslinin ailəvi şəhəratı evi olmuşdur. Lakin irimiqyaslı tərtibat layihələri sahəsində böyük təcrübəsi olan Elbəy (bu onun peşəkar maraq göstərdiyi və hələ 60-cı illərdə ciddi uğur qazandığı sahələrdən sadəcə birisi idi) 60-cı illərin sonu – 70-ci illərin əvvəllərində burada öz dövrü üçün tamamilə unikal olan bağ evi tikdirir. Evin böyük pəncərələri dənizə və qumlu təpə ilə örtülmüş köhnə hamama açılırdı, dəhlizi geniş, təmtəraqlı zal otağı isə həmişə qonaqlarla dolu idi. Çünki rəssamın başlıca keyfiyyətlərindən biri dostluq etmək bacarığı idi. Sonralar az qala əfsanəvi məkana çevrilmiş bu bağ evində Elbəyə mənəvi cəhətdən yaxın olan, onunla eyni dəyərləri bölüşən insanlar – rəssamlar, yazıçılar, kino xadimləri, sadəcə olaraq doğmalar və yaxınlar toplaşdı. Onlar divarlarda avtoqraflar qoyur, öz arzularını yazır, rəsm, eskiz, zarafat, yana şarjlar çəkirdilər. Dənizə mənzərənin açıldığı ikinci mərtəbədə rəssam özü üçün emalatxanaya bənzər guşə düzəltmişdi, o, vaxtının çox hissəsini burada keçirir, saysız-hesabsız rəsmlər-mənzərələr çəkərək ilk baxışda sərt və “qaraqabaq”, lakin son dərəcə cəsuranə gözəl torpağı tərənnüm edirdi.

Rəssam sırf portret mövzularına, ayrı-ayrı tarixi şəxsiyyətlərin, görkəmli mədəniyyət, elm və incəsənət xadimlərinin obrazlarına nadir hallarda müraciət etsə də, ötən əsrin 70-ci illərində çəkdiyi portretlər böyük fərdilik və özünəməxsusluğu ilə seçildiyi üçün xüsusilə qeyd edilməlidir: “Üzeyir Hacıbəyov dünyası” (1976) və “Mirzə Ələkbər Sabir” (1977). Hər iki portretdə rəssamın dərin hörmət bəslədiyi və milli mədəniyyətimizin inkişafında böyük rol oynamış şəxsiyyətlər təcəssüm etdirilib. Elbəy hər zaman hesab edirdi

ki, sərgilər rəssama özünü kənardan daha obyektiv görməyə imkan verir, qazandığı təcrübəni tamaşaçılarla, həmkarlarla bölüşməyə yardım edir, sənətkarın növbəti keyfiyyətli addım atmasına səbəb olan mühüm vasitə kimi çıxış edir. Ona görə də rəssamın sənət bioqrafiyası müxtəlif sərgilərlə zəngindir.

1989-cu ildə Moskvada Mərkəzi Rəssamlar Evində keçirilmiş fərdi sərgi bütün bu vernisaj və ekspozisiyalar arasında xüsusi yer tuturdu. Sərgi böyük rezonansa səbəb oldu, çoxlu sayda peşəkar rəy aldı. Elbəy həmin dövrdə Moskvada yaşayan Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevi ailəsi ilə birlikdə tədbirə dəvət etmişdi. Milli mədəniyyətimizə daim diqqət və qayğı ilə yanaşan görkəmli dövlət xadimi sərgiyə gələrək müəlliflə xeyli fikir mübadiləsi apardı. Sonralar rəssam xatırlayırdı ki, bu onun üçün çox həyəcanlı və eyni zamanda intizarla gözlənilən görüş idi.

1990-cı ildə Elbəy Rzaquliyevin ailəsinə ağır itki üz verdi. Çox sevdii, həyatının məhəbbəti olan Sevinc qısamüddətli və qarşısıalınmaz xəstəlikdən sonra dünyasını dəyişdi. Baş vermiş faciə rəssam üçün böyük sarsıntı oldu, onun həyat tərzini dəyişdirdi. Çünki Sevinci həyatından çox seviridi. Onun ölümündən sonra iztirab çəkən Elbəy büsbütün özünə qapanır. İctimai həyatdan könüllü surətdə uzaqlaşan rəssam bir daha böyük tematik tabloları qayıtmır, həmçinin kino sahəsində əhəmiyyətli işlər görmür. Artıq onun bütün obraz-

mövzu arsenalı natürmortla məhdudlaşır. Həmin dövrdə ərsəyə gəlmiş çoxsaylı tablolarda rəssam doğma insanın həyatdan tez köçməsinin rəmzi kimi əsasən gülləri təsvir edir. Bu hisslərin aşıl-
daşması rəssamı sonrakı illərdə bir neçə fərdi sərgi təşkil etməklə həmin silsiləni nümayiş etdirməyə vadar etdi.

1998-ci ildə Azərbaycan incəsənətinin inkişafındakı xidmətlərinə görə Elbəy Rzaquliyev "Şöhrət" ordeninə layiq görüldü. Mükafatı rəssama Elbəyin daim böyük hörmət və ehtiram bəslədiyi Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev şəxsən təqdim etdi. 2006-cı ildə rəssamın səksənillik yubileyi münasibətilə onun doğma və yaxınlarının iştirakı ilə Azərbaycanın Dövlət Rəsm Qalereyasında sənətkarın əsərlərindən ibarət böyük retrospektiv sərgi təşkil olundu. Tamaşaçı auditoriyasının böyük rəğbətini qazanmış sərgi ərəfəsində buraxılan nəfis albomda Elbəy Rzaquliyevin həyat və yaradıcılığının bütün mərhələləri olduqca səmimi hisslərlə təsvir edilmişdi. Elbəy Rzaquliyev 2007-ci ildə 81 yaşında həyata gözlərini yumdu. Doğma və yaxınlarının sözlərinə görə, onun gedişi sakit və asan oldu, çünki arxada ləyaqətlə yaşanmış ömür, irəlində isə ən doğma və sevimli insanla görüş var idi...

Toğrul Əfəndiyev

...Bir rəssam və bir aşiq ömrü

Rəssamları "bizim görə bilmədiyimizi görən insanlar da adlandıırırlar. Bu ifadədə bir qədər subyektivlik çaları yox deyil. Onların gördüyünü bizlərdən də görənlər ola bilər. Amma gördüyümüzü göstərə bilərikmi? Bax bu məqam rəssamlıq məqamıdır. Onun varlığı ilə tək cə rəssamlıq tariximiz deyil, maraqlı insan, dəyərli şəxsiyyət tariximiz də qazandı – **Elbəy Rzaquliyevin yaradıcılığı** özünəxas olduğu kimi, şəxsiyyəti, adı insan ömrü hər kəsin marağına səbəb olacaq qədər fərqli idi. Görkəmli rəssamın qızı **Aytən xanım Rzaquliyeva** ilə söhbətindən bəlli oldu ki, Elbəy müəllimin həyatsevərliyi, səmimiliyi, sadəilliyi, ünsiyyətilliyi, istər peşəsində, istərsə də şəxsi həyatda şövqlü olması kimi son dərəcə dəyərli keyfiyyətlər onu bütün ömrü boyunca tərk etməyib. Yalnız şərəfli ömrünün son zaman kəsiyi cansıxıcı boyaların hökmünə düşüb... Amma bu barədə bir qədər sonra...

Aytən Rzaquliyeva: "Qohumumuz rəssam Əbdülxalıq atamın uşaq vaxtı çəkdiyi şəkilləri görəndə deyibmiş ki, Elbəy rəssam olacaq. Onlar o vaxt Rostropoviçlərlə qonşu imişlər.

“**Atamı da Mstislav Rostropoviç kimi violençel dərslərinə qoymuşdular. Amma o, violençeli gizlədib bütün dərslər müddətini futbol oynaymış, dərstdən qayıtmaq vaxtı çatanda violençeli gizlətdiyi yerdən götürüb evə gəlirmiş ki, guya dərstdən qayıdır.**

Uşaqlıqda da, sonralar da çərçivələri sevməməyi, həyatsevərliyi ilə fərqlənib. Passivlikdən, bədbinlikdən çox uzaq adam idi. Hətta bir dəfə o evə gələndə gecə saat üç idi, bizim də bacımla 18–19 yaşımız var idi, təbii ki, yatmışdıq. Atam bizi yatan görüb dedi ki, başınız xarabdı, evdəsiz, özü də yatmırsınız, durun gedin gəzməyə, biz də məəttəl qaldıq ki, gecə saat 3-də hara gedə bilirik axı, atamız niyə belə danışır? Səhər yadına salanda boynuna almadı, dedi, mən elə söz deməmişəm. Yeri gəlmişkən, bacımla mənim adlarımızı, elə atamın da adını ana babam Mikayıl Rzaquluzadə qoyub. Bacımın adı Aytacdı. Xalamın adı isə Aytəkin idi. Babam yaşlı vaxtında adlarımız çəşirdirdi üçün bizim üçümüzü də “ayılarmı!..” deyə çağırırdı.

Aytən xanımın söhbətindən məlum oldu ki, Rzaquliyevlərin Pirşaqıdakı məşhur bağının bağın özündən heç də az məşhur olmayan divarının qeyri-adi divar olmaq təməlini Səttar Bəhlulzadə qoyub, başqa sözlə, onu öz “rospis”ləri ilə bəzəyib.

A.Rzaquliyeva:

“Dostları çox idi. Dostluq eləməyi bacarmağı ilə fərqlənirdi. Böyükə Mirzəzadə həm müəllimi idi, həm də dostu. Tahir Salahovla uşaqlıq dostu idilər. Məmməd Əliyevlə, Nadir Əbdürrəhmanovla da möhkəm dostluqları var idi. Atam hamı haqqında deyirdi ki, “əla oğlandı!” Böyük, maraqlı ömür yaşamasına baxmayaraq, nədənsə təəccübləndiyini, nəyəsə heyran olduğunu gizlətmirdi”.

Uşaqın doğru-düzgün tərbiyəsi valideynin öyüd-nəsihətlərindən asılı olan nailiyyət deyil. Bu bayağı aksiomanı təkrarlamaqda məqsədimiz Elbəy Rzaquliyev şəxsiyyətinin tamlığını, valideyn bütövlüyünü bir daha vurğulamaqdı.

A.Rzaquliyeva:

“Atamın həyat devizi belə idi: “Stresslərdən uzaq olun, həyatdan zövq alın”. Davranışı ilə bunu təlqin edirdi. Mən xasiyyətcə ona çox oxşayıram. İnşaatçılar prospektindəki rəssamlar evində idi mənzilimiz, valideynlərimiz hansısa qonşumuzun artıq yetkin övladının toyuna gedəndə biz uşaqlar evdə qalırdıq və vaxtımızı çox şən keçirirdik. Emalatxanalar da həmin binada idi; məsələn, bizim mənzilimiz 3-cü blokda idi, atamın emalatxanası isə 5-ci blokda. İlham pərisi gələndə gedirdi 5-ci bloka. Rəssamlar evində qonşularımız Nadir Əbdürrəhmanov, Ömər Eldarov, Lətif Feyzullayev, Vəcihə Səmədova, Qafar Seyfullayev, Tağı Tağıyev, Həsən Haqverdiyev, Maral Rəhmanzadə və başqaları idilər”.

Öyüd-nəsihət vermək həvəskarı olmadığını bir ustad olaraq da büruzə verirdi. Bir gənc rəssam Tahir Salahov üslubunda çəkdiyi rəsmini atama göstərib fikrini bilmək istəyəndə Elbəy Rzaquliyev onun çəkdiyinə baxıb deyib ki, başqasının üslubunu təkrarlamaqdansa, öz üslubunu axtarıb tapsan yaxşıdı.

A.Rzaquliyeva:

“Həmişə deyirdi ki, sənətdə gərək səmimi, vicdanlı olasan. Əzimzadə adına Rəssamlıq Məktəbində müəllimliyi çox az müddət çəkdi. Tələbələrinin bütün dərslər vəzifələrini alıb verirdi. Amma bir müddətdən sonra dedi ki, qoy necə bilirlər, elə çəksinlər, onları yollarından döndərməyim. Beləliklə, müəllimliyi atdı. Mənim də heç vaxt ağıma gəlməzdi ki, müəllim olacam. Atam sərgilərdə tez-tez olurdu. Cavanları təqdir edirdi. “Labirint” Yaradıcılıq Birliyi yenice ya-

ranmışdı, ilk sərgilərindən biri Bakı İncəsənət Mərkəzində açılmışdı. Atam da gəlmişdi. Hansısa telekanal onun fikrini soruşanda demişdi ki, “çox yaxşı təşəbbüsdü, mənim qızım da bu birliyin üzvüdü, burdakı gənclər çox yaxşı işlə məşğuldurlar, “alkoqolik” deyillər, nar-koman deyillər, yaradıcılıq birliyinə toplaşblar, bundan ancaq razı qalmaq olar”. Çox səmimi idi. “Ütülü” “ziyalı”lardan olmadığını hər addımında görmək olurdu”.

Aytən xanım atasının bütün səfərlərdən çoxlu eskizlərlə qayıtdığını, Meksika silsiləsinə daxil olan əsərlərini o dövr üçün nadir hal olaraq flomasterlə işlədiyini qeyd etməklə yanaşı, Elbəy Rzaquliyev yaradıcılığında ən çox bəyəndiyi əsərin də adını çəkdi. Bu, “Zənzibardakı kənd” əsəridir. Bəyənmək, sevmək hansısa izahlara sığmır. Aytən xanım da məhz bu əsəri nəyə görə daha çox bəyəndiyini izah edə bilmədi, sadəcə, bu rəsmnin onda daha maraqlı baxış bucağı yaratdığını söylədi... Aytən xanımın növbəti xatirəsi Elbəy Rzaquliyev şəxsiyyətinin xudpəsəndlikdən, tamahkarlıqdan nə qədər azad olduğuna ən yaxşı bətilərdən biridir.

A.Rzaquliyeva:

“Bir dəfə Züqulbadakı “Gənclik” Mərkəzində gənclərin simpoziumu idi, ümummilli lider Heydər Əliyev də gənclərlə görüşməyə gəlmişdi. Yoldaşlarım məni qabağa verdilər. Heydər Əliyev də nəinki atamın, mənim də, bacımın da işlərini xəbər aldı, onun qeyri-adi yaddaşına elə onda heyran oldum – həyatımızda baş verən bütün dəyişikliklər yadındaydı... Atamla dostluq münasibətləri var idi. Həmin vaxt atamın 70 yaşı tamam olmuşdu, Heydər Əliyev yubileyin necə keçdiyini soruşdu və mənə dedi ki, atana deyərsən mənə zəng vursun. Bunu

gəlib atama deyəndə əvvəl inanmadı, sonra zəng eləməyə utandı, dedi ki, mənə axı heç nə lazım deyil, zəng edib nə deyim? Yaxşı ki, atamın dostu Azad Şərifov bizə gəldi və məsələdən xəbərdar olub dedi ki, yaxşı deyil, o boyda adam deyib ki, ona zəng vurasan... Nə isə, nömrəni özü yığıb dəstəyi verdi atama. Mən, rəfiqəm və itimiz Cekki də atamın yanında idik. *(gülərək)* Rəfiqəmlə deyirdik ki, Heydər Əliyevdən məşin, ev istə. Atam isə Heydər müəllimlə salamlaşandan sonra dedi ki, çox sağ olun, mənə heç nə lazım deyil, əsas odu ki, itim yanımdadı, qızım yanımdadı... Onun əvvəl itinin, sonra isə qızının adını çəkməyinə sonra o qədər güldük ki...

“ Bu telefon danışığından az sonra atam “Şöhrət” ordeni ilə təltif ediləndə Heydər Əliyev demişdi ki, Elbəy Rzaquliyev təltif olunanlar arasında yeganə adamdı ki, mənə hədiyyə verir – atamın qızıldan hazırlanmış qələmi var idi, “Şöhrət” ordenini alanda onu Heydər müəllimə hədiyyə etmişdi.

Gəlib çatdıq Elbəy Rzaquliyev taleinin cansıxıcı boyaların hökmünə düşən zaman kəsiyinə. Və burda bir haşiyəyə çıxıb deməyə bilmərəm ki, ötən əsrin 60-cı illərini yalnız gözəl, gurultulu söz xatirinə XX əsrin İntibah dövrü adlandırmırlar. Mədəniyyət yazarı olaraq fəaliyyət göstərdiyim 15 il ərzində ünsiyyətdə olduğum ünlü mədəniyyət, incəsənət xadimlərinin, onların ailə üzvlərinin söhbətlərindən, xatirələrindən, davranışlarından aldığım təəssürat məhz buna dəlalət edir – işlərində də, sevgilərində də dəyanətli, prinsipial, coşqun olublar o adamlar...

A.Rzaquliyeva:

“Əlbəttə, anamdan sonra onun həyatsevərliyi xeyli sönükdü. Anam rəhmətə gedəndə cəmi 49 yaşı var idi... Bu itkidən sonra hər bir rəsminə mütləq onu əks etdirirdi. Sağlığında da onun portretlərini çəkmişdi, amma vəfatından sonrakı yaradıcılığı bütünlüklə anamla bağlı oldu... Sərbəstliyi sevməyi anama da aid idi – ona heç bir qadağa qoymurdu. Ümumiyyətlə, onların yüksək səslə danışdıqlarını eşitməmişdim. Bu yazılmamış qayda indi də bizim ailədə qüvvədədir.

Yadıma gəlir, atamın dəfn günü bacımla ağlayanda kimsə bizi qucaqlayıb demişdi ki, ağlamayın, o, indi dünyasını dəyişməyib Sevinc dünyasını dəyişəndə dəyişib”.

Bu məqamda dəyanət, prinsipiallıq, coşqunluq haqqındakı qənaətlərim yenə ön plana çıxır. Elbəy Rzaquliyev tanrının sevdiyi və bu sevgini doğruldan bəndələrdən idi – yaradanın ona bəxş etdiyi istedad, bacarıq, həyatsevərlik, insanpərvərlik, səmimilik kimi heç bir dəyərə sığmayan cəhətlərinə, ömrünün-gününün Sevincinə, bir sözlə, özünə son nəfəsinədək sadıq qaldı. Aşiqliyinə xilaf çıxmayan rəssam obrazının solmaz cizgilərini qoyub getdi. Bu obraz isə işdə, peşədə, sənətdə özünü axtaran, sevib-sevilmək məktəbinin nümunəsini arayan hər kəs üçün əvəzsiz nümunədir. Deməli, rəssam Elbəy Rzaquliyev irsi və Elbəy-Sevinc sevgisi bir-birini yaşadacaq əbədi dəyərə, həmişəcavan varlığa çevrilib. ♦

Samirə Behbudqızı

Baba narı

Xalq rəssamı Baba Əliyevi xatırlayanda nədənsə nar ağacı düşür yadıma... Abşeron narı... Ümumiyyətlə, nar son illərdə az qala müasir Azərbaycanın simvoluna çevrilib. Xalq rəssamı Toğrul Nərimanbəyovdan tutmuş bugünkü gənc rəssamlara qədər elə bir sənətkar yoxdur ki, onun yaradıcılığında nar rəsinə, nar simvoluna rast gəlinməsin. Sanki hər rəssamın özünün xəyalındakı bir nar obrazı olub, hər biri öz narını o birilərdən daha fərqli, daha maraqlı rənglərlə bəzəyib: kiminsə narı ağır dərin rənglərlə, kiminsə narı isə ekspressiv çalarlarla zəngin olub... Hətta dənələnmiş narın görüntüsündə də qərribə milli fəlsəfə üzə çıxıb həmişə... Paralanmış, dənələri ətrafa səpələnmiş nar sanki müasir insan düşüncəsindəki entropiyanı, xaosu simvolizə edib... Əslində bizim çoxminillik milli mədəniyyət tariximizə nəzər salanda görürük ki, nar sadəcə bir meyvə, bir rəmz olmaqdan çıxaraq daha çox təhtəlsüür arxetipinə çevrilib... Niyə? Hansı simvolları özündə birləşdirib nar obrazı ki, bizim sənətkarları, ələxüsus rəssamları özünə cəlb edib? Və niyə rəssamlarımızın əksəriyyəti, yaratdığı nar obrazını məhz öz dünyagörüşünə, öz xarakterinə uyğun yaradıb? Ən əvvəl onu qeyd edək ki, nar arxetipi bizim xalqın təhtəlsüüründə vəhdətlə kəsəti, təklilə çoxluğu birlikdə təqdim edən ən vacib simvolların biridir. Nar sanki dünyanın özüdür... Tamdır, bütövdür. Amma eyni zamanda çoxlu zərərlərdən ibarətdir... Nar dənələri ayrı-ayrılıqda xüsusi məfhumlardır, hər birinin özünün məxsusi

keyfiyyətləri var. Həm də bu dənələr birləşərək narı əmələ gətirir. Kəsətdən, çoxluqdan vəhdətə yol gəlir... Lakin kəsətin vəhdəti olan nar sadəcə dənələrin birliyi, cəmiyyəti deyil. Nar öz-özlüyündə tam bir varlıqdır...

“**Narın paralanması, dənələrinin səpələnməsi də müəyyən təhtəlsüür analogiyaları yaradır. Budur, nar tamdır, bütövdür. Eynən vahid ideya ətrafında sıx birləşən insan cəmiyyəti kimi... Lakin ideyanın parçalanması nəticəsində nar dənələri vəhdəti dağıdıb ətrafa səpələnir. Eynən ideyaları iflasa uğrayıb parçalanan insan cəmiyyəti kimi... Nar gözəldir. Narın dənələri də hər biri ayrı-ayrılıqda gözəldir... lakin nar dənələrinin gözəlliyi ilə narın öz gözəlliyi arasında yerlə göy qədər fərq var. Biri vəhdətin, biri kəsətin gözəlliyidir... Və sonda nar ağacı. Bütün bu vəhdət-kəsət obrazlarının mənbəyi... Nar həm də insandır. Estet insan.**

Öz ağacından qopmayan bütöv nar öz əsl-kökünə sadıq qalan, öz daxili hiss və duyğularını açıb tökməyən həyalı bir insandır... Ağacından qopan, paralanmış, dənələri ətrafa səpələnmiş nar isə öz daxili aləmini, hiss və duyğularını, içindəki gözəllikləri hamıya

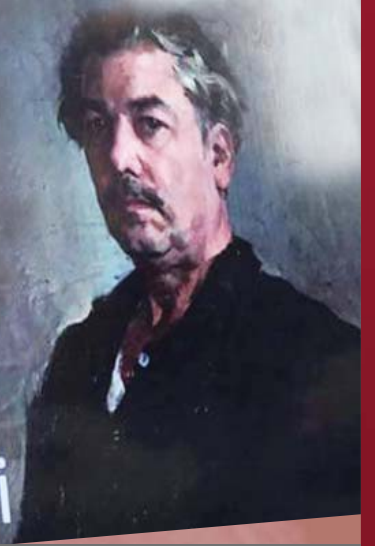

AZƏRBAYCAN MİLLİ ƏDƏBİYYAT MƏDƏNİYYƏTİ

7-11
iyun 2016-cı il

Azərbaycanın Xalq rəssamı

BABA ƏLİYEVİN 100 illik yubiley sərgisi

Dosye ...

Baba Əliyev 1915-ci ildə Bakının Zirə qəsəbəsində doğulub. 1937-ci ildə Əzim Əzimzadə adına Rəssamlıq Texnikumunu bitirib. Daha sonra V.Muxina adına Sankt-Peterburq (keçmiş Leningrad) Ali Rəssamlıq Sənaye Məktəbində təhsilini davam etdirib. 1946-cı ildən Azərbaycan Rəssamlar İttifaqının üzvü olub. 1952–53-cü illərdə Rəssamlar İttifaqı Rəyasət Heyətinə sədrlik edib. 1964-cü ildə əməkdar rəssam, 1982-ci ildə isə xalq rəssamı adına layiq görülüb. Rəssam 1990-cı ilin əvvəllərində vəfat edib.

bəyan edən insandır... Bir də rənglər... Nar bəzən açıq-narıncıya çalan həyalı sakit rəngdə olur, bəzən qırmızıyla çəhrayının qarışığından olan qışqıran rəngdə...

“Nədənə Azərbaycan rəssamlarının məhz hansı narı, hansı rənglərlə və hansı rakursdan çəkdiyini analiz edəndə elə bil həmin rəssamların daxili aləmi də insançün açılır... Məsələn, xalq rəssamı Toğrul Nərimanbəyovun tablolarındakı narlar... rənglər çıpaqcasına qışqırır, paralanmış narın içindəki dənələr ətrafa səpələnir, narlar sanki öz gözəlliklərini bütün dünyaya bəyan eləmək istəyir, hamıya deyir ki, baxın, həzz alın mənim gözəlliyimdən, mənim rənglərimdən, mənim dadımdan, çünki bütün dünyada mənə bənzər gözəllik yoxdur...

Bu narlara baxanda adamın gözünün qabağına xoş əhvali-ruhiyyəli nazlı gözəllər gəlir... və bu gözəllər təbiətin pay verdiyi gözəlliklərini hamıya göstərməyə, diqqəti cəlb etməyə, baxanları heyərdə qoymağa çalışır... Utanmır, çəkinmir, çünki gözəllik təbiətin bəxşisidir. Onu gizlətmək qəbahətdir... Ancaq etiraf edirəm ki, Şərqi bütün varlığı ilə sevən insan olaraq mənim daha çox xoşuma gələn başqa narlardır... O narlar ki, öz gözəlliyindən də xacəlat çəkir; o narlar ki, öz orijinal rənglərini göstərməyi də ayıb bilir; o narlar ki, nəinki öz içindəki gözəl nar dənələrini açıb tökmür, hətta özləri də həyalı qadınlar kimi ağacın yarpaqları arasında gizlənir, yad gözlərdən yaşmaqqlanırlar... Bu narları xalq rəssamı Baba Əliyevin “Nar ağacı” tablosunda görmüşəm və elə ilk baxışdan sevmişəm.... Lakin yox, düz demədim. İlk baxışdan mən heç nə görməmişəm. Hətta içimdən ani təəccüb də keçdi. Çünki

narlar adət etdiyim kimi tablonun ortasında, tamaşaçının diqqətini çəkən yerdə deyildi, sanki yad gözlərdən gizlənməmiş kimi tabloun kənarlarında gizlənməmişdi... Gözəldi bu nar ağacı. Həm də fərqli bir gözəllik daşıyıcısıdır. Əsl Abşeron gözəli. Abırlı, həyalı.. Əslində bu tabloda sanki rəssam öz ruhunun, öz zövqünün, öz estetik aləminin avtoportretini çəkib. Həqiqətən də mən bu əsərdə biix-

yırsa, niyə gizlətməli idi bunu? Niyə açıb tökmür hər şeyi? Eyni sualı istənilən Şərq təfəkkürlü insana vermək olar. Niyə milli mədəniyyət daşıyıcısı olan Şərq sənətkarları öz daxilindəki hiss və duyğuları açıq şəkildə göstərməyə çalışmayıblar, niyə ən dərin qatlarda olan gizli intim duyğularını bəyan eləməyiblər? Axı XX əsrin incəsənəti, mədəniyyəti, ədəbiyyatı məhz bunun üzərində qurulub – ən dərin qatlarda olan gizli hiss və emosiyaların, arzu və istəklərin açıqla tökülməsi... Amma yox, həqiqətən şərqli təfəkkürünün, şərqli psixologiyasının daşıyıcısı olan sənətkar heç vaxt bu addımı ata bilməz. Onun sənətə münasibəti məhz Baba Əliyevin nar ağacına

tiyar Baba Əliyevin özünü gördüm. Onun daxili dünyasını... Rəssam çox fərqli, spesifik rənglər tapıb, onun yaratdığı nar ağacı rəsminə həm ağacın yarpaqları, həm narların öz rəngləri adət etdiyimiz nar rəsmlərindən çox fərqlidir...

“Lakin rəssam tapdığı bu gözəllikləri diqqətə çəkməyə, iri planda göstərməyə, hamıya qışqıraraq bəyan etməyə utanır sanki... və sanki pıçıltıyla, sakit-sakit danışır öz tapdığı gözəlliklər barəsində... Bu nar ağacı insanda ilk olaraq həya, abır, təvazökarlıq, ağayanaqlıq təsiri bağışlayır... Əsl qədim Şərq zadəganlarına xas ağayanaqlıq. Öz əlindəki qiymətli gözəllikləri qışqıraraq hamıya bəyan eləməyi ar bilən, bunları göstərməkdən daha çox gizlətməyə üstünlük verən ağayanaqlıq...

Kasıbın əlinə nə düşərsə, o saat hamıya göstərməyə çalışır. Amma bəy-xan psixologiyasında buna ehtiyac yoxdu... Budur, Baba Əliyevin nar ağacındakı hədsiz gözəllikləri görürəm. Ancaq onu da hiss edirəm ki, rəssam özü də bu gözəllikləri qışqıraraq bəyan eləmək istəməyib: spesifik rəng duyumu vasitəsilə tapdığı maraqlı rənglərə bürüdüüyü narları sanki ağacın yarpaqları arasında gizlətməyə çalışır... Narların biri o birinin arxasında gizlənir, biri ağac yarpaqlarıyla yaşmaqlanır... Niyə? Axı nə ehtiyac var buna, soruşa bilərik? Əgər sənətkar fərqli və maraqlı rənglər tapdığını bilirsə və bu rənglərin, çalarların həqiqətən də sənət baxımından dəyərli olduğunu anla-

bənzəyəcək... Bəli, şəxsən mənəncün bu “Nar ağacı” tablosu sadəcə bir rəsm əsəri deyil. Yox, bu, ümumiləşdirilmiş bir portretdir, obrazdır. Şərq təfəkkürünün, Şərq mentalitetinin bir təhtəlsüür portreti... və həm də bizim xalqın incəsənətə minillik münasibətinin ruh sxemidir... Bəli, Xaqaninin qəsidələri, Məhsətinin rübailəri, Nizaminin poemaları, Füzulinin qəzəlləri – hamısı sanki bu nar ağacından baxır adama. Çünki o poeziya nümunələrində də mən eyni həyanı, eyni təvazökarlığı və nəhayət, gözəlliyə, estetikaya eyni münasibəti görürəm. Ağacın budaqları arasından boylanıyan sanki adi Zirə narları deyil, Füzulinin, Nizaminin şah beytləridir. Axı o şah beytlər də eyni utancaqlılıqla, eyni həya hissi ilə poemaların, qəsidələrin, qəzəllərin içində gizlədilmişdi... Gözəlliyi çılpaq şəkildə bəyan eləmək ayıbdır, həm kişi üçün, həm qadın üçün – budur Şərq müsəlman

təfəkkürünün estetik hissiyyatı... Ona görə də Şərq həmişə rəmzlərə, simvolları üstünlük verib. Həya hissi və yüksək ali əxlaq duyğusu imkan verməyib ki, öz gözəlliklərini çılpaq şəkildə bəyan eləsin... Budur, hələ də "Nar ağacı" tablosuna baxıram; hələ də Baba Əliyevlə üzbəüz durmuşam sanki. Ağır təbiətli, bir qədər qaraqabaq, şit zaraflatları sevməyən, qışqır-bağır bəyənməyən, müdrik və gözəl Şərq ağsaqqalı... və qərribə də olsa, bu şəxsiyyətin ağır, ağayana aurası mənə sanki fikirlərimi də tam yazmağa imkan vermir. Elə bil özü də istəmir ki, onun gözəllik simvolu olan bu tablonun bütün gizli sirləri açılıb tökülsün. Ona görə mən də bu əsərlə bağlı hiss və duyğuları-

ma, fikir və düşüncələrimə pauza verirəm... Abırlı-həyalı, utancaq gözəli çox vəsf eləməzlər. Ayıbdır...

P.S. Xalq rəssamı Baba Əliyevin 100 illik yubileyi ilə bağlı təşkil olunan sərgidə "Nar ağacı" tablosunu görmədim... Bu əsər hələ də onun emalatxanasında ən qiymətli bir relikviya kimi yad gözlərdən qorunur... Bəlkə, bu da taleyin bir rəmzi işarəsidir. Rəssamın ən gözəl əsəri, ən simvolik tablosu yenə də gizlində qaldı. Ən ali gözəlliklərin gizlində saxlanıldığı kimi.. ❖

İlqar Fəhmi

...İyunun 7-də Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin dəstəyi ilə Azərbaycan Milli İncəsənət Muzeyində xalq rəssamı, mərhum sənətkar Baba Əliyevin 100 illik yubileyinə həsr olunmuş sərginin açılışı olub.

Sərgidə rəssamın Azərbaycan Milli İncəsənət Muzeyi və Azərbaycan Dövlət Rəsm Qalereyasının fondlarında saxlanılan əsərləri ilə yanaşı, ailə kolleksiyasında qorunan 50-dək sənət əsəri nümayiş etdirilib. "Qızıl əllər", "Yeni neft yatağında", "Yeni qüvvə", "Mədəndə", "Dülgərin portreti", "Muğanda", "Səhərin şafaqları", "Bəstəkar Cövdət Hacıyevin portreti", "Qədim Plovdiv", "Üzüm əkinə", "Neftçilərin istirahəti", "Dağlar", "Çuxuryurd", "Çay qırağında", "Meşədə səhər", "Təyyarəçinin portreti", "Ana ürəyi" və digər tabloları bu günə keçmiş arasındakı körpü təsiri ilə tamaşaçını özünə cəlb edirdi. Sərgilənən əsərlər sanki dünənə bu günün qovuşduğu məkandan boylanaraq Baba Əliyevin sənət dünyasına bir pəncərə açırdı...

Vəli Axundov – 100

Vəli Yusif oğlu Axundov. Yarım əsr öncə ölkəmizin səhiyyə nazirinin müavini, səhiyyə naziri, Mərkəzi Komitədə şöbə müdiri postunda çalışmış, 1959-cu ildə isə Azərbaycan KP MK-nin birinci katibi vəzifəsinə irəli çəkilərək böyük bir respublikanın, xalqın taleyi etibar olunmuş və elmi, bacarığı, dünyagörüşü, idarəçilik qabiliyyəti, nüfuzu ilə bütün sahələrdə etimadı ləyaqətlə doğrultmuş bu nurlu insan, təcrübəli dövlət xadimi yaşlı nəslin yaxşı xatirindədir. Onun məmləkətimizə başçılıq etdiyi 10 il, həmin müddətdə baş verən taleyüklü hadisələr tarixə yazılıb və daim hörmətlə anılacaq. Bəli, cəsarətlə demək olar ki, Vəli Axundov zaman-zaman ürəklərində azadlıq qığılcımı ilə qovrulanların dövr üçün qeyri-adi, fantastik arzularının addım-addım həyata keçməsinin, Azərbaycanda milli şüurun oyanışının əvəzsiz hamisi idi. Məhz bu vətənpərvər insanın səmimi təəssübkeşliyi, gizli xidmətləri sayəsində hələ 1918-ci il müstəqil dövlətçilik ənənələrinə malik Şərqdə boy göstərən milli dirçəliş hərəkatı beşiyindəcə boğulmadı, daha 4 onillik sonra reallaşacaq möhtəşəm müqavimətə, dirənişə impuls ötürdü, stimül verdi. Hazırda – V.Axundovun anadan olmasının 100 illiyi münasibətilə çoxsaylı tədbirlərdən sonra qızı Nigar xanımın görüşüb zamanın soldura bilmədiyi portretinin ən müxtəlif cizgiləri barədə söhbətləşdik...

TƏƏSSÜBKƏŞ...

“Atamın respublika rəhbəri vəzifəsindən istefasından çox illər sonra ondan soruşdum:

– Nə düşünürsən, bu 10 il ərzində əsas nailiyyətin nə olub? Planlarından nəyi həyata keçirə bildin, hansılar eləcə kağız üzərində qaldı?

Cavabı gözlənilməz oldu. O bu zaman ərzində tikilmiş obyektləri sadalamadı, iqtisadiyyatda, elmdə, mədəniyyətdə qazanılan nailiyyətlərdən danışmadı... Birca dəqiqəlik fikrə getdi, sonra dedi:

– İstəmişəm ki, insanlar qorxu hissini unutsunlar, özlərini azad hiss etsinlər. Hər dəfə qapıları döyüləndə, gecə vaxtı evlərinə yaxınlaşan maşın səsi eşidəndə səksənməsinlər. Biz uzun illər insanı ləyaqətdən məhrum edən və şəxsiyyəti parçalayan qorxu atmosferində yaşamışıq... Əgər mən insanları bu gərginlikdən az da olsa uzaqlaşdırmaq niyyətimə çatmışamsa, deməli, özümü xoşbəxt saya bilərəm...”

(qızı Nigar Axundovanın xatirələrindən)

– Nigar xanım, Vəli müəllim bütün titullarından öncə sizdən ötrü bir valideyndir. Atanızı necə xatırlayırsız?

– Ən əvvəl bir ata, doğma, əziz adam kimi... Vətəninə, xalqına heç də övladlarından az sevməyən şəxsiyyət kimi... Onunla çəkinmədən düşüncələrimizi, qəlbimizin dərinliklərini, müşahidələrimizi bölüşə bildik. Bundan ötrü müəyyən vaxtlarda məxsusi şərait formalaşdırmağa çalışmırdı, sadəcə, yaranışı, təbiəti, baxışları beləydi.

“Vəli Axundov, şübhəsiz ki, böyük nüfuz sahibi idi, lakin avtoritetinin avtoritarizmə çevrilməsinə, ətrafındakıların bundan sıxılmasına imkan verməzdi. Nəinki övladlarına, tabeliyində olanlara, sadəcə xalqın nümayəndələrinə də xoş münasibət bəsləyər, fərqli fikirlərə, mövqelərə hörmətlə yanaşardı. O, yaddaşların işıqlı guşəsində elm, bilik, etimad, etibar qaynağı, həqiqət, ədalət, ləyaqət, ziyalılıq rəmzi təkə yaşayır.

Təsəvvür edin ki, iki azyaşlı uşağın – qardaşım Oqtayın və mənim nəzərimdə atam xüsusilə elmi sahədə bütün sualları cavablandırabilən və hər hansı məsələnin həllini bacaran insan ola-

raq sürətlə yüksəlmiş və qüdrətli şəxsiyyətə çevrilmişdi. Bizi daim dəstəkləyir, qol-qanad verir, necə uçacağımızı səbirlə gözləyirdi.

– Müxtəlif dövrlərdə haqqında çap olunmuş kitablar, məqalələr, xatirələrlə tanışlıqda da atanız təkcə öz peşəsinə və idarəçiliyə deyil, bütün sahələrə, xüsusən ədəbiyyata, incəsənətə dərinindən bələd – ensiklopedik biliklərə malik adam səviyyəsində canlanır. Maraqlıdır, gərgin iş rejimində çalışan Vəli müəllim bunlara necə nail olmuşdu?

– Əlbəttə ki fitri qabiliyyəti və əməksevərliyi sayəsində. Onun unikal istedadı və güclü hafizəsi vardı, amma fitrətən verilmişləri öz üzərində işləməsi, əziyyətə qatlaşmaqdan qorxmaması hesabına daim cilalayır, inkişaf etdirirdi; məsələn, rus dili və ədəbiyyatı üzrə mükəmməlliyinə çoxları həsəd aparır, hətta şübhəli nitqinə, danışığına görə həmin millətin oxumuşları belə onu özlərindən fərqləndirməyi bacarmırdılar. Ancaq məlumdur ki, atam 15–16 yaşlarındak Bakının Saray qəsəbəsindən heç yana çıxmamış, ruscanı da şəhərə köçəndən sonra öyrənmiş və dünya ədəbiyyatının ən yetkin istiqamətləri ilə tanış olmuşdu. Uşaqlıqdan övladlarının, yaxınlarının da həmin xüsusiyyətlərə yiyələnmələrini, zəhmətə alışmalarını, mütaliə vərdişlərimizin formalaşmasını istəyirdi. Ədəbiyyatı dəhşətli dərəcədə sevir, özü də şeirlər yazırdı. Nizami, Nəsimi, Füzuli, Vəqifdən Mikayıl Müşfiq, Səməd Vurğun, Əliağa Vahidə qədərki zəngin söz sənətimizin dərin bilicilərindən idi. Dostları, yaxın ətrafı yarızarafat-yarıgerçək onu “ədib” adlandırırdılar. İşlərinin çoxluğuna baxmayaraq, həmişə ailəsinə vaxt ayı-

rar, təlim-tərbiyəmizlə maraqlanardı. Hər şənbə-bazar evimizdə oxu, qiraət saatları keçirilirdi; rus dilində təhsil aldığımız görə bizi daha çox Azərbaycan ədəbiyyatına, klassik və müasir şair və yazıçılarımızın əsərlərinə yönləndirərdi. Yalnız kitabları oxumaqla kifayətlənməzdik, eyni zamanda təhlilini verər, özümüzü əsərdə cərəyan edən proseslərin içində sanar, müsbət qəhrəmanların keyfiyyətlərini əxz eləməyə çalışırdıq. O da sadəlvəh rəylərimizi söyləməyə şərait yaradar, gəldiyimiz nəticəni diqqətlə dinləyər, “mənim dahi tənqidçilərim” deyib gülümsəyərdi...

– Vəli müəllimin ölkəyə rəhbərlik etdiyi 1959–1969-cu illəri “mülayimləşmə dövrü”, “Axndov epoxası” adlandırırlar. Ədəbiyyat tariximizə də öz möhürünü vurmuş “Altmışincılar”

ədəbi nəslə var ki, dünya miqyasına çıxdılar, müasir gəncliyin sevimli müəllifləridir, gələcəkdə də məhəbbətlə oxunacaqlarına şübhə yoxdur. Arada bir bağlılıq, istinad, ruhlanma görürsünüz?

– Görməkdən, deməkdən əlavə, müşahidələrinizi o nəslin nümayəndələri yazılarında, çıxışlarında birbaşa, yaxud dolayı yolla təsdiqləyirlər. Uzun illərin qorxu mühiti yaradıcı insanların qələminə, düşüncəsinə də təsirsiz ötüşmədi. Böyük Vətən müharibəsi qəhrəmanlarına və xalqımızın arxa cəbhədəki rəşadətində həsr olunan 7–8 əsəri çıxsaq, əslində ədəbi proses bir ətalət dövrünü yaşayırdı. Və birdən Vəli Axundov kimi işıqlı, tərəqqipərvər, zəngin mütaliyə və erudisiyaya malik dövlət xadiminin gəlişi ilə sanki ədəbiyyatımızda şimşək çaxdı, təxəyyülün buxovları qırılıb atıldı, çanlanma yarandı. Çünki rəhbər özü maarifçi idi, oxuyurdu, ədəbi prosesləri yaxından izləyirdi, mədəniyyətin xalqın formalaşmasındakı rolunu yaxşı bilirdi... Beləcə, İsa Hüseynov, Anar, Bəxtiyar Vahabzadə, İsmayıl Şıxlı, Məmməd Araz, Elçin və digər korifeylər yetişdilər, mühitin verdiyi imkanlardan bəhrələnərək yeni-yeni povestlər, romanlar yazmaqla ədəbiyyatımızı irəli apardılar. Elmdə, texnikada, peşəyönümündə bir sıçrayış özünü göstərdi. Musiqidə, rəngkarlıqda fundamental əsərlər yarandı. Amma təbii ki, həmin dövr də SSRİ dövlətinin bir hissəsiydi, sovet ideologiyası meydan sulayırdı, yaradıcılığın bütün sahələri sosialist realizminin metod və prinsiplərinə əsaslanırdı. Deməli, mahiyyətə eyni, zahirənsə formasını dəyişmiş basqılardan, təzyiqlərdən də kimsə sığortalanmamışdı. “Gülüstən” poemasının, “Dəli Kür” romanının müəllifləri, başqa onlarca ədəbimiz sözügedən təhdidlərdən məhz Vəli Axundovun himayəsi ilə sağ-salamat qurtula bilmişdilər. Atam sevdiyi, izlədiyi müəlliflərin kitablarını şəxsən alırdı. Bəxtiyar müəllim elə mətbəədəcə təzə kitabının üstünü yazıb bizə göndərirdi. O dövrdə yeni yazmağa başlayan gənc şair və yazıçıları da oxuyur,

ədəbi kəşflərə, tapıntılara çox sevinirdi. Eyni zamanda ölkəyə, millətə gərəkli “beyinlərin”, fikir adamlarının müdafiəsinə qalxırdı; birbaşa yox, kulisdən, pərdə arxasından qoruyurdu. Bəzən hədəfdəkilər təhlükənin kimin köməliyi ilə sovuşduğundan, hansı əl tərəfindən zərbə altından dartılıb çıxarıldıqlarından belə bixəbər qalırdılar.

– **Atanızın respublikaya rəhbərlik etdiyi 10 il mürəkkəb, təbəddülatlı bir zaman kəsiyi kimi xarakterizə olunur. Qəddar repressiyaların hökm sürdüyü stalinizmə qənim kəsilmiş liberal baxışlı Nikita Sergeyeviç idarəçiliyi və postxruşşov dövrü... 1959-cu ildə Sov.İKP MK Azərbaycanda millətçi təmayüllərin mövcudluğu barədə qərar vermişdi. Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin təbirincə desək, Moskvadan tez-tez “Nərimanovu tərifləməyə başlamısınız, Şaumyanı isə az təbliğ edirsiniz...” ittihamları səsləndirilirdi. İttifaq-respublika münasibətlərində ortaya çıxan problemlər necə tənzimlənirdi?**

– Vəli Axundov hər şeydən öncə Moskvanın tələbini Bakının maraqları ilə uzlaşdırmağı, tarazlaşdırmağı bacarırdı. Məhz bunun nəticəsində respublikamızda azadlıq ab-havası duyulmağa, demokratiya mehi əsməyə başlamışdı. Milli oyanışın ilkin rüşeymləri görünməkdə idi. Təsəvvür edin ki, o illərdə aşkarlığa işıq tutan “Qobustan” səviyyəli bir jurnalın təməli qoyuldu.

Bir çox mətbu orqanlarda milli mənafe nəzərə alınmadan mərkəzdən göndərilən sənədlərə qarşı nəinki sətirləti, açıq müxalif ruh özünü büruzə verirdi. Bəs Novruz ənənələri? Bu bayram sadəcə üzdə olan bir istinaddır, ardınca isə soy-kökə, milli-mənəvi dəyərlərə qayıdış adlı böyük prosesə start verilmişdi və xoşbəxt finala yekunlaşdı. Məqsəd və vəzifələr eyni idi – milli dirçəliş hərəkatının yüksələn xətlə inkişafı. Elə bir məqam yetişdi ki, öncüllər – İmam Mustafayev, Mirzə İbrahimov, Sadiq Rəhimov, İlyas Abdullayev milli təəssübkeşliklərinə görə müxtəlif bəhanələrlə ali postlardan uzaqlaşdırıldılar. Onlardan sonra hakimiyyət olimpinə qalxıb həmin xətti davam etdirmək, sükanı düz saxlayaraq gəminin əyilməsinə imkan verməmək üçün peşəkar idarəçi, uzaqqörən diplomat və vətənpərvər insan olmaq gərək idi. Belə üstün keyfiyyətlərə malik rəhbər öz kadrlarını da yetişdirmişdi. Atamın ətrafında Nazim Hacıyev, Şıxəli Qurbanov, Cəfər Cəfərov kimi aydın fikirli, açıqgözlü, hərtərəfli elm, tərəqqi, vətən, xalq fədailəri toplaşmışdılar.

– **Ananız Sara xanım böyük mütəfəkkir və ictimai xadim, “Difai” partiyasının yaradıcısı Əhməd bəy Ağaoğlunun qardaşı qızıdır. Kəmfürsətlər, yəqin ki, Vəli Axundova qarşı bu fakt-dan da yararlanmağa çalışırdılar...**

– Doğrudur, uşaqlıq və gənclik dövrlərimizdə belə məsələlərdən xəbər tutmazdıq. Amma həmin faktları qabartmaqda maraqlı qüvvələr vardı. Atam haqqında müxtəlif “kompromatlar”, “anonimkalar” göndərilmişdi. Nəticəsi isə eyhamlar, iradlar, gizli-aşkar yoxlamalar, təzyiqlərlə müşayiət edilirdi. Bizə bu barədə məxfi sənədlərə giriş icazəsi olan simsarlarımız danışırldılar. Sonralar arxivlərdə işləyərkən oxşar cızma-qaralarla rastlaşdıq. Hər cür böhtanlar, hərzə-həryanlar yazırdılar. Amma görünür ki, ailə bağlntılarındakı belə nüanslar bəzən ciddiyyə alınsa da, əksərən xırda təfərrüatlara varılmaz, ya da əlverişli məqamın yetişməsinə gözləyirdilər.

– **Yəqin, razılaşırsınız ki, istər Azərbaycanda milli şüurun formalaşması, istər Kremlin etimad bəslədiyi liderlərin yetişməsi, istərsə də bundan bitib-tükənməyən torpaq iştahlarına maneçilik törənəcəyindən doğulan narahatlıq düşmənin yuxusunu qaçırır, gizli erməni məkrini fəallaşdırırdı...**

– Əlbəttə, elə Moskvaya ünvanlanan böhtan, iftira dolu məktubların burada hazırlanmasına, qeyrətli oğullarımızın “sapı özümüzədən olan baltaların” zərbəsinə tuş gəlməsinə baxmayaraq, ümumən vəziyyətin gərginləşməsində, suların bulanmasında nan-

yada niyə olmasın?” Bundan əlavə, sənədlər təsdiqləyir ki, həmin vaxt Novruz artıq SSRİ-də məskunlaşan İran demokratları arasında bayram statusu qazanmışdı. Rəhmətlik qardaşım Oqtayın bu barədə “Həmişə bizimlə olan bayram” sərlövhəli məqaləsi də var. Mərkəzi Komitənin iclasında Vəli Axundovun ilk şənliyin ssenarisini hazırlamağı bir yazıçı-dramaturq kimi Şıxəli Qurbanova tapşırması da danılmaz faktlardandır.

Erməni şovinizmi çox sürətlə açıq müstəviyə adlayır, dinc kütlələrin qanına susamış yeni-yeni millətçi təşkilatlar yaradılır, güclü maliyyə dayaqlarına sahib daxili-xarici lobbilərlə səs-səsə verib ittifaq rəhbərliyini təsir altına almağa cəhdlər göstərilirdi. Paralel şəkildə hər vəchlə Azərbaycan liderlərini ləkələmək, etimadı doğrultmadıqları bəhanəsiylə onları mərkəzin gözündən salmaq kampaniyası aparılırdı. 1963-cü il 7 noyabr Sumqayıt hadisələri deyilənlərə bariz nümunədir. Oktyabr inqilabının 46-cı ildönümünü günü ərzaq qıtlığını əsas gətirərək şəhər partiya komitəsinin qarşısına toplaşmış, yaxalarında Stalinin şəkli olan kütlə Xruşşovun Mədəniyyət Sarayının fasadındakı portretini qopartmış, sovetlər əleyhinə şüarlar səsləndirmişdilər. Yalnız Axundov müdrikliyi sayəsində kütləvi iğtişaş yatırıldı və daha böyük faciələrin, günahsız əhaliyə divan tutulmasının qarşısı alındı.

– **İndi üzərindən məxfilik qri fi götürülmüş materiallara nəzər salanda da aydınlaşır ki, artıq altmışıncı illərin ortalarında “dənizdən-dənizə” erməni xülyalarının reallaşdırılması cəhdləri açıq fazaya keçmişdi...**

– Stepanakertdə Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin Ermənistanla birləşdirilməsi məqsədilə müraciət hazırlanaraq imzatoqlama prosesinə start verilmişdi. Şayiə yaymışdılar ki, sovet hakimiyyətinin qurulmasının 40 illiyi münasibətilə Xruşşovun Yerevana səfəri ərəfəsində DQMV bu ölkəyə hədiyyə ediləcək və

kor qonşularımız maraqlı idilər. Onlar yaxşı anlayırdılar ki, xalqın milli oyanışına köklənən proseslərin başında məhz Vəli Axundov dayanır. Götürək Novruz ənənələri, Bahar bayramı timsalında soy-kökə qayıdış dalğasını, axı bu yalnız aysberqin görünən tərəfiydi. Türkmənistanda, Özbəkistanda artıq reallaşmışdı, hətta ittifaq rəhbərliyinin Hindistana səfəri zamanı müsəlmanların yaşadıkları ərəzilərdə bayram ritualları, atributları Xruşşovun xoşuna gəlmiş, dərhal onu müşayiət edən Şərəf Rəşidova “bizdə niyə yoxdur, siz müsəlmanlar niyə qeyd eləmirsiniz?” mənalı və sinayıcı nəzərləriylə baxmışdı. Sonralar isə Axundov məntiqi sözügedən dialoqa istinadla mərkəzə suallar ünvanladı: “Orta Asiyada varsa, Zaqafqazi-

sair. Azərbaycana qarşı növbəti daşnak hərbə-zorbası isə guya I Dünya savaşı illərində Osmanlı imperiyasında törədilmiş “erməni soyqırımı”nın 50 illiyinə hazırlıq dövrünə salındı. Ermənistan SSR-də soydaşlarımız vəzifələrdən çıxarıldılar, azərbaycandilli qəzetlər bağlandı, C.Cabbarlı adına İrəvan Dövlət Dram Teatrının fəaliyyəti dayandırıldı. “Qarabağ Komitəsi” isə heç nədən çəkinmədən iyrənc planlar qurur, separatçı danışıqlar aparır, dezinformasiyalar yayırdı. Belə bir şəraitdə daim Azərbaycan SSR DTK-nın sədri, general Heydər Əliyevlə məsləhətləşən Vəli Axundovun Moskvaya gedərək artıq hakimiyyət başına gəlmiş Leonid Brejnevə görüşməsi, problemin əsl mahiyyəti barədə məlumat verməsi qərara alınır.

“ O zaman, hər halda, Nikita Sergeyeviçin kadri qismində tanınan adamın nəinki Qordi dünyünə bənzər belə qarışıq problemin həllində uğur qazanmasını, hətta bu məqsədlə Leonid İliçin qəbuluna düşməsinə təsəvvürə gətirməyin özü müşkül idi. Bilmirəm atam bütün bunlara necə nail oldu, baş katibə nə cür yol tapdı, hansı sənədlər, faktlar və arqumentlərlə onu inandırmağı bacardı. SSRİ-nin birinci şəxsi ilə həmin görüşdən sonra ermənilərin həmişə körüklədiyi Qarabağ ocağının üzərinə sanki su səpildi.

Mən atama həm də ona görə minnətdaram ki, “sapı özümüzdən olan baltaların” hücumları zəminində təmiz, müqəddəs, uca adını, ermənilər və onların himayədarlarının təzyiqləri qarşısında isə ölkəmizin ərazi bütövlüyünü qoruyub saxladı.

– Nigar xanım, çox maraqlı həmsöhbətsiz, bir neçə kəlmə də yubiley sərəncamı, hazırlıq və tədbirlər barədə danışmağınızı xahiş edərdim...

– Həmin məsələyə ilk öncə hələ 1996-cı ildə – Vəli Axundovun 80 illiyində çıxış edərkən ulu öndərimiz Heydər Əliyev toxundu. Elə

tribunadanca bu haqda ona heç kimdən – nə ailəsi, nə həmkarları, nə də müvafiq icra strukturlarından müraciət edilmədiyinə haqlı iradını bildirdi. Söylədi ki, təşəbbüs yalnız özü tərəfindən irəli sürülüb. 90 illik yubileyində mən Moskvada idim, təşkilat komitəsi dəvət göndərdi, gəldim, AMEA səviyyəsində keçirildi. Yüz yaşının tamamında isə sağ olsun cənab prezident İlham Əliyev, müvafiq sərəncam imzaladı. Bütün ölkəboyu – elm, mədəniyyət, səhiyyə müəssisələrində, ictimai-siyasi dairələrdə atamın yubileyi təntənəli şəkildə qeyd edildi, təntənəli mərasim Filarmoniyada baş tutdu. Minnətdarlığımı bildirirəm Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinə ki, həm qurumun təşkilatçılığı ilə keçirilən tədbir, həm də rejissor Yavər Rzayevin lentə aldığı “Vəli Axundov. XXI əsrdən baxış” filmi və “Zamanın işığında canlanan portret – Vəli Axundov” kitabı maraqla qarşılandı. Bu məqamda da insanların Vəli Axundova səmimi münasibətini, təmənnəsiz məhəbbətini gördük. Çünki sərəncamın icrasına məsul qurumlardan əlavə, birbaşa aidiyyəti olmayan məkanlarda da tədbirlər düzənlənirdi – dəfələrlə kiçik kitabxanalara, mədəniyyət evlərinə dəvət aldım, xatirələrimi bölüşdüm; sanki ictimaiyyət yubileyə öz töhfəsini verməyi mənəvi borc sayırdı. Atamın adını, fəaliyyətini unutmadıqlarına,

əbədləşdirdiklərinə görə bir daha ailəmiz adından möhtərəm prezidentimiz İlham Əliyevə, qədirlən xalqımıza nəhayətsiz təşəkkürlərimi çatdırıram!

Politologiya elmində siyasi liderlər "zamanın ərsəyə gətirdiyi" və "öz dövrünü yaradanlar" qismində təsnifatlaşdırılır. Vəli Axundova bunların hər ikisini aid etmək olar: o, Azərbaycandan ötrü tarixin bətnindən doğulmuşdu və adı ilə bağlı bir epoxa müəllifidir. illər keçəcək, nəsillər dəyişəcək, daim bu nurlu şəxsiyyəti xatırlayanların çöhrəsinə keçmişdən və yaddaşdan süzülüb gələn işıq, aydınlıq qonacaq. Çünki əsl insanların qiyməti əməllərinə görə tarix

tərəfindən verilir. Necə ki mərhum prezidentimiz Heydər Əliyevin sözlərində çox dəqiq ifadə olunub: "Çox ağır, mürəkkəb dövr idi, lakin Vəli Axundov bütün imkanlardan bəhrələnərək Azərbaycana ləyaqətlə rəhbərlik edirdi. Onu yaxından tanıyanlara məlumdur ki, geniş dünyagörüşünə malik, hazırlıqlı, ziyalı, mədəni, təvazökar insan idi. Adamlara mehriban münasibət bəsləyirdi. Təbiəti etibarilə xeyirxah idi. Mən həmişə ona böyük hörmətlə yanaşmışam". ❖

Qurban Cəbrayıl

Егяна Таптыгова,
Диссертантка Бакинской Музыкальной Академии им. У.Гаджибейли
E-mail: yegana55@rambler.ru

Основные принципы А.Абдуллаевой при переложении для арфы соло произведений К.Караева и Х.Мирзазаде.

*“Арфа – это моя жизнь”.
Ж.Бругане*

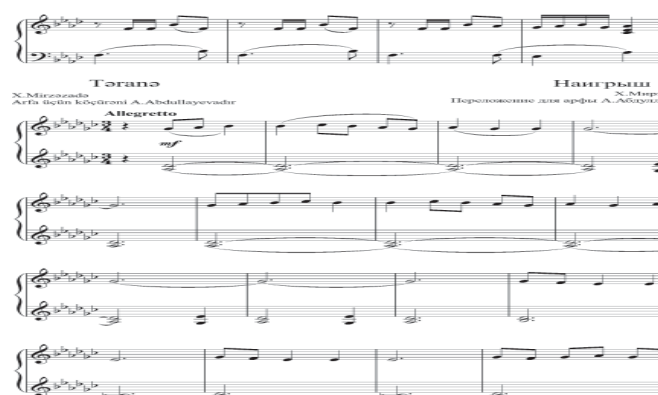
Талантливый музыкант, заслуженная артистка Азербайджана Аида Абдуллаева внесла огромный вклад в создание и развитие отечественной арфовой школы. Незаурядные способности А.Абдуллаевой проявлялись не только в исполнительской деятельности, в обучении молодых музыкантов, но и в процессе подготовки большого количества учебно-методических материалов для арфистов.

Одной из главных задач, которая успешно осуществлялась А.Абдуллаевой на протяжении всего творческого пути, было обогащение арфовой литературы произведениями азербайджанских композиторов. Не случайно, она является автором большого количества переложений и транскрипций для арфы, выполненных на основе произведений азербайджанских композиторов, которые по сей день используются в учебной и концертной практике.

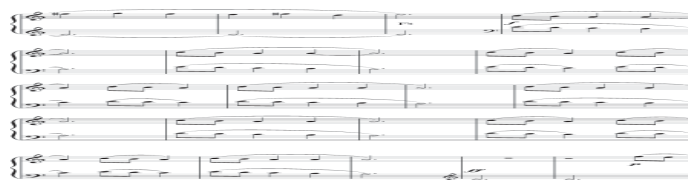
Содружество А.Абдуллаевой с такими композиторами как З.Багиров, Г.Ханмамедов, Х.Мирзазаде, способствовало созданию многих замечательных произведений для арфы и с участием арфы. В частности, в 1978 году Г.Ханмамедов написал Концерт для арфы с камерным оркестром. А.Абдуллаева принимала непосредственное участие в создании этого сочинения и отредактировала партию арфы.

Одним из первых произведений, переложенных для арфы А.Абдуллаевой, были детские пьесы “Марш” и “Наигрыш” Х.Мирзазаде. Позже ею сделаны переложения и других пьес этого замечательного композитора, таких как, “Сельская сцена”, “Песенка”, “Игра”. Работая над этими сочинениями, А.Абдуллаева учитывала арфовую аппликатуру, звучание, тембровые краски. Поэтому, для более чистого звучания она сменила в некоторых из них тональности, а местами музыкальную линию обогатила аккордами, придающими пьесе глубокий звук.

Х.Мирзазаде. “Наигрыш”:

Так, например, в 40-м такте пьесы “Сельская сцена” в оригинале в правой руке те ноты, которые в бекарах, в левой руке эти же ноты на стаккато звучит четвертные по тонам вниз, начиная с b: b- as -ges. Но на арфе играть, учитывая (Alegretto) это невозможно, потому что на каждый звук одна педаль, т.е. на арфе педаль 3-го действия (b- h – his). Играть на арфе в правой руке “а”, в левой руке “as” невозможно. В связи с этим А.Абдуллаева в среднем разделе этого произведения левой руке поручила также тему правой руки, только на октаву вниз. Нисходящее движение в унисон становилось источником напряжения в музыкальной линии.

А.Абдуллаевой внесены изменения и в пьесе “Песенка” Х.Мирзазаде. Так, в первой половине этой пьесы она переставила партии правой и левой руки, но при этом не изменила звучание. А.Абдуллаева предлагала их сыграть на флажолет, что при игре на арфе звучит на октаву выше. Этим она облегчала исполнение пьесы для начинающего арфиста. Соединить две восьмушки, учитывая ровность пальцев, правой рукой начинающему арфисту легче, чем левой. А исполнение мелодической линии одним из таких красивых колористических приемов как флажолет, придало пьесе легкость и изящество.

А.Абдуллаева неоднократно обращалась к творчеству выдающегося азербайджанского композитора К.Караева. Ею были сделаны переложения ряда его пьес. Это “Забывтый вальс”, “Колыбельная”, “Танец Айши”, “Прелюдия” и др. Переложив эти произведения на любимый ею инструмент, она дала возможность прозвучать великим творениям замечательного композитора в новом варианте и при этом, расширила арфовый репертуар. Так, пьеса “Танец Айши” из балета К.Караева считается одной из часто исполняемых и сложных произведений для арфиста.

В этой пьесе второе повторение мелодической линии А.Абдуллаева предлагает играть октавами, а в 15-м такте в правой руке использует колористический прием игры на арфе – флажолет. Октавное изложение темы придает музыке выразительный характер.

Далее увеличивая состав аккордов, при этом усиливая звуковую динамику, поднимает их исполнение на октаву выше.

Отводя важную роль левой руке, она увеличивает их до октав, внося при этом новые изменения в текст. В насыщенной аккордовой фактуре в музыкальной линии усиливается напряженность звучания в восходящем движении и доходит до динамического оттенка *ff*. Аккордовая фактура представляет определенную сложность для арфиста (все пальцы должны равномерно извлекать звук) и придает красочность музыкальному языку.

Вслед за этим эпизодом в *A tempo* мелодическую тему при повторе, как и в начале, показывает октавами, также меняя местами ноты левой руки.

В конце этой пьесы А.Абдуллаева половинные аккорды снова увеличила в составе, усиливая при этом динамику, а последнее повторение одной и той же мелодической ткани для окраски тембрового звучания передает флажолетами. Начало каждой мелодической линии она выделяет мягкими арпеджированными аккордами к первому пальцу.

Это произведение сложно исполнителю арфисту и в плане педализации. В средней части пьесы происходит периодическая смена знаков альтерации, что на арфе производится, благодаря педальной техники. Эта техника у арфиста должна быть также развита, как и техника пальцев и быть не только быстрой, но и бесшумной. А.Абдуллаева давая студенту эту пьесу, обязательно работала отдельно над педальной техникой без игры рук.

Следующая пьеса К.Караева, переложенная А.Абдуллаевой – это “Забытый вальс”, одно из проникновенных сочинений композитора. Оригинальная тональность этого произведения – *Gis dur*, неудобна для арфы, как в плане звучания, так и в плане педальной техники и поэтому А.Абдуллаева переложила эту

пьесу в *g moll*. Местами первые доли лирической мелодии увеличены в составе и звучат на фоне арпеджированных аккордов, а в некоторых эпизодах музыкальная ткань передана секстами.

Пьеса представляет сложность и в плане звучания. Исполнитель – арфист должен отрабатывать каждую фразу, чтобы передать изящество и легкость музыкального образа. Лирическая мелодия, выраженная секстами, терциями, и звучащая на фоне легкого аккомпанемента, а также сменяющаяся в партиях руки, местами на первых долях обогащенная арпеджированным аккордом – все это требует от арфиста определенного умения владения звуковой палитрой на инструменте.

Тембро-колористическая красочность звучания данного произведения зависит от навыков арфиста, умения сочетать контрастную подачу мелодии первым пальцем и легкого аккомпанемента средними пальцами. Эта яркая, красочная пьеса К.Караева, стала очень популярной у исполнителей-арфистов.

Все переложенные А.Абдуллаевой пьесы для арфы являются сокровищницей азербайджанской классической музыки. В них были сохранены ярко выраженная национальная природа азербайджанского искусства и стиль композиторов. В тоже время, в этих сочинениях чувствуется рука большого музыканта – А.Абдуллаевой, которая бережно и на высоком профессиональном уровне переложила их для арфы и тем самым, продолжила их концертную “жизнь” в новом, оригинальном варианте. ♦

Ədəbiyyat:

1. Aida Abdullayevanın şəxsi arxivi.
2. Ü.Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyasının arxivi.
3. Tapıqova Y. Azərbaycan bəstəkarlarının arfa ilə ansambl əsərləri (A.Abdullayevanın köçürmələri və redaktəsi əsasında). Bakı, “Oka ofset”, 2012, 114 s.
4. Tapıqova Y. Azərbaycan bəstəkarlarının arfa üçün əsərləri (A.Abdullayevanın köçürmələri və redaktəsi əsasında). Bakı, “Oka ofset”, 2012, 184 s.
5. Таптыгова Е. “Аида Абдуллаева”. Баку, “Oka ofset”, 2012, 302 стр.
6. Эрдели К.А. Арфа в моей жизни. Мемуары. М., Музыка, 1967, 239.

Xülasə

Təqdim edilən məqalədə görkəmli arfa ifaçısı, Azərbaycanın əməkdar artisti Aida Abdullayevanın elmi yaradıcılığından bəhs olunur. Burada A.Abdullayevanın arfa üçün köçürülmüş görkəmli Azərbaycan bəstəkarları Q.Qarayev və X.Mirzəzadənin əsərləri təhlil edilir və əsas ifaçılıq prinsipləri aşkar olunur.

Summary

This article refers to the scientific activity of outstanding harpist and honored artist of Azerbaijan-A. Abdullayeva. The work reveals and analyzes the main principles of A. Abdullayeva during transcription of solo works by prominent Azerbaijani composers K.Karayev and X.Mirzazade.

Key words: composition, composer, music, key, pedal

Аламзар Тагиева,
д-р фил. по педнаукам
E-mail: alamzar@inbox.ru
Сеймур Ахмедов,
докторант-экономист, историк
Гянджинское Отделение НАНА
E-mail: torpaz@mail.ru

Nizami Gəncənin yaddaşında

Ulu Gəncənin tarixi səhifələrinə onun dahi və daimi sakini, şair-filosof İlyas Yusif oğlunun (Nizami) adı silinməz hərfərlə həkk olunub. Nizaminin yüksək bədii-estetik xüsusiyyətlərə malik yaradıcılıq xəzinəsi Azərbaycana, doğma ocağına, həm də özünə çoxəsrlə ömür bəxş edib.

Ədəbiyyatımızın inkişaf yolunun başlanğıcında şairin "Xəmsə"sini təşkil edən beş poema durur: "Sirlər xəzinəsi" (1179), "Xosrov və Şirin" (1180), "Leyli və Məcnun" (1188), "Yeddi gözəl" (1197), "İsgəndərnamə" (1200). Lirikasıyla yanaşı ("Şeirlər divanı"), poemaları da o dövrün (XII ə.) əhatəli bədii təsvirini (salnaməsini) verməklə bərabər, ayrı-ayrı hökmdarların fəaliyyətindən söz açır. Ustadın Şərq poeziyasına gətirdiyi demokratik obrazlar – xalq qəhrəmanı Fərhad, üsyançı qadın Fitnə ülvə insan hisslərinin dərinliyini və təzadlı yaşantılarını novatorluqla nümayiş etdirir.

Baxmayaraq ki hər poemanın fərdi, məzmunlu adı mövcuddur, onları "Sirlər xəzinəsi" toplusu kimi də birləşdirmək mümkündür. Müasir qloballaşan internet texnologiyaları zamanında əsərlərin hər biri mükəmməl informator qismində qəbul edilə bilər. Fikrimizcə, öz dövrünün Qooql-u ola bilən poemalar bir çox elmi biliklərdən xəbər verir: hakimiyyətdəkilərə siyasətdən, yazarlara – yaradıcılıq mexanizmlərindən, filoloqlara – dildən, musiqiçilərə – səs ahəngindən, riyaziyyatçılara – dəqiq elmlərdən və sair. Bu sıralamanın davamı mümkündür və oxucu üçün də maraq kəsb etməkdədir. Onlara tövsiyəmiz budur ki, şairin əsərlərindən estetik zövq almaq vacib olsa da, yetərli deyil. Mətnin tekstoloji təhlilini aparıb müəyyən qanunauyğunluqları aşkarlamaq və nəticədə faydalı biliklərdən bəhrələnmək gərəkdir.

Təbii ki, qədim şəhərdə Nizaminin "izlərini" görmək, ruhunun dühasını duymaq mümkündür. Misal kimi illərlə həmvətənlərin və xarici qonaqların səcdə məkanına çevrilmiş Nizami məqbərəsi,

həmin ərazidə 2014-cü ildən fəaliyyətə başlamış Nizami muzeyi, AMEA Gəncə Bölməsinin nəzdində 2012-ci ildə təsis edilmiş Nizami Gəncəvi Mərkəzi göstərilə bilər.

Nizami Gəncəvi Mərkəzinin 7 şöbəsi nizamişünaslığın aktual problemləri, dünya nizamişünaslığının tədqiqi, Nizaminin elmi-fəlsəfi görüşləri, Nizami irsində sənətsünaslıq, beynəlxalq əlaqələr, ensiklopediya və yaradıcılığının tərcüməsi məsələləri ilə məşğuldur. Kollektivdə təcrübəli alimlərlə bərabər (əməkdar elm xadimi, "Şöhrət" ordenli prof. X.Yusifli, prof. S.Qurbanəliyeva və dosent A.Tağıyeva), gənc, ümidverən doktorantlar da (filoloq T.Verdiyeva, ərəbşünaslar X.Hüseynova və L.Kərimova, amerikaşünas Ç.Vəliyeva və ingilis dili mütəxəssisi T.Verdiyeva, beynəlxalq əlaqələr Ə.Fəziliyev, tarixçi S.Əhmədov və b.) elmi araşdırmalar aparırlar.

Tədqiqatların nəticəsini saylarca monoqrafiya və onlarca məqalələr təşkil edir – X.Yusiflinin "Sirlər xəzinəsi", 2008; "Məhsəti Gəncəvi. Raziyə Gəncəvi. Şeirlər", 2009; "Sələflər və xələflər" (I, II), 2011; "Nizami Gəncəvi. Leyli və Məcnun", 2012; "Məhsəti", 2013; "Nizami Gəncəvi. Yeddi gözəl", 2011; S.Qurbanəliyevanın "Музыкальный мир Низами Гянджеви", 2009; "Nizami Gəncəvi poeziyası vokal musiqidə", 2012; "Mirzə Şəfi və musiqi", 2014; A.Tağıyevanın "Nizaminin mövzu və süjetləri Şərq xalqları ədəbiyyatında" əsərləri bu qəbildəndir.

Hal-hazırda, nizamişünaslığın banilərindən sayılan E.E.Bertelsin yaradıcılığının tədqiqatına müasir ədəbiyyatşünaslıq baxımından start verilib. "Беликий Азербайджанский поэт Низами" (1940) monoqrafiyasının təhlili bizdə bir çox suallar yaratdı. Birincisi, "Эпоха" (с.11–20) fəslindəki obyektiv səbəblərlə bağlı tarixi qeyri-dəqiqliklərdir. Təleyüklü məqamlar bizdə "Диалог с Е.Э.Бертельсем" adlı virtual disput aparmaq fikri yaratdı.

ДИАЛОГ С Е.Э.БЕРТЕЛЬСЕМ

Евгений Эдуардович Бертельс (1890–1957) – востоковед (иранист и тюрколог), профессор ЛГУ, член-корреспондент ряда Академий Наук: СССР, Ирана, Туркмении, Арабской в Дамаске. Один из авторов первого издания Энциклопедии ислама; автор шести серьезных научных исследований о величайших поэтах

и мыслителях Востока ("Заметки по поэтической терминологии персидских суфиев", "Махтумкули о художественном творчестве", "Роман об Александре и его главные версии на Востоке" и т.д.)

Изданная в Баку в 1940-м году и приуроченная к 800-летию монография "Беликий азербайджанский поэт Низами" состоит из трех логически связанных разделов: Эпоха. Жизнь. Твор-

чество. Мы принимаем то обстоятельство, что описывая эпоху жизнедеятельности и творчества Низами Гянджеви, Е. Э. Бертельс оперировал историческими сведениями своего времени. А история, являясь, с одной стороны, строгим и беспристрастным рефери в глобальных социально-политических катаклизмах, с другой стороны, весьма динамична в фиксации объективности и субъективности свершающихся событий. Учитывая временную дистанцию между написанием этого труда и коренными изменениями в ходе исторического развития человечества, как представители гуманитарного цеха решили “побеседовать” с автором. Основная цель диалога – внести коррективы в представленные сведения из истории Азербайджана. Мы остановились на обмене реплик-цитат из книги с ответами-комментариями.

1. “В середине XI века на территории бывшего халифата, к этому времени успевшего распаться на отдельные ... княжества, появляется новый народ – тюркское племя сельджуков” (1;с.11) – До этих племен в Азербайджане жили булгары, сабыры (сувары, сибир) и гунны, являющиеся древнетюркскими племенами(3;с.71,127).

Данные факты встречаются в трудах К. Птолемея (100 – 170 гг.), Фавстоса Бузанда (V век), Моисея Хоренация (прибл.410 – 490 гг.) и др. древних авторов II – X веков. Кроме того, труды албанских авторов Киракоса Кандзакция (1200 – 1271 гг.), Мхитар Гоша (1120 – 1213 гг.) написаны на средневековом кыпчакском языке(4;с.78,169).

Современный исследователь Г. Гейбуллаев насчитал в Азербайджане 26 тюркских племен (3;с.548,549). Все это свидетельствует о том, что тюркские племена на Кавказе никогда не были пришлыми, а составляли костяк местного населения.

2. “... через Иран сельджуки прошли и в Закавказье, ими были захвачены различные княжества, существовавшие до того на территории Азербайджана, частично завладели их наместники и Арменией” (1 с.11) – В указанное время (1077 гг.) ни на Кавказе, ни в Закавказье не было никаких армянских владений. Они встречались лишь на юге Малой Азии в виде маленьких княжеств. Из них самым крупным было Киликийское царство, которым правила переселившаяся туда в X-XI веках албанская знать. Имеются сведения, что Мхитаргош составил для этого царства свод законов “Тора битик” (XII в.) на средневековом кыпчакском языке (4;78).

3. “С момента его (Низам-аль-мулька) смерти в среде сельджукских князей начинаются раздоры, что было использовано...исмаилитами. Эта ужасная секта...” (1с.12). – Название секты связано с именем сына седьмого имама Джафара. По историческому поверью Исмаил был первенцем, но из-за его слабоумия имамат перешел ко второму сыну Джафара Мухаммеду. Отсюда затаенная в душе злоба и вражда. Во главе секты стал Хасан Саббах, превративший эту ветвь религии в организацию ассасинов, т.е. профессиональных наемных убийц и грабителей. В современном мире продолжает жить подобный институт легионеров.(6;с.169-173)

4. “При всем уважении к науке и стремлении поощрять ее, все “великие” сельджуки вплоть до Санджара были поголовно неграмотными” (1с.12). –Источники свидетельствуют, что с целью организации образования и воспитания каждого из принцев назначался Атабек. Тот, в свою очередь, выделил ученых, призванных обучать принцев Корану, математике, астрономии, литературе; полководцы оттачивали навыки военного искусства своих подопечных (5;с.299). У тюркских правителей настолько было развито преклонение перед Уставом, что они нередко назначали их на почетные должности, давая свободу в действиях. Они считали за честь быть погребенными у их подножья. Этот факт нашел свое отражение в главе “Обучение Искендера” (Низами, “Искендер – наме”); где учителем будущего правителя и полководца назначается сам Аристотель.

5. “В особенности держатели власти, получившие землю по икта, превышали полномочия” (1;с.14). Автор также ссылается и на содержание поэм Низами. Отметим, что существование в то время трактата “Сиасет-наме” Низами-аль-мулька лишь подчеркивает стремление сельджуков к справедливому правлению, что подтверждается отменой ими института доносительства. Все это не говорит в пользу якобы безграмотности сельджуков.

6. “...на западе сельджуки завладели теми частями халифата, где уже в X веке успела сложиться богатая и совершенная литература на языке персидском...” (1;с.16). – Причина превращения фарси в литературную традицию заключается в том, что в VIII в. Тахириды, мелкие персидские князья, объявили фарси дворцовым и литературным языком в противовес господствующему арабскому. За ними последовали и остальные области. Это демонстрирует лояльность сельджуков, их неамбициозность в этом вопросе. Они не пожелали чинить помехи поступательному развитию литературы и науки на фарси, где складывались определенные традиции. И это вопреки своему тюркскому происхождению.

7. “Отсутствие национального самосознания не дает им возможности выдвинуть свой родной язык, как это сделали Тимуриды в XV веке. Условий для такой смены еще не было”(1;с.16). – Уместно показать, что социально-политические предпосылки возникли задолго до господства сельджуков. В этой части мы не согласны с автором, поэтому отметим следующее: сельджуки не стремились к этому. Они являлись бесспорно господствующей нацией, обладавшей большим числом населения.

8. “...литературные языки успели давно сложиться и создать богатую литературу, например, в Армении и Грузии...персидский язык не может вытеснить языков местных” (1;с.17). – Во-первых, армянский язык не являлся местным языком ни на Кавказе, ни тем более в Азербайджане; во-вторых, как малочисленный народ другого вероисповедания они чувствовали себя вынужденным сохранять свой язык и литературное направление. В то же время, независимо от своего желания, признавали величие восточной литературы и науки, подражали ее образцам. Господствующее мировоззрение не считало нужным

обращать внимание на их бытность в качестве серьезных соперников в науке (7;с.69).

Как потомки Низами Гянджеви мы благодарны пытливому исследовательскому уму Е. Э. Бертельса, нашедшему в себе гражданскую смелость в признании поэта фарсидским по языку творчества своего, но не по генеалогическим корням. Востоковед пишет: "Только в условиях города того времени, еще полнее, закавказского города мог расцвести этот исключительный талант,... объединивший и традиции мусульманского мира, и художественные богатства христианского Кавказа" (1;с.19).

9. В письме Ширваншаха Ахситана поэту по поводу написания нового произведения на сюжет легенды о Лейли и Меджнуне звучит совет "украсить легенду красотой фарсидских и арабских языков", ибо "тюркское слово нас недостойно" (2;с.120). – Значит, если шах не обратился с этой просьбой, есть предположение, что Низами написал бы его на родном языке. Отсюда еще одно предположение: Низами писал и на родном тюркском языке. Существуют и другие доказательства: На виду было известное произведение "Кутадгу билик", созданное за 100 лет до этого. Хотя оно содержало в себе негативное отношение шаха к тюркскому языку, но явилось значимым историческим документом. Как существенный факт он доказывает правдивость мнения М. Кашгарлы о распространенности в Азербайджане XI-XII вв. "искусственной литературы" на азербайджанском языке. Но трудность в том, что еще не выявлено ни одного тюркоязычного текста, относящегося к V-XII в. Но опираясь на возможные факты и интеллектуальное обоснование, Я. Дямичизаде приходит к выводу о бытности азербайджанского письменного языка в XI-XII вв. Т. Гаджиев, основывающийся на впечатлениях, полученных от М. Кашгарлы и Низами, придерживается того же мнения: "...еще до XI-XII вв.... существовал тюркско-азербайджанский литературный язык" (2;с.158-159)

10. "Город Гянджа, являющийся родиной поэта, был основан при арабах между 845-853/4 гг., но название свое получил от Ганзака, столицы Азербайджана существовавшего до арабского завоевания" (1;с.24). – Гянджа была основана во втором тысячелетии до н.э. Это название города никак не связано с Ганзаком, существующим в Южном Азербайджане в Тахти Сулеймане. Но некоторые историки указывают именно на то, что этот топоним перекочевал в Северный Азербайджан и стал именовать город. Если обратиться к источникам, написанным на грузинском и греческом языках, то можно проследить такую изменчивость топонима: Гандзак и Ганзак; на фарси и арабском – Кянзя, Гянзя, наконец – Гянджа (3;с.94)

11. "Тяжелым положением Гянджи после землетрясения воспользовался грузинский царь Димитрий, который разграбил разрушенный город и увез его ворота в Гелатский монастырь близ Кутаиси, где они находились еще и в XIX веке" (1;с.24). – Удача Димитрия объясняется тем что еще его отец Давид Строитель призвал в свою страну 40-тысячное кыпчакское войско, которое принесло и этому походу царя успех (3;с.295). Хотя в советской историографии господствовало мнение о том, что это именно Гянджинские ворота, бытует и отличное от этого убеждение: если пропускная способность захваченных ворот ограничивается прохождением лишь трех всадников, что не соответствует требованиям строевого хода. Ворота же города были рассчитаны на проход пяти всадников. Украденные ворота, являющиеся, по-видимому, принадлежностью какой-то усадьбы, постигла несправедливая участь: одна створка была расплавлена на крупный монастырский колокол, другой же частью накрыта могила одного из погребенных священников. Правда, неоднократно предпринимались попытки путем переговоров вернуть достояние древнего города, но результатов пока еще нет. ♦

Ədəbiyyat:

1. Бертельс Е.Э. Великий азербайджанский поэт Низами. Азернешр – 1940
2. Nizami Gəncəvi – 870. Məqalələr toplusu. Bakı – 2012.
3. Г.А.Гейбуллаев. К Этногенезу Азербайджанцев. Баку – Элм – 1991
4. B.Tuncay. Qafqaz albanlarının dili və ədəbiyyatı. "Qanun" nəşriyyatı – 2010
5. Z.Bünyadov. Azərbaycan tarixi
6. A.Masse. İslam. Bakı – 1992
7. В.Л.Величко. Кавказ-Русское Дело и междуплеменные вопросы. С.Петербург – 1904

Xülasə

Tagiyeva A.T.Əhmədov S.V. "Bertelslə dialog".

Məqələdə "Böyük Azərbaycan şairi Nizami" kitabının müəllifi ilə elmi disput, fikir mübaladəsi aparılır və bir çox tarixi faktlara aydınlıq gətirilir.

Summary

Tagiyeva A. T. Ahmadov. S. V. "Dialog with Bertels" in the article, was conducted disput, interchange of views with the author of the book "Great Azerbaijani poet Nizami" and clarified some historical facts.

Key words: Poet-philosopher, "Khamsa", contradictions, time.

Azərbaycan – Türkiyə əməkdaşlığından bütün bölgə və geniş coğrafiya faydalanır

Türkiyə və Azərbaycan bu gün nəinki regionda, eləcə də bütün dünyada bir-birinə ən yaxın və qardaş olan ölkələr kimi tanınmaqdadır. 25 il əvvəl Azərbaycanın müstəqilliyini ilk olaraq Türkiyə Respublikasının tanıması bu iki qardaş ölkə arasında bütün sahələrdə əməkdaşlığın sürətlə inkişafına və genişləndirilməsinə təkan verdi (7).

Türkiyə–Azərbaycan münasibətləri həm xalqlar arasında, həm də dövlət rəsmiləri və siyasətçilər tərəfindən daha çox ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən həyatı bir resept kimi verilən “Bir millət, iki dövlət” deyimi ilə bariz şəkildə xarakterizə edilir. Digər tərəfdən bu münasibətlərin təməlində tarixi, mədəni, milli, dini və digər ictimai-siyasi faktorların olması münasibətləri daha da dərinləşdirir. “Xalqlarımızın müəyyən dövrlərdə istəmədən

bir-birindən ayrı yaşaması qismətimizin tale yazısı olub. Qardaş Azərbaycan xalqı ilə əlaqələrimizin zəif olmasına baxmayaraq, qəlbimizdə kök salmış məhəbbət, isti duyğular könüldən-könülə yollar açıb. Dili bir, qanı bir qardaşlarımızın həsrətini uzun illər çəksək də, ümidlər ölməyib, xalqlarımızın bir-birinə qovuşacağı günü səbirsizliklə gözləmişik. Böyük türk oğlu, dahi Mustafa Kamal Atatürk hələ o zamanlar “Azərbaycanın sevinci – sevincimiz, kədəri kədərimizdir. Azərbaycan bizim qardaşımızdır” deyərək qardaş Azərbaycanın Türkiyə üçün nə qədər önəmli olduğunu bütün dünyaya bəyan etmişdir” (11). Müasir beynəlxalq münasibətlər sistemində Türkiyə–Azərbaycan münasibətlərinin “strateji ortağ” anlamında ortaya qoyulması isə bu münasibətlərin nə qədər hərtərəfli, çoxşaxəli

və qırılmaz olduğunu da təsdiq edir (1, sah. 12).

İndi az zaman içərisində genişlənən və özünü təsdiq edən bu əməkdaşlıq ilbəl inkişafda, istər iqtisadi, mədəni, siyasi, istərsə də strateji baxımdan daha yeni-yeni sahələri əhatə etməkdədir. Dünya iqtisadiyyatının hazırkı mərhələsində ölkələr arasında qarşılıqlı asılılığın aydın təzahürü də göstərir ki, hər bir ölkənin və regionun uğuru xeyli dərəcədə xarici ölkələrlə iqtisadi əlaqələrin qurulmasından və tənzimlənməsindən asılıdır (2).

Müstəqillik əldə edildikdən sonra Azərbaycan Respublikası ilə Türkiyə Cümhuriyyəti arasında əlaqələr həm də yeni dövrün əsasını qoydu. Türkiyənin ilk olaraq Azərbaycanı suveren dövlət kimi tanıması, ona maddi, mənəvi və siyasi cəhətdən arxa olması hər iki ölkəni dərin iqtisadi integrasiyaya qovuşdurdu. Azərbaycan 1995-ci ilə qədər ən çox Rusiyadan məhsul idxal etmişdi. XX əsrin son illərində isə ən çox mal idxal etdiyi ölkə Türkiyə oldu. Azərbaycan Respublikasının da qardaş Türkiyə ilə əlaqələrin genişlənməsinə çox böyük əhəmiyyət verməsi həm ölkənin, həm də bütün Qafqaz regionunun inkişafında mühüm bir mərhələdir (1, sah. 122). Xüsusilə də Ermənistanın Azərbaycana qarşı davam edən təcavüzü dövründə ölkələrimiz arasında genişlənən əlaqələr həm də tarixi reallıqların təsdiq etdiyi bir qərar idi. Əbəs yerə deyil ki, hələ 1992-ci ildə Naxçıvanda – Azərbaycan–Türkiyə sərhədində salınan həyati bir layihənin reallaşması və rəmzi adının “Ümid körpüsü” olması da bu reallıqlardan doğurdu (12). Türk dünyasının coğrafi bütönlüyünü təmin edən bu körpünün açılışında iştirak edən Türkiyənin o zamankı Baş naziri Süleyman Dəmirəl demişdir: “Bu körpü, sadəcə, Türkiyə ilə Azərbaycanı deyil, dünyanı, iki ayrı dünyanı, Avropayla Asiyayı, Avropayla Qafqazları – hamısını bir-birinə bağlayacaqdır. Məhz onu dəyərli edən də budur” (5). Naxçıvanla Türkiyə arasında salınmış Sədərək–Dilucu körpüsünün istifadəyə verilməsi ilə blokadanın

ağır fəsadlarının tədricən aradan qaldırılmasına, əhalinin maddi rifah halının yaxşılaşdırılmasına, muxtar respublikanın dünyaya tanılmasına, Qərbə integrasiyasına başlanmışdır. Eyni zamanda bu, Türkiyənin şərq vilayətlərinin inkişafına təkan vermiş, nəqliyyat əlaqələrinin inkişafı və beynəlxalq daşımalar üçün yeni istiqamət müəyyənləşdirilmişdir. Ulu öndərimiz Heydər Əliyev körpünün açılışı zərurətini belə xarakterizə edib: “Belə bir körpü tikmək bizim bir azərbaycanlı kimi, şəxsən mənim on illərlə qəlbimdə olan arzu idi, – bizi Türkiyədən ayırdılar, Türkiyə ilə bizim cəmisi 11 kilometr, o da Naxçıvanda, sərhədimiz var, bu sərhəddən Araz çayı keçir, heç bir şey mümkün deyildir, – bu fikir mənim qəlbimdə on illərlə yaşayırdı. Mən özümü xoşbəxt hesab edirəm ki, gördüyüm bütün başqa işlərlə bərabər, o ümid, həsrət körpüsünün qısa müddətdə tikilməsinin, yaranmasının təşəbbüskarı oldum. Naxçıvan Türkiyəyə açıldı” (5).

Bu gün də Türkiyə bütün sahələrdə Azərbaycanın ən yaxın strateji müttəfiqi kimi qalmaqdadır. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev ölkələrimiz arasında mövcud əlaqələri yüksək dəyərləndirib: “Bizim aramızdakı əlaqələr, demək olar ki, bütün sahələri əhatə edir. Bir daha qeyd etmək istəyirəm, – mən hesab edirəm və əminəm ki, həm Türkiyədə, həm Azərbaycanda bu fikirlə hər kəs razı olar, – bu gün dünya çapında Türkiyə və Azərbaycan qədər bir-birinə bağlı olan ölkələr yoxdur. Bu birlik bizim milli sərvətimizdir” (3).

İkitərəfli əlaqələr az qalabütün dünyanın qibtə etdiyi və nümunə götürdüyü səviyyədə davam edir. Martın 15-də Azərbaycan–Türkiyə Yüksək Səviyyəli Strateji Əməkdaşlıq Şurasının Ankarada keçirilən beşinci iclası da bunu bir daha təsdiqləməklə yanaşı, həm də əməkdaşlığın yeni hədəflərini müəyyənləşdirdi. Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın iclasda söylədikləri bunun bariz nümunəsi hesab edilə bilər. “Builki iclasımızın

Azərbaycanın müstəqilliyinin bərpasının 25-ci ilində keçirilməsi xüsusi məna daşıyır. Azərbaycanın müstəqilliyini tanıyan ilk ölkə olaraq ötən 25 ildə keçdiyiniz inkişaf yolu və əldə etdiyiniz müvəffəqiyyətlərlə bağlı biz də ən azı sizin qədər qurur duyuruq. Yüksək Səviyyəli Strateji Əməkdaşlıq Şurasının beşinci iclasına dəyərli qardaşım, hörmətli Əliyevlə birlikdə sədrlik etməkdən böyük məmnuniyyət duyuram. Bu gün apardığımız və aparacağımız müzakirələrin ölkələrimiz üçün xeyirli olmasını arzu edirəm" (4). Azərbaycan–Türkiyə Yüksək Səviyyəli Strateji Əməkdaşlıq Şurasının Ankarada keçirilən beşinci iclası həm də əməkdaşlığın yeni hədəflərini müəyyənləşdirdi. "Azərbaycan və Türkiyə bölgədə və dünyada mədəniyyətlərarası dialoqun, dinlər və məzhəblərarası sülhün dərinləşməsinə birgə töhfələr verir, islamfobiya qarşı birgə mübarizə aparırlar. Türkiyə dövlətinin və xalqının çətin bir vaxtında bu səfər Azərbaycanın dost və qardaş ölkəyə birmənalı dəstəyinin nümayişi idi" (6).

Dünyada global iqtisadi böhranın hökm sürməsi və son vaxtlar neftin qiymətinin 4 dəfə aşağı düşməsi bütün ölkələrdə olduğu kimi, Azərbaycanda da mənfi təzahürlərini göstərdi. Böhranın fəsadlarına və digər problemlərin gündəmə gətirdiyi amillərin təsirinə baxmayaraq, Azərbaycan və Türkiyə arasında ticarət dövriyyəsinin daha yüksək səviyyəyə çatdırılmasını nəzərdə tutan və reallıqlara söykənən qərarlar qəbul edildi. Azərbaycan–Türkiyə Yüksək Səviyyəli Strateji Əməkdaşlıq Şurasının Ankarada keçirilən beşinci iclasında da bildirildi ki: "2023-cü il üçün 15 milyard dollarlıq hədəfimizi qüvvədə saxlayırıq və bunu həyata keçirmək üçün lazım olan tədbirlər görülməkdir" (3).

Aydın ki, Azərbaycanın böhrandan çıxması üçün kifayət qədər potensialı var. Şərq–Qərb nəqliyyat dəhlizi vasitəsilə ilk konteynerlər artıq son məntəqəyə çatdırılıb. Hər iki nəqliyyat dəhlizinin mərkəzində yerləşməsi Azərbaycanın strateji mövqeyini təsdiq etdiyi kimi, həm də əlavə valyuta qazanmaq imkanlarını da genişləndirir. Bundan başqa, Türkiyədə Azərbaycan kapitallı "Petkim" şirkətinin fəaliyyət dairəsi genişlənir, enerji, kimya sənayesi və s. sahələrə aid əlverişli müqavilələr reallıqlara çevrilir.

Azərbaycan və Türkiyə arasında ticarət dövriyyəsinin ildən-ildə inkişafı da dinamik baxımdan maraqlı doğurur. Türkiyədən Azərbaycana idxalda ərzaq və kənd təsərrüfatı, elektrik cihazları və neft–kimya məhsulları, müxtəlif maşınlar və tibbi avadanlıq, inşaat–tikinti materialları, təbii ipək, ipək, tekstil və trikotaj malları, müxtəlif avtomobil hissələri, məişət avadanlıqları, metallurgiya məmulatları və mebel üstünlük təşkil edir. Azərbaycandan Türkiyəyə ixracda isə neft və neft məhsulları əsas yer tutur. Kiçik həcmdə pambıq məhlic, polietilen, şəkər çuğunduru da ixrac olunur. Azərbaycanın hazırda dünyanın 150-dən çox ölkəsi ilə ticarət əlaqələri vardır və Türkiyə Azərbaycanın əsas ticarət tərəfdaşlarından biridir (9).

İki ölkə qarşılıqlı sərmayə qoyuluşunun inkişafı üçün də yüksək hədəfləri ilə diqqət mərkəzindədir. Azərbaycanda təxminən 2 min 700 Türkiyə şirkəti fəaliyyət göstərir.

Ölkəmizdəki türk şirkətlərinin sərmayələri əsasən enerji, telekommunikasiya, bank, sığorta, nəqliyyat, qida ticarəti, toxuculuq, təhsil, mebel və tikinti materialları sektorlarında cəmlənib. Həmin sərmayələrin həcmi 9 milyard dollara çatmışdır ki, bunun da 6 milyard dolları enerji sektorunun payına düşür. İqtisadiyyatımıza investisiya yatan türk iş adamlarının sayında da artım nəzərəcarpacaq həddədir: bu günə olan statistika göstərir ki, ölkəmizdə 25 min nəfər türk vətəndaşı çalışmaqdadır (9).

Azərbaycanın Türkiyədəki investisiyaları da həm əhatə dairəsinə, həm də sanbalına görə diqqətçəkəndir. Bu investisiyalar ötən illərin statistikasındakı ən müxtəlif rəqəmlərlə xarakterizə olunur və hər il üçün ayrı-ayrılıqda yüz milyon dollar civarında müəyyənləşir. SOCAR-ın investisiyalarının dəyəri isə milyardlarla ölçülür. Xatırlatmaq yerinə düşər ki, 2013–2020-ci illərdə Türkiyəyə yönəldilən bu investisiyaların həcmi 17–20 milyard dollara çatacaqdır (10).

Hazırda uğurla gerçəkləşən enerji layihələrinin icrası daha global mövzudur. Bakı–Tbilisi–Ceyhan əsas ixrac neft kəməri, daha sonra "Şahdəniz" qazını Türkiyəyə çatdıran Bakı–Tbilisi–Ərzurum xətti iki ölkəni bir-birinə daha da yaxınlaşdırdı. Bu gün də nəhəng layihələrin həyata keçirilməsi uğurla davam etdirilməkdədir. İlin sonunda Bakı–Tbilisi–Qars dəmir yolu istifadəyə veriləcək. "Cənub qaz dəhlizi"nin Avropaya yolu da Türkiyədən keçəcək. Bu ölkənin ərazisi ilə 1850 kilometr məsafə boyu uzanan TANAP (Transanadolu qaz boru kəməri) nəinki iki qardaş ölkənin iqtisadi həyatında, eləcə də bütün Avropanın sosial və iqtisadi durumunda mühüm hadisə kimi dəyərləndirilməkdədir. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin dediyi kimi: "Türkiyə bu gün dünya miqyasında güclü ölkələr sırasındadır. Türkiyənin bütün dostları buna sevinirlər, ilk növbədə Azərbaycan xalqı buna sevinir" (4).

Son dövrlərdə neftin qiymətinin aşağı düşməsi Azərbaycanda qeyri-neft sektorunun inkişafını prioritet vəzifə kimi ortaya qoydu. Bu sahədə iri sərmayə qoyuluşları müsbət nəticələrini göstərir və Türkiyənin uzun illər boyu qazandığı təcrübə və imkanlardan bəhrələnməyi bariz nümunə kimi təsdiqləyir. Xüsusilə kənd təsərrüfatı, ərzaq məhsulları istehsalı, tikinti, kimya sənayesi, toxuculuq, turizm kimi sahələrdə əməkdaşlığın genişləndirilməsi, təcrübə mübadilələrinin aparılması, həm də birgə səylərin artırılması reallaşdırılır. Bu sahələrdə çalışan iş adamlarının yaxın əməkdaşlığı böyük qazanc gətirməklə iqtisadi əlaqələrin daha da gücləndirilməsi üçün geniş imkanlar, perspektivlər açır. Bu baxımdan Azərbaycan–Türkiyə Yüksək Səviyyəli Strateji Əməkdaşlıq Şurasının iclasında Naxçıvanın ixracat potensialının yüksək dəyərləndirilməsi də təqdirəlayiq hadisə oldu. Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan həmin xüsusda belə deyib: "İstər Naxçıvanın məhsullarını ölkəmizdə görmək, istərsə də onun turizm imkanlarından yararlanmaq mühüm istiqamətdir. Bilirsiniz ki, Naxçıvanda turizm baxımından çox önəmli məkanlar var. Vətəndaşlarımıza Naxçıvanı bu baxımdan öz səfər proqramlarına daxil edərek

gəzmələrini, xüsusilə duz mağaralarında müalicə olunmaları ilə bağlı təklifimi də xüsusi xatırladıram" (3).

Türkiyə ilə Azərbaycan arasında qarşılıqlı sərmayə qoyuluşunun hazırda 13 milyard dollar səviyyəsində olduğu və bunun 5 ildə 20 milyard dollar səviyyəsinə çatdırılacağına planlaşdırılması da gələcək perspektivlərin təkcə hədəfini müəyyənləşdirən fakt yox, həm də ölkələrimizin və regionun son illərdəki inkişaf tendensiyasının uğurlarından xəbər verir. Azərbaycan–Türkiyə iqtisadi münasibətləri həm ümumi həcmi, həm də əməkdaşlıq sahələri üzrə inkişaf edir və genişlənir. Bu gün iki qardaş ölkənin strateji tərəfdaşlığı bütövlükdə

Cənubi Qafqaz regionunda sülh və sabitlik, habelə iqtisadi tərəqqi üçün əsaslı zəmin rolunu oynayır (12). Türkiyənin Azərbaycandakı səfiri İsmayıl Alper Coşkunun mətbuata verdiyi olduqca inamlı açıqlama da bunu bir daha təsdiq edir: "Hazırda Bakı–Tiflis–Qars dəmir yolu layihəsi planlaşdırıldığı şəkildə davam etdirilir və bu ilin sonunda istifadəyə veriləcək. Bu layihə sayəsində həm ticari, həm də logistika baxımından əlaqələr daha da canlanacaq. TANAP layihəsi üzrə də işlər planlaşdırıldığından sürətlə aparılır. Birgə layihələrin icrasından yalnız Türkiyə və Azərbaycan deyil, hər iki tərəfin önəm verdiyi daha geniş coğrafiya faydalanacaq" (8). ♦

Ədəbiyyat:

1. H. Əliyev. MÜSTƏQİLLİYİMİZ ƏBƏDİDİR. 4-cü k i t a b. İyun, 1995 – noyabr, 1995. AZƏRNƏŞR, BAKI–1997. TÜRK XALQLARININ III DOSTLUQ, QARDAŞLIQ VƏ ƏMƏKDAŞLIQ QURULTAYININ İŞTİRAKÇILARINA. 30 sentyabr 1995-ci il, s. 311.
2. Türkdillli ölkələrin dövlət başçıları Naxçıvanda ulu öndərin abidəsini ziyarət etmişlər (Türkdillli ölkələrin dövlət başçılarının IX zirvə görüşündə iştirak etmək üçün Naxçıvanda səfərdə olan Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev, Türkiyə Prezidenti Abdullah Gül, Qazaxıstan Prezidenti Nursultan Nazarbayev və Qırğızıstan Prezidenti Kurmanbek Bakiyev oktyabrın 2-də türk dünyasının böyük oğlu, ulu öndər Heydər Əliyəv Naxçıvan şəhərinin mərkəzindəki abidəsini ziyarət etmişlər) // Xalq qəzeti. – 2009.–3 oktyabr.
3. Azərbaycan–Türkiyə Yüksək Səviyyəli Strateji Əməkdaşlıq Şurasının beşinci iclası keçirilib. Xalq qəzeti. – 2016.–16 mart.
4. Azərbaycan və Türkiyə prezidentləri mətbuata bəyanatlarla çıxış ediblər. Xalq qəzeti. – 2016.–16 mart.
5. Bir millət, iki dövləti birləşdirən "Ümid" körpüsü. "Şərq qapısı" qəzeti, 2013.–28 may
6. Ərəstü HƏBİBBƏYLİ: Azərbaycan Prezidentinin Türkiyəyə səfəri geosiyasi müstəvidən daha yüksəkdə dayanır. // Xalq qəzeti. – 2016.–19 mart.
7. Əhməd Davudoğlu: "İşğal altındakı Azərbaycan torpaqlarını öz torpağımız sayırıq və onların azad olunması üçün mübarizəmizi davam etdirəcəyik". Türkiyənin xarici işlər naziri Əhməd Davudoğlu APA-ya və Azərbaycanın bəzi digər xəbər agentliklərinə müsahibə verib // İki sahil. – 2009.–23 oktyabr. – N 199.
8. Türkiyənin Azərbaycandakı səfiri: "Yaxın zamanlarda Azərbaycanın Türkiyə iqtisadiyyatına qoyduğu kapitalın həcmi 17 milyard dollara çatacaq". Türkiyənin Azərbaycandakı səfiri İsmayıl Alper Coşkunun APA TV-yə müsahibəsi, 01 noyabr 2013.
9. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin idxal və ixraca aid məlumatları (2010–2015-ci illər üzrə).
10. Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin illik hesabatları (2014–2015).
11. Osman GEZEKER, "Özkaya Group" şirkətinin prezidenti. Vətənə və xalqa sədaqətlə xidmət onun ən yüksək amalı idi. "Xalq qəzeti". 15 dekabr 2011, s. 4.
12. Namiq QƏDİMOĞLU, Azərbaycan – Türkiyə: qardaşlıqdan doğan tərəfdaşlıq". "Xalq qəzeti". 9 iyun 2012, s. 10.

Резюме

Весь регион извлек выгоду из сотрудничества между Азербайджаном и Турцией. Развитие азербайджано-турецких отношений до уровня партнерства, не имеющего аналогов в мире, основывается на историческом фундаменте. В конце прошлого века, когда Азербайджан вновь обрел свою независимость, Турция первой признала её, и появились широкие политические и правовые возможности для развития отношений во всех областях. Будучи стратегическими союзниками, наши страны поддерживают позиции друг друга в различных международных организациях, выступают в защиту общих интересов. Состоявшиеся в последнее время официальные встречи Президента Турции Реджепа Тайипа Эрдогана и Президента Азербайджана Ильхама Алиева также являются достойным ответом на угрозы, направленные против единства тюркского мира.

Ключевые слова: Азербайджан, Турция, государство, независимость, отношения

Summary

Azerbaijan-Turkey cooperation in all geographical regions and a wide range of benefits.

Development of relations between Turkey and Azerbaijan up to the level of partnership, which have no analogues in the world, is based on the historical foundation. At the end of the last century, when Azerbaijan has gained its independence, Turkey was the first state to recognize it and extensive political and legal opportunities have emerged for the development of relations in all fields. Being strategic allies, our countries support each other's positions at various international organizations and advocate common interests at all levels. Recent official meetings held between the Turkish President Recep Tayyip Erdogan and Azerbaijani President Ilham Aliyev also can be regarded as an adequate response to threats against the unity of Turkic world.

Key words: Azerbaijan, Turkey, state, independence, relations

“İRŞAD” QƏZETİNDƏ MAARİF VƏ MƏDƏNİYYƏT MƏSƏLƏLƏRİ

İctimai-ədəbi və mədəni fikir tariximizdə dəyərli yer tutan “İrşad” mətbuat meydanına qədəm basanda Rusiya imperiyasının digər əraziləri kimi Azərbaycanda da siyasi vəziyyət kəskinləşmişdi. 1905-ci il başa çatmaqda idi. Çarizmin bir sıra güzəştlər vəd edən 17 oktyabr manifestini verdiyi vaxtdan iki ay ötürdü. “İrşad”da da qeyd olunduğu kimi, “Rusiyada sakin millətlər” “imperator əzəmin 17 oktyabrda verdiyi dəstxət hümayun”dan öz xeyirləri üçün istifadə etməyə çalışırdılar. O dövrdə Azərbaycanın sayca az, arzu və əməlcə böyük ziyalıları da yaranmış ictimai-siyasi şəraitdə millətin tərəqqisinə xidmət edən işlər həyata keçirmək üçün var-qüvvələrini əsirgəmədilər. Belə təəssübkeş millət övladlarının bir çoxunu ətrafına toplayan “İrşad” qəzetinin bütün fəaliyyəti boyunca elmin, təhsilin inkişafına, məktəblərin, qiraətxanaların, xəstəxanaların, mətbuat orqanlarının açılmasına, yeni dövrün tələblərinə uyğun dərsliklərin hazırlanmasına, mətbəələrin yaradılmasına, xalqın maariflənməsinə və ədəbi-mədəni zövqün yüksəldilməsinə xidmət göstərən yazıların nəşrinə say göstərməsi bu mənada tamamilə təbii idi. İrşadçılar millətin problemlərini həll etməyin, onu əsarətə, sükunətə sürükləyən cəhətdən qurtarmağın ən ümdə yolunu maarifin və mədəniyyətin inkişafında gördükləri üçün bu məsələləri daim diqqət mərkəzində saxlayırdılar.

Qeyd etdiyimiz kimi, 1905-ci ilin sonlarına doğru millətin inkişafı naminə çalışmaq, milli birlik arzusunu reallaşdırmaq üçün tarixi fürsət yaranmışdı. Təəssüflər olsun ki, bir müddət sonra baş verən ictimai-siyasi hadisələr göstərdi ki, güzəştlər vəd edən Oktyabr manifesti çarizmin aldadıcı siyasi oyunlarıdır. Tezliklə hakimiyyət qayda-qanunlarını yenidən sərtləşdirdi. Lakin çarizmin bütün qadağalarına baxmayaraq, ziyalılarımız çox çətin şəraitdə də fəaliyyətlərini davam etdirdilər.

“İrşad” qəzetinin baş redaktoru və sahib-imtiyazı Əhməd bəy Ağaoğlu vəziyyətin nə qədər acınacaqlı olduğunu təəssüf hissi ilə qələmə alırdı: “İşlərimiz pərişan, nə məktəb və nə mədrəsələrimiz var, nə elm və nə ədəbiyyat və çapxanəmiz var. Külli-ələmdən cahil, heç dövləti, ticarəti, sənəti, ziraəti, işlərdən və ixtiraətdən xəbəri olamayan biz müsəlman tayifəsi hüquq və ixtiyarat bərsində özgələrdən xar, zəliliz” (1).

O, “Bizə nə lazımdır” başlıqlı silsilə məqalələrində dövrün meydana çıxardığı bir sıra suallara cavab verməyə çalışır, mövcud problemləri araşdıraraq yazırdı: “Bugünkü gündə hər bir müsəlmandan sual olunsun ki, islama, müsəlmanlara nə lazımdır, la şək və la şübhə böylə cavab alıyır: islama, müsəlmanlara bu gün ən lazım olan elm, məktəb və həmiyyət; dünyada cümlə tayifənin diriligi, səadəti bu üç şeyin vasitəsilədir. Biz müsəlmanların bu zəlalət və xəvariqinə də səbəb genə bu üç şeyin bizdə olmamağıdır” (2).

Bir müddət Fransanın mərkəzində – Parisdə yaşayan, elmi biliklərə yiyələnən Ə.Ağaoğlu Avropanın təhsil sistemində və ictimai-mədəni həyatına yaxşı bələd idi. “Aləmi-islama bir nəzər” adlı məqaləsində o, doğma millətini Avropada sakin olan millətlərlə müqayisə edirdi: “...Yevropada misal Almaniyada yüz kişidən yüzü də Fransada, İngiltərədə və qeyr məmləkətlərdə yüzdə doxsan yeddisi əhli-səvad olduğu halda, biz müsəlmanların arasında min kişidən beşi səvadlı deyil, yəni yazı-pozu bilməyən, aya, sırf əvam, sırf cahil, sırf bisəvad olandan alim olarmı?” (3).

Onu da qeyd edək ki, “İrşad” qəzetində iştirak edən jurnalistlərin əksəriyyəti Azərbaycan xalqının inkişafı naminə çoxşaxəli fəaliyyət göstərirdi. İrşadçılar arasında ixtisasca pedaqoq olanlar da, ayrı-ayrı sahələr üzrə təhsil alanlar da vardı. Lakin hansı peşəyə yiyələnmələrindən, hansı sahədə çalışmalarından asılı olmayaraq irşadçıların çoxu həm də müəllimlik edirdi. Belə demək olar ki, o dövrün ziyalılarının çoxu xalqına xidmət göstərməyin bir yolunu da savad verməkdə, müəllimlik etməkdə görürdü. Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin “Cümə məktəbi” adlı məqaləsində oxuyuruq: “...Burada 150 nəfərə bəliq müəllimlərə rusca, türkcə dərs verilib, elmi-hesabdan dəxi məlumat verilməklə bərabər, hələlik Əhməd bəy Ağayev (Əhməd bəy Ağaoğlunun soyadı o zaman Ağayev idi – Z.F.) cənabları tərəfindən hamı qruplara bir yerdə olaraq tarixi-islama dair xütbələr oxunmaqda və bu vəchlə camenin daireyi-nəzər və məlumatı genişlənməkdədir” (5). M.Ə.Rəsulzadənin bəhs etdiyi 4-cü rus-müsəlman məktəbində yaradılan cümə məktəbi savadsız, yaşlı, zəhmətkeş, kasıb insanlara yazıb-oxumaq öyrətmək məqsədilə açılmışdı. Həmin məktəbi başqa ölkələrdə fəaliyyət göstərən cümə məktəbləri ilə müqayisə edən böyük vətənpərvər nəticədən narazı qalırdı. O, bütün müəllimləri birlik nümayiş etdirməyə, millət sevgisi göstərərək həftədə bir dəfə savadsız, maddi cəhətdən imkansız insanlara yazıb-oxumaq, elm öyrətmək üçün cümə məktəbində dərs deməyə, sahibkarları isə öz fəhlə və qulluqçularının bu məktəbə getmələrinə şərait yaratmağa çağırırdı.

“İrşad” qəzetinin nəşr olunduğu illərdə ali təhsillilərimizin sayı artmaqda idi. Lakin təəssüf ki, onların arasında xalqından ayrı düşən, ana dilinə xor baxanlar az deyildi. Bəziləri yalnız öz rahatlıqlarını düşünür, şəhərdən uzaq, məişət şəraiti ağır olan kəndlərdə işləməkdən boyun qaçırdılar. Görkəmli publisist Firudin bəy Köçərli “Qaranlıqda qalanlarımız” adlı məqaləsində elm və maarif kəsb edənlərimizin, xüsusilə cavan müəllimlərimizin əksəriyyətinin bir ildən artıq kəndlərdə qalıb müəllimlik etmədiklərini, qaranlıqda qalan, yəni təhsildən məhrum olan, yazıb-oxumaq bilməyən qardaşlarını elm nuru ilə ziyalandıraraq gözlərini açmaq əvəzinə, müxtəlif vasitələrlə on-

ların yanından qaçmağı, özlərini şəhərə salıb mənfəətli qulluq tapmağı böyük hünər bildiklərini qeyd edirdi: "Təəccüb budur ki, hansı bir ziyalı və mədəniyyətli müsəlman qardaşı dindirirsən, ahi-cigərsuz ilə deyir: "Millət əldən getdi, dinimiz puç oldu, sair tayfalar bizi qoyub irəlilədi. Gərəkdir çalışaq, gərəkdir rahatlığı özümüzə haram edək, milləti oya-dağ, onun uğrunda can və maldan keçək, ona tərbiyə verək, elm nuru ilə onu işıqlandıraq". Və bu qism lafı gəzəfdən dəm vurub boşboğazlıq edirlər" (4).

Qeyd edək ki, F.Köçerlinin həmin məqaləsi geniş müzakirələrə və mübahisələrə səbəb oldu. "İrşad"ın fəal yazarlarından biri, Qori seminariyasının məzunu, fəaliyyətə müəllimlikdən başlayan və demək olar ki, ömrünün sonunadək bu peşədən ayrılmayan Üzeyir Hacıbəylinin məqalədə irəli sürülən fikirlərə, problemlərə münasibəti çox maraqlıdır. O yazırdı: "Müəllim nədanlıq təbibidir: necə ki təbib mərazin mənbəyini tapıb azarı kökündən qətiməyə vadar, həmçinin müəllim əfəndi də cəhəlat mərazlərinə fürsət günlərində diqqət ilə aşına olub müəllimlik əyamında da millətin bəzi dərdlərinə əlac etməyə borcludur" (10).

Ü.Hacıbəyli ana dilində məktəb açmağın və gözlənilən nəticəni əldə etməyin vacibliyi qədər də müşkül məsələ olduğuna təəssüflənirdi: "Dilimizin heç bir imtiyazı yox və kəsbi-ruzi vasitəsi də yalnız bir rus dilidir. Bəs əlan müsəlmanca oxumağın füyuzatı-mənəvisi nə qədər çoxdursa, maddi köməgi də bir o qədər azdır ki, bu da cəmaətimizin bir çox hissəsini ana dilimizdə kəsbi-mərifət etməkdən çəkindirir. Aşkardır ki, bütün cəmaəti ana dilində olan məktəblərə təşviq və təğrib etmək üçün o məktəblərdən gözləniləcək maddi təminatı indidən təmin etmək lazımdır.

Bu çox mühüm məsələdir ki, mərifət və mədəniyyətimiz zənnimcə yalnız bir bunnan asılıdır" (11).

"İrşad"çılar qeyd edirdilər ki, çarizmin ikili siyasəti nəticəsində millətimiz təhsil səviyyəsinə görə hətta qonşu ermənilərdən və gürcülərdən də geri qalır. Ü.Hacıbəyli yazırdı: "Rus istibdadı isə bizi ağalılıq adətini tərkə məcbur edib qulluq sifətimizi daha da artırdı və bundan masəva mədəniyyət və məarif-həqiqi kimi qul-ağalığın bütün murdar və millət üçün aqibəti möhlük nəticələrini aşkar edən vasitələrdən bizi kəməli-ədələtlə məhrum edib bununla qulluğumuzun üstünə cəhəlatı dəxi əlavə etdi. Qonşularımızın mədəniyyət və məarif tərəfinə az-çox müsaid yolları var idi, onlar bu yollar ilə istifadə etdilər və bunun sayəsində öz əhvali-mövsifələrindən xəbərdar oldular. O səbəbdəndir ki, qulluq və əsarət iplərinin biri qırıldıqca onlar sərvərə gəlib digərlerini dəxi qırmaq üçün dartınırlar. Biz isə heç bir qırılan ip ilə istifadə etmək xəyalında belə olmuyoruz. Çünki cahiliz, nədan olduğumuzu anlamıyoz. Biz bu əhəmiyyətli zamanda dəxi öz-özümüzədən xəbərdar degiliz" (12).

Millətin nicatını oxuyub savadlanmaqda görən "İrşad"çıların bir istəkləri də bu idi: yalnız oğlan uşaqları deyil, qızlar da məktəbə cəlb olunsunlar. Çünki övlada tərbiyə verən, onu bir vətəndaş kimi yetişdirərək cəmiyyətə bəxş edən anadır.

Məktəblərin çox olmasının gələcəkdə millətin xoşbəxtliyinə səbəb olacağından arzu və ümidlə yazan Nəriman Nərimanov da bu məsələni xüsusilə qeyd edirdi: "Bədənə lazım olan kimi ağla və ruha yem lazımdır. Mədəniyyəti, məlumatı olmayan ana uşağın ağlına və ruhuna nə tövr siqal verə bilər? Hal-hazırda bu bir böyük məsələdir ki, hamı işlərimizi çətinləşdirir. Hay din islam zəifləsir! Hay millət nədanlıqda qalıb çürüyür deyib bağırmaqla bir şey olmaz... Tərbiyə, mədəniyyət və

tərəqqi yolu təbii olmaq üçün bu məsələyə artıq diqqət etməlidir" (9).

Ziyalılarımızın məarif sahəsində XX əsrin əvvəllərində xüsusi fədakarlıqla gördüyü işlər səmərəsiz qalmamışdır. Ü.Hacıbəylinin "Vaxtdır" adlı məqaləsində yazdığı kimi, artıq xalq bir qədər öz xeyrini və zərərinə anlamağa başlamışdı: "Odur ki bizim "ittifaq lazımdır" deyə nidalarımıza "məktəb vacibdir" kibi sədalərimizə hər tərəfdən "lazımdır və vacibdir" cavab həmahəngini alırıq. Lakin bu cavabları alıb da ötüb-keçiriz, guya məqsədimiz yalnız bir bu cavabları almaq imiş. Halbuki biz cəmaətin bu həmfikirliliyi ilə istifadə edib kəməli-cürətlə arzularını hüculə gətirməyə çalışmalıyıq. Bundan belə milləti xabi-ğəflətdə və nədanlıqda ittiham etməyə bizim heç bir haqqımız yoxdur. Çünki təkrar diyorum ki, millətimiz əlan hər bir islahatı qəbul etməyə hazırdır. Ancaq islahatın tətbiqi lazımdır. Lakin iş buradadır ki, bu islahatı tətbiq və icra etməkdən qabaq biz əvvəlcə özümüzə məlum və müəyyən bir yol və məslək ittixaz etməliyiz və islahatı da o məsləkə müvafiq və mütabiq olaraq işə qoymalıyıq" (13).

"Vacibdir" adlı məqaləsində isə Ü.Hacıbəyli yazırdı: "...iş buradadır ki, millət yolunda elmsiz cəmaətimizin iş görməyə artıq meyl və arzusu vardır, nəinki ürafamızın" (14). Müəllif bunun səbəbini Rusiyada hökm sürən bürokratiyada, yəni birini ağa, o birini qul edən idarəçilik sisteminin ürafamıza təsirində görürdü.

Dövrünün tanınmış publisisti – Ömər Faiq Nəmanzadə "İrşad" qəzetində "Ümidvar" imzası ilə çap olunan "Nə vaxtə qədər?" başlıqlı məqaləsində cəmaətimizin nədanlığından, hürriyyət və müsəvatın xeyrini qanmadığından şikayətlənirdi: "Dərd budur ki, Rusiyada bizdən çox döyülən, sögülən, bizdən artıq zəlif və həqir olan heç bir tayifə olmaya-olmaya yenə bizdən artıq o köhnə zülmələri xahiş edən qafil bir tayifə görünmüyor. Fəsubhənallah! Bu nə mərtəbə cəhəlat!" (15).

O, Nəmanzadə imzası ilə "İrşad" qəzetində işıq üzü görən "Millətpərəstlik zamanıdır" adlı publisistik məqaləsində yazırdı: "Bir Tağıyevdən səvayı hansı bir dövlətimiz özbaşına bir məktəb, bir mədrəsə, bir kitabxanə vücudə gətirib? Fəqərə cəmaətin pulu ilə, alın təri ilə dövlətlənən hansı bir bəyimiz, ağamız bir mədrəsə və məktəbə iki dükən və ya beş arşın bez vəqf edib. ...Hər yana baxsan, dövlətilərimiz, bəylərimiz öz kef və mənfəətlərindən səvayı heç bir şeyi fikir etmərlər" (16).

Qəzet və jurnalların nəşrlərində yaranan problemlərin, kitabların çap olunmamasının ən böyük səbəblərindən biri də maddi çətinliklərlə bağlı idi. Oxucuların azlığı, qəzet və jurnalların, kitabların alınmaması onsuz da maliyyə çətinlikləri ilə üzlaşan müəlliflərin vəziyyətini daha da ağırlaşdırırdı. M.Ə.Rəsulzadə olduqca aktual olan bu məsələyə diqqəti yönəldirdi: "Müsənnif görürsə ki, oxucu var, onun zəhmətləri hədəfə getmiyor, o sürətdə həvəsə gəlib, daha böyük iqdaminə girişib, daha yaxşı əsərlər meydana çıxaracaqdır.

Qardaşlar! Rusiya inqilabının meyvəsi olan bir az da olsa, bu hürriyyət əyyamından istifadə edib ədəbiyyatımızı irəllilətməliyiz ki, bu da ancaq bir az cibə zərbə vurmaqla olur. İştə iqdām, qardaşlar, iqdām!!" (6).

O dövrün ziyalılarının bir arzusu da qabaqcıl ölkələrdə olduğu kimi, oxumuş insanların toplaşdıqları, qəzetlər, kitablar oxuduqları, birlikdə xalqın inkişafı naminə işlər görmək üçün planlar qurduqları, müzakirələr apardıqları qiraətxanalar açmaq idi. Odur ki Bakıda qiraətxana açılması xəbərini böyük sevinclə qarşıladılar. M.Ə.Rəsulzadə yazırdı: "İyirminci qərinə çatdı. Cümlə millətlər tərəqqiyə üz çevirdilər.

İstibdad və zülmün inhidamına qəsd etdilər. Mədəniyyət yolları açıldı. Aralıqda tərəqqiyə sədd çəkən bəzi mümüaniət götürüldü. Hamısı götürülmədisə də, bir cüzi rəf edildi; məsələn: qəzetələrdən senzur götürüldüsə də, iki həftə zərfində mətbuat oqutə nəşrinə izn almaq mümkün oldusa da, amma qəzetələrin iki, ya üç nömrəsi çıxandan sonra bağlanılması dəxi təcübəyə mindi...

Bu münasibətlə islam qəzetləri dəxi bollaşdı. Çox şəhərlərdə birər qəzetə, jurnal nəşrinə iqdām edildi. Qəzetələrin artması oxucuların artmasına dəlil olmazmı? Oxucularımız varsa, qəzetə müştəqları bol isə bir "oxu" yeri, qiraətxanə açılması təbii olmazmı? Odur ki şəhərimizin hümmətli və qeyrətli cavanlarından bir firqəsi hümmət və qeyrət kəmərinu bağlayıb Bakıda "Nicat" adında bir qiraətxanə açdılar" (7).

"Qiraətxanələrimizə dair" adlı növbəti məqaləsində isə M.Ə.Rəsulzadə başqa bir problemin meydana çıxdığını təəssüflə bildirirdi: "İndi isə qiraətxanələrimiz başlamışdır: "oxucu yoxdur" – deyə

şikayət edirlər. Bu vaxta kimi cəmaət "qiraətxanə yoxdur" – deyə şaki idi, indi isə "cəmaət yoxdur" – deyə qiraətxanələr şikayətə başlamışdır" (8).

XX əsrin əvvəllərində ziyalıların böyük sevinclə qarşıladığı xəbərlərdən biri də "İrşad"ın əsas yazarlarından olan, bu qəzetin fəaliyyətində böyük xidmətlər göstərən Ü.Hacıbəylinin "Leyli və Məcnun" operasının 1908-ci ilin yanvarında tamaşaya qoyulması idi. Bu xəbər "İrşad" qəzetinin səhifələrində dövrün böyük mədəniyyət hadisəsi kimi qeyd olundu.

Qeyd etdiyimiz kimi, XX əsrin ilk onilliyində Azərbaycan ziyalılarının fədakarlığı nəticəsində ədəbiyyatın, mədəniyyətin, maarifin, təhsilin inkişafı istiqamətində böyük işlər görüldü. Bu sırada "İrşad" qəzetinin və onun vətənpərvər yazarlarının xidmətləri xüsusi qeyd edilməyə, təqdir olunmağa layiqdir. ♦

Ədəbiyyat:

1. Ə.Ağaoğlu: "Bizə nə lazımdır?", "İrşad" qəzeti, 12 yanvar 1906, №21.
2. Ə.Ağaoğlu: "Bizə nə lazımdır?", "İrşad" qəzeti, 29 dekabr 1905, №10.
3. Ə.Ağaoğlu: "Aləmi-islama bir nəzər", "İrşad" qəzeti, 20 noyabr 1907, №117.
4. F.Köçərli: "Qaranlıqda qalanlarımız", "İrşad" qəzeti, 2 mart 1906, №58.
5. M.Ə.Rəsulzadə: "Cümə məktəbi", "İrşad" qəzeti, 27 mart 1907, №40.
6. M.Ə.Rəsulzadə: "Rüstəmin yuxusu", "İrşad" qəzeti, 9 noyabr 1906, №260.
7. M.Ə.Rəsulzadə: "Qiraətxanə", "İrşad" qəzeti, 14 mart, 1906 №67.
8. M.Ə.Rəsulzadə: "Qiraətxanələrimizə dair", "İrşad" qəzeti, 7 aprel 1906, №84.
9. N.Nərimanov: "Dəbistan", "İrşad" qəzeti, 9 mart 1906, №64.
10. Ü.Hacıbəyli: "Niyə müəllimlər kəndlərdən qaçırırlar?", "İrşad" qəzeti, 16 mart 1906, №69.
11. Ü.Hacıbəyli: "Məktəb məsələsi", "İrşad" qəzeti, 12 oktyabr 1906, №240.
12. Ü.Hacıbəyli: "Mücahidlərə", "İrşad" qəzeti, 3 dekabr 1906, №277.
13. Ü.Hacıbəyli: "Vaxtdır", "İrşad" qəzeti, 3 avqust 1906, №182.
14. Ü.Hacıbəyli: "Vacibdir", "İrşad" qəzeti, 9 avqust 1906 №187.
15. Ö.F.Nəmanzadə: "Nə vaxtə qədər?", "İrşad" qəzeti, 17 aprel 1906, №91.
16. Ö.F.Nəmanzadə: "Millətperəstlik", "İrşad" qəzeti, 15 dekabr 1906, №286.

Резюме

Задачи образования и культуры в газете "Иршад"

Писатели газеты "Иршад" (1905-1908) с большим мужеством и фанатизмом призывали народ к освобождению от отсталости, инертности, невежества. Иршадцы, видя выход развития народа, продвижения в будущее уверенными шагами в прогрессе образования и культуры, всегда ставили эту задачу в центре внимания.

Газета "Иршад" до последнего количества вела борьбу против неграмотности и невежества. А.Агаоглы "Что нам надо?", Ф.Кочарли "Оставшиеся в темноте", У. Гаджибейли "Задача школы", М.Э.Расулзаде "Школа Джума", Н.Нариманов "Дебистан", О.Ф.Нəманзаде "До каких пор" и в других статьях, обсуждались и распространялись открытие школ, обучение всем наукам на нашем родном языке.

Ключевые слова: пресса, просвещение, наука, образование, писатели, интеллигенция

Summary

The writers of newspaper "Irshad" (1905- 1908) courageously and initiatively called the people to escape from ignorance, sluggishness and lagging behind. The writers of the "Irshad" kept constantly much attention to this problem as they saw the main way solving people's available problem, the salvation of ignorance keeping them in bondage in the development of the enlightenment.

The newspaper "Irshad" struggled against ignorance, illiteracy and obscurantism till its final number. In A.Aghaoghlu "What do we need?", F.Kocharli "Our ones who stayed in the darkness", U.Hajibeyli "The school issue", M.A.Rasulzadeh "Friday school", N.Narimanov "Dabistan", O.F.Nəmanzadeh "Untill what time?" and other articles they promoted to open new schools, to teach all the subjects in native language, to educate and discussed other issues.

Key words: press, enlightenment, science, education, writers, intellectuals

Azərbaycan peşəkar sirk sənətinin 70 illiyi ərəfəsində

Qədim köklərə malik Azərbaycan sirk sənəti xalqın mədəni həyatında, milli mədəniyyətin inkişafında böyük rol oynamışdır. Milli sirk sənəti yaranışından el-oba oyunları ilə, müxtəlif bayram və mərasimlərlə, idman hərəkətləri ilə sıx bağlı olmuş, at canbazarlarının, məzhəkəçilərin, kəndirbazların, el pəhləvanlarının çıxışları sirk elementlərinin zənginliyi ilə seçilmişdir. Bir sıra əsas janrları qədim dövrlərdə təşəkkül tapmış sirk sənəti ölkəmizdə böyük inkişaf yolu keçərək çağdaş dövrümüzdə xalqın qəhrəmanlıq ruhunu, zəngin milli adət-ənənəsini özündə ehtiva edən müstəqil və sintetik bir sənət növü kimi gəlib çatıb. Lakin ənənəvi sirk sənətinin tarixi çox-çox qədimlərə gedib çıxsa da, ölkəmizdə peşəkar sirk sənətinin yaranması hadisəsi nisbətən yaxın keçmişdə baş verib. Apardığımız araşdırmalar nəticəsində məlum olub ki, **Azərbaycanın peşəkar sirk artistlərindən ibarət ilk milli sirk proqramının premyerası 1946-cı il iyun ayının 12-də Bakı Dövlət Sirkində oynanılmışdır (1).** Deməli, ölkəmizdə peşəkar sirk sənətinin yaranması da məhz həmin tarixdən hesablanmalıdır.

Sözsüz ki, bu tarixi hadisə öz-özünə yaranmayıb. Azərbaycanlı sirk ustaları da ölkəmiz və xalqımız kimi bir sıra ictimai-siyasi hadisələrin şahidi və iştirakçısı olub, tarixi sınaqlardan keçiblər. Doğrudur, hələ ötən əsrin əvvəllərində – məşhur təlimçi Ələkbər Fərrux, sirk atletləri Sali Süleyman, Rəşid Yusifov (Rəşid Pəhləvan), məzhəkəçilər Yunus və Yusif Ağayev qardaşları kimi öz peşəkarlıqları ilə dünya səviyyəli sirk artistlərindən geri qalmayan azərbaycanlı sirk ustaları fəaliyyət göstərüb və təkcə ölkəmizdə deyil, bütün Qafqazda, hətta Avropada geniş şöhrət qazanıblar. Sirk tarixini araşdıran nüfuzlu sənətsünas Y.A.Dmitriyev azərbaycanlı təlimçi Ə.Fərruxun dövrünün ən istedadlı təlimçilərindən olduğunu, vəhşi heyvanlarla çıxışında yeni üsullar axtardığını, onların təbii

xüsusiyyətlərindən bəhrələnməklə işində bir vəhdətə nail olmağa çalışdığını qeyd edirdi (2, 218). Lakin sirk sənəti böyük istedad və yüksək əzmkarlıq tələb etdiyindən həmin dövrdə belə sənətçilərin sayı çox deyildi. Yalnız 1930-cu illərin əvvəllərindən etibarən Azərbaycanda fəaliyyət göstərən peşəkar sirk artistlərinin sayı artmağa, sənətkarlıq səviyyələri yüksəlməyə, sənətə yeni, istedadlı gənclər qədəm qoymağa başladılar. Belə gənclərdən çoxşaxəli istedadla malik pəhləvan, gimnast, akrobat Qasım Abdullayev, yüksək bədən elastikliyi nümayiş etdirən Qurbanəli Qulamov, güc akrobatı İsmayıl Mirzəyev, məşhur “Arnautovlar – havada uçan akrobatlar” nömrəsində voltijor-akrobat kimi çıxış edən Tamara Ramazanova, təlim görmüş itlərlə məzəli nömrə ifa edən Maral xanım (Oktyabrına İsmayıl qızı Şirinova), danışq janrını təmsil edən sənətçilər – Yusif və Yunus Ağayev qardaşları, İbrahim Hüseynov və Qəzənfər Məlikov (“Dayıoğlu və Bibioğlu”), Əhməd Anatollu (Ə.Səfərov) və Dadaş Şaraplı (D.Məmmədov), Əsəd və Məryəm Rzayevlər tamaşaçıların sevimlisinə çevrilmişlər.

1930-cu illərdən başlayaraq sirk artistləri mobil kollektivlər və yaxud o zaman adlandırıldığı kimi, briqadalar yaradaraq müxtəlif

marşrutlar üzrə respublikanın rayonlarında tamaşalarla çıxış edirdilər. Musiqi nömrələrinin, bədii qiraətçilərin də daxil olduğu heyətlərin proqramı əsasən sirk janrlarından ibarət idi. Bu briqadalarda pəhləvan attraksionu ilə Rəşid Yusifov, Qasım Abdullayev, ekssentrik akrobatika nömrəsi ilə Viktor Xelaya və Robert Dik, satirik nömrə ilə Məryəm və Əsəd Rzayevlər, akrobatlar K.Səfərov və E.Rəcəbov, klounlar M.Cəbrayilov və F.Mejlumbekov, "Azəri" bədii-akrobatika qrupu, illüziyaçı E.Həkim, E.Diveyko, "səs yamsılama" və "qurbağa-insan" nömrəsi ilə Əlişirin Əliyev, jonqlyor Valenti (Valentin Alekseyenko) və başqalarının çıxışları maraqla qarşılanırdı.

1940-cı ilin əvvəllərindən ölkəmizdə sirk üçün gənc kadrların hazırlanması işinə xüsusi diqqət yetirilməyə başlandı. Bir çox mədəniyyət evlərində, müəssisələrdə özfəaliyyət sirk dərnəkləri yaradıldı. Respublika pioner evində və Bakı şəhər pioner və məktəblilər parkında fəaliyyət göstərən dərnəklər bu sahədə daha böyük uğurlar qazanırdı. Uşaqlara sənətin sirlərini öyrətmək üçün Bakı sirkinə çalışan A.Zeltser-Okley, Robert Dik, Konstantin Berman, Kadir-Quliyam kimi təcrübəli sirk artistləri həmin dərnəklərə cəlb edilmişdilər. Respublika pioner evində fəaliyyət göstərən uşaqlardan ibarət sirk kollektivi qurduqları maraqlı proqramla müxtəlif yerlərdə tamaşaçıları qarşısına çıxırdılar. Belə özfəaliyyət dərnəkləri Azərbaycanda peşəkar sirkin formalaşmasında, bir sıra parlaq sənətkarların yetişməsində böyük rol oynadı. Sonralar Azərbaycan sirkinin bütün dünyada şöhrətləndirən jonqlyorlar Xosrov Abdullayev, Umar Xaliluyev, akrobatlar Fuad Nəzirov, Yuri Axmatovski, İlyas Məmmədov, musiqiçi-kloun Əli Əsgərov məhz həmin özfəaliyyət dərnəklərinin

yetirmələri idilər.

1941-ci ildə Azərbaycan SSR Xalq Komissarları Soveti yanında İncəsənət İşləri İdarəsinin əmri ilə ölkəmizdə ilk dəfə olaraq "Səhnədə sirk" təsərrüfat hesablı estrada kollektivi yaradıldı. Kollektiv əvvəlkilərdən onunla fərqlənirdi ki, burada artistlərin çıxışı adi konsert proqramı kimi deyil, sirk proqramlarına uyğun qurulur, stasionar sirkdəki kimi nömrələrin arasında səhnəyə kloun (Mikayıl Cəbrayilov) çıxırdı (3, 30).

Nəhayət, 1945-ci ildə, milli mədəniyyətimizin inkişafında və dünya mədəniyyətinə inteqrasiyasında misilsiz xidmətləri olan Üzeyir Hacıbəyli yeni bir təşəbbüslə – Azərbaycanda milli sirk proqramının hazırlanması təklifi ilə çıxış etdi. Bu ideyanı dəstəkləyən respublika rəhbərliyinin müraciəti əsasında 1945-ci ilin payızında SSRİ Nazirlər Soveti yanında İncəsənət İşləri üzrə Komitənin qərarı ilə Dövlət Sirkləri Baş İdarəsi Bakı Dövlət Sirkinə milli sirk proqramının təşkil olunub hazırlanmasına qərar verdi. Bununla əlaqədar Bakı Dövlət Sirki üzrə 22 oktyabr 1945-ci il tarixli 220 nömrəli əmrə deyilir: "§2. ...Tamaşaçıların kütləvi sirk sənətinə, xüsusilə də onun milli xalq növünə artan marağı, eləcə də Bakı Dövlət Sirkinin nəzdində fəaliyyət göstərən kolxoz filiallarındakı artistlərin yaradıcı heyətinin artması Dövlət Sirkləri Baş İdarəsini 1946-cı ilin iyun ayında Lenin ordenli Moskva Dövlət Sirkinə Azərbaycan milli sirk sənətinin təqdimatını keçirməyə ruhlandırmışdır. Böyük ictimai-siyasi əhəmiyyət daşıyan dövlət tədbiri, sözsüz ki, artistlərin yaradıcılıq inkişafı üçün geniş imkanlar açaraq onları Moskva təqdimatında iştirak etmək şərəfinə nail olmaq uğrunda səy göstərməyə sövq

edir. Baş idarənin sərəncamlarına əsasən, proqramın hazırlanmasına cəlb olunmuş Azərbaycanın aparıcı sirk ustalarına, bütün aktyor heyətinə repertuar, rejissor işi, nömrələrin tərtibatı, geyim, əlbisə, müvafiq ləvazimat və sairənin hazırlanması ilə bağlı maksimum yardım göstəriləcəkdir. Bakı Dövlət Sirkinin direktoru L.Asanov".

Milli sirk kollektivinin yaradılması işinə respublikanın aparıcı mədəniyyət xadimləri cəlb edilmişdi. Üzeyir Hacıbəyli proqramın hazırlanması prosesini yaxından izləyir, musiqi nömrələrinin seçilib notlara köçürülməsi, orkestrdə düzgün ifası məsələlərində sirk baş dirijoru S.İ.Semyonova yaxından köməklik göstərirdi. Ssenari müəllifi Süleyman Rüstəm, rejissorlar Soltan Dadaşov, Aleksandr Ponomaryov, baletmeyster Əminə Dilbazi, quruluşçu rəssam S.M.Yefimenko, dünya şöhrətli pəhləvan Sali Süleyman, eləcə də yaradıcı qrupun digər üzvləri gərgin iş şəraitində çalışırdılar.

Proqramın hazırlıq prosesinə xüsusi diqqətlə yanaşaraq təşkilatı işlərin daha sürətli getməsi, yüksək yaradıcılıq şəraitinə təminat məqsədilə hər bir nömrənin hazırlanmasına məsul şəxslər təyin edilmişdi. Müvafiq əmrə əsasən, rəqs ansamblı, akrobat, kəndirbaz nömrələri də daxil olmaqla "Toy" səhnəsinə, Ağayev qardaşlarının musiqili klounadasına, Şaraplı-Rzayev duetinə cavabdehlik rejissor Soltan Dadaşova, "Mirman" akrobatik duetinə, Şuriyə Səmədovanın "Kauçuk" nömrəsinə, Dadaş Şaraplının "klounada" nömrəsinə, eləcə də "akrobatik etüd" (Qorkovenko-Manasaryan) və "pers" (Mirzəyev, Manuçarov, Qorkovenko) nömrələrinə rəhbərlik rejissor A.Ponomarenkoya, "Sim üzərində rəqs" nömrəsi Yusif Ağayevə, "Zorxana" attraksionu Sali Süleymana tapşırılmışdı.

Amma proqramın hazırlığı prosesi heç də asan keçmirdi. Belə ki, 1945-ci ilin oktyabr-noyabr aylarında Bakıya böyük heyətlə qastrola gəlmiş Rusiya Federasiyasının Xalq artisti Vladimir Durovun rəhbərliyi ilə böyük proqram (4), 1946-cı ilin yanvarında isə İqamberdi Taşkenbayevin rəhbərliyi ilə Özbəkistanın milli sirk kollektivi (5) Bakı Dövlət Sirkində tamaşalar göstərir, gündüzlər isə məşq edirdilər. Bu səbəbdən gün ərzində məşq etməyə imkan tapmayan Azərbaycan kollektivinin artistləri yalnız gecələr, maneje boşaldandan sonra çalışırdılar.

Nəhayət, ilk tamaşa günü gəlib çatdı. 1946-cı il iyunun 12-də Bakı Dövlət Sirkində Azərbaycanın peşəkar sirk artistlərindən ibarət ilk Milli Sirk Proqramının premyerası oynanıldı. Bütün çətinliklərə baxmayaraq, azərbaycanlı sirk artistlərinin əzmkarlığı və ustalıq sayəsində milli sirk proqramı çox möhtəşəm alınmışdı. "Azərbaycan toyu" (bəzi afişə və proqramlarda "Toy") adlanan bu tədbir təkcə sirk sənətinin deyil, bütövlükdə Azərbaycanın milli mədəniyyətinin zənginliyini, rəngarəngliyini və gözəlliyini əks etdirdi. Proqramda məşhur kəndirbaz Rza Əlixan, sim üzərində rəqs edən "Ulduz" bacıları – Sona, Şəfiqə və Gülnaz, təlim görmüş itlərlə Maralxanım Şirinova, akrobat İsmayıl Mirzəyev, "Üç qardaş" akrobat nömrəsi ilə Nikolay Qorkovenko, Viktor Xelaya və Xosrov Abdullayev (o həmçinin maneje solo-jonqlyor nömrəsi ilə çıxırdı), kauçuk nömrəsi ilə Şuriyə Səmədova, ilanoyndan Sofu Cəfərov yüksək sənətkarlıq nümayiş etdirirdilər. Dadaş Şaraplı, Yunus Ağayev, Əsəd Rzayevin iştirakı ilə "Kosa-kosa", Yunus və Yusif Ağayev qardaşlarının "Nəsrəddin və Bəhlul Danəndə" yumoristik səhnələri, tamaşanın

finalında məşhur atlet Sali Süleymanın rəhbərliyi ilə pəhləvanlar qrupunun ifa etdiyi "Zorxana" səhnəsi kimi nömrələr tamaşaya xüsusi ab-hava gətirir, tamaşaçılarda ruh yüksəkliyi yaradırdı. Bütün tamaşa həm orkestr, həm də milli musiqi və rəqslərlə müşayiət olunurdu.

Proqram üç hissədən ibarət idi. Süjetli tamaşa şəklində qurulmuş birinci hissədə Azərbaycan toyunun – milli adət-ənənələrin rəngarəngliyi öz əksini tapırdı. Əsas rollarda sirk artistləri çıxış edirdilər. Proqramın məzmunu və sirk sənəti baxımından gözəl, bənzərsiz alınması xalq yazıçısı İlyas Əfəndiyevin tamaşa haqqında yazdığı resenziyada da qeyd olunur: "Azərbaycan sirk xalqımızdakı zəkanın, kəskin ağılın, tükənməz istedadın məhsuludur. Bu sirk əsasını xalqımızın böyük adət və ənənələri təşkil edir. Proqramı hazırlayan yoldaşlar bu cəhətdən olduqca böyük peşəkarlıq göstərirlər. Onlar xalq dühasının, xalq ruhunun yaratdığı bədii nümunələri, ecəzkar hərəkətləri Avropa sirk sənətinin nailiyyətləri ilə məharətlə işləmişlər" (1).

Azərbaycanın peşəkar sirk artistlərindən ibarət Milli Sirk kollektivinin Bakı Dövlət Sirkində anlaşıqla keçən tamaşaları başa çatdıqdan sonra kollektiv Moskvaya qastrol səfərinə yola düşdü. 1946-cı il iyun 3-də Lenin ordenli Moskva Dövlət Sirkinin manejeində Azərbaycan Milli Sirk kollektivinin ilk tamaşası baş tutdu (6). Kollektiv Moskvada ay yarımına yaxın işləyərək 150 mindən çox tamaşaçı toplaya bildi (7, 2). İlk Azərbaycan Milli Sirk kollektivinin Moskva qastrollarındakı böyük uğuru hökumətin də diqqətindən yayınmadı. SSRİ Nazirlər Kabineti yanında İncəsənət İşləri üzrə Komitənin xüsusi qərarı ilə sirk bütünü kollektivinə təşəkkür elan edildi, artistlərdən Yunus və Yusif Ağayevlər, Nikolay Qorkovenko, Ənvər Quliyev, Mikayıl Cəbraylov, İsmayıl Mirzəyev, dirijor Semyon Semyonov pul mükafatı ilə mükafatlandırıldı. Baş Sirkilər İdarəsinə tövsiyə edildi ki, Azərbaycan sirkinin bədii səviyyəsinin daha da yüksəldilməsi istiqamətində tədbirlər həyata keçirməklə bərabər, bu kollektivin təcrübəsi əsasında digər müttəfiq respublikalarda da milli sirk kollektivləri yaradılsın (8).

Proqramın uğurları bununla bitmədi. Sirk artistlərimiz həmin proqramı 1951-ci ilə qədər repertuarda saxlayaraq Sovetlər Birliyinin onlarca böyük şəhərində milli adət-ənənələrimizi yüksək ustalıqla nümayiş etdirər bildilər. Milli sirk proqramlarının yaradılması təcrübəsi özünü bütünlüklə doğrultduğu və respublikamıza böyük şöhrət gətirdiyi üçün 1959, 1966 və 1987-ci illərdə də Azərbaycanda

yeni heyatli, yeni məzmunlu sirk proqramları yaradıldı və SSRİ-nin bütün bölgələrində, habelə xarici ölkələrdə uğurla nümayiş olundu.

Bu proqramlarda çıxış edən sirk artistlərimiz ifa etdikləri parlaq sirk nömrələri ilə həm mütəxəssislərin, həm də tamaşaçıların ən yüksək qiymətini qazandılar. Azərbaycanın Xalq artisti Xosrov Abdullayev, əməkdar artistlər Fuad Nəzirov, Mansur Şirvani, Əli Əsgərov, həmçinin Cəmaləddin Zalov, Ağabala Rəsulov, Şəfiqə Baxşəliyeva, Səyavuş Şəfiyev, Sabir Səmədov kimi onlarca sənətçimizin adları incəsənət tariximizə qızıl hərflərlə yazıldı.

Azərbaycan milli sirkinin ənənələri bu gün də yaşamaqdadır. Bir qayda olaraq, yüksək sənətkarlıq nümayiş etdirən azərbaycanlı sirk artistləri bu gün dünyanın aparıcı sirklərində çalışır, nüfuzlu beynəlxalq festivallarda yüksək mükafatlar əldə edirlər. Belə sənətçilərdən Rusiyanın fəxri adlarına, dövlət mükafatlarına layiq görülmüş, Azərbaycanın və Rusiyanın Xalq artisti Tofiq Axundov, Rusiyanın əməkdar artistləri Murad Abdullayev, Rüşət Nəzirov, Rəfiq Əliyev, Rauf Rəsulov, beynəlxalq festivalların laureatı olmuş Maksim Müslümov, Aydın İsrailov, Allahverdi İsrailov, eləcə də Üzeyir Novruzov, Anar Həmzəyev, Erik İsrailov, Kamal Cəbrayilov, Əlixan Əlixanov, Anar Cəbrayilov, Elxan Əhmədov, Cəlal Cəlalov, Ələkbər Nəsirov və onlarca başqalarının adlarını çəkmək olar.

Azərbaycanın sirk ustalarının işini yüksək qiymətləndirən ulu öndər Heydər Əliyev çıxışlarının birində qeyd edirdi ki: "Sirk işinə özünü həsr etmək böyük istedad və cəsarət tələb edir" (9, 43). Xalqımızın məhz belə fədakar, istedadlı övladlarının sayəsində yaranmış **ilk Azərbaycan Milli Sirk kollektivinin, başqa sözlə, Azərbaycan peşəkar sirkinin 12 iyun 2016-cı il tarixində 70 ili tamam olur.** Xüsusi vurğulamaq istədik ki, bu yubiley öz əhəmiyyətinə görə təkcə Azərbaycan sirk sənəti üçün deyil, bütövlükdə milli mədəniyyətimizdən ötrü əlamətdar, tarixi bir hadisədir. Belə ki, sintetik sənət növü kimi incəsənətin az qala bütün növlərini özündə birləşdirən, adət-ənənələrimizin, milli dəyərlərimizin daşıyıcısı olan Azərbaycan sirki xalqımızın tarixi-mədəni inkişafının göstəricisidir.

Bu gün dövlət müstəqilliyinin üçüncü onilliyini yaşayan ölkəmiz qarşısında dünya mədəniyyətinə inteqrasiya, qloballaşmanın mənfi təzahürlərinə qarşı effektiv müqavimətin təşkili, azərbaycançılıq məfkurəsinin, milli dəyərlərin qorunub təbliğ edilməsi kimi vacib məsələlərin dayandığı bir zamanda milli peşəkar sirk sənətinin 70 illik yubileyinin yüksək səviyyədə qeyd edilməsi xüsusi aktuallıq daşıyır və Azərbaycan mədəniyyətinin tarixi nailiyyətlərinin əsl nümayişinə, bir bayrama çevrilirdi. ♦

Ədəbiyyat:

1. "Kommunist" qəzeti, 12 iyun 1946-cı il, №117.
2. Дмитриев Ю.А. "Прекрасное искусство цирка", М. 1996, "Искусство", 528 səh.
3. S.Mümtaz adına Azərbaycan Dövlət Ədəbiyyat və İncəsənət Arxivi, fond 582, siyahı 1, saxlama vahidi 2.
4. "Bakinski raboçi" qəzeti, 30 oktyabr 1945-ci il, №217.
5. "Bakinski raboçi" qəzeti, 11 yanvar 1946-cı il, №8.
6. "Pravda" qəzeti, 05 iyul 1946-cı il, №158.
7. Dövlət Ədəbiyyat və İncəsənət Arxivi, fond 582, siyahı 1, saxlama vahidi 1 – 08.05.1959-cu il tarixli arayışdan.
8. "Bakinski raboçi" qəzeti, 25 avqust 1946-cı il, №170.
9. Heydər Əliyev. "Müstəqilliyimiz əbədidir". B., 2005, Azər nəşr, 520 səh.

Резюме

В статье исследуется процесс становления Азербайджанского профессионального циркового искусства, а также история создания первого Азербайджанского национального циркового коллектива. Отмечается, что обращение творческой группы к духовным ценностям, многовековым творческим традициям, фольклору и обычаям народа, стало основой большого успеха коллектива. Обращая внимание читателей на приближающийся 70-ти летний юбилей Азербайджанского профессионального циркового искусства, автор считает очень важным, отметить эту знаменательную дату на высоком уровне и в дальнейшем уделять больше внимания на развитие этого вида искусства, имеющего большие перспективы на международной арене.

Ключевые слова: национальное цирковое искусство, творческие традиции, зарубежные гастроли, цирковые жанры, арена.

Summary

The library is a kind of activity on the formation of a culture of reading classes. Skills are acquired, the lessons readers new knowledge. It is very important to use interactive methods of learning the lessons of the traditional library. At library lessons it is possible to popularizing scientific fiction literature with the help of new methods of training. In this case readers get new knowledge the help of reading they try to achieve much more knowledge, skills and abilities.

Milli musiqimizin beynəlxalq arenada rolu

Azərbaycan Respublikasının mədəniyyət sahələrindən biri də musiqi sənətidir. Qədimliyi, rəngarəngliyi ilə seçilən musiqimiz insanlara xoş hisslər bəxş etməyə qadirdir. Musiqi mədəniyyətimizin tarixi qədim dövrlərə söykənir. Qobustan Dövlət Tarix-Bədii Qoruğunda yerləşən "Qavaldaş" adlı nümunə dediklərimizə sübutdur. Bu isə musiqi zövqümüzün daha ilkin dövrlərdən yarandığını ifadə edən göstəricilərdən biridir.

Musiqi sənətimiz dünya miqyasında çox öncələr tanınmağa başlayıb. Buna xarici səyyahların ölkəmizə səyahəti və milli sərvətlərimizlə tanışlıqları zamanı şərait yaranmışdı. Onların əsərlərində musiqimizin zənginliyinə dair çoxsaylı faktlarla rastlaşırıq; məsələn, XIX əsrdə Azərbaycana səyahət edən görkəmli yazıçı Aleksandr Düma Şamaxıda musiqiçilərlə tanış olmuşdu. Həmçinin fransız yazıçısı Jül Vern xanəndə Səttar haqqında mülahizələrini qələmə alıb. Hətta xarici şairlər xanəndələrimizə şeirlər həsr ediblər; məsələn, Sergey Yesenin Cabbar Qaryağdı oğlunun şərəfinə şeirlər yazıb. Ümumiyyətlə, musiqi yaradıcılığımızın beynəlxalq arenada mövqeyindən bəhs edən bir çox kitablar hazırlanıb. Bəstəkar Tofiq Bakıxanovun ərsəyə gətirdiyi "Azərbaycan və İran musiqiçilərinin qarşılıqlı əlaqələri" kitabı buna ən yaxşı misaldır.

1908-ci ildə "Leyli və Məcnun" əsəri ilə milli operanın əsasını qoyan dahi bəstəkar Üzeyir Hacıbəyov musiqi sənətimizi bütün dünyada tanıtdı. Bəstəkarın muğam sənətindən bəhrələnərək yaratdığı digər, "Koroğlu" operası da böyük tamaşaçı sevgisi qazandı. Adıçəkilən opera 1938-ci ildə Rusiyanın Moskva şəhərində keçirilmiş Azərbaycan incəsənəti dekadasında müvəffəqiyyət əldə etdi. "Müəllifin – Hacıbəyovun "Arşın mal alan" operettası Asiya, Afrika, Amerika və bir çox Avropa xalqlarının dilinə tərcümə olunmuş və milli musiqi mədəniyyətimizin klassik nümunəsi kimi hər yerdə böyük uğur qazanmışdır. Həmin operetta Nyu-York, Paris, London, Berlin, Ankara, Tehran, Qahirə, Varşava, Sofiya, Pekin və d. şəhərlərdə tamaşaya qoyulmuşdur. 2006-cı ilin sentyabrında Avstriyanın Vyana şəhərində tamaşaya qoyulan bu operetta avstriyalı tamaşaçıların çox dərin rəğbətini qazanmışdır" (2, 191). "Arşın mal alan" musiqili komediyası Ceyhun Hacıbəyov tərəfindən fransız və ingilis dillərinə tərcümə edilərək Paris və London şəhərlərində səhnəyə qoyulmuşdu. "Məşədi İbad" operettası ilə Yəməni teatrının bünövrəsi qoyulmuşdu, rejissor isə Əflatun Nemətov idi.

Musiqi aləmində bəstəkar Fikrət Əmirovun yeri xüsusilə önəmlidir. Həm də istedadlı tarzən olan görkəmli bəstəkar 1965-ci ildə İngiltərəyə səfəri zamanı "Bi-Bi-Si" radio və televiziya şirkətinin xahişi ilə Kembridj Universitetinin salonunda tar ifa etmişdi. Həmin vaxt onun repertuarına "Ay qız, ay qız, amandır" və "Küçələrə su səpmişəm" mahnıları daxil idi.

Azərbaycan musiqisində geniş fəaliyyətə sahib olan Rəşid Behbudovun rəhbərliyi ilə Mahnı Teatrının kollektivi Hindistanda baş tutmuş festivalda 20 konsert vermişdi. Belə ki, R.Behbudov, Z.Xanlarova, E.Rəhimova kimi sənətkarlar xarici ölkələrdə ölkəmizi müvəffəqiyyətlə təmsil etmişlər.

Odlar yurdu adlanan respublikamızın musiqi sənətində muğamın vacibliyini vurğulamaq gərəkdir. Muğamlar xanəndələr tərəfindən ifa olunur və xalq yaradıcılığımızın başlıca kəşfidir. "Muğam" sözü fars-ərəb-türk dillərində istifadə edilən "məqam" sözündən götürülmüşdür. Həmin "məqam" sözü isə simli alətlərdəki pərdə anlamına gəlir. Onu da qeyd edək ki, XIV əsrə kimi Yaxın Şərq xalqlarının eyni musiqi janrı olmuş, daha sonralar isə hər xalqın öz musiqi janrı meydana gəlmişdi. Muğam bütün Şərq xalqlarının yaradıcılıq sənətinə aiddir, türklərin, farsların, ərəblərin və hindilərin musiqi mədəniyyətində xüsusi mövqeyə malik olmuşdu. Azərbaycanlılarda muğam adı almış bu musiqi növü farslarda dəstgah, ərəblərdə makam, türklərdə təqsim, tacik və özbəklərdə şaşmakom və s. adlanır.

M.Nəvvab musiqiyə, estetik tərbiyəyə yüksək qiymət verib. "Vü-zuh – əl-əqrəm" (rəqəmlərin izahı) adlı əsərində o, Platon, Aristotel, Fərabî, İbn Sina, Urməvi, Pifaqor, M.Əbdülqadir kimi alimlərin musiqi haqqındakı fikirlərini təhlil etmiş, muğamlar, ümumiyyətlə, Azərbaycan musiqisi haqqında məlumat vermişdir" (1, 857). Muğam sənətinin inkişafına təsir göstərən şəxslər sırasında musiqişünas alimlərimiz Səfiəddin Urməvi və Əbdülqadir Marağayinin adını

lad əsasında əmələ gəlmişdir. Bu ladlar nəinki Azərbaycan muğam dəstgahlarının, hətta bütün musiqi janrlarının əsasını təşkil edir. Üzeyir Hacıbəyovun "Azərbaycan xalq musiqisinin əsasları" (1945; 1965; 1985 və s.) adlı fundamental tədqiqatı lad sistemlərindən bəhs edir" (6, 9).

Ümumiyyətlə, mədəniyyətimizin beynəlxalq arenada təbliği prosesində ümummilli lider Heydər Əliyevin, cənab Prezident İlham Əliyevin, Azərbaycanın birinci xanımı Mehriban Əliyevanın böyük xidmətləri olmuşdur. Bildiyimiz

qeyd etmək zəruridir. Fransız musiqişünası R.D'Erlanjenin "Ərəb musiqisi" adlı kitabında Səfiəddin Urməvinin "Kitab əl-ədvar" və "Risaleyi-Şərəfiyyə" əsərlərinin fransız dilinə tərcüməsi qeyd edilib. Eyni zamanda "Kitab əl-ədvar" əsərinin əlyazma nüsxələri Rusiyanın Sankt-Peterburq Universitetinin Şərq fakültəsinin kitabxanasında, İstanbul, Nyu-York, London muzeylərində, Oksfordun Bodli kitabxanasında və digər yerlərdə mühafizə edilir. Əbdülqadir Marağayinin əsərlərinin əlyazmaları isə Türkiyənin İstanbul şəhərindəki Nuriəsməniyyə kitabxanasında və Hollandiyanın Leyden şəhərində yerləşən Oksford kitabxanasında qorunur.

Muğam sənətinin tarixinə nəzər yetirdikdə ta qədimdən bu günə kimi geniş inkişaf yolu keçdiyini görürük. Keçmiş zamanlardan xanəndələr tərəfindən muğam üstə Nizami, Xaqani, Nəsimi, Füzuli kimi Şərq poeziyasının görkəmli nümayəndələrinin qəzəlləri ifa olunurdu. Məşhur xanəndələrimiz Hacı Hüsü, Məşədi İsi, Səttar, Əbülhəsən xan İqbal, Əbdülbaqi Zülov, Cabbar Qaryağdı oğlu, Mirzə Məhəmməd Həsən, Məlibəyli Həmid, Məşədi Məmməd Fərzəliyev, Bülbül, Seyid Şuşinski, Zülfü Adıgözəlov, Xan Şuşinski, Məşədi Məhəmməd Fərzəliyev Varşava, Tiflis, Moskva və digər şəhərlərdə olmuş və muğamımızı məharətlə ifa etmişlər. Bu isə muğamımızın dünya miqyasında təbliği prosesinin parlaq göstəricisidir. "Azərbaycanda muğam dəstgahları "Rast", "Şur", "Segah", "Çahargah", "Bayatı-Şiraz", "Şüşter", "Hümayun" və s. ibarət olub yeddi

kimi, ölkəmizdə mədəni sərvətlər qorunur, ondan istifadə xüsusi qanunlarla tənzimlənir, mədəniyyət xadimlərinin qayğısına qalınır. Ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən əsas qoyulan mədəniyyət siyasətində musiqi sənətimiz də xüsusi yer tutur. Bu əsasda dahi şəxsiyyətin bir ifadəsinə nəzər yetirək: "Bizim xalqımızın böyük musiqi mədəniyyəti tarixi var. Azərbaycan xalqının qədim dövrlərdən indiyə qədər yaşayan xalq musiqisi, xalq mahnıları, Azərbaycan muğamları milli sərvətimizdir" (7).

Danılmaz həqiqətdir ki, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, Azərbaycanın birinci xanımı, YUNESKO-nun və İSESKO-nun xoşməramlı səfiri Mehriban Əliyevanın təşəbbüsləri muğam sənətimizin beynəlxalq aləmdə tanınmasında mühüm rol oynadı. Mehriban xanım Əliyevanın təşəbbüsü ilə möhtəşəm muğam konsertləri, müsabiqələr keçirilir, “Azərbaycan muğamı” multimedia toplusu hazırlanıb. “Muğam aləmi” və “Muğam haqqında əlyazmalar toplusu”nun nəşri dövlətimizin muğam sənətinə diqqətinin digər bir göstəricisidir. YUNESKO 2003-cü ildə Azərbaycan muğamını “bəşəriyyətin şifahi və qeyri-maddi irsinin şah əsəri” elan edib.

Azərbaycan musiqisinin təbliği prosesində Heydər Əliyev Fondunun, Azərbaycan Mədəniyyətinin Dostları Fondunun rolu əvəzsizdir. Bu əsasda baş tutan festivallar, konsertlər xarici və yerli vətəndaşlar üçün olduqca maraqlıdır. Azərbaycan Mədəniyyətinin Dostları Fondunun keçirdiyi tədbirlərə “İpək yolu – I Simfonik və Kamera Musiqisi Festivalı” və digər tədbirləri aid etmək olar.

2013-cü ildə Fransanın Paris şəhərindəki “Azərbaycan evi” ilk Azərbaycan muğam gecəsini təşkil etmiş və konsertə Fransanın müxtəlif şəhərlərindən tamaşaçılar qatılmışlar. 2014-cü ildə də Fransanın Paris şəhərində Heydər Əliyev Fondunun təşkilatçılığı və Azərbaycanın Fransadakı səfirliyinin dəstəyi ilə “Azərbaycan şəhərciyi” layihəsi baş tutub ki, burada muğam və xalq mahnılarımız ifa olunub. Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə Heydər Əliyev Mərkəzində “Muğam” televiziya müsabiqəsi, “Muğam aləmi” Beynəlxalq Muğam Festivalı, Azərbaycan Milli Konservatoriyasında

Respublika Muğam müsabiqəsi və s. bir çox layihələr həyata keçirilib. Beynəlxalq Muğam Mərkəzinin inşa edilməsi isə dövlətimizin muğam sənətinə böyük qayğısının təzahürüdür.

Heydər Əliyev Fondunun təşkilatçılığı ilə musiqi yaradıcılığımız xarici ölkələrdə təbliğ edilir. Üzeyir Hacıbəyli Beynəlxalq Musiqi Festivalı, Qəbələ Beynəlxalq Musiqi Festivalı və digər layihələr reallaşdırılır. 2014-cü ildə Fransanın Syam qəsridə keçirilən Syam festivalı Azərbaycan milli musiqisinə həsr olunub. “Parisin ürəyində Azərbaycan musiqisi” adlı klassik musiqi gecəsi, “Parisin ürəyində Azərbaycan etno-caz musiqisi” adlı konsert proqramı, Fransanın Kann şəhərində Azərbaycanın Mədəniyyət günləri çərçivəsində təşkil edilmiş “Azərbaycan musiqi gecəsi”, İtaliyanın Florensiya şəhərində incəsənət ustalarımızın konserti və s. tədbirlər bu əsasda olduqca maraqlıdır.

Həm Şərq, həm də Qərb ölkələrində dərin izlər qoymuş sənətkərlərimizin hər biri Azərbaycan milli musiqisini beynəlxalq arenada tanıtmışlar. Üzeyir Hacıbəyov, Rəşid Behbudov, Fikrət Əmirov, Fərhad Bədəlbəyli, Fidan və Xuraman Qasımovalar, musiqi sənətimizi qüvvətləndirən digər korifeylər dünyanın bir çox bölgələrində çıxış etmişlər. Eyni zamanda Mstislav Rostropoviç, Bella Davidoviç, Dmitri Şostakoviç kimi musiqi aləminin seçilmiş adları paytaxt Bakıda konsertlər, açıq dərslər vermişlər. Beləliklə, Azərbaycanın musiqi sənətinin təbliğ olunması onun xarici dövlətlərlə beynəlxalq mədəni əlaqələrinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir. ♦

Ədəbiyyat:

1. Mədəniyyət tarixi və nəzəriyyəsi. Ali məktəblər üçün dərslik / M.C.Manafova, N.T.Əfəndiyeva və S.A.Şahhüseynovanın ümumi redaktəsi ilə. Bakı: “Sabah” nəşriyyatı (2008), 2010, 876 s.
2. Beynəlxalq mədəni əlaqələr. Ali məktəblər üçün dərslik / M.C.Manafovanın və N.T.Əfəndiyevanın redaktəsi ilə. Bakı: “Sabah” nəşriyyatı, 2008, 660 s.
3. Mədəniyyətimizin və mədəni incələrimizin hamisi. Bakı: “Nurlar” Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi, 2007, 424 s.
4. Şuşinski F. Azərbaycan xalq musiqiçiləri. Bakı: “Yazıçı”, 1985, 477 s.
5. Əhməd V. Əfsanəvi tarzən. Bakı: “Müəllim”, 2010, 186 s.
6. Axundov İ. Azərbaycan muğamları. Monoqrafiya. Bakı: “Mütərcim”, 2015, 96 s.
7. Naxçıvan Muxtar Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin mətbuat xidməti. Muğam sənəti Azərbaycan xalqının milli sərvətidir/ <http://www.serqqapisi.az/index.php/humanitar/m-d-niyy-t/7803-mugham-saenaeti-azaerbaydzan-khalg-n-n-milli-saervaetidir/> qaynaq
8. <http://www.heydar-aliyev-foundation.org/az/search?s=mu%C4%9Fam>

Резюме

Роль народной музыки в международной арене.

В представленном тексте говорится, об агитации нашей профессиональной национальной музыки в за рубежом странах. В настоящее время азербайджанский мугам известен и знаменит во всём мире. Так, с поддержкой Фонда Гейдара Алиева наша национальная музыка получила известность во всем мире.

Ключевые слова: Национальная музыка, мугам, азербайджанские музыканты за рубежом, Мехрибан Алиева, Фонд Гейдара Алиева.

Summary

The role of our national music in international arena.

The proposed article is about the process of national music promotion in foreign countries. At present the Azerbaijani Mugham is very popular around the world. So our national music is known around the world with the Heydar Aliyev Foundation's support.

Key words: Our national music, mugham, Azerbaijani musicians abroad, Mehriban Aliyeva, Heydar Aliyev Foundation.

ХОРОВАЯ МУЗЫКА В ТВОРЧЕСТВЕ РАМИЗА МУСТАФАЕВА (к 90-летию со дня рождения)

В 2016 году мы вспоминаем видного азербайджанского композитора, хормейстера и общественного деятеля Рамиза Мустафаева. Более 60 лет своей жизни он посвятил беззаветному служению искусству. Неиссякаемый запас энергии и трудолюбия, индивидуальное своеобразие, суровый драматизм и глубокие душевные переживания – таковы основные черты творчества Р.Мустафаева. Р.Мустафаев родился 16 октября 1926 года в городе Чарджоу Туркменской Республики в семье известного деятеля просвещения Гаджи Мустафаева. Через год семья переехала в Баку. Ещё с юношеских лет внимание Р.Мустафаева привлекает музыка и театр, переживавшее в те годы в Азербайджане творческий подъём. Ещё учась в общеобразовательной школе он заканчивает 3-х годичные музыкальные курсы по классу кларнета. Но этого было недостаточно для честолюбивого и целеустремлённого молодого человека, всей душой преданного искусству. В 1941 году Р.Мустафаев поступает в театральный техникум и сразу же с головой окунается в театральную жизнь столицы, активно участвуя в постановках Театра Юного Зрителя. После окончания театрального техникума, с 1943 по 1948 год Р.Мустафаев работает актером в Азербайджанском драматическом театре, где создает немало запоминающихся образов. К счастью обнаруживается, что начинающий актёр обладает сильным и красивым голосом. Постепенно интерес к музыкальному искусству берет вверх над театром. И в 1948 году Р.Мустафаев поступает в Азербайджанскую Государственную Консерваторию в класс выдающегося певца, Народного артиста СССР, профессора Бюльбюля. Но и здесь талантливый юноша не прекращает свои поиски: его серьёзно увлекает композиторское творчество. В результате Р.Мустафаев окончивает консерваторию по двум специальностям: по классу вокала (1952г.) и по классу композиции (1957г.). Искусству композиции Р.Мустафаев обучался в классе замечательного педагога Бориса Зейдмана. Таким образом, Р.Мустафаев – единственный в своем роде азербайджанский композитор, кто имеет три специальности: артист театра, вокалист и, наконец, композитор (не считая того, что он закончил музыкальные курсы по классу кларнета). Такой конгломерат специальностей не мог не отразиться на творческом потенциале композитора. Вместе с тем, неудивительно, что ближе всего к композитору оказались именно сценические жанры – оперы, оперетты, вокально-симфонические произведения и т. д. Специфика этих жанров была ему полностью подвластна.

Самым большим достижением автора следует признать его оперу "Вагиф". Опера "Вагиф" (1960г.), написанная по пьесе С.Вургун (либретто Ф.Мехтиева) – образец отточенного композиторского мастерства автора. Музыкальный материал оперы нельзя не признать самобытным и ярким. "Вагиф" – опера серьезная, масштабная, полная внутреннего драматизма и насыщенности. Она во многом

продолжает традиции великой оперы У.Гаджибекова "Кероглы". В 1962 году, за оперу "Вагиф", Р.Мустафаев был удостоен звания Лауреата Всесоюзного конкурса молодых композиторов.

Интересно заметить, что к жанру оперы композитор обратился ещё в своей дипломной работе. Это была одноактная опера "Ширин" (1957г.), написанная по мотивам пьесы "Фархад и Ширин" С.Вургун. И в первой же опере Р.Мустафаев сумел привлечь внимание своих коллег и слушателей тонким пониманием специфики оперного жанра и проникновенной лирикой созданных музыкальных образов.

Чуть позже, в 1962 году, к 100-летию со дня рождения М.А.Сабир, Р.Мустафаев пишет одноактную оперу "Хан и пахарь", а в 1964 году – детскую радио-оперу "Упрямый козел" на либретто Т.Эльчина. Жанр радио-оперы всерьёз заинтересовывает композитора и в 1965 году он создает радио-оперу "Полад" по либретто Э.Алибеяли. Р.Мустафаев автор ещё одной оперы – "Айдын" (1979г.), написанной по мотивам пьесы Дж.Джаббарлы (либретто А. и Т.Бадалбеяли). К сожалению, эта опера так и не увидела большой сцены.

Р.Мустафаев активно трудился и в жанре музыкальной комедии. Он автор 6 музыкальных комедий. Первую из них он написал в 1958 году, в соавторстве с другим замечательным азербайджанским композитором – В.Адигезаловым. Это – "Гаджи Гара", написанная по мотивам пьесы М.Ф.Ахундова. Следующие музыкальные комедии – "Ахыры йахшы олажаг" (либретто – Р.Зека, 1968г.), "Гоншу оьлан" (либретто – А.Ализаде, 1974г.), "Алмас" (либретто Дж. Мамедова по пьесе Дж. Джаббарлы, 1976г.), "Мясмя ханым дауимдыр" (либретто – Дж.Мамедов, 2002г.), "Волга"лы жапан" (либретто – А.Гудрет и Дж. Мамедов, 2004г.). Они стали неизменным атрибутом и украшением сцены азербайджанского театра музыкальной комедии на протяжении многих лет, вплоть до сегодняшнего дня. Во всех музыкальных комедиях композитора в первую очередь нашли отражение традиции песенного жанра, в котором он работал очень активно.

Жанр оперы и оперетты, не единственные жанры в которых плодотворно работал Р.Мустафаев. Он автор 8 симфоний для БСО. Симфоническую музыку Р.Мустафаева отличает драматургическая насыщенность, грамотное построение музыкальной формы (в соответствии с замыслом автора), прекрасное владение "симфоническим письмом", знание возможностей оркестра и др. Р.Мустафаев является также автором 2 симфонических поэм для БСО: "Целина" (1953г.) и "Физули" (1961г.), а также 5 вокально-симфонических поэм – "Мирза Фатали Ахундов" (совместно с В.Адигезаловым), "Сабухи" (1964г., совместно с В.Адигезаловым), "Бу ган йердя галмаз" (сл. М.Исмаила), "Нядян йарандын" (сл. А.Джавада) и "Физули" (сл. Х.Зии). Каждое симфоническое произведение Р.Мустафаева пронизано глубинным национальным мелосом.

Р.Мустафаев часто обращался и к вокально-симфонической музыке. Им написано 9 ораторий, каждая из которых – весомый вклад в хоровую музыку Азербайджана. В 1967 году Р.Мустафаев написал пятичастную ораторию “Октябрь” на слова Р.Рзы для солиста, смешанного хора и симфонического оркестра. В 1979 году он создает ораторию “Нариман Нариманов” (сл.Н.Гасанзаде) для солистов, смешанного хора и симфонического оркестра, в 1981 – ораторию “Мать” (сл.Наби Хазри) для солиста, смешанного хора и симфонического оркестра, в 1982 году пятичастную ораторию “Гусейн Джавид” (сл.Р.Зека), написанную к 100-летию со дня рождения выдающегося писателя и драматурга. В 1983 году Р.Мустафаев пишет ораторию “Мой современник” (сл.Наби Хазри) для солиста, хора и симфонического оркестра, в 1985 году ораторию “Убежденность” (сл.Наби Хазри) для солистов, смешанного хора и симфонического оркестра, в 1990 году пятичастную ораторию “Низами” (сл.Р.Зека) для солиста, хора и БСО, посвященную 850-летию со дня рождения поэта. Далее были созданы две масштабные оратории “Салатын” (сл.Наби Хазри, 1992г.) и “Мухаммед и Лейла” (сл.Б.Вагабзаде, 2000г.).

Изучая вокально-симфоническое творчество композитора, с первой же минуты становится ясным, что Р.Мустафаев – композитор с четко выраженной гражданской позицией: его волнует тема Родины, тема судьбы своего народа. Безусловно, на это отложил отпечаток и опыт работы с 1948 года художественным руководителем Хора Радио и Телевидения. В общей сложности на этом непростом поприще Р.Мустафаев проработал до дня своей кончины, ровно 60 лет! Такая привязанность не могла не отразиться на творческих вкусах композитора. Можно даже сказать, что именно этот жанр стал путеводной звездой композитора на протяжении всей его жизни. Будучи сам профессиональным вокалистом и композитором, ему удалось в процессе практической работы с хором, глубоко изучить специфику жанра. В результате чего, он является автором ярких, и удивительно “удобных” для хора произведений, а это удается не каждому, даже очень талантливому композитору. Не говоря уже о том, что в процессе практической деятельности Р.Мустафаев приобрел еще одну специальность – профессиональный хормейстер.

Р.Мустафаев также автор 7 кантат: “О партии” (сл. Т.Эльчина, 1962г.) для солистов, смешанного хора и симфонического оркестра; “Тарас Шевченко” (сл. Р.Зека, 1964г.) для солиста, смешанного хора и симфонического оркестра; “Слава русскому народу” (сл. Р.Зека, 1965г.); “Кура-Апшерон” (сл. Р.Зека, 1969г.) для смешанного хора и симфонического оркестра; “Торжественная кантата” (1972г., сл. Р.Зека); “Справедливость с тобой, Азербайджан” (сл. Х.Зия, 1980г.) и “Самед Вургун” (сл. И.Джошгуна, 1986 год).

Им также написаны 6 од: “Ода Ленину” для смешанного хора и ф-но (1962г., сл.Р.Рзы); “Азербайджан” (сл.Р.Зека); “Знамя Азербайджана” (сл. И.Этибара); “Клятва” (сл. И.Этибара); “Стою на пограничном посту” (сл. Ю.Гасанбека) и последняя ода “Щцняр маршы”, посвященная национальному лидеру, бывшему президенту республики Гейдару Алиеву.

Р.Мустафаев является автором “Баятылар” (1973 г.) и 10 миниатюр для хора а`capella на слова Б.Вагабзаде (1977г.). В целом у него более ста капельных хоров. Перу Р.Мустафаева принадлежит большое количество обработок азербайджанских народных песен для хора. Кроме того, он автор более 500 романсов и песен, завоевавших широкую популярность среди ценителей вокального искусства, как например “Золотые руки”, “Абшерон”, “Я бакинский рабочий”, “Гюльнара”, “Песня о Родине”, “Бакинские звезды”, “Твои глаза”, “Вспоминаю тебя, мама” и др.

Творчество Р.Мустафаева внесло весомую лепту в дело развития хорового искусства Азербайджана, заметно обогатило хоровую культуру страны. Следуя традициям У.Гаджибекова, он опирался в своем творчестве в первую очередь на традиции и закономерности азербайджанской народной музыки, органично сочетая их с современными мировыми достижениями в области композиторского искусства. При этом он никогда не уходит от своих национальных “корней”, не поддавался никаким экспериментам. Народный артист республики, обладатель ордена “Шющрат”, профессор Р.Мустафаев – композитор, занявший достойное место в истории музыкальной культуры страны. ♦

Ədəbiyyat:

1. Zemfira Qafarova. “Ramiz Mustafayev”. Monoqrafiya. B.: “Səda” nəşriyyatı, 2009, 266 s.
2. Zöhrabov R.F. Bəstəkarlarımız haqqında söz. B.: Şur, 1995, 90 s.
3. Zöhrabov R.F. Bəstəkarlarımızın portretləri. B.: Gənclik, 1997, 124 s.

Xülasə

Leyla Məmmədovanın “Хоровая музыка в творчестве Рамиза Мустафаева” adlı məqaləsində Azərbaycan Respublikasının xalq artisti, professor Ramiz Mustafayevin xor yaradıcılığının əsas mərhələləri əhatə olunur. R.Mustafayev 9 oratoriya, 7 kantata, 6 oda və s. xor əsərlərinin müəllifidir. L.M.Məmmədova öz məqaləsində göstərir ki, sadalanan əsərlər Azərbaycan xor mədəniyyətinə yenilik gətirmiş, onu xeyli zənginləşdirmişdir. Eyni zamanda Ramiz Mustafayevin yaradıcılığında Azərbaycan xor musiqisinə aid olan ənənə və müasirlik öz əksini tapmışdır.

Summary

In the article ‘Choral music in the works of Pamiz Mустафаев’ was researched thinks about Honored Art Worker of Azerbaijan Republic, Professor P.Мустафаев. This article was written by Leyla Mammadova. In his article L.Mamedova draws attention to the fact that these works brought to Azerbaijan choral music a lot and it significantly enriched. P.Мустафаев wrote 9 oratorios, 7 cantata, 6 oda and other chorus compositions. L.Mammadova showed in her article that these works get new thinks to Azerbaijan chorus culture. Also in the choral works of P.Мустафаев reflected and tradition and innovation.

Key words: choral art, choir, oratorios, cantatas, choruses a capella, tradition, innovation

Doğma diyarın unikal incəsənəti

“Azərbaycan – doğma diyar” sözləri artıq illərdir ki, vətənimizdə yaşayan azsaylı xalqların şüarına çevrilib. Bu devizlə tanınan ənənəvi V Respublika festivalı isə onları bir yumruq təki birləşdirərək istedadlarının incəsənət yönümündə də üzə çıxmasına yardım göstərdi. Sayları az olsa da, multikulturalizm, tolerantlıq ənənələrinin yaşadığı Azərbaycan üçün böyük əhəmiyyət daşıyırlar. 2006-cı ildən gerçəkləşən “Azərbaycan-doğma diyar” Milli Azlıqların Respublika Festivalı daxili səsə xaricə bir sıçrayışı, təzahürü kimi qiymətləndirilir. Artıq ənənəvi olaraq festivalın keçiriləcəyini duyan hər xalqın incəsənət nümayəndələri öz sənətləri, qabiliyyətləri, iste-

dadları ilə yaddaşlarda bir daha qalmaq üçün paytaxta axın edirlər.

Bu baxımdan bu ilin iyun ayı da onlar üçün əlamətdar oldu. Yənə də müxtəlif bölgələrimizdən gələn tədbir iştirakçıları paytaxt Bakının qonağı idilər. R.Behbudov adına Azərbaycan Dövlət Mahnı Teatrında bədii kollektivlərin çıxışları, Xalça muzeyində təşkil edilən, onların yaşam tərzini əks etdirən “Bir ailədə” adlı fotosərgi və “Multikulturalizmin Azərbaycan modeli” adlı dəyirmi masa bu festivalın zənginliyini əks etdirirdi. Söz demək üçün əsas “meydan” isə Heydər Əliyev Sarayının səhnəsi idi. Hər xalq öz yaşam tərzini musiqi dili ilə qurmuşdu. Heydər Əliyev sarayının kiçik səhnəsi böyük

Azərbaycanı xatırladırdı. Təqdim edilən bir rəqs və ya mahnı xalqın adı, canı, özəyi idi. Ritm dəyişkənliyi, maraqlı rəqslər, rəngarəng geyimlər, müxtəlif obrazlar əhvalımızı şəkildən-şəklə salırdı. Gah həzin mahnı ilə təbiətin qoynuna "düşürdük", gah da ritmik sədalar altında onlarla birgə rəqs etmək könümüzədən keçirdi. Əyləşdiyimiz məkandan "müxtəlif ölkələrə səyahət edirdik" də deyə bilərik. Bu musiqilər, təbii ki, sadəcə notlar deyil, xalqların tarixinin lent yazılarıdır. Azsaylı xalqların məişəti, mədəniyyəti, yaşayış tərzinin şahidi olan musiqilər "xalqların dostluğu", "dinc yanaşı yaşama" fikirlərinin də təzahürüdür. Bu torpaqda xalqların həmrəy yaşaması bir ölkənin daxilini necə zənginləşdirsə, səhnə də həmin rəngarəngliyə bürünmüşdü. Festivalın kiçik qəhrəmanları isə daha çox diqqət çəkdi

desək, yanılmırıq. Nümayiş etdirdikləri və səhnədə həvəslə oynadıqları rəqslər kiçik dünyalarının böyük istəyi idi. Azyaşlı olmalarına baxmayaraq, bir xalqın simasını layiqincə təqdim və təmsil etdilər. Təqdimatlarının alqışlarla bitməsi üçün bütün səylərini ortaya qoydular.

Hər festivaldan-festivala paytaxtımız, ölkəmiz sanki folklor yaddaşını genişləndirir. Azərbaycan nəinki sülh şəraitində yaşayıb-yaratmağı, eyni zamanda onların doğma dilləri, mədəniyyəti, adət-ənənələrinin qorunması üçün də əlindən gələni əsirgəmir. Bu festivalın ömrü uzandıqca milli etniklərin mədəniyyəti də yaşayacaq. ♦

Sevinc Xeyrulla

“SÖZ”

Можно – быть, а можно жить... жить и чувствовать, как время заполняет твой разум и плоть всеми существующими и не существующими атомами бытия, делая тебя шире и глубже, выше и устойчивее даже для самого себя. Можно кормить свое тело и душу лучшими яствами на планете, становясь гурманом и ценителем вкуса, а можно кормить других и видеть, как меняются судьбы и настроения, как шаги удлиняются в долгий путь, как чья-то безнадежность поднимает ресницы и впускает в себя целительный эликсир света...

У каждого из нас свои мечты и свои цели. Скажу лишь, что всегда была сторонником “разумного эгоизма”, когда ты счастлив лишь тогда, когда счастливы окружающие тебя люди. Я с огромным удовольствием делюсь с вами совсем еще юной, но такой плодотворной и блестящей судьбой нового литературного проекта “Söz”, который зародился в нашем городе в начале 2016 года при поддержке Министерства Культуры и Туризма Азербайджана.

Проект “Söz” – это скорее старые добрые традиции литературной среды Баку, когда литераторы и авторы собирались вместе, делились своими произведениями, встречались с читателями, вдохновлялись для новых побед в литературе и видели в таких собраниях не только возможность публичного самовыражения, но иногда и определенный смысл для своей творческой дея-

тельности.

Наш проект – это редкая ранее возможность для писателей и поэтов, встреч со своими почитателями, при которых можно делиться самым сокровенным, не беспокоясь при этом об административной и финансовой рутине творческих вечеров, с которыми вынужден сталкиваться автор при их организации.

Проживая много лет в Великобритании и приезжая на Родину с сольными поэтическими вечерами, я всегда мечтала о дне, когда мне не нужно будет “распыляться” на суетливые, изнуряющие меня бюрократические условности, когда можно будет просто выйти на сцену и читать стихи...

Я бесконечно признательна Министерству Культуры и Туризма Азербайджана, за поддержку и доверие проявленное мне – нести на себе этот замечательный, добрый проект, заслуживающий право на существование и дальнейшее процветание в нашем государстве.

За короткое время (с января месяца нынешнего года), в проекте участвовало более 30 поэтов и писателей, посольства иностранных государств – Турции, России, Греции, Англии, Аргентины, Испании, Марокко, деятели культуры искусства...

Проект выделяется не только разнообразием своего формата и характера, но и языками на котором проходят вечера, а это

азербайджанский, русский, английский, арабский, турецкий языки. Очень скоро один из вечеров проекта пройдет совместно с Посольством Израиля. Мы ожидаем визит известной израильской писательницы для презентации ее книги изданной в Баку в рамках проекта "Söz".

Но главное не это, главное то, что у каждого талантливого автора в стране независимо от возраста, социального статуса и опыта, есть шанс быть услышанным и прочитанным, нужно всего лишь обратиться и отправить свои произведения для ознакомления. Так уже были проведены вечера с молодыми невероятно талантливыми поэтами, пишущими на азербайджанском и русском языках. И еще.... У каждого любителя литературы теперь есть возможность посещать литературные вечера, лишенные "безвкусицы" и графоманства и все это бесплатно! Достаточно следить за нашей страницей в социальных сетях, чтобы знать о программе, месте и времени каждого нового вечера проекта "Söz".

"Присоединяйтесь, Господа, присоединяйтесь..."

...Представляю вашему вниманию, дорогой читатель, несколько отзывов о наших поэтических вечерах:

"Все, что может служить популяризации культуры и духовности нашего народа нужно не только приветствовать, но и всячески поддерживать, понимая насколько серьезные вызовы с которыми мы сможем столкнуться в будущем. Проект Нигяр Гасан-заде помогает осмысливать наши достижения и дает положительную установку на будущее, что гораздо важнее многих пустых рассуждений о пользе культуры!"

Chingiz Abdullayev

"Azərbaycan Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin dəstəklədiyi "Söz" layihəsi çərçivəsində, Bakı Yunus Əmrə İnstitutunun əməkdaşlığı ilə birlikdə 12 fevral 2016-cı il tarixində keçirilən "Xəzərdə eşqin səsi" adlı şeir gecəsində iştirak etməkdən böyük məmnunluq hissi keçirdim. Bu mənalı tədbirdə Xəzər dənizinin ən gözəl guşəsi, Bakıdan dünyaya verilən sevgi mesajının regionumuzda və regionumuzun xaricində eşidilməsini, bəşəriyyətin üzləşdiyi imtahanların öhdəsindən gəlməsi baxımından yol göstərən işıq olmasını arzu edirəm. Ədəbiyyat və xüsusilə şeirin bu xarakterdəki mesajların bütün bəşəriyyətə çatdırılmasında ən yaxşı vasitə olduğuna inanır, mənəvi dəyəri bu dərəcədə yüksək olan fəaliyyətlərin ənənəvi hala gətirilərək davam edəcəyinə ümid edirəm".

The Ambassador of Turkey
Alper Çoşkun

"Mrs Nigar Hasanzadeh's initiative to organize a Poetry evening, on November 14, 2015, in co-operation with a number of Embassies, including the Greek one, was so successful, that motivated her to proceed with individual Embassies and organize separate Poetry evenings, starting with Greece, on January 23, 2016. We immediately responded to her call, being confident of Nigar's skills, in organizing, setting and presenting such demanding events, by her artistic sense, cultural background, physical posture and professional attitude. Presenting the national poetry of my country, in the best possible way, is of paramount importance for any Ambassador. And, after what I have experienced during both events, I would, definitely trust the image of my country in Mrs Nigar Hasanzadeh's hands again." ❖

The Ambassador of Greece
Dimitrios Tsoungas

Нигяр Гасан-заде,
Поэт

Координатор литературного проекта "Söz" при Министерстве культуры и Туризма Азербайджана.
<http://www.facebook.com/Nigar-Hasanzadeh-110263565658218>

Bölgələrdən paytaxta

Lənkəran

Tarixi qədim dövrlərə dayanan bu bölgənin adını duyan hər kəs ora mütləq səfər etmək istəyir. Bir-birindən gözəl, əsrarəngiz təbiəti, bütün dünyaya səs-sorağı yayılan çayının ətri və dadlı ləvəngisi həm yerliləri, həm də turistləri özünə cəlb edir. Əgər çay, mətbəx nümunəmiz – ləvəngi qeyd edildisə, təbii ki, söhbətin Lənkəranda getdiyi heç kimdə şübhə doğurmur. Regionların potensialının artırılmasına, təbliğinə, inkişafına xidmət edən “Bölgələrdən paytaxta” layihəsi bu dəfə cənub bölgəsinin mədəniyyəti ilə zənginləşdi.

Bu bölgə digər regionlarımızdan nə təbiəti, nə mətbəxi, nə də incəsənəti ilə geri qalır. Odur ki paytaxta gələn nümayəndələr də bölgənin potensialını sərgi ilə göstərməyə çalışdılar.

Paytaxt daxilində, qısa müddətdə bizi Lənkəranın ab-havasına salmağı bacardılar, sərgi vasitəsilə bu regiona səyahət reallaşdı. Bir-birindən maraqlı stendlər, bölgənin kənd təsərrüfatı, bitki örtüyü, istehsal məhsulları, daha nələr-nələr... Düzənlənən sərgidə çay vasitəsilə Lənkəranın qoxusunu duyduq, ustaların əl işləri ilə dekorativ-tətbiqi sənətindən, bir-birindən ləzzətli təamları ilə mətbəxindən, uşaqların çıxışları, ifa etdikləri musiqilər vasitəsilə təhsilin səviyyəsindən xəbərdar olduq.

Maraqlı, rəngarəng mərasim, nəfis sərgi sadəcə bunlarla yekunlaşa bilməzdi. Çünki Lənkəran folklor musiqisinə böyük önəm verilən bölgə kimi tanınaraq yaddaşlarda qalıb. Ən azı səhnədə lənkəranlı nənələri görməsəydik, yəqin ki, tədbir barədə bir natamamlıq gileyi yaranardı. Səhnədə cənub bölgəsinin özünəməxsus geyimləri ilə təqdim edilən rəqslər, mahnılar, musiqilərlə müşayiət olunan kiçik səhnəciklər Lənkəranı bir daha gözümüzün önündə canlandırırdı. Paytaxta təşrif buyuran incəsənət nümayəndələri bu diyarın musiqi zənginliyini bütünlüklə çatdırmağa çalışdılar.

İncəsənət ustalarının və bədii kollektivlərin çıxışlarında rəngarəng musiqi nömrələri öncəki böyük sərginin son notları oldu. ❖

“FORMULA-1” – UĞUR FORMULASI

“Formula-1” “Qran-pri” yarışı tarixi boyu keçirildiyi adlı-sanlı şəhərlərdə, ölkələrdə maraqlı hadisələrlə yadda qalıb. Hər şəhər bu yarışın gündəliyinə özünəməxsus izini yazdıra bilib. Hətta yarış şəhərlərin adları ilə əbədləşib. Artıq bu ildən bizim doğma Bakının adı da onlarla bir sırada çəkilir. 2016, “Formula-1” Avropa “Qran-pri” yarışı, Bakı.

Kiçik görüntü bucağı, titrəyişli və qulaqbatırıcı səs və ən əsas amil – sürət. Tamaşaçı qismindən yanaşsaq, bu onu xarakterizə edən əsas cəhətlərdir. Zövq almaq üçün imkanların çox az olduğu görünsə də, izləyici sayına görə yarış dünyada 3-cü yeri tutur. Demək ki, yanlır. Daha doğrusu, bu yanlışlıq bir naxışdır – böyük yarışın həyəcanını yaşamaq üçün elə bunlar kifayət edir.

Bu hadisəyə ən çox sevinən də elə sürət, ekstrim həvəskarları və təbii ki, belə bir nüfuzlu idman yarışının paytaxtımızda baş tutmasından qürur duyan sakinlər oldu. Keçirdiyimiz maraqlı dolu hissləri canlı olaraq yaşamaq şansını əldə etdik. Hər zaman televiziya ekranlarında qiblə ilə izlədiyimiz dünyanın ən bahalı avtomobilləri, peşəkar sürücüləri, bir sözlə, bu işin ustaları

Avropa deyil, məhz Bakı küçələrində “meydan” oxudular. Bakı “Formula-1” yarışına bilet əldə edənlər idman şousunu izləməklə yanaşı, dünyanın 3 məşhur ulduzunu da canlı dinləyə bildi. Farel Uilyam, Enrike İqlesias və Kris Braun gündüzün sürət həddinə gecə konsertlə son qoydu. Amma təbii ki, sadaladıqlarımız yarışın hələ görünən hissəsidir. Görünməyən hissəsi isə nələr deyir, nələr. Nahaq yerə “Formula-1”-i dünyanın ən bahalı idman növü adlandırmırlar ki... Şütüdüylə yol, toxunmaqla bir anda parça-parça olan bolidlər, onları sazlayan peşəkar ustalar və həyatları bir saniyədən asılı olan pilotlar milyonların carçısıdır. Bolidlərin saniyədə qət etdiyi kiçik yol halqası özündə onlarca çətin və məsuliyyətli işin halqalarını daşıyır. Jurnalımız üçün həmin halqanın görünən siması isə “Baku Grand Prix” şirkətinin milli mətbuat katibi, marketing və kommunikasiya şöbəsinin rəhbəri **Nigar Arpadarai** oldu.

– **Nigar xanım, bilirik ki, bu yarış dünyanın 20 ölkəsində keçirilir. İlk dəfə keçirildiyini nəzərə alsaq, təcrübəsiz olduğumuz sirr deyil...**

– Bu yarış dünyanın 187 ölkəsində yayımlanır. İl ərzində 500 milyon insan “Formula-1”-i izləyir. Buna görə belə bir idman tədbirinin təşkili bizim üçün çox böyük bir məsuliyyət idi. Bakı Şəhər Halqası Əməliyyat Şirkəti olaraq məhz bu tədbirin təşkilatı işinə mənsub olan bir qurumuq. “Formula-1” yarışını əlaqədar danışıqlar 2013-cü ildən başlamışdı, lakin müqavilə 2014-cü ildə imzalandı və bu müqaviləyə əsasən 5 il müddətində hər il bu yarış Bakıda təşkil ediləcək. İlk yarışımıza artıq ev sahibliyi etdik və bu, çox yüksək təşkilatçılıq tələb edən yarışdır.

“Burda, təbii ki, tək bizim əməliyyat komitəsinin işçiləri yox, 5000 nəfər könüllü yardıma qoşulmuşdu. 1207 nəfər isə marşal idi – bunlardan 207 nəfəri xarici ölkələrdən gəlmişdi, 1000 nəfərsə xüsusi treninqlər keçən öz vətəndaşımız idi. Bizim qarşımızda duran əsas məsələ həm Azərbaycanı dünyada tanıtmak, həm də “Formula-1” azarkeşlərini Bakıya dəvət etmək idi. Bu yarış keçirən 21 ölkə arasında seçilmək qarşımızda duran əsas vəzifələrdən biri idi. Əgər ölkə daxilindəki hazırlıqlardan danışsaq, bilirsiniz ki, asfalt qatı Beynəlxalq Avtomobil Federasiyasının standartlarına uyğun olaraq tamamilə yeniləndi, qoruyucu baryerlər, tribunalar, qarajların yerləşdiyi həmin bina quraşdırıldı. Bunların hamısı, təbii ki, müvəqqəti qurğulardır: hər il sökülərək yarış öncəsi yenidən qurulacaq.

Digər tərəfdən, əlbəttə, xaricdə təbliğat işləri aparılmalı idi. Bunu da biz çox böyük uğurla həyata keçirdik. Marketingin bütün vasitələrindən istifadə etmişik. Həm reklamımız gedirdi, həm də sərgilərdə iştirak edərək digər “Qran-pri” yarışları zamanı təbliğat işləri aparırdıq, beynəlxalq mətbuatla çox yaxından işləyirdik. Deyə bilərəm ki, bütün bu mərhələlər kifayət qədər uğurlu keçdi.

– Qonaqlara şəhərin ümumi ab-havasını necə təsir bağışladı?

– Çox gözəl qarşılandı. Bakıya heyərlə baxırdılar. Hətta sizə deyim ki, Luis Hamilton belə bir ifadə də işlətdi: “Bakı aşkarlanmamış qiymətli daşdır”. Çox pozitiv əhvali-ruhiyyə var idi. Əgər bizim məqsədimiz Bakını bir paytaxt, qədim tarixə malik bir şəhər kimi tanıtmak idisə, bu yarış vasitəsilə biz bunun öhdəsindən gəldik. Dünyanın məşhur telekanalları və fotoqrafları Qoşaqaala qapısında yazılmış “Well Done” yazısından istifadə edərək video və fotomateriallərini yayımlayırdılar. Bu amil Bakının təbliğatı baxımından çox önəmli idi.

– Gələn qonaqların xatirəsində Bakı həmin halqadan ibarət oldu? Başqa təəssürat yarada bildikmi?

– Bilirsiniz ki, bu yarış başqa şəhərlərdə də keçirilir, yəni onlar Bakıdan sonra dərhal başqa ölkəyə digər yarış üçün yollanırlar. Zamanları məhduddur, bu baxımdan şəhərlə tanış olmaqları qeyri-mümkündür. Çalışdıq ki, onları hava limanında qarşılanan zaman gedənə qədər pozitiv enerji ilə əhatə edək. Mədəniyyətimizi maksimum dərəcədə göstərməyə çalışdıq. Bütün irimiqyaslı idman yarışları kimi “Formula-1”-ə də keçirilən ölkənin himni ilə start verilir. Əgər ölkə mədəniyyətini nümayiş etdirmək istəyirsə, bunun üçün

15–20 dəqiqə vaxt verilir. Bizdə də yarış ilk dəfə keçirildiyi üçün açılışı təntənəli etdik. Milli geyimlərimizdən, rəqslərimizdən istifadə edilmişdi. Digər tərəfdən bizim “Formula-1” şəhərciyində əyləncə mərkəzimiz var idi.

“Qonaqlar həmin əyləncə mərkəzlərindəki çadırlarda xalq tətbiqi sənəti nümunələrimizlə, mətbəximizlə, musiqimizlə tanış olmaq imkanı qazanmışdılar. Eyni zamanda onlara milli atributlarımızdan ibarət hədiyyə də təqdim edildi. Yarışın əsas özəlliklərindən biri də fotoqrafların sayının çox olmasıdır və biz də fotoqrafların marşrutlarına qədim binalarımız olan küçələri saldıq ki, onların fotosurətini öz kameralarına həkk edə bilsinlər. Çalışdıq ki, bu 4–5 gün ərzində şəhərimizi maksimum tanıdaq.

Bundan başqa, yarışın gözləntilərini üstələyək. İnsanlar bu yarış izləmək üçün ölkə seçərkən Bakını üstün tutsunlar. Məhz buna görə

dünya şöhrətli ulduzların konsertlərini təşkil etdik. Digər şəhərlərlə müqayisədə Bakı hələ arzuolunan dərəcədə tanınmır, ona görə çalışdıq ki, bizə olan maraq artsın. Əminəm ki, ikinci il məhz belə də olacaq.

– **Təşkilati işlərə başlayarkən hansı ölkənin təcrübəsindən istifadə edildi?**

– Biz bir çox ölkələrin “Qran-pri” yarışlarına səfər edirdik və orda olanlarla yaxından tanış olurduq. Lakin daha çox Singapurla əməkdaşlıq oldu. Çünki orda da yarış şəhər daxilində keçirilir. Onların təcrübəsi bizə çox kömək oldu. Hətta yarışdan bir ay öncə ordakı yarış hazırlıqlarını izləmişdik. Eyni zamanda Bəhreynlə çox yaxından çalışırdıq. Marşalların təlimlərində çox yaxından dəstək gördük. Əbu-Dabi, həmçinin Soçi ilə də danışıqlar aparıldı. Ümumiyyətlə, bütün “Qran-pri” yarışlarında iştirak edərək çalışırdıq ki, mövcud təcrübə haqqındakı məlumatları toplayaq.

– **Biz yarış zamanı yerli məşhurlarımızı da gördük. Sadəcə yarış izləmək üçün orda idilər, yoxsa hansısa yardımları oldu?**

– Bizim rəsmi səfirlərimiz var idi.

“Tünzalə xanım Ağayeva könüllülərin səfəri kimi cəlb edilmişdi. Rəhim Əliyev “Formula-1”-in şərhçisi idi. Murad Dadaşov marşalların qrupunda bizə yardım edirdi və bir də gənc pilotumuz Gülhüseyn Abdullayev də bizə dəstək olurdu. Bundan başqa, yarışlar zamanı gənc ulduzları biz dəvət etmişdik, konsertlərdə iştirak edirdilər. Əsas isə 3 dünya şöhrətli ulduzun iştirakı oldu. Onlar da konsert verməklə kifayətlənmədilər, “Formula-1” şəhərciyinə gələrək oranın durumunu yaxından izlədilər, pilotlarla tanış oldular.

Düşünürəm ki, çox maraqlı keçdi.

– Sizcə, yarışların burada keçirilməsi gələcəkdə Azərbaycan pilotlarının yetişməsində kömək ola bilərmi?

– Mən yüz faiz əminəm ki, bu yarışlar belə bir təcrübəyə yiyələnməyimizdə bizə kömək olacaq. “Formula-1” həvəskarları bu yarışın nə olduğunu dərk etmirdilər, canlı olaraq gözlə görmək tamamilə başqa təəssürat yaradır və mənə elə gəlir ki, bu yarış gələcəkdə həm pilotlarımızın sayı həm də həvəskarların şanslarını daha da artıracaq.

– Gələn il yarışın təşkilində hansısa dəyişikliklərin olması gözlənilirmi?

– Tras dəyişməyəcək, çünki yol artıq təsdiqlənib. Dəyişiklik, sadəcə, konsert və əyləncəli proqramlarda olacaq.

– Sizcə, Bakı bu yarışın öhdəsindən gələ bildimi?

– Mən çox fəxrə bunu deyə bilərəm. Bizim üçün əsas Bakı trasının seçilməsi idi. Öncədən də deyirdik ki, bizim tras şəhər trasları arasında ən sürətli olacaq. 340 km/saat sürət əldə edəcəklərini düşünürdük, lakin 366 km/saat oldu. Bilirdik ki, pilotlar gələndə bəyənəcəklər, amma təsdiqini tapması, əlbəttə, sevindirici hal idi. Luis Hamilton Bakıya gəlməzdən öncə stimulyatorda yolu izləmişdi və belə bir fikir bildirmişdi ki, “Bakı trası mənə o qədər də təəccübləndirmədi”; lakin gələndən sonra sosial şəbəkədə qeyd etmişdi ki, “Bakı möhtəşəmdir”. Pilotların əksəriyyəti qeyd etmişdi ki, Bakı trası pilotdan böyük cəsarət tələb edir.

Kiçik ölkə olaraq mötəbər yarışın təşkili də böyük cəsarət tələb edirdi. Əminik ki, yarış zamanı bolidlərin Bakı küçələrində qoyduğu iz kimi biz də onlarda “Küləklər şəhəri”nin izini qoya bilmişik, çünki Bakı bu izi qoymaq üçün çox çalışdı. ♦

Turizmin inkişafına töhfə

III Bakı festivalı rəngarəng proqramlarla yadda qaldı

Beynəlxalq səviyyəli tədbirlər Azərbaycan kimi turizm sahəsinin inkişafını prioritet elan edən ölkələr üçün təbliğat baxımından böyük fürsət sayılır. Xüsusilə bu tədbirlər birbaşa adıçəkilən sahəyə yönəldikdə əldə edilən nəticələr də qaneedici olur. Bu baxımdan iyunun 1-dən 3-dək Nizami Kino Mərkəzində keçirilən III Bakı beynəlxalq turizm filmləri festivalı mütəxəssislər tərəfindən yüksək qiymətləndirilir.

Qeyd edək ki, adından da göründüyü kimi, bu artıq Azərbaycan paytaxtında reallaşdırılan turizm filmlərinə həsr olunmuş 3-cü beynəlxalq festival idi. Ümumiyyətlə, belə tədbirlər turizm sahəsinin təbliği baxımından bütün dünyada həyata keçirilən çox önəmli vasitə sayılır. Hazırda dünyada 25-dən çox turizm filmləri festivalı keçirilir. Bakı beynəlxalq turizm filmləri festivalı qərarı Vyanada yerləşən Turizm Film Festivalı Beynəlxalq Komitəsinin (CIFFT) rəhbərliyi altında gerçəkləşir. Azərbaycan bu təşkilatla yaxından əməkdaşlıq

edir. Bir məqamı da xüsusilə vurğulamaq istərdim ki, Azərbaycanda 2013-cü ildə keçirilən 1-ci turizm filmləri festivalı postsovet ölkələri və qonşu Türkiyə və İran da daxil olmaqla regionda bu qəbildən yeganə beynəlxalq səviyyəli tədbir olub. Bakı festivalları eyni zamanda dünyada yeganədir ki, qaliblərə pul mükafatı verir.

Paytaxtımızda keçirilən festivallara hər zaman maraq böyük olub. İlk festivala 41 ölkədən 250 film təqdim edildiyi halda, 3-cü festivala artıq 71 ölkədən 420 ekran əsəri göndərilməsi də məhz bu səbəbdəndir.

Festival haqqında qısa arayış. Ötən festivallarda olduğu kimi, bu festivala da filmlər ölkə, region və şəhər, mədəniyyət və əənə, reklam filmləri, ekoloji turizm və digər turizm növləri və TV məhsulları (filmlər, videoçarxlar) kimi 5 kateqoriya üzrə təqdim olunub.

Festivalın seçim komissiyası tərəfindən 28 ölkədən 78 film müsabiqə proqramına daxil edilib. Hər kateqoriya üzrə birinci, ikinci, üçüncü yerləri tutan ekran əsərləri müvafiq surətdə qızıl, gümüş və bürünc medallara, eyni zamanda diplom və pul mükafatlarına layiq görülür. Festivalın ən yaxşı filmi isə “Qran pri” adı ilə ödüllənir. Yerli filmlər eyni zamanda “Milli mükafat” uğrunda da mübarizə aparır.

Film göndərən ölkələr arasında ABŞ, Türkiyə, Argentina, Avstraliya, Baham adaları, Banqladeş, BƏƏ, Braziliya, Butan, Çili, Çin, CAR, Dominikan, Hindistan, İraq, İsrail, Kanada, Kolumbiya, Konqo, Malayziya, Mavritaniya, Meksika, Mərakeş, Misir, Monqolustan, Nepal, Oman, Peru, Ruanda, Şri-Lanka, Vyetnam, Yaponiya, Avropa və MDB ölkələri var.

İndi xaricilər də Azərbaycan turizmini təbliğ edən ekran əsərləri çəkir

Festivalın dəyərləndirilməsi tədbirin münisflər heyəti üzvlərinin mətbuat nümayəndələri qarşısında, belə demək mümkünsə, həssaslığı zamanı oldu. Münisflər heyətinin sədri Azər Qarib, üzvlərdən Yusif Şeyxov, Ayaz Salayev (Azərbaycan), Edrien Florian (Macarıstan), İlna Demejko (Rusiya) və Turizm Film Festivalı Beynəlxalq Komitəsinin (CIFFT) direktoru Aleksandr Kammelin iştirakı ilə baş tutan tədbirdə bildirildi ki, burada əsas məqsəd turizmin müxtəlif sahələrinə həsr olunan, daxili və beynəlxalq turizmin inkişafına təkan verə biləcək filmləri təbliğ etmək, ən yaxşı əsərlərin müəlliflərini həvəsləndirməkdir. Festival eyni zamanda diqqəti tarixi və mədəni

irsin beynəlxalq mərkəzlərindən olan Azərbaycanın turizm potensialına cəlb etməyi də qarşıya məqsəd qoyub.

İlk festivalda Azərbaycan turizmini təbliğ edən ekran əsərləri az olsa da, ötən müddət ərzində bu sahədəki boşluq doldurulub. İndi nəinki yerli rejissorlar, hətta xaricilər də Azərbaycan turizmini təbliğ edən ekran əsərləri çəkərək festivala təqdim edir. Bu baxımdan festival müxtəlif ölkələrdən rejissorların bir araya gətirilməsi və təcrübə mübadiləsi üçün də mühüm imkanlar açır.

Jurnalistlərin suallarına cavab olaraq qeyd edildi ki, belə tədbirlərin böyük perspektivləri var. Festivala təqdim olunan filmlərin həm bədii cəhətdən, həm də turizm baxımından əhəmiyyəti qiymətləndirilir. Eyni zamanda həm turizm baxımından informasiyalılığı, həm də rejissor işi nəzərə alınır.

“Bu festival davamlı olacaq”

Festivalın rəsmi açılış mərasimi də maraqlı nüanslarla diqqəti cəkdi. Əvvəlki iki festivalın ən yaddaqalan məqamlarını əks etdirən videoçarxın nümayişindən sonra mədəniyyət və turizm naziri Əbülfəs Qarayev tədbirlə bağlı fikirlərini bölüşdü. Festivalın keçirilməsi artıq yaxşı bir ənənəyə çevrilib və bu tədbirə böyük maraq müşahidə olunur. Bunu festivala qatılmaq üçün təqdim edilən filmlərin sayı da bir daha təsdiqləyir.

Azərbaycanda turizm sənayesinin inkişafı və qazanılan nəticələr ölkə prezidentinin bu sahəyə göstərdiyi diqqət və qayğının nəticəsidir. Bu festival da ölkəmizin turizm potensialının daha geniş coğrafiyada tanıtılmasına böyük təkan verir. Çünki turizm imkanlarımız bütün vasitələrdən istifadə edilməklə təbliğ olunur. Dünyanın müxtəlif ölkələrində yayımlanan televiziya kanallarında, beynəlxalq

sərgilərdə, tədbirlərdə Azərbaycanın turizm potensialı haqqında geniş məlumatlar verilir. Ölkədə turizm xidmətlərinin səviyyəsi, müxtəlif turizm növləri ölkə iqtisadiyyatının prioritet istiqaməti kimi durmadan inkişafdadır. Bu istiqamətdə atılan addımlar davam edir. Elə sözügedən tədbirlərin davamı kimi qeyd etmək yerinə düşər ki, ölkəyə gələn turistlərin sayında artım müşahidə olunur.

"Biz ölkəmizdə mədəniyyət və turizm sahələrinin vəhdət halında inkişafına xüsusi önəm veririk. Ölkəmizin turizm potensialının kino vasitəsilə təbliğatı vacib məsələlərdən biridir". Bu fikirlər də Əbülfəs Qarayevə məxsusdur.

Açılış mərasimində festival çərçivəsində "Ölkə, region, şəhər" mövzusunda qısametrajlı filmlərin nümayişi tamaşaçılar tərəfindən maraqla qarşılandı.

Plov festivalı – Azərbaycan mətbəxinin zənginliyinin ifadəsi

Festival çərçivəsində həyata keçirilən maraqlı tədbirlərdən biri də Bakı Turizm Liseyində baş tutan plov festivalı idi. Qonaqlara Azərbaycanın əsasən 9 regionuna məxsus plovlar təqdim olundu.

Məqsəd tarixi və mədəni irsin beynəlxalq mərkəzlərindən biri olan Azərbaycan mətbəxinin təbliğatından ibarət idi. Buna görə də festivalın qonaqlarına Azərbaycanda təkcə plovun 200-ə yaxın növü olması, ölkəmizdə tarixən çəltikçiliyin geniş əkini, paytaxt Bakıda və regionlarda bişirilən məxsusi milli xörəklər barədə Azərbaycan və ingilis dillərində məlumat verildi, bir-birinin ardınca 9 zonanın – Bakı, Şirvan, Quba, Gəncə, Şamaxı, Naxçıvan və Lənkəran plovları təqdim olundu. Onlar əvvəlcə "Qarabağ bülülləri"nin oxuduqları "Qarabağ şikəstəsi"nin sədələri altında yurdumuzun bu dilbər guşəsi mətbəxinə təmsil edən "Lobyə-çilov plov"u qonaq edildilər.

Bütün nümunələr Bakı Turizm Liseyinin direktoru Nilufər

Kərimova başda olmaqla təhsil ocağının müəllimlər heyəti tərəfindən hazırlanmışdı. Onu da deyək ki, qonaqlar böyük heyranlıqla işgüzar Azərbaycan qadınının bu qədər gözəl təamları hazırlanmasına heyranlıqlarını gizlədə bilmədi.

Festivalın sonunda qonaqlara Azərbaycan mətbəxinin çeşidli növlərinin bişirilmə texnikasının əks olunduğu xüsusi disklər bağışlandı.

Azərbaycanlı rejissor da qaliblər sırasında yer aldı...

Nəhayət, növbə gəlib çatdı hər kəsin maraqla gözlədiyi məqama – qalib filmlərin elan edilməsi mərasiminə. İyunun 3-də Nizami Kino Mərkəzində baş tutan mərasim festivalın açılışı, tədbir çərçivəsində ölkəmizə gələn qonaqların müxtəlif tarixi məkanlara, turizm mərkəzlərinə səfərlərini, şəhər turunu əks etdirən videoçarxın nümayişi ilə başladı. Sonra festivalın nominasiyaları üzrə qaliblər mükafatlandırıldı.

Beləliklə, festivalın baş mükafatının – "Qran-pri"-nin sahibi xorvatiyalı rejissor Herve Tirmarşenin "Dubrovnik və zaman" filmi oldu. Festivalın milli mükafatını isə Azərbaycan rejissoru Rüşad Kərimzadənin "Yurdum" filmi qazandı. Rusiyalı rejissor Janna Tolstikovanın "Kabus şəhər Skurunda 1-in yeni həyatı" filmi münisiflər heyətinin xüsusi mükafatına layiq görüldü.

Müsabiqənin "Ölkə, region, şəhər" nominasiyasında banqladəşli rejissor Qiyasuddin Səlimə "Çaylar diyarı" filminə görə birinci mükafat verildi. Gürcüstanlı rejissor Beqa Jquburiyanın "Gürcüstanda qış" filmi ikinci, Türkiyədən olan rejissor Aziz Elbasın "Bursa şəhəri" filmi üçüncü pillədə qərarlaşdı.

"Mədəniyyət, ənənə" kateqoriyasında birinci yeri Azərbaycandan olan rejissor Tofiq Şahverdiyevin "Lahic" filmi qazandı. İkinci yeri ir-

landiyalı rejissor Peddi Heysin "Monqol rapsodiyası" filmi və üçüncü yeri isə rusiyalı rejissor Andrey Titovun "Əbədiyyət mərkəzi. Əfsanə" flmi tutdu.

"Reklam filmləri" nominasiyasında qalib polşalı rejissor Corc van der Ueydnin "Polşa riverası" filmi oldu. İkinci yerə xorvatiyalı rejissor Denis İvosevicin "İstriyanı paylaş. 2016 dövlətnamə" filmi, üçüncü yerə isə portuqaliyalı rejissor Devid Mendesin "Kəşf ruhu" filmi layiq görüldü.

Ekoloji turizm və digər turizm növləri nominasiyasında birincilik böyük britaniyalı rejissora nasib oldu. Alesteyr Li "Sitadel" filminə görə təltifləndi. Bu kateqoriyada ikinci yer yunanıstanlı rejissor Andonis Kioukasın "Delos 2015" filminə, üçüncü yer isə Polşadan olan rejissor Yaroslav Balcerzevskin "Yüksək səma təəssüratları" filminə verildi.

Nəhayət, sonuncu – TV məhsulları (filmlər, videoçarxlar) nominasiyasında Baham adalarından olan rejissor Brayn Smokerin "Səyyah: ritmik nassau" filmi qalib oldu. Çexiyalı rejissor Libor Spacekin "Papua Yeni Qivneyaya qaçış", rusiyalı rejissor Mixail Deqtyarin "Bakı, Azərbaycan" filmləri isə bu nominasiyada ikinci və üçüncü yerləri bölüşdürdülər.

Birinci yerlərin sahiblərinə qızıl, hər kateqoriyada ikinci və üçüncü yerləri tutanlar isə gümüş və bürünc mükafatlarla təltif edildilər.

Sonra tədbir Azərbaycan incəsənət ustalarının ifasında milli musiqilər və rəqslər, həmçinin bəstəkar mahnılarının təqdimatı ilə davam etdi.

Nəticə:

Sonda qeyd etmək istərdik ki, münisflərin də dediyi kimi, Bakı festivalına təqdim edilən filmlər arasında Azərbaycan turizminə həsr olunmuş ekran əsərlərinin sayı getdikcə artır. Faktıdır ki, III Bakı Beynəlxalq Turizm Filmləri Festivalında ölkəmizdən 14 film iştirak edirdi. Bu filmlərin hər biri ölkə turizminin təbliğinə xidmət göstərir. Festivalın milli mükafatını qazanan rejissor Rüşət Kərimzadənin 2 dəqiqəlik "Yurdum" filmində ölkəmizin möhtəşəm mədəni və tarixi irsinin təqdimatı ilə yanaşı, sürətli inkişafı və müasirləşməsindən bəhs olunur.

Mariya İbrahimovanın 8 dəqiqəlik "Azərbaycan incəsənəti və sənətkarlığı" filmində Azərbaycanın əsrlərboyu öz xalqları ilə məşhur olması və müasir çağımızda bu sənətin inkişaf etdirilməsi, zərgərlik sənətinin tarixi və indiki durumu, Şəki şəhərinə səyahət, burada mövcud olan ipəkçilik, şəbəkə sənəti, təkəlduz və Lahıcın misgərlik sənəti öz əksini tapıb.

Bundan əlavə, festivalda "Azərbaycan 2015", "Azərbaycan şalı – kəlağayı", "Azərbaycan mətbəxi: dadsonrası dad", "Lahıc", "Bakı 2015", "Tarixə həkk olunmuş qonaqpərvərlik", "Biz Azərbaycandayıq", "Azərbaycan təbiəti quş uçuşu hündürlüyündən", "Azərbaycanda turizm", "Vulkanın nəfəsi", "Rixos-Quba, Azərbaycan" və "Turist albomu" adlı filmlərimiz də yer almışdı ki, bu da turizm sahəsinin inkişafı və əldə edilən uğurların göstəricisidir. Deməli, Azərbaycan artıq dünyada yeni bir turizm destinasiyası kimi tanınır və sevilir.

III Bakı beynəlxalq turizm filmləri festivalının münisflər heyətinin üzvləri **"Mədəniyyət.AZ"** jurnalına açıqlamalarında festivalla bağlı təəssüratlarını bölüşüblər:

III Bakı beynəlxalq turizm filmləri festivalının münisflər heyətinin Rusiyadan olan üzvü **İnna Demejko**:

– Mən Yekaterinburqda keçirilən "Rusiya" adlı sənədli filmlərin açıq festivalının proqram direktoruyam. Özüm sənədli filmlərlə məşğul olduğumdan kinonun bu istiqaməti mənim üçün çox maraqlıdır. Əslində sənədli filmlə rejissor çox şey deyə bilər. Hazırda kommersiya filmləri xeyli populyardır. Çünki məhz həmin filmlərlə ölkənin tarixini, mədəniyyətini, mətbəxinə nümayiş etdirmək əla fürsət yaradır. Azərbaycan da inkişaf etməkdə olan bir turizm ölkəsi olduğundan düşünürəm ki, belə tədbirlərin keçirilməsi ölkənin tanıtımı baxımından əla fürsət yaradır.

Azərbaycana ilk dəfə bu ilin aprel ayında festivalla bağlı gəlmişəm, artıq 2-ci səfərimdir. Festivalla bağlı gərgin iş rejimində çalışsaq da, Bakını görə bilməmişəm, Xıralıqda olmuşam. Olduqca yüksək təəssüratlarla ayrılıram ölkəmizdən. Bakı Şərq və Avropa mədəniyyətini özündə birləşdirən böyük bir meqapolisdir.

Turizm Film Festivalı Beynəlxalq Komitəsinin direktoru **Aleksandr Kammel** (Avstriya): – Artıq üçüncü dəfədir ki, Bakıda turizm filmləri festivalı keçirilir. Mən budəfəki festivalın münisflər heyətində təmsil olunmuram, çünki bir neçə gün əvvəl Türkiyədə keçirilən eyniadlı festivalın münisfi idim. Onu da qeyd edirəm ki,

Türkiyədəki festivalda qaliblər arasında bir azərbaycanlı rejissorun da filmi vardı. Bakı festivalı Nyu-York, Kann, Los-Ancelesdə keçirilən turizm filmləri festivalı qədər maraqlıdır. Eyni zamanda sözügedən layihə inkişaf etməkdə olan Azərbaycan üçün vacibdir. Əgər kimsə ölkəni sərmayə qoymaq istəyirsə, bu festival onun üçün təşviqedicidir bir hadisədir. Eyni zamanda filmlərin beynəlxalq auditoriya qazanmasına yardım göstərir, həmçinin tarixi və mədəni irsin beynəlxalq mərkəzlərindən olan Azərbaycanın turizm potensialının təbliğinə təkan verir. Turizm filmləri çəkmək və insanları bir tədbir ətrafına toplamaq çox yaxşı ideyadır; film istehsalçıları və turizm sənayesi üçün şansıdır. Digər tərəfdən, insanlar buraya gəlib ölkəmizlə tanış olurlar. Bu da Azərbaycanın təbliği deməkdir.

Festivalın münisflər heyətinin sədri **Azər Qərib**:

– Bakıda 3-cü dəfə reallaşdırılan turizm filmləri festivalına təqdim edilən filmlər göstərir ki, ekran əsərləri həm kəmiyyət, həm də keyfiyyət baxımından xeyli irəliləyib. Eyni zamanda ötən festivallardan fərqli olaraq, bu dəfə azərbaycanlı rejissorların çəkdiyi filmlər təqdim edilib, Azərbaycan haqqında çəkilən filmlərin sayı da artıb. Filmlər əsasən Bakı və Azərbaycanın regionlarındakı təbii gözəlliklər haqqındadır. Bu bizi çox sevindirir. Düşünürəm ki, növbəti festivallarda belə faktların sayı daha da artacaq. ♦

Fəxrriyyə Abdullayeva

Azərbaycanda qeyri-ənənəvi müalicə üsulu: pant vannaları və ya möcüzəvi maral buynuzları...

Siz heç maral buynuzlarının müalicəvi olduğunu bilirdinizmi? Biz də bilmirdik, ta ki Xızı rayonunun Altıağac qəsəbəsində yerləşən “Cənnət bağı” istirahət mərkəzinin nəzdində fəaliyyət göstərən “Altay maralı” sanatoriyasına səfər edəne qədər.

“Ağac” ölçü vahidi imiş...

Xızı rayonu Bakıdan 104 kilometrlik məsafədə yerləşir. Ərazisinin çox hissəsini meşə örtüyü təşkil etsə də, şərq tərəfdən Xəzər dənizinə açılır.

Altıağac qəsəbəsi Xızı rayon mərkəzindən bir qədər aralı, dağlar qoynunda səfalı bir ərazidədir. Məkanın adı ilə bağlı danışılan rəvayətə görə, Şirvanşahlar dövründə Altıağacdən keçərək Şamaxıdan Qubaya gedən dəvə karvanları üçün burada yol salınıb. Altıağac yollarının və sarvanların düşərgə salıb dincəldikləri yer olub. Əvvəllər “ağac” sözü uzunluq ölçüsü kimi işlədilib. Bir ağac 7 kilometrə bərabər idi, Şamaxıdan Altıağaca qədər olan məsafə isə 42 km-dir.

Qəsəbənin girişində 11.035 hektar ərazisi olan Altıağac Milli Parkı yerləşir. “Cənnət bağı” istirahət mərkəzinə getmək üçün məhz parkdan keçmək lazımdır.

Maral buynuzu – min bir dərddin dərmanı

Biz “Cənnət bağı”na çatanda diqqətimizi bir yerə toplaşmış 100-ə yaxın maral cəlb edir. Əvvəlcə maralların Milli Parka mənsub olduğunu düşünürük. Lakin sonradan bu maraqlı və yaraşığı heyvanların təkca görünüşləri ilə deyil, buynuzları ilə də insanlara şəfa verdiyini öyrənirik. Necə? – bunu “Altay maralı” sağlamlıq mərkəzi ilə tanışlıqdan sonra bilirik.

Sanatoriya tipli mərkəz 2015-ci ilin mayından fəaliyyət göstərir. Burada Rusiyanın Altay vilayətindən gətirilərək təsərrüfatı yaradılan maralların tam sümükləşməmiş buynuzlarından pant vannaları, mikroimalələri və maskaları hazırlanır. Mərkəzdə müasir avadanlıqlar quraşdırılmış 16 vanna otağı fəaliyyət göstərir. Xəstələrin tam müalicə kursu və asudə vaxtlarının maraqlı keçməsi üçün hər cür şərait yaradılıb.

Mərkəz, orada həyata keçirilən prosedurlar, maral buynuzlarından hazırlanmış məhlulun insan orqanizminə müsbət təsirləri haqqında daha geniş məlumatı isə infotur çarçivəsində təşkil edilən “Azərbaycan turizminin tarixi və inkişaf meyilləri: perspektivlər” mövzusunda dəyirmi masada alırıq.

Turizm inkişaf dövrünü yaşayır

Azərbaycan Sağlamlıq və Terminal Turizmə Dəstək Assosiasiyasının sədri Ruslan Quliyev son illərdə ölkəmizdə turizm sənayesinin, xüsusilə də sağlamlıq turizminin inkişafı üçün həyata keçirilən tədbirlərdən danışır, 365 gün turist qəbul etmək imkanları olan sağlamlıq turizminin daha da inkişaf etdirilməsi üçün Azərbaycanda böyük potensial olduğunu deyir. Ölkəmizdə turizm özünün inkişaf dövrünü yaşayır. Son illər bütün turizm istiqamətlərində olduğu kimi, sağlamlıq turizminin inkişafı üçün də böyük addımlar atılır. Yeni, müasir standartlara cavab verən sanatoriyalar, müalicə mərkəzləri istifadəyə verilir. Bu gün tanış olduğumuz sağlamlıq mərkəzi də Azərbaycan üçün ənənəvi olmayan və unikal bir müalicə üsulları tətbiq edir.

“Altay maralı” üsulu ilə müalicənin ölkəmizdə fəaliyyətə başlaması yerli turistlər üçün həm qiymət, həm də məsafə baxımından daha əlverişlidir. Bunu da Ruslan Quliyev deyir.

Pant vannaları vasitəsilə müalicə...

“Cənnət bağı” istirahət mərkəzinin nəzdində yaradılan maralçılıq təsərrüfatı 2013-cü ildən fəaliyyət göstərir. Burada Altaydan gətirilən xüsusi növ marallar – Altay maralları (*Cervus Elaphus Sibiricus*) bəslənir. Təbiəti Altayın təbiətinə bənzəyən Altıağacda marallara 4 hektara yaxın meşə zonası ayrılıb və bu füsunkar heyvanların bəslənməsi üçün zəruri olan hər cür şərait yaradılıb. Nəticədə maralların iqlimə uyğunlaşma dövrü uğurla başa çatıb. Artıq marallardan bala da alınır.

“**Maral buynuzundan müalicə və profilaktika məqsədilə istifadə etmək üçün mərkəz ərazisində “Altay maralı” sanatoriya tipli sağlamlıq mərkəzi də inşa edilib. Altay maralının buynuzlarından hazırlanan pant vannaları vasitəsilə müalicə üsulları geniş yayılıb. Hər il bu müalicə üçün Azərbaycandan Rusiyaya minlərlə Azərbaycan vətəndaşı gedir. Sağlamlıq mərkəzini yaratmaqda əsas məqsəd də Azərbaycan vətəndaşlarının elə öz vətənidə bu müalicə üsullarından yararlanma bilməsini təmin etməkdən ibarətdir.**

Mərkəzin həkimi Zahir Kərimovun verdiyi məlumatlar da maraqlıdır. Maralların tam sümükləşməmiş buynuzlarından pant vannaları, mikroimalələri və maskaları hazırlanır. Burada həmçinin fitoçəlləklərdə buxar prosedurları və digər xidmətlər həyata keçirilir. Altay maralının buynuzundan hazırlanan pant vannaları insan orqanizminə göstərdiyi bir sıra müsbət əlamətlərinə görə məşhurdur. Belə ki, vannaların seanslarının qəbulu müasir həyatın geniş yayılmış problemləri və xəstəliklərindən sayılan xroniki yorğunluq sindromunu aradan qaldırır və insanın ruhi-emosional

vəziyyətini yaxşılaşdırır. Həmçinin orqanizmdə gedən maddələr mübadiləsinin, metabolik proseslərin intensivliyini artırır, damarlarda mikrosirkulyasiyanı sürətləndirir. Bundan əlavə, buynuzlardan hazırlanmış məhluldan sidik-cinsiyyət xəstəliklərinin, kişilərdə müxtəlif səbəblərdən əmələ gələn cinsi zəifliyin, bronxial astmanın, osteoxondrozun və bir sıra dəri xəstəliklərinin müalicəsində istifadə olunur.

Sonda bir məqamı qeyd etmək istərdik ki, Azərbaycanda sağlamlıq turizminin mövcud perspektivləri yüksək dəyərləndirilir və bu sahənin təbliği istiqamətində müxtəlif işlər görülür. Həmin turizm növünün ölkəmizdə ənənəvi istiqamətləri olan Naftalan nefti, müxtəlif tərkibli mineral və termal sular, vulkan palçıqı, duz və sairə müalicə üsulları hər kəsə tanışdır. Bunlar, belə demək mümkünsə,

təbiətin bizlərə bəxş etdiyi unikal imkanlardır. Lakin son vaxtlar ölkədə turizmin inkişafı üçün yaradılan şərait imkan verir ki, adıçəkilən sahənin insanları qeyri-ənənəvi üsullardan istifadə ilə də Azərbaycanın dünyada yeni bir turizm istiqaməti kimi tanınmasına nail olsunlar. Altay maralının buynuzlarından hazırlanan pant vannaları kimi... ❖

Fəxryyə Abdullayeva

Azərbaycanın bir neçə rayonunda skal klubları yaradılacaq

“Skal Bakı”nın 21-ci toplantısında maraqlı təkliflər səsləndirildi

2009-cu ildən Azərbaycanda fəaliyyət göstərən Səyahət və Turizm Peşəkarları Beynəlxalq Assosiasiyasının (“Skal International”) Bakı klubu ölkə turizminin inkişafında özünəməxsus yeri və rolu ilə fərqlənir. Qurumun maraqlı layihələri hər zaman diqqəti cəlb edib. “Skal International” dostluq və sülh içində davamlı peşəkar turizm fəaliyyətlərini reallaşdırmaq məqsədilə yaradılmış bir qeyri-hökumət təşkilatıdır. Qurumun təxminən 90 ölkədə 500 klubu və 15 min üzvü var.

“Skal International” klubları bir-biri ilə müxtəlif beynəlxalq toplantılarda bir araya gələrək global səviyyədə turizm problemlərinə siyasətdən uzaq bir şəkildə həll axtarır və tapırlar – bu sözləri “Skal Bakı”nın “Park Inn” hotelində baş tutan 21-ci toplantısı zamanı təşkilatın başkanı, “Park Inn” hotelinin baş meneceri Əhməd Yaşıladağ söylədi. Ənənəvi olaraq Azərbaycan Dövlət Himninin səslənməsi ilə başlayan toplantıda nümayiş olunan videoçarx da məhz qurumun yarandığı gündən həyata keçirdiyi fəaliyyət barədə iştirakçılarda yüksək təəssürat yaratdı.

“Azərbaycan iqtisadiyyatında çox əhəmiyyətli bir yeri olan turizm sənayesi 20-dən çox fərqli sahəyə iş imkanı təqdim edən bir sənayedir. Bu sənayenin ən məhsuldar təmsilçilərindən olan “Skal Bakı” klubunun 34 üzvü var, bunların 23-ü aktiv üzvlərdir. 11 nəfər isə gənc skalçılardır. Getdikcə sıraları genişlənən klubun Azərbaycanın digər şəhərlərində də təmsilçiliklərinin yaradılması nəzərdə tutulur.

Elə “Skal Bakı”nın aprel ayındakı son toplantısından sonra görülməli işlər də buna hesablanıb. 2 ay ərzində

“Skal Mərmərə” klubu ilə qardaş klub olub, Türkiyənin media təmsilçilərinin Azərbaycana tanıtım səfəri təşkil olunub, nəticədə Türkiyə mətbuatında Azərbaycanın turizm imkanları haqqında 30-dan çox məqalə dərc olunub. Bundan əlavə, klubun veb sahifəsi yenilənib, artıq www.skal.az saytına daxil olmaqla təşkilatın gördüyü işlərlə bağlı istənilən məlumatı əldə etmək mümkündür. Növbəti aylarda klub üzvləri üçün trening və kursların təşkili də görülməli işlər sırasında.

Türkiyə Respublikasının Azərbaycandakı sabiq səfiri İsmayıl Alper Coşkuna görə, turizm sektoru nümayəndələrinin qarşısında çıxış etmək böyük məsuliyyət tələb edir. “Skal Bakı”nın 21-ci toplantısının iştirakçısı olan İsmayıl bəy çox səmimi etiraf edir ki, bu tədbirə dəvət alana qədər “Skal International” təşkilatı haqqında məlumatlı olmayıb. Lakin sonra internetdə axta-

riş verib və görüb ki, bu qurum turizm sahəsinin inkişafında öz yeri və dəstxəti olan əhəmiyyətli bir təşkilatdır. Xüsusilə Türkiyə skalının ölkədə baş verən son terror olaylarına etiraz bəyanatı sabiq səfirə çox təsir eləyib. Odur ki Alper Coşkun üçün qurumun fəaliyyəti bir çox istiqamətlərdə əhəmiyyətlidir.

Yuxarıda da qeyd etdiyimiz kimi, "Skal Bakı"nın sıraları getdikcə genişlənir. Klubun yeni üzvlərindən biri də "İsr Group of Companies" şirkətlər qrupunun vitse-prezidenti Zəfər Tangildir. Zəfər bəy Bodrum skalından üzlüklə bağlı təklif alsada, Bakı klubuna üzlüyü daha məqsədəuyğun hesab edib. Zəfər Tangilə görə, Azərbaycanda turizmin inkişafı üçün skal klublarının fəaliyyəti çox əhəmiyyətlidir.

"Skal Bakı" Azərbaycanda turizm sahəsinin inkişafında və bu sahədə Türkiyə turizmçiləri ilə geniş əlaqələrin qurulmasında bir hadisədir. Bunu isə qurumun fəxri başkanı Ruslan Quliyev deyir. Onun fikrincə, Əhməd Yaşıladağın "Skal Bakı"ya başkanı seçilməsi ilə qurumun fəaliyyəti yeni dönmə qədəm qoyub.

Ruslan Quliyev Bakı klubunun yaranmasında, eyni zamanda ölkəmizdə turizm sahəsinin inkişafında müstəsna xidmətlər göstərmiş və 5 il öncə dünyasını dəyişmiş Fayis Məmmədovun

həyat və fəaliyyətindən, təmsil etdiyi sahədə göstərdiyi xidmətlərdən də danışır. Qeyd edir ki, Fayis Məmmədov adına klub tərəfindən təqaüd təyin edilməsi qərara alınıb. Təqaüd bir semestr ərzində yaxşı oxuyan və turizm sahəsində fəallıq göstərən Azərbaycan Turizm və Menecment Universitetinin tələbələrinə veriləcək.

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin turizm şöbəsinin planlaşdırma və inkişaf sektorunun müdiri Mahir Qəhrəmanov da Azərbaycanda skalın fəaliyyətini yüksək dəyərləndirir. Onun sözlərinə görə, hər bir skal üzvünün xarici səfərlərində Azərbaycanın adını çəkməsi, ölkəmizi təmsil etməsi də bir təbliğatdır.

Toplantının sonunda 3 nəfər "Young Skal"a üzv qəbul edilir, eyni zamanda Azərbaycan turizminin inkişafında və təbliğində fəallıq göstərən sektor təmsilçilərinə klubun təşəkkürnaməsi təqdim olunur.

Beləliklə, "Skal Bakı"nın daha bir toplantısı qurumun Azərbaycanda görəcəyi işlərin müjəddisinə çevrilir. ♦

Fəxriyyə Abdullayeva

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi təqdim edir
Azərbaycanda ilk dəfə
“Unudulmaz Bakı gecələri”

“Latino dance” açıq hava konserti

Azərbaycanda ilk dəfə 28 May – “Respublika günü”nə təsadüf edən “Kütləvi rəqs” adlı açıq hava konserti baş tutdu. Konsert Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin dəstəyi və yerli rəqs klublarından birinin təşəbbüsü ilə həyata keçirildi. Rəqs, musiqi, əyləncə və açıq hava istirahətindən zövq alan hər kəsin ürəyi həmin gün Bakı bulvarında döyünürdü.

Latino rəqslərinə olan maraq paytaxt sakinləri arasında xoş əhvali-ruhiyyə yaratmışdı.

Qeyd edək ki, Latino rəqsləri ölkəmizdə 2007-ci ildən etibarən yayılmağa başlayıb. Salsa, bachata, kizomba və cha-cha-cha kimi növləri daha məşhurdur. ❖

Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi

Bizi burada izləyin

mct.gov.az

bakuforum.az

azerbaijan.travel

azerbaijanfilm.az

bakubookfair.com

nationalmuseum.az

azercarpetmuseum.az

virtualkarabakh.az

shahdag.az

gomap.az

www.facebook.com/Culture.and.Tourism

www.facebook.com/www.azerbaijan.travel

26 İYUN SİLAHLI QÜVVƏLƏR GÜNÜ

9 772413 236000